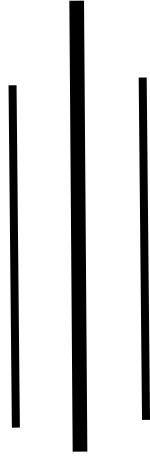

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटको अर्धवार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

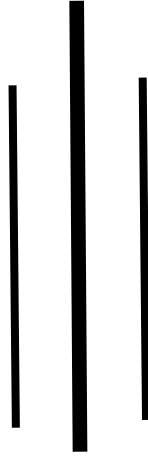

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं
२०८० माघ

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटको अर्धवार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

(आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ को दफा २३ को उपदफा (५) बमोजिम तयार पारिएको
अर्धवार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, २०८०)

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं
२०८० माघ

www.mof.gov.np

मन्तव्य

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेट कार्यान्वयनको पहिलो ६ महिनासम्मको समग्र स्थिति, कार्यान्वयनको सिलसिलामा देखिएका समस्या, प्राप्त उपलब्धि तथा अनुभव, बाँकी अवधिमा गर्नुपर्ने कार्य र समग्र वित्त व्यवस्थापन प्रणालीमा गर्नुपर्ने सुधारका क्षेत्र समेत समावेश गरी आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ को अधीनमा रही यो अर्धवार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको छ।

कोभिड-१९ को समयमा लिइएको खुकुलो मौद्रिक तथा वित्त नीतिका कारण बढ्दो आयात र उच्च कर्जा प्रवाह हुँदा विदेशी विनिमय सञ्चितिमा परेको चापलाई सम्बोधन गर्न लिइएको कसिलो मौद्रिक नीतिले गर्दा समग्र आर्थिक क्रियाकलापमा सुस्तता देखिए तापनि चालु आर्थिक वर्षको शुरुवातदेखि नै अर्थतन्त्र क्रमशः लयमा फर्कदै गरेको अवस्था छ। चालु आर्थिक वर्षको बजेट वक्तव्यमार्फत शुरुवात गरिएका नीतिगत, प्रणालीगत तथा प्रक्रियागत सुधारका प्रयासबाट सकारात्मक नतिजा देखिन थालेको छ। सुधारका लागि हालसम्म गरिएका प्रयासलाई संस्थागत र सुदृढ गर्दै आगामी दिनमा अझ बढी समन्वयात्मक ढंगले काम गर्नुपर्ने देखिएको छ। चालु आर्थिक वर्षमा राजस्व सङ्कलन लक्ष्यभन्दा केही कम भए तापनि गत वर्षको यही अवधिको यथार्थ सङ्कलनको तुलनामा ६.५४ प्रतिशतले अधिक रहेको छ।

सार्वजनिक खर्च प्रणाली र खास गरी पुँजीगत खर्चमा प्रभावकारिता ल्याउन केही महत्वपूर्ण कार्यको थालनी भएको छ। वास्तविक स्रोतको उपलब्धता विना नै विकास आयोजनाको लागि बहुवर्षीय ठेक्का सहमति दिने र अर्थ मन्त्रालयको सहमति वेगर बहुवर्षीय खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाउने जस्ता प्रवृत्तिको अन्त्य गरी स्रोत व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन र बजेट अनुशासन कायम गर्न आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० जारी गरिएको छ। यस मापदण्डको कार्यान्वयनबाट आयोजना छनौटमा प्राथमिकीकरण हुने, कार्यान्वयनमा सहजता आउने, सार्वजनिक स्रोतको उपयोगिता बढ्ने, राष्ट्रिय गौरव, रूपान्तरणकारी तथा रणनीतिक महत्वका रूपमा अगाडि बढाएका ठूला आयोजनामा स्रोतको अभाव हुन नपाउने र तोकिएको समयमा आयोजना कार्यान्वयन भई सार्वजनिक स्रोतको उपयोगिता बढ्ने विश्वास लिएको छ।

अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायतातर्फ आवश्यकता र औचित्यका आधारमा मात्र ऋण परिचालन गर्न शुरु गरिएको छ। राजस्व परिचालनमा गरिएका नीतिगत परिवर्तन, कराधार विस्तार र करको दरमा गरिएका औचित्यपूर्ण परिवर्तनको प्रभाव क्रमशः उजागर हुँदै गएको छ। मौद्रिक नीतिलाई क्रमशः खुकुलो बनाइएको छ। सार्वजनिक संस्थान सुधारको कार्य अघि बढाइएको छ। निजीकरण समितिलाई क्रियाशील बनाइएको छ।

अनिवार्य दायित्व तथा सार्वजनिक ऋणको साँवा व्याज भुक्तानी रकममा तीब्र वृद्धि हुँदा खर्चमा चाप पर्न गएको छ। आगामी दिनमा कार्यान्वयनका क्रममा रहेका आयोजनालाई पूर्णता दिने र स्रोत सुनिश्चित गरिएका आयोजनालाई आवश्यक रकम प्रस्ताव गरेर मात्र नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रमको थालनी गरिनेछ। चालु खर्चमा मितव्ययिता कायम गरिनेछ। पुँजीगत खर्च वृद्धि हुने गरी साधन स्रोत पुनः प्राथमिकीकरण गरिनेछ। सार्वजनिक खर्चलाई प्रभावकारी र उपलब्धिमूलक बनाइनेछ।

प्रस्तुत मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा सरकारको चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा आर्थिक क्रियाकलापमा थप विस्तार हुने र खर्च प्रणालीमा थप प्रभावकारिता आउने विश्वासका साथ संशोधित अनुमान तयार गरिएको हो।

अन्त्यमा, प्रस्तुत प्रतिवेदनका लागि आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने सबै निकायहरू र प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यमा खटिएका मन्त्रालयका सबै कर्मचारीहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

डा. प्रकाश शरण महत
अर्थमन्त्री

विषय सूची

विषय	पाना नं.
कार्यकारी सारांश	१
परिच्छेद - एक	
समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति	
१.१ विश्व अर्थतन्त्रको परिदृष्य	७
१.२ राष्ट्रिय अर्थतन्त्र	७
१.२.१ उत्पादन क्षेत्र	७
१.२.२ मौद्रिक स्थिति	८
१.२.३ धितोपत्र	९
१.२.४ बाह्य क्षेत्र	९
परिच्छेद - दुई	
बजेट खर्च र स्रोत परिचालनको विश्लेषण	
२.१ समष्टिगत खर्च स्थिति विश्लेषण	१२
२.१.१ आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनासम्मको मन्त्रालयगत खर्च स्थिति	१४
२.१.२ स्रोतगत खर्च विश्लेषण	१५
२.१.३ स्रोत उपलब्ध गराउने विकास साझेदारका आधारमा खर्च	१५
२.१.४ कार्यगत खर्च स्थिति	१६
२.१.५ बहुवर्षीय ठेक्का र स्रोत सहमति	१७
२.१.६ सिर्जित दायित्वको अवस्था	१८
२.१.७ खर्च व्यवस्थापनमा गरिएका महत्वपूर्ण कार्यहरू	१८
२.२ राजस्व परिचालन	२०
२.२.१ राजस्व प्राप्तिको अनुमान	२०
२.२.२ राजस्व प्राप्ति अनुमानको संरचना	२०
२.२.३ अर्धवार्षिक अवधिको राजस्व प्राप्तिको अनुमान तथा राजस्व सङ्कलनको अवस्था	२०
२.२.४ राजस्व प्राप्तिको अनुमानका तुलनामा सङ्कलन न्यून हुनाका प्रमुख कारण	२२
२.२.५ राजस्व सङ्कलनको संरचनात्मक अवस्था	२४
२.२.६ कर राजस्व सङ्कलनको शीर्षकगत तुलनात्मक विवरण:	२५
२.२.७ अन्य राजस्व (गैरकर)	२८
२.२.८ करको दायरा विस्तार	२९
२.२.९ कर छुट तथा सहूलियत	३०
२.२.१० अर्धवार्षिक अवधिमा सम्पादन भएका प्रमुख कार्यहरू	३२
२.२.११ बाँकी अर्धवार्षिक अवधिमा सम्पादन गर्नुपर्ने प्रमुख कार्यहरू	३४
२.२.१२ चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को राजस्व सङ्कलनको संशोधित अनुमान	३५
२.२.१३ राजस्व सङ्कलनको संशोधित अनुमानका आधार	३५
२.२.१४ स्रोत व्यवस्थापन	३६
२.३ आन्तरिक ऋण	३८
२.३.१ विगत तीन वर्षको पुस मसान्तसम्म निष्काशित ऋणपत्रको विवरण	३८
२.३.२ समीक्षा अवधिमा आन्तरिक ऋणको सावाँ ब्याज भुक्तानीको अवस्था	३९

२.४	अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता परिचालन	४०
२.४.१	बजेटमा विकास सहायता परिचालनको लक्ष्य	४०
२.४.२	सहायता प्रतिवद्धता	४०
२.४.३	सहायता प्राप्तिको स्थिति	४३
२.४.४	सहायताको सोधभर्ना स्थिति	४४
२.४.५	बजेटरी सहायताको अनुमान	४५
२.४.६	सहायता परिचालनमा देखिएका समस्या र गर्नुपर्ने सुधार	४६

परिच्छेद - तीन

राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको प्रगति अवस्था

३.१	पृष्ठभूमि: ४८	
३.२	नीतिगत एवम् कानूनी व्यवस्था	४८
३.३	राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको बजेट र प्रगति समीक्षा	४९
३.४	राष्ट्रिय गौरव तथा रुपान्तरणकारी आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा देखिएका साझा समस्या	५८
३.५	राष्ट्रिय गौरव तथा रुपान्तरणकारी आयोजना कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौती	५९
३.६	आयोजना कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या समाधान गर्न चाल्नुपर्ने कदम	५९

परिच्छेद - चार

मन्त्रालयगत उपलब्धि विश्लेषण

४.१	अर्थ तथा वित्त	६२
४.२	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति	६३
४.३	कृषि तथा पशुपन्छी विकास	६४
४.४	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण	६५
४.५	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा	६६
४.६	वन तथा वातावरण	६७
४.७	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन	६८
४.८	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन	६९
४.९	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात	७०
४.१०	सहरी विकास	७१
४.११	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाई	७१
४.१२	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	७१
४.१३	स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या	७३
४.१४	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि	७४
४.१५	खानेपानी तथा सरसफाई	७५
४.१६	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक	७५
४.१७	युवा तथा खेलकुद	७६
४.१८	रक्षा	७७
४.१९	गृह प्रशासन	७८
४.२०	कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था	७९
४.२१	परराष्ट्र	८०
४.२२	नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रमको प्रगति स्थिति	८१

परिच्छेद - पाँच

सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनमा भएका सुधारका प्रयास

५.१	पृष्ठभूमि	८३
५.२	नीतिगत एवम् कानूनी सुधार	८३

५.३	अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरण	८४
५.४	सूचना प्रविधि प्रणालीमा सुधार	८६
५.५	अन्य प्रयास एवम् सुधारहरू	८७

परिच्छेद - छ

खर्चको संशोधित अनुमान र पुनः प्राथमिकीकरण

६.१	समष्टिगत खर्च एवम् स्रोतको संशोधित अनुमान	८९
६.१.१	खर्चको संशोधित अनुमान	८९
६.१.२	खर्चको संशोधित अनुमानका आधार	९१
६.१.३	चालु खर्च अनुमान	९२
६.१.४	पूँजीगत खर्च अनुमान	९२
६.१.५	वित्तीय व्यवस्थातर्फको अनुमान	९३
६.२	स्रोतगत खर्च अनुमान	९३
६.३	खर्चको प्राथमिकीकरण	९४
६.३.१	चालु खर्च	९४
६.३.२	पूँजीगत खर्च	९५

परिच्छेद - सात

प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण तथा खर्चको स्थिति

७.१	प्रदेश तथा स्थानीय तहमा भएको वित्त हस्तान्तरण	९७
७.२	प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँट	९८
७.४	प्रदेशको बजेट र खर्चको स्थिति	९९
७.५	स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण र खर्चको अवस्था	१०१
७.६	नेपालमा वित्तीय संघीयताको सन्दर्भमा भएका उपलब्धिहरू	१०१
७.७	नेपालमा वित्तीय संघीयताका चुनौतीहरू	१०२
७.८	वित्तीय संघीयता कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या	१०२
७.९	सुधारका क्षेत्र	१०३

परिच्छेद - आठ

बजेट कार्यान्वयन र स्रोत व्यवस्थापनका लागि गर्नुपर्ने कार्य

८.१	अल्पकालमा गर्नुपर्ने कार्य	१०५
८.१.१	बजेट कार्यान्वयन	१०५
८.१.२	राजस्व व्यवस्थापनतर्फ	१०६
८.२	दीर्घकालमा गर्नुपर्ने कार्य	१०७
८.२.१	बजेट तर्जुमा	१०७
८.२.२	बजेट कार्यान्वयन	१०९

अनुसूचीहरू

कार्यकारी सारांश

समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति

- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका अनुसार चालु आर्थिक वर्षको पहिलो त्रैमासिक अवधिमा कुल गार्हस्थ उत्पादन स्थिर आधारभूत मूल्यमा गत आर्थिक वर्षको यही अवधिको तुलनामा ३.२ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ।
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को प्रथम ६ महिनाको अवधिमा नेपालको प्रमुख कृषि बाली धानको उत्पादन ४.३ प्रतिशतले बढेको छ, जुन गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा ६.९ प्रतिशतले बढेको थियो।
- चालु आर्थिक वर्षमा बैकिङ्ग क्षेत्रमा देखिएको तरलतामा सुधार, घट्टो ब्याजदर, शोधनान्तर स्थितिमा सुधार, वैदेशिक लगानी प्रतिवद्धतामा भएको वृद्धि जस्ता कारणले औद्योगिक क्षेत्रको सञ्चालनमा सकारात्मक प्रभाव परेको छ।
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पौष महिनासम्ममा ५ लाख ६० हजार विदेशी पर्यटकले नेपाल भ्रमण गरेका छन्। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा यो सङ्ख्या ३ लाख ८४ हजार मात्र रहेको थियो।
- चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिनामा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित औसत मुद्रास्फीति ६.४७ प्रतिशत रहेको छ। यस्तै २०८० पुस महिनामा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीति ५.२६ प्रतिशत कायम रहेको छ।
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनामा विस्तृत मुद्राप्रदाय ६.४ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्ष सोही अवधिमा ३.५ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा विस्तृत मुद्राप्रदाय १४.३ प्रतिशतले बढेको छ।
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनामा कुल आन्तरिक कर्जा २.६ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त कर्जा २.८ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा यस्तो कर्जा ८.६ प्रतिशतले बढेको छ।
- समीक्षा अवधिमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रमा जाने कर्जा ४.० प्रतिशतले वृद्धि भई रु.४९ खर्ब ९० अर्ब पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो कर्जा ३.० प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा यस्तो कर्जा ४.९ प्रतिशतले बढेको छ।
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनामा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूले सङ्कलन गर्ने निक्षेप ६.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.६० खर्ब ८७ अर्ब पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निक्षेप ४.२ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको निक्षेप १४.९ प्रतिशतले बढेको छ।
- चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिनाको अवधिमा नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट स्थायी तरलता सुविधा र ओभरनाइट तरलता सुविधामार्फत कुल रु.५ खर्ब १५ अर्ब ११ करोड तरलता उपयोग भएको छ भने निक्षेप सङ्कलन बोलकबोल मार्फत रु.३ खर्ब १५ अर्ब ५५ करोड तरलता प्रशोचन गरिएको छ। यस वर्षको बैकिङ्ग प्रणालीमा तरलता स्थिति क्रमशः सहज हुँदै गएको देखिएको छ।

- २०७९ पुसमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरू बीचको भारित औसत अन्तर बैङ्क दर ७.५३ प्रतिशत रहेकोमा २०८० पुसमा २.८६ प्रतिशत कायम भएको छ।
- २०८० पुस मसान्तमा धितोपत्र बजारमा सूचीकृत भएका कम्पनीहरूको सङ्ख्या २ सय ७१ रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को यस अवधिमा रू.२४ अर्ब ७८ करोड मूल्य बराबरका थप धितोपत्र सूचीकृत भएका छन्। २०८० पुस मसान्तमा बजार पुँजीकरण रू.३३ खर्ब ३० अर्ब ७५ करोड रहेको छ।
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को प्रथम ६ महिनासम्ममा विप्रेषण आप्रवाह (नेपाली मुद्रामा) २५.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रू.७ खर्ब ३३ अर्ब २२ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह २४.३ प्रतिशतले बढेको थियो।
- समीक्षा अवधिमा वैदेशिक रोजगारीका लागि अन्तिम श्रम स्वीकृति (संस्थागत तथा व्यक्तिगत-नयाँ) लिने नेपालीको सङ्ख्यामा २४.६ प्रतिशतले कमी आई २ लाख ७ हजार ९ सय ७० जना कायम भएको छ।
- यस अवधिमा कुल वस्तु आयातमा ३.१ प्रतिशतले कमी आई रू.७ खर्ब ६८ अर्ब १७ करोड कायम भएको छ। गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा कुल वस्तु आयात २०.७ प्रतिशतले घटेको थियो। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को प्रथम ६ महिनासम्म कुल वस्तु निर्यातमा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ७.२ प्रतिशतले कमी आई रू.७४ अर्ब ९७ करोड कायम भएको छ। गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निर्यातमा ३२ प्रतिशतले कमी आएको थियो।
- समीक्षा अवधिमा कुल वस्तु व्यापार घाटामा २.६ प्रतिशतले कमी आई रू.६ खर्ब ९३ अर्ब २० करोड कायम भएको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो घाटा १९.२ प्रतिशतले घटेको थियो।
- चालु आर्थिक वर्षको पौष मसान्तसम्ममा शोधनान्तर स्थितिमा उल्लेख्य सुधार भएको छ। अघिल्लो वर्ष रू.९२ अर्ब १५ करोड बचत रहेको शोधनान्तर स्थिति अहिले रू.२ खर्ब ७३ अर्ब ५२ करोडले बचतमा रहेको छ।
- २०८० पौष महिनाको अन्तमा विदेशी विनिमय सम्पत्ति रू.१८ खर्ब १६ अर्ब ५७ करोड कायम भएको छ, जुन गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १८ प्रतिशतले वृद्धि भएको हो। यो सञ्चितिले १४.५ महिनाको वस्तु आयात र १२.१ महिनाको वस्तु र सेवाको आयात धान्न सक्नेछ।

बजेट खर्च र स्रोत परिचालन

- चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रू.१७ खर्ब ५१ अर्ब ३१ करोड २१ लाख बजेट विनियोजन गरिएकोमा २०८० पौष मसान्तसम्म रू.५ खर्ब ७३ अर्ब ६३ करोड २९ लाख खर्च भएको छ। यो कूल विनियोजनको ३२.७५ प्रतिशत हुन आउँछ। यसलाई चालु, पुँजीगत तथा वित्तीय व्यवस्थातर्फ खर्च वर्गीकरण गर्दा विनियोजनको क्रमशः ३८.८० प्रतिशत, १६.७० प्रतिशत र २६.०६ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ।
- समीक्षा अवधिमा नेपाल सरकारको स्रोततर्फ रू.५ खर्ब ३९ अर्ब ७७ करोड ९३ लाख खर्च भएको छ। यो खर्च गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ०.१५ प्रतिशतले कम हो। वैदेशिक अनुदानतर्फ रू.५ अर्ब ४० करोड ५४ लाख खर्च भई गत आर्थिक वर्षको तुलनामा २५.१० प्रतिशतले न्यून खर्च भएको छ। त्यस्तै, वैदेशिक ऋणतर्फ रू.२८ अर्ब ४४ करोड ८२ लाख खर्च भएको छ जुन गत वर्षको तुलनामा ०.४४ प्रतिशतले कमी हो।

- दिर्घकालीन आर्थिक दायित्व पर्ने विषयमा अन्य निकायबाट प्राप्त भएका १३० वटा ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्डमा राय तथा सहमति दिइएको।
- स्रोत सहमति माग गर्ने र स्वीकृत गर्ने प्रणालीमा सुधार गर्न आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- इन्धनको प्रयोगको बढ्दो खर्चलाई व्यवस्थित गर्न सवारी साधन सुविधा प्राप्त गर्ने कर्मचारीलाई इन्धन वापत नगद प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०८० जारी गरी कार्यान्वयन ल्याइएको।
- चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक अवधिसम्मको राजस्व प्राप्तिको अनुमान रू.६ खर्ब ६८ अर्ब १६ करोड ८९ लाख रहेकोमा यो अवधिमा जम्मा रू.५ खर्ब १५ अर्ब ३९ करोड ७६ लाख राजस्व सङ्कलन भएको छ। यो रकम राजस्व प्राप्ति अनुमानको तुलनामा ७७.१४ प्रतिशत र गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिसम्मको सङ्कलन रू.४ खर्ब ८३ अर्ब ७६ करोड ५ लाखको तुलनामा करिब ६.५४ प्रतिशतले अधिक रहेको छ।
- विद्युतीय सवारी साधनलाई प्रोत्साहन दिने नीतिगत व्यवस्थाले राजस्व सङ्कलन प्रभावित हुँदै गएको छ।
- विद्यमान राजस्व नीति, प्रणाली र प्रशासनमा सुधार गरी राजस्व परिचालनलाई फराकिलो, सुदृढ र दीगो बनाउँदै जाने उद्देश्यका साथ एक उच्च स्तरीय सुझाव समितिको गठन गरिएको छ। समितिबाट प्राप्त राय सुझाव तथा सिफारिशलाई प्राथमिकताको आधारमा कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ।
- चालु आर्थिक वर्षमा सरकारले रू.२ खर्ब ४० अर्ब बराबरको आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने लक्ष्य लिएकोमा समीक्षा अवधिसम्म रू.१ खर्ब २८ अर्ब ३१ करोड परिचालन भएको छ।
- चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रू.२ खर्ब ६२ अर्ब ६९ करोड २१ लाख वैदेशिक सहायता परिचालन गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। समीक्षा अवधिसम्म रू.५९ अर्ब ९७ करोड ८६ लाख सहायता प्राप्तिको प्रतिवद्धता प्राप्त भएको छ। प्राप्त प्रतिवद्धतामध्ये अनुदान सहायता रू.२० अर्ब २७ करोड ८६ लाख (३३.८ प्रतिशत) र ऋण सहायता रू.३९ अर्ब ७० करोड (६६.२ प्रतिशत) रहेको छ। गत वर्षको यसै अवधिमा रू.१ खर्ब ३७ करोड १२ लाखको प्रतिवद्धता प्राप्त भएको थियो।
- एशियाली विकास बैङ्कबाट १०० मिलियन अमेरिकी डलर र अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषबाट ५२.२५ मिलियन अमेरिकी डलर गरी जम्मा १५२.२५ मिलियन अमेरिकी डलर (करिब रू.१९ अर्ब ९६ करोड) बजेटरी सहायता प्राप्त भएको छ।

राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको प्रगतिको अवस्था

- मुलुकको आर्थिक, सामाजिक विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउन बृहत् पूर्वाधार निर्माण र संस्कृति तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी रणनीतिक महत्वका राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूलाई निरन्तरता दिन चालु आर्थिक वर्षमा रू.६५ अर्ब ६४ करोड १४ लाख बजेट विनियोजन गरिएको छ। २०८० पौष मसान्तसम्म यस्तो आयोजनामा जम्मा रू.१५ अर्ब ५० करोड ८ लाख खर्च भएको छ। जुन विनियोजनको २३.६१ प्रतिशत हुने देखिन्छ।

अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरण

- चालु आर्थिक वर्षमा अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरणका लागि विनियोजित रकममध्ये सशर्त अनुदानमा रू.२ खर्ब २७ अर्ब ६१ करोड ४५ लाख, वित्तीय समानीकरण अनुदानमा रू.१ खर्ब ४६ अर्ब २ करोड ४

लाख, विशेष अनुदानमा रू.१३ अर्ब १८ करोड ४८ लाख र समपूरक अनुदानमा रू.१३ अर्ब २६ करोड ७३ लाख रहेको छ। जसमध्ये प्रदेशमा रू.१ खर्ब ५ अर्ब ६ करोड ६८ लाख र स्थानीय तहतरफ रू.२ खर्ब ९५ अर्ब २ करोड २ लाख बाँडफाँट भएको देखिन्छ।

- २०८० पुस मसान्तसम्म मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट सङ्कलन हुने अन्तःशुल्क रकममध्ये प्रदेश र स्थानीय तहलाई रू.२८ अर्ब २७ करोड २५ लाखका दरले जम्मा रू.५६ अर्ब ५४ करोड ५० लाख राजस्व बाँडफाँट अन्तर्गत हस्तान्तरण भएको छ।
- संघीय इकाईहरूको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न वित्तीय समानीकरण अनुदानतरफ न्यूनतम, सूत्रमा आधारित र कार्यसम्पादनमा आधारित गरी तीन किसिमको अनुदान रकम हस्तान्तरण हुने गरी हस्तान्तरित रकम चालु र पुँजीगत छुट्टिने गरी अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण गर्ने गरिएको छ।
- चालु आर्थिक वर्षको पौष मसान्तसम्म संघीय सञ्चित कोषबाट प्रदेश सञ्चित कोषमा रू.३८ अर्ब ७२ करोड ५१ लाख वित्तीय हस्तान्तरण भएको छ साथै स्थानीय सञ्चित कोषमा रू.१ खर्ब ४२ अर्ब ८० करोड ४३ लाख वित्तीय हस्तान्तरण भएको छ। वित्तीय समानीकरण अनुदानबाट खर्च भएको रकमको विवरण मधेश प्रदेशले नबुझाएकोले सो प्रदेशलाई वित्तीय हस्तान्तरण भएको छैन।

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा सुधारका प्रयास

- चालु आर्थिक वर्षको बजेट कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्न आर्थिक वर्षको शुरुमा नै अर्थ मन्त्रालयबाट मार्गदर्शन जारी गरिएको।
- बजेट कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने अधिकांश कार्यविधि एवम् मापदण्ड तर्जुमा वा संशोधन गर्ने कार्यमा श्रावण मसान्तभित्र सम्पन्न गरिएको।
- विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायमा रहेको एकमुष्ट बजेट असोज मसान्तभित्र बाँडफाँट गरिसक्नु पर्ने व्यवस्था मिलाइएको।
- ठेक्का प्रक्रिया कार्तिक मसान्तसम्म सम्पन्न गरिसक्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको।
- आयोजनाहरूको बहुवर्षीय ठेक्का सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० लागू गरिएको।
- रू.१ अर्बभन्दा बढी लागतका ठूला आयोजनाको अनुगमन गर्ने मापदण्ड तयार भई कार्यान्वयनमा आएको।
- आयोजनाहरूको दोहोरोपना हटाउन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कार्यान्वयन हुने आयोजनाहरूको लागि “आयोजना वर्गीकरणको आधार तथा मापदण्ड, २०८० तर्जुमा गरिएको।
- कर प्रणाली सुधार सम्बन्धी उच्चस्तरीय सुधार समिति गठन भएको। गैह्र कर राजस्व सम्बन्धी कानूनी सुधारका लागि अन्तरनिकाय समन्वय भइरहेको।
- सरकारी भुक्तानी प्रणालीमा Electronic Fund Transfer लागू गरिएको।
- नेपालको संविधान, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, विनियोजन ऐन २०८०, को अधिनमा रही वित्तीय संघीयताको कार्यान्वयन भइरहेको।
- राजस्व सङ्कलनको अनुपातमा प्रदेश र स्थानीय तहमा वित्तीय समानीकरण अनुदान हस्तान्तरण गर्ने गरिएको।

समष्टिगत खर्च एवम् स्रोतको संशोधित अनुमान

- चालु आर्थिक वर्षमा रू.१७ खर्ब ५१ अर्ब ३१ करोड २१ लाख खर्च हुने अनुमान गरिएकोमा रू.१५ खर्ब ३० अर्ब २६ करोड ६२ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान छ। यो रकम शुरू विनियोजनको ८७.३८ प्रतिशत हो।
- चालुतर्फ रू.१० खर्ब ७ अर्ब ४५ करोड ४६ लाख अर्थात विनियोजनको ८८.२४ प्रतिशत, पुँजीगततर्फ रू.२ खर्ब ५४ अर्ब १३ करोड १९ लाख अर्थात विनियोजनको ८४.१३ प्रतिशत र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रू.२ खर्ब ६८ अर्ब ६७ करोड ९७ लाख अर्थात विनियोजनको ८७.३९ प्रतिशत खर्च हुने अनुमान छ।
- चालु वर्षको अन्त्यसम्ममा नेपाल सरकारको स्रोतबाट (राजस्व र आन्तरिक ऋण) रू.१३ खर्ब ९ अर्ब ३० करोड ८६ लाख, वैदेशिक अनुदानतर्फ रू.४० अर्ब १२ करोड ९ लाख र वैदेशिक ऋणतर्फ रू.१ खर्ब ८० अर्ब ८३ करोड ६७ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान रहेको छ।

बजेट कार्यान्वयन र स्रोत व्यवस्थापनमा गर्नुपर्ने सुधार

- चालु खर्च विनियोजनको मापदण्ड बनाई कूल खर्चमा यसको भार कम गर्दै लैजाने।
- बजेट खर्च, राजस्व सङ्कलन, ऋण, वैदेशिक सहायता परिचालन तथा सो को उपयोग बीच सन्तुलन कायम गर्दै पुँजीगत खर्च तर्फ आयमूलक, रोजगारी उन्मुख र दिगो विकासमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने आयोजनाहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वयन गर्ने।
- अर्थ मन्त्रालयको सहमति नलिई थप आर्थिक दायित्व सिर्जना गर्ने प्रवृत्तिलाई पूर्णतः निरुत्साहित गर्ने।
- आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सम्बन्धी मापदण्ड भित्र परेका तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पर्ने बाहेक कुनै पनि आयोजना तथा कार्यक्रमलाई स्रोत सहमति उपलब्ध नगराउने।
- परियोजना कार्यान्वयन कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने। राष्ट्रिय गौरवका आयोजना कार्यान्वयनका लागि छुट्टै कानूनी व्यवस्था गर्ने। राष्ट्रिय महत्वका आयोजनाको सञ्चालन सुनिश्चितता तथा मोडालिटी आयोजना शुरू गर्नु अगावै निक्यौल गर्ने। प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन स्वीकृत गर्न लाग्ने समयसीमा सहितको कार्यविधि तयार गर्ने।
- मुआवजा निर्धारण कार्यलाई व्यवस्थित गर्न जग्गा प्राप्ति सम्बन्धि कानूनमा सुधार गर्ने। वन क्षेत्रको उपयोगलाई सहजीकरण गर्न वन सम्बन्धि कानूनलाई समसामयिक बनाउने।
- अनावश्यक समिति/प्रतिष्ठान/बोर्डहरूको कार्य प्रकृति, कार्य क्षेत्र, कार्य जिम्मेवारी र सान्दर्भिकताका आधारमा एकीकरण, पुनर्संरचना, खारेजी र आवश्यकता र औचित्यताका आधारमा प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्ने।
- सार्वजनिक संस्थानमा सरकारको ऋण तथा शेयरमा गर्ने लगानी र जमानत दिने कार्यमा एकरूपता ल्याउन एकिकृत नीति तर्जुमा गर्ने।
- सरकारले अनुदान दिने कार्यलाई व्यवस्थित गर्न, दोहोरो पर्न नदिन अनुदान सम्बन्धि एकिकृत नीति तर्जुमा गर्ने।
- लक्ष्य अनुरूपको राजस्व सङ्कलन अभिवृद्धि गर्न राजस्व प्रणालीलाई प्रविधिमैत्री, स्वचालित, पारदर्शी र करदातामैत्री बनाई स्वेच्छिक कर सहभागिता एवम् कर परिपालना अभिवृद्धि गर्ने।

- भन्सार र आन्तरिक कर प्रशासन सम्बद्ध निकायहरूको सूचना प्रणाली बीच अन्तर आबद्धता कायम गरी Real-time Data Exchange गर्ने व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने। सूचना प्रविधिको नियमित रूपमा कार्यात्मक र प्रणालीगत परीक्षण (Functional & System Audit) गरी यसमा भएका कमी कमजोरी सुधार गर्दै जाने।
- करयोग्य अनौपचारिक आर्थिक क्रियाकलापलाई नियमनको माध्यमबाट औपचारिक प्रणालीमा आबद्ध गर्दै कराधार विस्तार गर्ने।
- सरकारले लगानी गरेका निकायबाट प्राप्त हुने साँवा, व्याज, लाभांस लगायतका रकम निर्धारित समय भित्रै प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- विकास सहायतालाई राष्ट्रिय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा उच्च प्रतिफल प्राप्त हुने रणनीतिक र राष्ट्रिय गौरवका आयोजनामा केन्द्रित गर्ने।
- सबै प्रकारका विकास सहायतालाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीमा समावेश गरी पारदर्शी बनाउँदै जाने।
- वैदेशिक अनुदानबाट सञ्चालित आयोजनाको लागि नेपाल सरकारले व्यहोर्नु पर्ने समवर्ती कोष (Counter Part Fund/Matching Fund) को विनियोजन पर्याप्त गर्ने। त्यस्ता आयोजनाको मास्टर लिष्टमा आयोजना कार्य सञ्चालनसँग असम्बन्धित, महंगा र अनावश्यक सवारी साधन र सामग्री समावेश गर्ने प्रवृत्ति निरुत्साहित गर्ने/गराउने।
- आयोजना विकास गर्ने हालको प्रणालीमा सुधार गर्ने। आर्थिक क्रियाकलापलाई बढोत्तरी गर्ने, आर्थिक केन्द्र जोड्ने गरी मात्र भौतिक पूर्वाधार आयोजनाको छनौट गर्ने।
- सार्वजनिक नीजि साझेदारीबाट सञ्चालन गर्न सकिने आयोजनाको पहिचान र विकास गरी नयाँ वित्तीय उपकरणको उपयोग गरी सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने।
- सार्वजनिक भवन निर्माण गर्ने हालको ढाँचा परिवर्तन गरी एउटै भवनमा विभिन्न निकाय रहने व्यवस्था मिलाउने।
- आन्तरिक तथा बैदेशिक ऋण उच्च प्रतिफलयुक्त आयोजनामा केन्द्रित गर्ने।
- निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धताको व्यवस्था मिलाई पूर्वाधार विकास आयोजना निर्धारित समयभित्रै सम्पन्न गर्ने।

परिच्छेद - एक

समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति

१.१ विश्व अर्थतन्त्रको परिदृश्य

सन् २०२२ मा ३.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको विश्व अर्थतन्त्र सन् २०२३ र सन् २०२४ मा ३.१ प्रतिशतले बढ्ने अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको अनुमान छ। विश्वव्यापी रूपमा उच्च रहेको मुद्रास्फीति नियन्त्रण गर्न लिइएको कसिलो नीति र चीन लगायतका देशमा देखा परेको आर्थिक सिथिलताको कारण विश्व अर्थतन्त्रको वृद्धिदर सन् २०२२ को तुलनामा सन् २०२३ मा केही कमी हुने अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष (जनवरी २०२४ को अपडेट) को अनुमान छ। नेपालका छिमेकी मुलुकहरू चीन र भारतको आर्थिक वृद्धिदर सन् २०२२ मा क्रमशः ३.० प्रतिशत र ७.२ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०२३ मा क्रमशः ५.२ प्रतिशत र ६.७ प्रतिशत रहने कोषको प्रक्षेपण छ भने सन् २०२४ मा सो वृद्धिदर क्रमशः ४.६ प्रतिशत र ६.५ प्रतिशत रहने अनुमान रहेको छ। सन् २०२२ को प्रारम्भदेखि चलिरहेको रुस-युक्रेन द्वन्द्व र सन् २०२३ को अन्त्यतिरबाट मध्यपूर्वमा फैलिरहेको तनावको प्रभाव विश्व अर्थतन्त्रमा परिरहेको छ। यसबाट नेपाल लगायत विभिन्न विकासन्मुख मुलुकको वैदेशिक व्यापार र आपूर्ति शृङ्खलामा नकारात्मक प्रभाव पर्न गएको छ। विश्वको सबैभन्दा धेरै हिस्सा चामल निर्यात गर्ने देश भारतले २०२३ जुलाईमा निर्यात प्रतिबन्धको घोषणा गर्नुले खाद्य पदार्थहरूको मूल्यमा पनि चाप पर्न गएको छ।

१.२ राष्ट्रिय अर्थतन्त्र

१.२.१ उत्पादन क्षेत्र

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका अनुसार चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो त्रैमासिकको अवधिमा त्रैमासिक कुल गार्हस्थ उत्पादन स्थिर आधारभूत मूल्यमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको पहिलो त्रैमासिक अवधिको तुलनामा ३.२ प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रारम्भिक अनुमान छ।

कृषि

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको तथ्याङ्क अनुसार चालु आर्थिक वर्षमा धानको उत्पादन ४.३ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान गरिएको छ। गत वर्ष धानको उत्पादन ६.९ प्रतिशत, मकैको उत्पादन २.८ प्रतिशत र कोदो उत्पादन ४.८ प्रतिशतले बढेको थियो भने गहुँको उत्पादन २.१ प्रतिशतले घटेको थियो।

उद्योग

चालु आर्थिक वर्षमा बैकिङ्ग क्षेत्रमा देखिएको तरलतामा सुधार, घट्टो व्याजदर र अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा तेल तथा अन्य कच्चा पदार्थको मूल्यमा आएका सुधारका कारण उद्योग सञ्चालनमा केही सुधार आउने देखिन्छ। उद्योगको उत्पादन क्षमता लगायत विद्युत आपूर्ति बढ्दै गएको, मौद्रिक नीतिमा नीजि क्षेत्र मैत्री सुधार र व्याजदर घट्टै जान थालेकाले आन्तरिक मागमा सुधार भई उद्योगको

क्षमता उपयोगमा थप सकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ। त्यसैगरी, उद्योगमा वैदेशिक लगानी प्रतिवद्धता पनि बढेको छ।

सेवा

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा पर्यटकीय गतिविधिमा क्रमशः सुधार हुँदै गएको छ। चालु आर्थिक वर्षको पुस महिनासम्म करिब ५ लाख ६० हजार विदेशी पर्यटकहरूले नेपाल भ्रमण गरेका छन्। गत वर्षको सोही अवधिमा ३ लाख ८४ हजार पर्यटकहरूले नेपाल भ्रमण गरेका थिए। २०८० असार मसान्तसम्ममा समग्र हवाई सेवा दिने कम्पनीको सङ्ख्या २.६ प्रतिशतले वृद्धि भई जम्मा ३९ वटा कम्पनी पुगेको छ, जसमध्ये ९ वटा आन्तरिक र ३० वटा अन्तर्राष्ट्रिय हवाई सेवा कम्पनी रहेका छन्। २०८० असार मसान्तसम्ममा देशभर ३७ वटा एकतारे, ४३ वटा दुईतारे, ३५ वटा तीनतारे, २७ वटा चारतारे, १७ वटा पाँचतारे होटल, १ वटा पाँच तारे डिलक्स, ३ डिलक्स रिसोर्ट, २ वटा लक्जरी रिसोर्ट, ४ वटा हेरिटेज एवम् बुटिक होटल र १ सय ७ वटा साधारण रिसोर्ट गरी जम्मा २ सय ७६ वटा होटल तथा रिसोर्टहरू सञ्चालनमा रहेका छन्।

मुद्रास्फीति

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा मुद्रास्फीतिलाई ६.५० प्रतिशत सीमाभित्र राख्न सहयोग पुग्ने गरी मौद्रिक व्यवस्थापन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिना (२०८० पुस महिना) मा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीति ५.२६ प्रतिशत कायम रहेको छ।

१.२.२ मौद्रिक स्थिति

मुद्राप्रदाय

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनामा विस्तृत मुद्राप्रदाय ६.४ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त मुद्राप्रदाय ३.५ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा विस्तृत मुद्राप्रदाय १४.३ प्रतिशतले बढेको छ।

कर्जा प्रवाह

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनामा कुल आन्तरिक कर्जा २.६ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त कर्जा २.८ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा यस्तो कर्जा ८.६ प्रतिशतले बढेको छ।

समीक्षा अवधिमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रमा जाने कर्जा ४.० प्रतिशतले वृद्धि भई रु.४९ खर्ब ९० अर्ब पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो कर्जा ३.० प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा यस्तो कर्जा ४.९ प्रतिशतले बढेको छ।

निक्षेप परिचालन

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनामा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूले सङ्कलन गर्ने निक्षेप ६.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.६० खर्ब ८७ अर्ब पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निक्षेप ४.२ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८० पुस मसान्तमा बैङ्क तथा

वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको निक्षेप १४.९ प्रतिशतले बढेको छ। २०८० पुस मसान्तमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको कुल निक्षेपमा चल्ती, बचत र मुद्दती खाताको अंश क्रमशः ६.८ प्रतिशत, २६.८ प्रतिशत र ५९.९ प्रतिशत रहेको छ।

तरलता र ब्याजदर स्थिति

समीक्षा अवधिमा बैकिङ्ग प्रणालीमा तरलता स्थिति सहज रहेको छ। चालु आर्थिक वर्षको ६ महिनाको अवधिमा नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट स्थायी तरलता सुविधा र ओभरनाइट तरलता सुविधामार्फत कुल रु.५ खर्ब १५ अर्ब ११ करोड तरलता उपयोग भएको छ भने निक्षेप सङ्कलन बोलकबोल मार्फत रु.३ खर्ब १५ अर्ब ५५ करोड तरलता प्रशोचन गरिएको छ।

समीक्षा अवधिमा तरलता सहजताका कारण अल्पकालीन ब्याजदरहरू घटेका छन्। २०७९ पुसमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरू बीचको भारित औसत अन्तर बैङ्क दर ७.५३ प्रतिशत रहेकोमा २०८० पुसमा २.८६ प्रतिशत कायम भएको छ। त्यसै गरी ९१ दिने ट्रेजरी बिलको भारित औसत ब्याजदर २०७९ पुसमा १०.८९ प्रतिशत रहेकोमा २०८० पुसमा ३.३७ प्रतिशत कायम भएको छ।

समीक्षा अवधिमा दीर्घकालीन ब्याजदरमा समेत कमी आएको छ। २०७९ पुसमा १०.९१ प्रतिशत रहेको वाणिज्य बैङ्कहरूको औसत आधार दर २०८० पुसमा ९.३५ प्रतिशत कायम भएको छ। सो अवधिमा वाणिज्य बैङ्कहरूको निक्षेपको भारित औसत ब्याजदर ८.५१ प्रतिशतबाट घटेर ७.३२ प्रतिशत कायम भएको छ भने कर्जाको भारित औसत ब्याजदर १२.७९ प्रतिशतबाट घटेर ११.३८ प्रतिशत कायम भएको छ।

१.२.३ धितोपत्र

धितोपत्र बजार

२०८० पुस मसान्तमा धितोपत्र बजारमा सूचीकृत भएका कम्पनीहरूको सङ्ख्या २ सय ७१ रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनामा रु.२४ अर्ब ७८ करोड मूल्य बराबरका थप धितोपत्र सूचीकृत भएका छन्। नेप्से सूचकाङ्क २०८० असार मसान्तको २०८४.९ विन्दुबाट बढेर २०८० पुस मसान्तमा २१२०.६ विन्दु रहेको छ। २०८० पुस मसान्तमा बजार पुँजीकरण रु.३३ खर्ब ३० अर्ब ७५ करोड रहेको छ।

१.२.४ बाह्य क्षेत्र

वैदेशिक व्यापार

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को ६ महिनासम्म कुल वस्तु निर्यात अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ७.२ प्रतिशतले कमी आई रु.७४ अर्ब ९७ करोड कायम भएको छ। गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निर्यातमा ३२ प्रतिशतले कमी आएको थियो। समीक्षा अवधिमा जिक, शिट, पार्टिकल बोर्ड, जुस, तयारी पोशाक, अदुवा लगायतका वस्तुको निर्यात बढेको छ भने पाम तेल (७७.८%), सोयाबिन तेल (९८.८%) को निर्यातमा अत्याधिक कमी र अन्य वस्तुमा भएको सिमान्त कमीले कूल निर्यात घटेको छ।

समीक्षा अवधिमा कुल वस्तु आयात ३.१ प्रतिशतले कमी आई रु.७ खर्ब ६८ अर्ब १७ करोड कायम भएको छ। गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा कुल वस्तु आयात २०.७ प्रतिशतले घटेको

थियो। समीक्षा अवधिमा सुन, कच्चा सोयाबिन तेल, कच्चा पाम तेल, धान तथा चामल, पेट्रोलियम पदार्थ लगायतका वस्तुको आयात घटेको छ।

समीक्षा अवधिमा कुल वस्तु व्यापार घाटा २.६ प्रतिशतले कमी आई रु.६ खर्ब ९३ अर्ब २० करोड कायम भएको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो घाटा १९.२ प्रतिशतले घटेको थियो।

विप्रेषण आप्रवाह

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को ६ महिनासम्ममा विप्रेषण आप्रवाह (नेपाली मुद्रामा) २५.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.७ खर्ब ३३ अर्ब २२ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह २४.३ प्रतिशतले बढेको थियो। समीक्षा अवधिमा खुद ट्रान्सफर २४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.७ खर्ब ९९ अर्ब ५१ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो ट्रान्सफर २२.७ प्रतिशतले बढेको थियो।

समीक्षा अवधिमा वैदेशिक रोजगारीका लागि अन्तिम श्रम स्वीकृति (संस्थागत तथा व्यक्तिगत-नयाँ) लिने नेपालीको सङ्ख्या २४.६ प्रतिशतले कमी आई २ लाख ७ हजार ९ सय ७० कायम भएको छ। त्यसैगरी, वैदेशिक रोजगारीका लागि पुनः श्रम स्वीकृति लिने नेपालीको सङ्ख्या समीक्षा अवधिमा ५ प्रतिशतले कमी भई १ लाख ३५ हजार ४ सय ३५ पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो सङ्ख्या ९.५ प्रतिशतले बढेको थियो। यसरी वैदेशिक रोजगारीमा जानेको सङ्ख्या अघिल्लो वर्षको ६ महिनाको तुलनामा १७.९ प्रतिशतले घटेको छ।

शोधनान्तर स्थिति र विदेशी विनिमय सञ्चिति

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को ६ महिनामा शोधनान्तर स्थिति रु.२ खर्ब ७३ अर्ब ५२ करोडले बचतमा रहेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा शोधनान्तर स्थिति रु.९२ अर्ब १५ करोडले बचतमा रहेको थियो।

२०८० पुस मसान्तमा कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति २०८० असार मसान्तको रु.१५ खर्ब ३९ अर्ब ३६ करोडको तुलनामा १८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.१८ खर्ब १६ अर्ब ५७ करोड कायम भएको छ। उक्त सञ्चिति २०८० असार मसान्तमा ११ अर्ब ७१ करोड अमेरिकी डलर रहेकोमा १६.९ प्रतिशतले वृद्धि भई २०८० पुस मसान्तमा १३ अर्ब ६९ करोड अमेरिकी डलर कायम भएको छ। यो सञ्चिति १४.५ महिनाको वस्तु आयात र १२.१ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त हुने देखिन्छ। २०८० पुस मसान्तमा कायम कुल विदेशी विनिमय सञ्चितिमा भारतीय मुद्रा सञ्चितिको अंश २२.५ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका १.१: समष्टिगत आर्थिक परिसूचकको तुलनात्मक अवस्था

आर्थिक परिसूचक	वार्षिक		प्रथम ६ महिना	
	२०७८/७९	२०७९/८०	२०७९/८०	२०८०/८१
कूल गार्हस्थ उत्पादनको वृद्धिदर (उत्पादकको मूल्यमा)	५.६१	१.८६		
कूल गार्हस्थ उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा) (रु.अर्बमा)	४९३३.७	५३८१.३४		
उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (६ महिनाको औसत)	६.३२	७.७४	८.०२	६.४७
निर्यात वृद्धिदर	४१.७	-२१.४	-३२	-७.२
आयातको वृद्धिदर	२४.७	-१६.१	-२०.७	-३.१
सोधनान्तर बचत (घाटा) (रु.अर्बमा)	-२५२.४	२८५.८	९२.२	२७३.५
चालु खाता बचत (घाटा) (रु.अर्बमा)	-६२३.४	-७२.२	-३५.६	१६१.६
विप्रेषण आप्रवाह (रु.अर्बमा)	१००७.३	१२२०.६	५८५.१	७३३.२
व्यापार सन्तुलन (घाटा) (रु.अर्बमा)	-१७२०.४	१४५४.६	-७११.९	-६९३.२
विदेशी विनिमय संचिति (रु.अर्बमा)	१२१५.८	१५३९.४	१३३७.३	१८१६.६
विदेशी विनिमय संचिति (अमेरिकी डलर दश लाखमा)	९५१२.६	११७०८.८	१०२७६.५	१३६९१.४
विस्तृत मुद्रा प्रदाय	६.८	११.४	३.५	६.४
आन्तरिक कर्जाको वृद्धिदर	१४.५	८.७	२.८	२.६
ट्रेजरी बिलको व्याजदर (९१ दिने)	१०.६६	६.३५	१०.८९	३.३७
वाणिज्य बैङ्कहरूको अन्तर बैङ्क व्याजदर	६.९९	२.९८	७.४८	२.८३
औषत आधार दर	९.५४	१०.०३	१०.९१	९.३५
कूल निक्षेप (रु.अर्बमा)	५०८२.८	५७१०	५२९७.९	६०८७.१
बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाबाट निजी क्षेत्रमा जाने कर्जा (रु.अर्बमा)	४६२१.१	४७९७	४७५८.४	४९८९.७
नेप्से सूचकाङ्क	२००९.५	२०९७.१	२१४९.४	२१२०.६

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैङ्क, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय, सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय

परिच्छेद - दुई

बजेट खर्च र स्रोत परिचालनको विश्लेषण

२.१ समष्टिगत खर्च स्थिति विश्लेषण

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा चालुतर्फ रू.११ खर्ब ४१ अर्ब ७८ करोड ४१ लाख, पुँजीगततर्फ रू.३ खर्ब २ अर्ब ७ करोड ४४ लाख र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रू.३ खर्ब ७ अर्ब ४५ करोड ३६ लाख गरी जम्मा रू.१७ खर्ब ५१ अर्ब ३१ करोड २१ लाख बजेट विनियोजन भएकोमा २०८० पुस मसान्तसम्म जम्मा रू.५ खर्ब ७३ अर्ब ६३ करोड २९ लाख बजेट खर्च भएको छ। यो कुल विनियोजनको ३२.७५ प्रतिशत हो। चालुतर्फ रू.४ खर्ब ४३ अर्ब ४ करोड ८७ लाख अर्थात् ३८.८० प्रतिशत, पुँजीगततर्फ रू.५० अर्ब ४४ करोड ८८ लाख अर्थात् १६.७० प्रतिशत र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रू.८० अर्ब १३ करोड ५४ लाख अर्थात् २६.०६ प्रतिशत खर्च भएको छ। चालु आर्थिक वर्षको बजेटको आकार घटेका कारण चालु खर्चलाई नियन्त्रणमा राखेकोले वित्तीय व्यवस्थातर्फ बढी खर्च हुँदा पनि कूल खर्च ०.४७ प्रतिशतले घट्न गएको छ।

चालु र गत आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिनाको शीर्षकगत खर्च बीचको तुलनात्मक विवरण तालिकामा र विनियोजनको तुलनामा खर्च प्रतिशतलाई चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

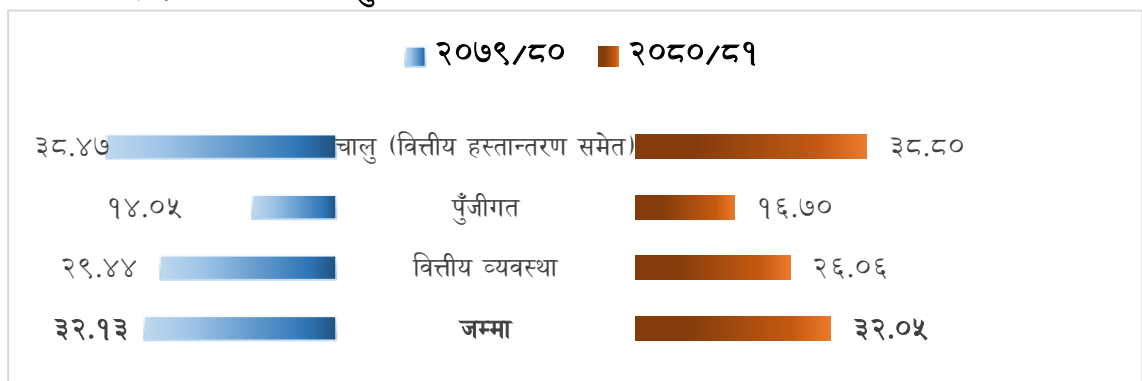
तालिका २.१: समष्टिगत खर्चको तुलनात्मक स्थिति

(रू.लाखमा)

खर्च शीर्षक	विनियोजन		पहिलो ६ महिनाको खर्च		विनियोजनको तुलनामा खर्च प्रतिशत	
	२०७९/८०	२०८०/८१	२०७९/८०	२०८०/८१	२०७९/८०	२०८०/८१
चालु (वित्तीय हस्तान्तरण समेत)	११८३२३५१	११४१७८४१	४५५१३९२	४४३०४८७	३८.४७	३८.८०
पुँजीगत	३८०३८४५	३०२०७४४	५३४५५२	५०४४८८	१४.०५	१६.७०
वित्तीय व्यवस्था	२३०२१७७	३०७४५३६	६७७६५४	८०१३५४	२९.४४	२६.०६
जम्मा	१७९३८३७३	१७५१३१२१	५७६३५९८	५७३६३२९	३२.१३	३२.०५

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

चित्र २.१: विनियोजनको तुलनामा खर्च स्थिति

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

नेपाल सरकारको वर्तमान लेखा प्रणाली अनुसार प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि एवम् भौतिक पूर्वाधार निर्माण लगायतका पुँजीगत प्रकृतिका खर्च, अनुदान प्राप्त गर्ने विभिन्न निकायबाट गरिने पुँजीगत प्रकृतिका खर्च चालुतर्फ नै लेखाङ्कन हुने, त्यस्तै वित्तीय व्यवस्थाबाट गरिने अधिकांश लगानी पुँजी निर्माणका लागि भए तापनि पुँजीगत खर्चका रूपमा लेखाङ्कन नहुने हुँदा यसबाट वास्तविक पुँजीगत खर्चको चित्रण हुँदैन। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ बाट वित्तीय हस्तान्तरणतर्फको सशर्त र विशेष अनुदानलाई चालु तथा पुँजीगत प्रकृतिको खर्चमा विभाजन गर्ने कार्य शुरू गरिएको छ। तथापि, यी दुवै खर्च शीर्षक संघतर्फ चालु खर्चमा नै समावेश भएको छ।

सार्वजनिक खर्च अपेक्षाकृत रूपमा बढ्न नसक्नुका कारणहरू:

- बजेट तर्जुमाको चरणमा नै कुशलतापूर्वक विनियोजन हुन नसक्नु, वन क्षेत्रको उपयोग, जग्गा प्राप्ति, मुआब्जा, क्षतिपूर्ति लगायतका विषयमा पर्याप्त पूर्व तयारी नभएका आयोजनामा बजेट विनियोजन हुने प्रवृत्ति, बजेट कार्यान्वयन कार्ययोजना अनुसार बजेट कार्यान्वयन हुन नसक्नु, विषयगत मन्त्रालयलाई प्राप्त बजेट सीमालाई प्राथमिकतापूर्ण ढङ्गले विनियोजन गर्न नसक्नु जस्ता समस्याले समयमा बजेट खर्च हुन सकेको छैन।
- स्रोत सुनिश्चित भएका आयोजनाहरूमा विषयगत मन्त्रालयहरूबाट न्यून बजेट प्रस्ताव गर्ने वा कतिपय आयोजनामा बजेट प्रस्ताव नै नगर्ने र नयाँ आयोजनाको सङ्ख्या बढाउँदै जाँदा सिर्जित दायित्व भुक्तानीमा समस्या आएको कारण समेत खर्च व्यवस्थापन थप चुनौतिपूर्ण भएको छ।
- तीनै तहका सरकारहरूका बीचमा पर्याप्त समन्वय नहुँदा विकास आयोजना, सामाजिक सुरक्षा, विभिन्न अनुदान लगायतका कार्यक्रमहरूमा हुने विनियोजनमा दोहोरोपनाले गर्दा आयोजना/ कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकेका छैनन्।
- कतिपय विकास आयोजनाहरूमा आयोजना प्रमुख लगायतका कर्मचारीहरूको समयमा पदपूर्ति नहुनु तथा छिटो छिटो सरुवा हुनु, स्थानीय नागरिकहरूबाट विभिन्न असम्भव एवम् अवान्छित माग राख्ने, निर्माण सामग्री उपलब्धतामा अवरोध र श्रमिक तथा निर्माण सामग्रीको व्यवस्थापन गर्न नसक्दा समयमा खर्च हुन सकेको छैन।
- वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रममा समावेश भएको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न तोकिएको समयमा कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड लगायतका कानूनहरू संशोधन वा नयाँ कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्नेमा कतिपय निकायले अर्धवार्षिक अवधिसम्म पनि सो कार्य गर्न नसक्दा खर्च समयमा भएको पाइँदैन।
- खरिद प्रक्रियामा देखिएका समस्या समाधान गरी सार्वजनिक खरिदलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन विद्यमान ऐन र नियमावलीमा परिमार्जन तथा इ-विडिङ्गलाई व्यवस्थित बनाउने भनिए तापनि हालसम्म सो कार्य प्रभावकारी हुन सकेको देखिँदैन।
- वैदेशिक स्रोततर्फ विनियोजन भएका केही आयोजनाहरूमा नेपाल सरकारको तर्फबाट ब्यहोरिने समपुरक कोषको विनियोजन न्यून राख्ने प्रवृत्ति साथै तयारी नभएका आयोजनामा समेत वैदेशिक स्रोततर्फ विनियोजन हुँदा समयमा खर्च नहुने। यसैगरी, विकास साझेदारबाट बजेटरी सहायता प्राप्त गर्ने गरी विनियोजित बजेटको समयमै सम्झौता हुन नसक्दा कार्यान्वयनमा जान सकेको देखिँदैन।

- वैदेशिक सहायताबाट सञ्चालित आयोजनाहरूमा दातृ निकायहरूले निर्धारण गरे अनुसार खरिद प्रक्रिया र लेखाङ्कन सम्बन्धी तोकिएको शर्त पुरा नहुनु र समयमै शोधभर्ना समेत प्राप्त हुन नसक्नु।
- कतिपय नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रममा अवण्डामा राखे प्रवृत्ति र बजेट विनियोजन रकम समयमा बाँडफाँट हुन नसक्दा आयोजना कार्यान्वयनमा ढिलाई हुनु।
- राष्ट्रिय विकास समस्या समाधान समिति तथा मन्त्रालयगत विकास समस्या समाधान समितिबाट पहिचान भएका समस्या समाधान प्राथमिकतामा नपर्नु साथै निर्देशन कार्यान्वयनमा ढिलाई हुनु।

२.१.१ आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पहिलो ६ महिनासम्मको मन्त्रालयगत खर्च स्थिति

तालिका २.२: मन्त्रालयगत बजेट र खर्चको स्थिति

(रु.लाखमा)

क्र.स.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	२०८० पौषसम्मको खर्च	खर्च खर्च प्रतिशत
१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	५६०२८	१९५४२	३४.८८
२	अर्थ मन्त्रालय	४१०७३६	४०६४४	९.९०
३	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	८१२६१	१८२४७	२२.४५
४	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	२८५६८३	९०३८४	३१.६४
५	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	७७७३	१३०९	१६.८४
६	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	५०५९११	१५०२२४	२९.६९
७	खानेपानी मन्त्रालय	१३४४४३	२६१९८	१९.४९
८	गृह मन्त्रालय	१९४५९१०	७९४१८२	४०.८१
९	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	५३२२६	१४७८३	२७.७७
१०	परराष्ट्र मन्त्रालय	७११२०	५७१३९	८०.३४
११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१२१२२९	३६०८६	२९.७७
१२	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	७१४६५	२५५४३	३५.७४
१३	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	१३३५५३०	२५०४८९	१८.७६
१४	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	१५७६२	१७९५	११.३९
१५	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	२२४०९	६२५०	२७.८९
१६	रक्षा मन्त्रालय	५८८४४६	२७४३९१	४६.६३
१७	शहरी विकास मन्त्रालय	४६४५६१	६६२४८	१४.२६
१८	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	५६७८३४	२८१८२८	४९.६३
१९	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	८७०६७	२१५३८	२४.७४
२०	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	५८७६४	९२३५	१५.७२
२१	स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय	४८५४९८	१०६२०३	२१.८८
२२	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	२०४४१	२५२५	१२.३५
	कुल जम्मा	७३९१०९६	२२९४७८२	३१.०५

प्रस्तुत तथ्याङ्क विषयगत मन्त्रालयलाई खुद विनियोजन र खर्चको आधारमा तयार गरिएको छ।

२.१.२ स्रोतगत खर्च विश्लेषण

समीक्षा अवधिमा नेपाल सरकारको स्रोततर्फको रू.५ खर्ब ३९ अर्ब ७७ करोड ९३ लाख खर्च भएको छ। यो खर्च गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ०.१५ प्रतिशतले कम हो। वैदेशिक अनुदानतर्फ रू.५ अर्ब ४० करोड ५४ लाख खर्च भई गत आर्थिक वर्षको तुलनामा २५.१० प्रतिशतले न्यून खर्च भएको छ। त्यस्तै, वैदेशिक ऋणतर्फ रू.२८ अर्ब ४४ करोड ८२ लाख खर्च भएको छ जुन गत वर्षको तुलनामा ०.४४ प्रतिशतले कमी हो। स्रोतगत खर्च विश्लेषणलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.३: स्रोतगत विनियोजन र खर्चको स्थिति (रू.लाखमा)

स्रोत	आर्थिक वर्ष २०७९/८०			आर्थिक वर्ष २०८०/८१			तुलनात्मक वृद्धि	
	विनियोजन	पहिलो ६ महिनाको खर्च	प्रतिशत	विनियोजन	पहिलो ६ महिनाको खर्च	प्रतिशत	विनियोजन	खर्च
नेपाल सरकार	१४९६११७९	५४०५६८७	३६.१३	१४८८६२००	५३९७७९३	३६.२६	(०.५०)	(०.१५)
अनुदान	५५४५८३	७२१६७	१३.०१	४९९४३०	५४०५४	१०.८२	(९.९४)	(२५.१०)
ऋण	२४२२६११	२८५७४४	११.७९	२१२७४९१	२८४४८२	१३.३७	(१२.१८)	(०.४४)
जम्मा	१७९३८३७३	५७६३५९८	३२.१३	१७५१३१२१	५७३६३२९	३२.७५	(२.३७)	(०.४७)

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

२.१.३ स्रोत उपलब्ध गराउने विकास साझेदारका आधारमा खर्च

चालु आर्थिक वर्षको बजेटमा वैदेशिक स्रोत समावेश भई स्रोत उपलब्ध गराउन प्रतिवद्धता प्राप्त भएका प्रमुख विकास साझेदारबाट यस अर्धवार्षिक अवधिमा उपलब्ध गराइएको रकम र खर्चको विवरण निम्नानुसार रहेको छ।

तालिका २.४: विकास साझेदारतर्फ विनियोजन र खर्चको स्थिति (रू.लाखमा)

क्र.सं.	विकास साझेदार	बजेट	२०८० पुससम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत
१	आई डि ए	४७४१०९	६९७३५	१४.७१
२	ए डि वि	७४९०३७	६०३२३	८.०५
३	एस.इ.एस.पी.	१३८७०८	५९४२५	४२.८४
४	आई डि ए/डि पि सि - एफ आई एस सि	१२५९४५	३४२०३	२७.१६
५	आई डि ए/डि पि सि - एफ फोर जि	१३१०००	३३६९६	२५.७२
६	ए डि वि/पि वि एल - पि एफ एम	१३१००५	२८१५७	२१.४९
७	भारत	५३३३५	१०१९७	१९.१२
८	दाताको संयुक्त कोष	४१६२४	६८४८	१६.४५
९	स्वीट्जरल्याण्ड-एस डी सी	३९२४४	६०५५	१५.४३
१०	आइ डि ए हाइअर एजुकेशन पि फर आर	२०५५०	५४९५	२६.७४
११	आई एम एफ / ई सि एफ	७२०५०	५४७१	७.५९
१२	जापान	४००००	३७५७	९.३९
१३	आइफाइ	५०२२४	२४५७	४.८९

१४	बेलायत	१४१६७	२०८८	१४.७४
१५	वर्ल्ड बैंक - ट्रष्ट कोष	१४७६५	२०८०	१४.०९
१६	भारत - एक्विजम बैङ्क	६९१७६	२०००	२.८९
१७	जि सि एफ	१९५६५	११९९	६.१३
१८	यु एस एड	४४८७८	९६०	२.१४
१९	जे एफ पि आर	३०३९	८८८	२९.२२
२०	युरोपियन युनियन	५२०९	८३३	१६.००
२१	कुवेत कोष	१७४५	५७८	३३.०९
२२	यु एन - जी इ एफ	१०६५१	५०३	४.७२
२३	ई आई एफ	७३९	४८३	६५.३५
२४	साउदी कोष	१४३६०	२८९	२.०१
२५	जापान - जाईका	३८१८०	२८०	०.७३
२६	गाभी	२५५५८	२५१	०.९८
२७	जी ए एफ एस पी	१२४७	१५०	१२.०१
२८	डब्लु एफ पी	३५६८	७१	२.००
२९	नर्वे	४५००	४९	१.०८
३०	जेफम्याट	५६२४	१५	०.२६
३१	युनिसेफ	१७६१	१	०.०५

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

माथि उल्लेखित तालिकामा वैदेशिक स्रोतमध्ये सबैभन्दा बढी ए डि वि स्रोततर्फ रू.७४ अर्ब ९० करोड ३७ लाख विनियोजन भएकोमा रू.६ अर्ब ३ करोड २३ लाख अर्थात् ८.०५ प्रतिशत खर्च भएको छ। यसैगरी, आई डि ए स्रोततर्फ रू.४७ अर्ब ४१ करोड ९ लाख विनियोजन भएकोमा सबैभन्दा बढी रू.६ अर्ब ९७ करोड ३५ लाख अर्थात् १४.७१ प्रतिशत खर्च भएको छ।

२.१.४ कार्यगत खर्च स्थिति

यस अर्धवार्षिक अवधिमा कार्यगत खर्च वर्गीकरणको आधारमा खर्च स्थितिलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.५: कार्यगत खर्चको स्थिति

(रू.लाखमा)

क्र.सं.	वर्गीकरण	विनियोजन	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	७१२०२३	३५४८९३	४९.८४
२	शिक्षा	५७३०४०	२८१८२८	४९.१८
३	रक्षा	५७३०४३	२७५४३८	४८.०७
४	सामान्य सार्वजनिक सेवा	८५२७८८५	३२४७७११	३८.०८
५	सामाजिक सुरक्षा	२१७०१०८	६८९६०४	३१.७८
६	मनोरंजन, संस्कृति तथा धर्म	५८६३३	१५३७२	२६.२२
७	स्वास्थ्य	६७९७५०	१६०३३९	२३.५९

८	आर्थिक मामिला	३५९७३५९	६९९९५४	९७.२३
९	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	५४२४२३	८५७४२	९५.८९
१०	वातावरण संरक्षण	७८८६५	५४४९	६.९९
जम्मा		९७५९३९२९	५७३६३२९	३२.७५

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

समीक्षा अवधिमा सबैभन्दा बढी सार्वजनिक शान्ति सुरक्षामा रु.३५ अर्ब ४८ करोड ९३ लाख अर्थात् विनियोजनको ४९.८४ प्रतिशत खर्च भएको छ भने वातावरण संरक्षणतर्फ सबैभन्दा कम रु.५४ करोड ४९ लाख (विनियोजनको ६.९९ प्रतिशत) खर्च भएको छ।

२.१.५ बहुवर्षीय ठेक्का र स्रोत सहमति

उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि, रोजगारी सिर्जना तथा गरिबी निवारण लगायतका राष्ट्रिय उद्देश्य हाँसिल गर्न आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार विकासका क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने राष्ट्रिय गौरव, रुपान्तरणकारी तथा रणनीतिक महत्वका ठूला आयोजनामा स्रोतको अभाव हुन नदिन र त्यस्ता आयोजनाको कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउन चालु आर्थिक २०८०/८१ देखि स्रोत सुनिश्चितता प्रदान गर्दा सामान्यतया शुरू विनियोजनको चार गुणासम्म र तीन वर्षसम्मका लागि बहुवर्षीय स्रोत सहमति प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनाको अवधिमा रु.३६ अर्ब १९ करोड ४७ लाख स्रोत सहमति प्रदान गरिएको छ।

तालिका २.६: चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनाको अवधिमा प्रदान गरिएको स्रोत सहमतिको विवरण (रु.लाखमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	कार्यक्रम	सहमति दिइएको
१	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	डुम्रे- बेशिसहर- चामे सडक योजना	९७००
		सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक योजनाको गुल्मी-सिसेनी-अर्खावाङ्-गंगरे सडक खण्ड(चेनेज ११९+३०० देखि १३४+१००)को स्तरोन्नती गर्ने कार्य	६७४८
		कोशी करिडोर(बरुण- च्यामताङ्ग सडक खण्ड	२००००
		तिनपिप्ले-रानीपौवा सडक खण्ड चेनेज९+०८५देखि २१+६००सम्म	१३३००
		धनगढी खुटिया-दिपायल-चैनपुर-उरै भञ्ज्याङ्ग योजनाको-सेलेना-राजपुर सडक योजना	७५००
		गंगटे लब्धु समुन्द्रटार पाटी भञ्ज्याङ्ग सडक योजना	१२०००
		पुष्पलाल मध्यपहाडी राजमार्ग अन्तर्गत अ) खुर्कोट - राकाथुम सडक रामेछाप	१०७००
		राकाथुम - दोलालघाट सडक रामेछाप	१६०००
		कटुञ्जे - जलजले - खहरे बजार- सल्यानटार - आरुघाट सडक	२८८००
		मालढुङ्गा बागलुङ्ग बजार सडक खण्ड	६०००
		मदन भण्डारी राजमार्ग अन्तर्गत अ) लिवाङ् -माडीचौर-घर्तिगाउँ-पातीहाल्ने-नागचौर सडक	४५०००
		बडीचौर- गुटु-कर्णाली (चेनेज१३+००० देखि २३+३४० र ४५+३४० देखि ६०+०००) सडक खण्ड	२६०००

२	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय	NeLIS तथा Merokitta प्रणाली लागू हुन बाँकी ७६ वटा नापी कार्यालयको लागि उक्त प्रणाली सञ्चालन गर्न	३९९
३	शहरी विकास मन्त्रालय	सिंहदरवार ग्यालरी बैठक भवनको रेट्रोफिटिङ्ग गर्ने कार्य	६०००
		श्रीमहल भवनको पुननिर्माण कार्यको लागि थप स्रोत सहमति प्रदान	२०००
४	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	आगामी आ.ब.मा रासायनिक मल खरिदको लागि थप स्रोत सहमति प्रदान	१५९८००
जम्मा			३६९९४७

२.१.६ सिर्जित दायित्वको अवस्था

विद्यमान कानूनी व्यवस्था अनुसार अर्थ मन्त्रालयको पूर्व सहमति बेगर कुनै पनि कार्यालयले बहुवर्षीय दायित्व सिर्जना हुने गरी खर्चको प्रतिवद्धता जनाउनु हुँदैन। त्यसैगरी, लेखाउत्तरदायी अधिकृतले बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत गर्दा प्राप्त बजेट सीमाबाट प्रतिवद्धता रकम र भुक्तानी हुन बाँकी सिर्जित दायित्वको लागि पुग्ने रकम छुट्याएर मात्र अन्य कार्यक्रमको लागि बजेट स्वीकृत गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।

तथापी कतिपय निकायहरूबाट अर्थ मन्त्रालयको सहमति बेगर बहुवर्षीय दायित्व सिर्जना हुने गरी खरिद कार्य अगाडि बढाउने गरेको र स्रोत सहमति लिएको अवस्थामा पनि त्यसरी सिर्जना हुने दायित्वलाई बजेट सीमाभित्र समावेश गरी बजेट प्रस्ताव गर्ने नगरिएको कारण अतिरिक्त गैर बजेटरी दायित्व सिर्जना हुन गई त्यसबाट समग्र बजेट प्रणाली प्रभावित हुनुका साथै त्यसको व्यवस्थापन निकै चुनौतीपूर्ण हुँदै गएको छ। तसर्थ, आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रस्ताव गर्दा स्रोत सहमति भएका आयोजनालाई आवश्यक रकम प्रस्ताव गरेर मात्र नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

सरकारी लेखा प्रणाली (CGAS) अनुसार ठेक्का प्रक्रियाबाट सिर्जित प्रतिवद्ध खर्चको अभिलेख अद्यावधिक हुने चरणमा रहेको छ। सो पश्चात मात्र विकास आयोजनाका लागि प्रतिवद्ध खर्चको दायित्व भुक्तानीको अंश एकिन हुने देखिन्छ।

२.१.७ खर्च व्यवस्थापनमा गरिएका महत्वपूर्ण कार्यहरू

बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी बजेटले निर्दिष्ट गरेका उद्देश्यहरू पुरा गर्न चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिनाको अवधिमा बजेट प्रणालीमा सुधार गर्न देहाय बमोजिम सुधारका कार्य अघि बढाइएको छ।

- बजेट प्रणालीमा अनुशासन कायम राख्न प्रथम त्रैमासिक अवधिमा कुनै पनि थप बजेट तथा रकमान्तर/कार्यक्रम संशोधन प्रदान नगरिएको।
- विभिन्न मन्त्रालयबाट अनुरोध भई आएका १३० वटा ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्डमा राय तथा सहमति दिइएको।
- स्रोत सहमति माग गर्ने र स्वीकृत गर्ने प्रणालीमा सुधार गर्न आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको।

- इन्धनको प्रयोगको बढ्दो खर्चलाई व्यवस्थित गर्न सवारी साधन सुविधा प्राप्त गर्ने कर्मचारीलाई इन्धन वापत नगद प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०८० जारी गरी कार्यान्वयन ल्याइएको।
- तलब, भत्ता, खाद्यान्न लगायतका अनिवार्य दायित्व लगायतका खर्च भुक्तानीको हकमा त्रैमासिक विभाजनमा समेत थप सहजीकरण गरिएको।
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पुँजीगत खर्च वृद्धिका लागि सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयहरूलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुका साथै गत आर्थिक वर्षको दायित्व भुक्तानी गर्ने विषयमा समेत त्रैमासिक विभाजन लागू नहुने व्यवस्था मिलाई आवश्यक सहजीकरण गरिएको।
- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS), प्रदेश मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS), स्थानिय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA), राष्ट्रिय योजना आयोगको आयोजना बैङ्क (Project Bank) र मध्यमकालिन खर्च संरचना (MTEF) बीच अन्तर आवद्धता कायम गर्ने कार्य सुरुवात गरिएको।
- सरकारको नगद प्रवाह व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण अन्तिम चरणमा रहेको।
- बजेटरी सहायता अन्तर्गत (IDA/DPC-FISC, ADB/PBL-PFM, IFM/ECF, IDA/DPC-F4G) तेस्रो त्रैमासिकसम्म विनियोजित रकम बैदेशिक स्रोत प्राप्त नभएमा नेपाल सरकार स्रोतबाट हिसाब मिलान गर्ने गरी तेस्रो त्रैमासिकसम्मको स्रोत फुकुवा गरिएको।
- रकमान्तर, कार्यक्रम संशोधन, अवण्डा बाँडफाँट, अख्तियारी र त्रैमासिक संशोधन लगायतका विषय समेटी कार्यविधि निर्माण गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा रहेको।
- बजेट वक्तव्यको अनुसूची १६ मा उल्लिखित खारेज गरिने, गाभिने, पुनर्संरचना गरिने र हस्तान्तरण गरिने निकायसँग सम्बन्धित विषयमा आवश्यक सहजीकरण गरिएको।
- पुलमा राख्नु पर्ने सवारी साधनको एकिन, लिलामी र मर्मत सम्भार लगायत समग्र व्यवस्थापनका लागि अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार गर्न समिति गठन भई कार्य भइरहेको।
- रकमान्तर, कार्यक्रम संशोधन लगायत मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणालीमा प्रविष्टी तथा प्रमाणीकरण गर्न लेखाउत्तरदायी अधिकृतलाई पहुँच उपलब्ध गराइएको।
- सार्वजनिक स्रोतको उपयोगिता, कामको गुणस्तर र प्रतिफलको सुनिश्चितता जस्ता विषय समेटी रकमान्तर तथा कार्यक्रम संशोधन गर्ने पद्धतिलाई व्यवस्थित गरी एकरूपता कायम गर्न ढाँचा समेत तोकी परिपत्र गरिएको।
- सिर्जित दायित्वको अभिलेख व्यवस्थित गर्न मन्त्रालय/निकायहरूसँग विवरण माग गरिएको।
- प्रदेशमा हस्तान्तरण गरिएका सशर्त अनुदानका आयोजना/कार्यक्रमको सिर्जित दायित्व भुक्तानी गर्ने, एकमुष्ट रकम विनियोजन भएका कार्यक्रमहरू बाँडफाँट गर्ने लगायतका विषयमा देखिएका समस्या समाधानका लागि नीतिगत निर्णय गरिएको।

२.२ राजस्व परिचालन

२.२.१ राजस्व प्राप्तिको अनुमान

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा जम्मा रू.१४ खर्ब २२ अर्ब ५४ करोड १७ लाख राजस्व प्राप्तिको अनुमान गरिएको छ। यसरी प्राप्त हुने राजस्व मध्येबाट सङ्घीय सरकारको बजेटका लागि रू.१२ खर्ब ४८ अर्ब ६२ करोड खर्च व्यहोर्ने अनुमान गरिएको छ भने राजस्व बाँडफाँटबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा रू.१ खर्ब ७३ अर्ब ९२ करोड १७ लाख हन्तान्तरण हुने अनुमान गरिएको छ। चालु आर्थिक वर्षको सङ्घीय सरकारको कुल बजेटमा राजस्वको स्रोतबाट ७१.३० प्रतिशत खर्च व्यहोर्ने अनुमान गरिएको छ।

राजस्व प्राप्तिको अनुमान तथा बाँडफाँट सम्बन्धी तालिका देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका २.७: राजस्व प्राप्तिको अनुमान तथा बाँडफाँट (रू.लाखमा)

विवरण	रकम
कुल वार्षिक बजेट अनुमान	१७५१३१२१
कुल वार्षिक राजस्व अनुमान	१४२२५४१७
कर राजस्व अनुमान	१३०५४७९६
अन्य राजस्व (गैर कर) अनुमान	११७०६२१
कुल बजेटमा राजस्वको योगदान (प्रतिशत)	७१.३०
राजस्व बाँडफाँट (प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडफाँट हुने)	१७३९२१७
सङ्घीय सञ्चित कोषमा जम्मा हुने राजस्व	१२४८६२००

स्रोत: आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेट वक्तव्य

२.२.२ राजस्व प्राप्ति अनुमानको संरचना

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को कुल राजस्व प्राप्तिको अनुमानमध्ये कर राजस्वको अंश ९१.७७ प्रतिशत र अन्य राजस्व (गैर कर) को अंश ८.२३ प्रतिशत रहेको छ।

कर राजस्व प्राप्ति अनुमानतर्फको संरचनामा मूल्य अभिवृद्धि करको अंश सबैभन्दा बढी अर्थात् ३२.६२% रहेको छ। दोस्रो तथा तेस्रो स्थानमा क्रमशः आयकर २७.७४% र भन्सार महसुल २३.५५% रहेको छ। यसैगरी, अन्तःशुल्कको अंश १५.८७% र शिक्षा सेवा शुल्कको अंश ०.२२% रहेको छ।

निकायगत रूपमा हेर्दा आन्तरिक राजस्व विभाग तर्फको अंश सबैभन्दा बढी ४७.६४%, त्यसपछि भन्सार विभाग तर्फको अंश ४४.१३% र अन्य राजस्व (गैर कर) परिचालन गर्ने निकायहरूको अंश ८.२३% रहेको छ।

२.२.३ अर्धवार्षिक अवधिको राजस्व प्राप्तिको अनुमान तथा राजस्व सङ्कलनको अवस्था

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक अवधिसम्मको राजस्व प्राप्तिको अनुमान रू.६ खर्ब ६८ अर्ब १६ करोड ८९ लाख रहेकोमा यो अवधिमा विविध प्राप्ति समेत गरी जम्मा रू.५ खर्ब १५ अर्ब ३९ करोड ७६ लाख राजस्व सङ्कलन भएको छ। यो रकम राजस्व प्राप्ति अनुमानको तुलनामा ७७.१४ प्रतिशत र गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिसम्मको सङ्कलन रू.४ खर्ब ८३ अर्ब ७६ करोड

५ लाखको तुलनामा करिव ६.५४ प्रतिशतले अधिक रहेको छ। यो अर्धवार्षिक अवधिमा वार्षिक राजस्व प्राप्ति अनुमानको करिव ३६.२३ प्रतिशत राजस्व सङ्कलन भएको छ। यसको विवरण तालिका नं.२.६ मा देखाइएको छ।

तालिका २.६: राजस्व प्राप्तिको अनुमान तथा सङ्कलनको तुलनात्मक विवरण (रु.लाखमा)

कर शीर्षक	आर्थिक वर्ष २०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ पुस सम्मको प्राप्तिको अनुमान	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ पुससम्मको सङ्कलन	चालु आर्थिक वर्षको पुस महिनासम्मको प्राप्ति अनुमानको तुलनामा सङ्कलन (%)	गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिसम्मको तुलनामा वृद्धिदर (%)
भन्सार महशुल	८५७,८७३	१,६०१,३५२	९५८,३३२	५९.८५	११.७१
मूल्य अभिवृद्धि कर	१,३१४,४५०	१,९२८,१५१	१,४१४,१७४	७३.३४	
अन्तःशुल्क	७०५,०९९	९३७,२१०	६८६,६५१	७३.२७	(२.६२)
शिक्षा सेवा शुल्क	७,३६७	१२,६२३	१५,८७६	१२५.७७	११५.४९
आयकर	१,१६७,९०४	१,६२६,५७८	१,३६०,४८७	८३.६४	१६.४९
कर राजस्व जम्मा	४,०५२,६९३	६,१०५,९१५	४,४३५,५२०	७२.६४	९.४५
अन्य राजस्व (गैरकर) जम्मा	४७४,३४१	५७५,७७४	५२९,४७८	९१.९६	११.६२
कूल राजस्व	४,५२७,०३५	६,६८१,६८९	४,९६४,९९८	७४.३१	९.६७
विविध प्राप्ति	३१०,५७०		१८८,९७८	-	(३९.१५)
जम्मा राजस्व/प्राप्ति	४,८३७,६०५	६,६८१,६८९	५,१५३,९७६	७७.१४	६.५४

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय/अर्थ मन्त्रालय

चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा राजस्व प्राप्तिको अनुमान भन्सार विभागतर्फ रु.३ खर्ब ६ अर्ब १६ करोड ६१ लाख, आन्तरिक राजस्व विभागतर्फ रु.३ खर्ब ४ अर्ब ४२ करोड ५४ लाख र अन्य राजस्व (गैरकर) तर्फ रु.५७ अर्ब ५७ करोड ७४ लाख रहेकोमा राजस्व सङ्कलन क्रमशः रु.२ खर्ब २० करोड १४ लाख, रु.२ खर्ब ४३ अर्ब ३५ करोड ६ लाख र रु.५२ अर्ब ९४ करोड ७८ लाख सङ्कलन भई अनुमानको तुलनामा क्रमशः ६५.३९ प्रतिशत, ७९.९४ प्रतिशत र ९१.९६ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ। निकायगत रूपमा हेर्दा भन्सार विभागतर्फ ९.८८ प्रतिशत, आन्तरिक राजस्व विभागतर्फ ९.०९ प्रतिशत र अन्य राजस्व (गैरकर) तर्फ ११.६२ प्रतिशत वृद्धि भएको छ भने विविध प्राप्तितर्फ ३९.१५ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको छ।

राजस्व सङ्कलनको निकायगत अवस्थालाई तालिकामा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.९: राजस्व प्राप्तिको अनुमान तथा सङ्कलनको निकायगत तुलनात्मक विवरण (रु.लाखमा)

निकाय	आर्थिक वर्ष २०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ पुस सम्मको प्राप्तिको अनुमान	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ पुससम्मको सङ्कलन	चालु आर्थिक वर्षको पुस महिनासम्मको प्राप्ति अनुमानको तुलनामा सङ्कलन %	गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिसम्मको तुलनामा वृद्धिदर
भन्सार विभाग	१,८२२,०४३	३,०६१,६६१	२,००२,०१४	६५.३९	९.८८
आन्तरिक राजस्व विभाग	२,२३०,६५०	३,०४४,२५४	२,४३३,५०६	७९.९४	९.०९
अन्य राजस्व(गैर कर)	४७४,३४१	५७५,७७४	५२९,४७८	९१.९६	११.६२
विविध प्राप्ति	३१०,५७०		१८८,९७८	-	(३९.१५)
जम्मा	४,८३७,६०४	६,६८१,६८९	५,१५३,९७६		

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय/अर्थ मन्त्रालय

२.२.४ राजस्व प्राप्तिको अनुमानका तुलनामा सङ्कलन न्यून हुनाका प्रमुख कारण

अ. भन्सारतर्फ:

- गत आर्थिक वर्ष २०७९/८० को पुस महिनासम्ममा रु.८ खर्ब ७३ अर्ब ४७ करोड रहेको कुल वैदेशिक व्यापार चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिसम्ममा ३.४७ प्रतिशतले कमी आई रु.८ खर्ब ४३ अर्ब १३ करोड भएको छ। आयातमा भएको कमीले भन्सार विन्दुमा सङ्कलन हुने भन्सार महसुल, मूल्य अभिवृद्धि कर एवम् अन्तःशुल्कको सङ्कलनमा असर परेको छ।
- अघिल्लो आर्थिक वर्षको पुस महिनासम्मको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा एम.एस.स्टिल सिट, भटमासको कच्चा तेल, मोटर साइकल, एम.एस.विलेट, डबलक्याब पीकअप गाडी, एलपी ग्यास, टेलिभिजन, ट्रान्सर्फमर, टाइल र सुपारी जस्ता प्रमुख वस्तुबाट भन्सार राजस्व कम सङ्कलन भएको छ। यी १० वस्तुहरूबाट गत आर्थिक वर्षमा कुल रु.२५ अर्ब २४ करोड राजस्व सङ्कलन भएकोमा चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा रु.१० अर्ब २९ करोड अर्थात् ४०.७७ प्रतिशतले कमी आई रु.१४ अर्ब ५९ करोड मात्र राजस्व सङ्कलन भएको छ।
- अघिल्लो आर्थिक वर्षभन्दा चालु आर्थिक वर्षको पुस महिनासम्ममा सुन ४११ के.जी., भटमासको कच्चा तेल ५८ करोड १७ लाख लिटर, एम.एस.स्टिल सिट १४ करोड ४५ लाख के.जि., कच्चा पाम तेल ५ करोड ४२ लाख लिटर, धान १४ करोड ८ लाख के.जि., एम.एस.विलेट ४ करोड १२ लाख के.जि., चामल ८ करोड ६१ लाख के.जि., डिजेल ६७४५४ किलो लिटर, एल.पि.ग्यास ८४ लाख ४९ हजार के.जि. घटी परिमाणमा पैठारी भएको छ। उल्लिखित मालवस्तुहरूबाट चालु आर्थिक वर्षमा कुल रु.४ अर्ब ६७ करोड घटी राजस्व सङ्कलन भएको छ।

- विद्युतीय सवारी साधनमा दिइएको विभिन्न छुट तथा सहूलियतका कारण पेट्रोलियम पदार्थमा आधारित सवारी साधनको आयात कम भएकोले पनि अनुमान गरे अनुसार राजस्व सङ्कलन हुन सकेको छैन।
- आर्थिक ऐनबाट दिइने राजस्व छुटले समेत राजस्व सङ्कलनमा प्रभाव परेको देखिन्छ।
- सीमा व्यवस्थापनमा रहने गरेका कमी कमजोरी, वस्तु घोषणा र मूल्याङ्कनमा रहेका समस्या, अन्तरनिकाय समन्वय र सहजीकरणको कमी तथा आन्तरिक बजार अनुगमनमा रहेको कमी कमजोरीका कारण चोरी पैठारी बढनाले अपेक्षित राजस्व सङ्कलन हुन सकेको छैन।

आ. आन्तरिक राजस्वतर्फ:

- आर्थिक कारोवारमा आएको सुस्तता, घरजग्गा र सेयर कारोवारमा अझैपनि अपेक्षित रूपमा सुधार आउन नसक्नु, व्यावसायिक निकायहरूको भूक्तानीमा भएको करकट्टी समय मै दाखिला गर्न गराउन नसकिनु, करदाताको नन्-फाईलर, बक्यौता तथा वेरुजु फछ्यौट र सो असुलउपर गर्ने कार्यको प्रभावकारिता कमजोर रहनु, कर निर्धारण उपर करदाता प्रशासकीय पुनरावलोकन लगायत न्यायिक निकायमा पुनरावेदनमा गई निर्धारित कर रकम दाखिला नहुनु, बजार अनुगमन र विलिड अनुगमन अपेक्षित रूपमा प्रभावकारी हुन नसक्नु, कर परीक्षण र अनुसन्धान प्रभावकारी बन्न नसक्नु, संघ र स्थानीय सरकारको बीचमा कतिपय कर सङ्कलनको विषयमा नीतिगत स्पष्टता नहुनु, बैङ्कहरूको वचत बढ्दै गए अनुरूप लगानी बढ्न नसक्नु, बैङ्क व्याजदर घट्नु, अधिकांश सहकारीहरूको निक्षेप घट्नुका साथै ऋण असुली कमजोर हुँदै जानुका कारण आयकर प्राप्तिको अनुमानका तुलनामा सङ्कलन न्यून भएको देखिन्छ।
- समग्र आयातमा गत वर्षको यसै अवधिको तुलनामा ३.०९ प्रतिशतले कमी आउनु, पुँजीगत खर्च अपेक्षित रूपमा बढ्न नसक्नु, अटोमोबाईल्स, सिमेण्ट, डण्डी, खाद्यान्न लगायतको बिक्री कारोवारमा करिब २० देखि ४० प्रतिशतसम्म कम भएको तथ्याङ्कमा देखिनु, बजार अनुगमन तथा चोरी पैठारी नियन्त्रण प्रभावकारी हुन नसक्नु जस्ता कारणले मूल्य अभिवृद्धि कर प्राप्तिको अनुमानको तुलनामा सङ्कलन न्यून भएको हो।
- अन्तःशुल्कजन्य वस्तुको कारोवारमा उल्लेख्य गिरावट आएको, ईलेक्ट्रिक भेषको प्रयोगतर्फ युवा आकर्षण बढेको कारणले समेत चुरोटको खपत घटेको, चोरी पैठारी नियन्त्रण प्रभावकारी हुन नसकेको, स्वास्थ्य जोखिम कर लाग्ने वस्तुहरूको कारोवारमा आएको कमी लगायतका कारण अन्तःशुल्क प्राप्तिको अनुमानका तुलनामा सङ्कलन न्यून भएको देखिन्छ।

ई. अन्य राजस्व (गैरकर) तर्फ

- सेवामूलक निकायको वितरणयोग्य मुनाफामा आएको कमी, सार्वजनिक संस्थानले सरकारलाई भुक्तान गर्नुपर्ने व्याज भुक्तानी नहुनु जस्ता कारणले गर्दा अन्य राजस्व (गैरकर) तर्फ प्राप्तिको अनुमानको तुलनामा सङ्कलन केही न्यून भएको देखिन्छ।

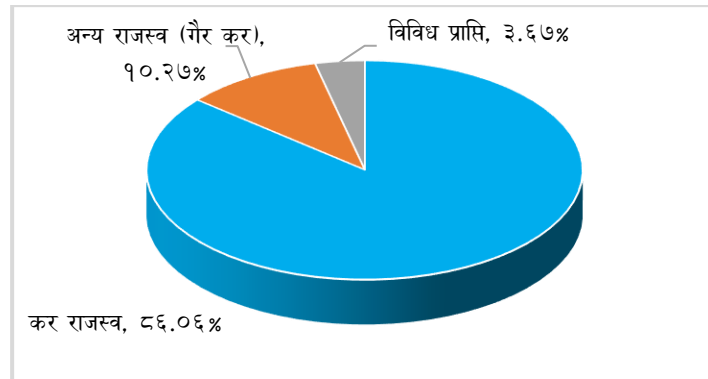
यस अवधिमा आर्थिक गतिविधिहरू चलायमान हुँदै गएको र सरकारी क्षेत्रबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधामा समेत क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको फलस्वरूप केही शीर्षकहरूको सङ्कलनमा वृद्धिका कारण

समग्रमा गत आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा अन्य राजस्व (गैरकर) सङ्कलन सुधारोन्मुख रहेको छ।

२.२.५ राजस्व सङ्कलनको संरचनात्मक अवस्था

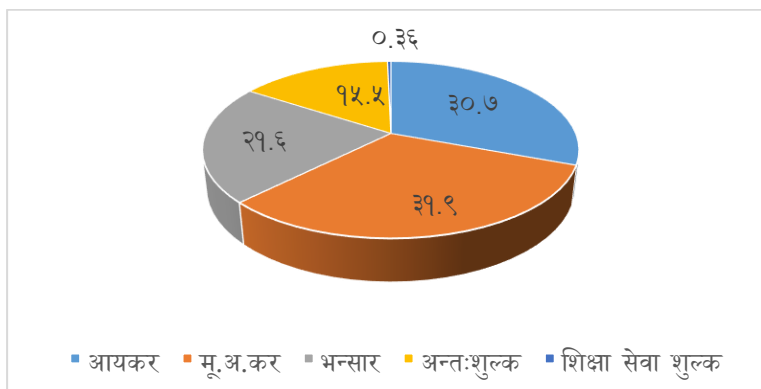
चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक अवधिमा सङ्कलित राजस्वमध्ये कर राजस्वको अंश ८६.०६ प्रतिशत र अन्य राजस्व (गैर कर) को अंश १०.२७ प्रतिशत र विविध प्राप्तिको अंश ३.६७ प्रतिशत रहेको छ। यसलाई चित्र नं. २.५ मा देखाइएको छ।

चित्र नं. २.२ : आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक राजस्व सङ्कलन संरचना

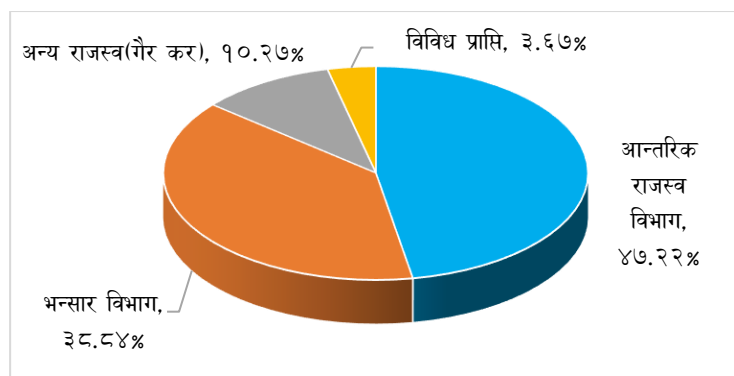
कर राजस्वतर्फको सङ्कलनमध्ये मूल्य अभिवृद्धि करको अंश सबैभन्दा बढी अर्थात् ३१.८८% रहेको छ। दोस्रो तथा तेस्रो स्थानमा क्रमशः आयकर ३०.६७% र भन्सार महसुल २१.६१% रहेको छ। यसैगरी, अन्तःशुल्कको अंश १५.४८% र शिक्षा सेवा शुल्कको अंश ०.३६% रहेको छ। यसलाई चित्र नं. २.६ मा देखाइएको छ।

चित्र नं. २.३ : आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक कर राजस्व सङ्कलनको संरचना

निकायगत रूपमा हेर्दा सङ्कलित राजस्वमध्ये आन्तरिक राजस्व विभागतर्फको अंश सबैभन्दा बढी ४७.२२% त्यस पछि भन्सार विभाग तर्फको अंश ३८.८४%, अन्य राजस्व (गैर कर) तर्फको अंश १०.२७% र विविध प्राप्तिको अंश ३.६७% रहेको छ। यसलाई चित्र नं. २.७ मा देखाइएको छ।

चित्र नं. २.४ : आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक राजस्व सङ्कलनको निकायगत संरचना

२.२.६ कर राजस्व सङ्कलनको शीर्षकगत तुलनात्मक विवरणः

समग्रमा गत आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा कर राजस्व सङ्कलनको स्थिति केही सुधारोन्मुख रहेको देखिन्छ। यस अवधिको शीर्षकगत राजस्व सङ्कलनको विवरण निम्नानुसार रहेको छ।

आयकर

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक अवधिमा आयकरतर्फ रू.१ खर्ब ३६ अर्ब १ करोड ४३ लाख सङ्कलन भएको छ। यो गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको सङ्कलन रू.१ खर्ब १६ अर्ब ७९ करोड ४ लाखको तुलनामा १६.४६ प्रतिशतले बढी हो। आयकर अन्तर्गत संस्थागत आयकरतर्फ रू.६९ अर्ब ४ करोड ४७ लाख, व्यक्तिगत आयकरतर्फ रू.४२ अर्ब ८ करोड ५७ लाख र लगानीको आयकरतर्फ रू.२४ अर्ब ७२ करोड १२ लाख सङ्कलन भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको सङ्कलनको तुलनामा संस्थागत आयकरतर्फ २७.५६, व्यक्तिगत आयकरतर्फ ५.६६ र लगानीको आयकरतर्फ ८.४१ प्रतिशतले बढी हो।

संस्थागत आयकरतर्फ पब्लिक लिमिटेड कम्पनीको राजस्व सङ्कलनमा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ। सरकारी कम्पनी र अन्य कम्पनीको राजस्व सङ्कलनमा पनि वृद्धि भएको छ। यस्तो वृद्धि पब्लिक लिमिटेड कम्पनीतर्फ ६३.८५ प्रतिशत, सरकारी कम्पनीतर्फ १२.९७ प्रतिशत र अन्य कम्पनीतर्फ ४.१९ प्रतिशत रहेको छ। तर प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीतर्फ भने ८.९७ प्रतिशत ऋणात्मक रहेको छ। सर्वोच्च अदालतको फैसला बमोजिम बैङ्क तथा वित्तिय संस्था लगायतका विभिन्न निकायले फर्दर पब्लिक अफरिङ्ग (FPO) जारी गर्दा प्राप्त हुने प्रिमियर लाभ र बैङ्क तथा वित्तिय संस्था तथा ईन्सुरेन्स कम्पनीको मर्जर/एक्वीजिसन हुदा प्राप्त हुने बार्गनिङ्ग लाभ वापतमा तिरेको करका कारण पब्लिक लिमिटेड कम्पनीतर्फको वृद्धिदर उच्च देखिएको हो।

यो अवधिमा व्यक्तिगत आयकरतर्फको पुँजीगत लाभकरमा २७.०२ प्रतिशत, पारिश्रमिक करमा २.३७ प्रतिशत, प्रोप्राइटरसिपमा १.११ प्रतिशत र सामाजिक सुरक्षा करमा ०.४४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ।

यो अवधिमा लगानीतर्फ पुँजीगतलाभ कर-निकाय, व्याजमा लाग्ने कर र आकस्मिक लाभमा क्रमशः ६९.३१, १२.४५ र ५.२२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने अन्य आयमा लाग्ने कर, सम्पत्ती, बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर, लाभांशमा लाग्ने कर र लगानीको अन्य आयमा लाग्ने कर

क्रमशः २२.०२, ९.२०, ३.३४ र ०.९९ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेका छन्। घरजग्गा व्यवसाय र शेयर कारोवारमा भएको वृद्धिले व्यक्तिगततर्फ र निकायतर्फको पुँजीगत लाभकर वृद्धि भएको छ। आयकर सङ्कलनको विस्तृत विवरण देहायका तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१०: आयकर सङ्कलनको क्षेत्रगत विवरण (रु.लाखमा)

शीर्षक	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
संस्थागत आयकर	५४१२७०	६९०४४७	२७.५६
व्यक्तिगत आयकर	३९८२९५	४२०८५७	५.६६
लगानीको आयकर	२२८०३१	२४७२१२	८.४१
जम्मा	११६७५९६	१३५८५१६	१६.३५

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.११: संस्थागत आयकर सङ्कलन विवरण (रु.लाखमा)

संस्थागत आयकर	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
सरकारी कम्पनी	३८७९७	४३८३०	१२.९७
पब्लिक लिमिटेड कम्पनी	२४७२५१	४०५१२८	६३.८५
प्राइभेट लिमिटेड कम्पनी	१८८२२२	१७१६८५	(८.७९)
अन्य कम्पनी	६७०००	६९८०४	४.१९
जम्मा	५४१२७०	६९०४४७	२७.५६

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.१२ : व्यक्तिगत आयकर सङ्कलन विवरण (रु.लाखमा)

व्यक्तिगत आयकर	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
प्रोप्राइटरसिप	१४०२८३	१४१८४४	१.११
पारिश्रमिक कर	१५६२४७	१५९९४७	२.३७
सामाजिक सुरक्षा कर	३८३५७	३८५२५	०.४४
पुँजीगत लाभ कर	६३४०८	८०५४२	२७.०२
जम्मा	३९८२९५	४२०८५७	५.६६

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.१३: लगानीको आयकर सङ्कलन विवरण (रु.लाखमा)

लगानीको आयकर	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
सम्पत्ती, बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर	१२९०५	११७१८	(९.२०)
व्याजमा लाग्ने कर	१६८०३०	१८८९४५	१२.४५
पुँजीगत लाभ कर - निकाय	४२३६	७१७२	६९.३१

लगानीको आयकर	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
लाभांशमा लाग्ने कर	३०८८२	२९८५०	(३.३४)
लगानीको अन्य आय	१११३	११०२	(०.९९)
आकस्मिक लाभ	८८२	९२८	५.२२
अन्य आयमा लाग्ने कर	९९८२	७७८४	(२२.०२)
जम्मा	२१८३५२	२४१३९९	८.५४

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

मूल्य अभिवृद्धि कर

चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.१ खर्ब ४१ अर्ब ४१ करोड ७४ लाख सङ्कलन भएकोमा आन्तरिकतर्फ रु.५५ अर्ब ३९ करोड ५ लाख र पैठारीतर्फ ८६ अर्ब २ करोड ६९ लाख सङ्कलन भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको सङ्कलनको तुलनामा आन्तरिक मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ ८.२६ प्रतिशतले र पैठारीतर्फ ७.१६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। आन्तरिकतर्फ संचार सेवा, विमा, हवाई उडान र अन्य सेवा सङ्कलनमा ४३.७० प्रतिशत, पर्यटन सेवा सङ्कलनमा ४२.७१ प्रतिशत, बेदरतावालाबाट गर्ने सङ्कलनमा १४.३२ प्रतिशत, परामर्श तथा ठेक्कामा १०.६६ प्रतिशत, बाँडफाँट हुने बाहेक अन्य स्रोतबाट प्राप्त मूल्य अभिवृद्धि करमा ७६.६१ प्रतिशत र वस्तु बिक्री र वितरणबाट प्राप्त हुने मू.अ.करमा ०.२७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने उत्पादन शीर्षकको वृद्धिदर ३.८३ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको छ।

तालिका २.१४: आन्तरिक मूल्य अभिवृद्धि कर सङ्कलन विवरण

(रु.लाखमा)

शीर्षक	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
उत्पादन	१६५३०२	१५८९७३	(३.८३)
वस्तु बिक्री र वितरण	१३१५३०	१३१८८७	०.२७
परामर्श तथा ठेक्का	१११७५२	१२३६६०	१०.६६
पर्यटन सेवा सङ्कलन	१०४२०	१४८७०	४२.७१
संचार सेवा, विमा, हवाई उडान र अन्य सेवा सङ्कलन	६३०११	९०५४८	४३.७०
बेदरतावालाबाट गर्ने सङ्कलन	२९५२२	३३७४८	१४.३२
बाँडफाँट हुने बाहेक अन्य स्रोतबाट प्राप्त मूल्य अभिवृद्धि कर	१२४	२१९	७६.६१
जम्मा	५११६६१	५५३९०५	८.२६

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

अन्तःशुल्क

चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा आन्तरिक उत्पादनतर्फ रु.५० अर्ब ३२ करोड ३८ लाख र पैठारीतर्फ रु.१८ अर्ब ३४ करोड १३ लाख गरी अन्तःशुल्कतर्फ कुल रु.६८ अर्ब ६६ करोड ५१ लाख राजस्व सङ्कलन भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको सङ्कलनको तुलनामा

आन्तरिकतर्फको अन्तःशुल्कमा ७.४५ प्रतिशतले कमी आएको छ भने पैठारीतर्फको अन्तःशुल्क १३.६५ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ।

अन्तःशुल्कतर्फ मदिरामा ३.२९ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने सो वाहेकका वियर, सुर्तीजन्य पदार्थ र अन्य औद्योगिक उत्पादन शीर्षकहरूमा क्रमशः १८.७२, ९.१४ र २.०१ प्रतिशतले कमी आएको छ।

अन्तःशुल्कतर्फको सङ्कलनलाई तालिकामा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१५: अन्तःशुल्क (आन्तरिक उत्पादनतर्फ) सङ्कलन विवरण (रु.लाखमा)

शीर्षक	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
सुर्तीजन्य पदार्थ	१४२२१०	१२९२१७	(९.१४)
मदिरा	११७४७०	१२१३४०	३.२९
वियर	१५३५२५	१२४७८६	(१८.७२)
अन्य औद्योगिक उत्पादन तथा अन्य	१३०५१२	१२७८९४	(२.०१)
जम्मा	५४३७१८	५०३२३८	(७.४५)

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

भन्सार महसुल

चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा भन्सार महसुल रु.९५ अर्ब ८३ करोड ३२ लाख सङ्कलन भएको छ। यो रकम गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा सङ्कलित रु.८५ अर्ब ७८ करोड ७३ लाखको तुलनामा करिव ११.७१ प्रतिशतले बढी हो।

२.२.७ अन्य राजस्व (गैरकर)

चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा अन्य राजस्व (गैरकर) तर्फ रु.५२ अर्ब ९४ करोड ७८ लाख सङ्कलन भएको छ। यो सङ्कलन गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको सङ्कलन रु.४७ अर्ब ४३ करोड ४१ लाखको तुलनामा करिव ११.६२ प्रतिशतले बढी हो। यो अर्धवार्षिक अवधिमा दश करोडभन्दा बढी राजस्व सङ्कलन भएका अन्य राजस्व (गैरकर) शीर्षकहरूको तुलनात्मक विवरण तालिकामा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१६: अन्य राजस्व (गैर कर) सङ्कलनको तुलनात्मक विवरण (रु.लाखमा)

शीर्षक	२०७९/८० पुस सम्मको सङ्कलन	२०८०/८१ पुस सम्मको सङ्कलन	वृद्धि दर
परीक्षा शुल्क	१७६२	४१३७	१३४.७९
वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश	८८११३	१६०२३३	८१.८५
पर्वतारोहण रोयल्टी	९५६	१५६०	६३.१८
वन क्षेत्रको रोयल्टी	२१२०	३४३५	६२.०३
वित्तीय निकायबाट प्राप्त ब्याज	१३२८	२१५०	६१.९
सरकारी सम्पत्तिको विक्रीबाट प्राप्त रकम	१३६२	१७२८	२६.८७
अन्य राजस्व	९३७६	११८८८	२६.७९

शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	४६९२	५८८२	२५.३६
भिसा शुल्क	१७४९०	२१८८२	२५.११
हुलाक सेवा शुल्क	१२६२	१५२७	२१
अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम	१०५६	१२७६	२०.८३
राहदानी शुल्क	४९६८१	५९९९६	२०.७६
टेलिफोन स्वामित्वको शुल्क	६८९१	८१७२	१८.५९
विद्युत सम्बन्धी रोयल्टी	८३१८	९६५४	१६.०६
पदयात्रा शुल्क	२४७८	२७२१	९.८१
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	४१२७५	४४७११	८.३२
न्यायिक दस्तुर	७२२८	७८०१	७.९३
प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	११५९८	१२२९८	६.०४
प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क	१४२०२	१४१६३	-०.२७
न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१३४४	१३३४	-०.७४
खानी तथा खनिज सम्बन्धी रोयल्टी	२६५६	२६०९	-१.७७
अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँट नहुने रोयल्टी	३३८८८	३३१२२	-२.२६
क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी	६६९१	५८१६	-१३.०८
सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश	८०५७३	६८३५५	-१५.१६
दूरसंचार सेवा शुल्क	३८२९८	३२२०४	-१५.९१
कम्पनी रजिष्ट्रेशन दस्तुर	६८४४	३८८०	-४३.३१
विद्युत सम्बन्धी दस्तुर	४३४१	१६२५	-६२.५७

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

२.२.८ करको दायरा विस्तार

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अर्धवार्षिक अवधिमा करको दायरा विस्तार कार्यक्रमलाई प्राथमिकताका साथ निरन्तरता दिइएकोले यो अवधिमा स्थायी लेखा नम्बर लिने करदाताहरूको सङ्ख्यामा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ। २०८० पुस मसान्तसम्मको तथ्याङ्कलाई हेर्दा व्यावसायिक स्थायी लेखा नम्बर लिने करदाताको सङ्ख्या १९ लाख ३६ हजार ५ सय ८८, व्यक्तिगत स्थायी लेखा नम्बर लिने करदाताको सङ्ख्या ३९ लाख ५० हजार ३ सय ५ र करकट्टि गर्ने निकायको लागि स्थायी लेखा नम्बर लिने करदाताको सङ्ख्या ३१ हजार ६९ पुगेको छ। यसमध्ये मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएका करदाताहरूको सङ्ख्या ३ लाख २२ हजार २ सय ६ र अन्तःशुल्क ईजाजत-पत्र लिने करदाताको सङ्ख्या १ लाख २२ हजार ३ सय ७७ रहेका छन्। करदाता दर्ताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१७: स्थायी लेखा नम्बर लिएका करदाताको विवरण

दर्ताको प्रकार	२०८० असार मसान्तसम्म स्थायी लेखा नम्बर लिएका करदाताको सङ्ख्या	२०८० साउनदेखि पुस मसान्तसम्म थप भएका स्थायी लेखा नम्बर लिने करदाताको सङ्ख्या	२०८० पुससम्म स्थायी लेखा नम्बर लिने जम्मा करदाताको सङ्ख्या
व्यावसायिक स्थायी लेखा नम्बर	१८७६३०५	६०२८३	१९३६५८८
व्यक्तिगत स्थायी लेखा नम्बर	३६४९६१४	३००६९१	३९५०३०५
करकट्टी गर्ने निकायले लिएको स्थायी लेखा नम्बर	२८१०७	२९६२	३१०६९
जम्मा स्थायी लेखा नम्बर	५५५४०२६	३६३९३६	५९१७९६२
मूल्य अभिवृद्धि कर	३०८४७७	१३७२९	३२२२०६
अन्तःशुल्क	११६६७५	५७०२	१२२३७७

स्रोत: आन्तरिक राजस्व विभाग

२.२.९ कर छुट तथा सहूलियत

क. महसुलतर्फ

गैर-नाफामूलक सार्वजनिक तथा सामुदायिक संस्थाहरू, संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकार अन्तर्गत निकाय वा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएका सङ्गठित संस्था, वैदेशिक ऋण वा अनुदान सहयोगमा सञ्चालन गरिने आयोजनाका लागि वा नेपाल सरकार वा लगानी बोर्डसँग भएको आयोजना विकास सम्झौता बमोजिम परियोजना विकासका लागि आयोजना वा आयोजनाले नियुक्त गरेका ठेकेदारको नाममा पैठारी हुने मालवस्तुको पैठारीमा उल्लिखित शर्तको अधीनमा रही आर्थिक ऐन बमोजिम लाग्ने दस्तुर, शुल्क, महशुल वा करको दर घटाउन, आंशिक वा पूर्ण रूपमा छुट दिन सक्ने व्यवस्था बमोजिम कर छुट तथा सहूलियत दिने गरिएको छ। साथै सोही ऐनको अनुसूची-१ मा भएको व्यवस्था बमोजिम समेत छुट दिने गरिएको छ। त्यस्तै भन्सार ऐन, २०६४ र मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ मा भएको प्रावधान बमोजिम पनि छुट प्रदान गर्ने गरिएको छ। चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को यो अर्धवार्षिक अवधिमा उल्लिखित व्यवस्थाको अधीनमा रही रु.६ खर्ब २१ अर्ब ६८ करोड ३० लाख मूल्यको मालवस्तुको पैठारीमा रु.३५ अर्ब ६६ करोड २८ लाख महशुल छुट दिइएको छ। उक्त छुटको विवरण अनुसूची १३ मा राखिएको छ।

ख. आन्तरिक राजस्वतर्फ

आन्तरिक राजस्व विभागतर्फ आय वर्ष २०७९/८० को निकायको आय विवरण अनुसार आयकर ऐन, २०५८ का विभिन्न दफा तथा आर्थिक ऐन बमोजिम करदाताले छुट लिएको कर रकम रु.९ अर्ब ८६ करोड ३१ लाख रहेको छ। उक्त छुटको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ।

तालिका २.१८ : कर छुटको विवरण

(रु.लाखमा)

आय वर्ष २०७९/८० को निकायको आय विवरण अनुसार आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पौष मसान्तसम्म प्राप्त विवरणमा दिइएको करको दरमा छुट							
क्र.सं.	छुटको प्रकार	करदाताको सङ्ख्या	करयोग्य आय रकम	सामान्य करको दर (प्रतिशत)	सामान्य करको दर अनुसार हुने कर रकम	छुट पछिको दर अनुसार लाग्ने कर रकम	छुट दिएको कर
१	अनुसूची १ को दफा २ को उपदफा ३ को खण्ड क अनुसार लाग्ने करको दर अनुसार छुट (न.पा.क्षेत्रमा सञ्चालित सहकारी)	११९७०	१४७३७९.८१	२५	३६८४४.९५	६५७१.५०	३०२७३.४५
	अनुसूची १ को दफा २ को उपदफा ३ को खण्ड ख अनुसार लाग्ने करको दर अनुसार छुट (उ.म.न.पा.क्षेत्रमा सञ्चालित सहकारी)	११८७	१६७५६.३९	२५	४१८९.०९	११५६.९७	३०३२.१२
	अनुसूची १ को दफा २ को उपदफा ३ को खण्ड ग अनुसार लाग्ने करको दर अनुसार छुट (म.न.पा.क्षेत्रमा सञ्चालित सहकारी)	२८१९	६३३८१.०८	२५	१५८४५.२७	६२८५.६६	९५५९.६१
	अनुसूची १ को दफा २ को उपदफा (३ख) अनुसार लाग्ने करको दर अनुसार छुट (सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित विद्यालय)	६७	६६१.५०	२५	१६५.३८	१०६.८०	५८.५८
२	आयकर ऐन, २०५८ को दफा ११ बमोजिमको व्यावसायिक छुट तथा सुविधाहरू अनुसार कर छुट	८७५६	३२३२३६.४९	२५	८०८०९.१२	३९६१६.४९	४११९२.६३
३	आयकर ऐन, २०५८ को दफा ६४ को उपदफा २ बमोजिम स्वीकृत अवकास कोषको आयमा कर छुट	४२	५७९५९.०४	२५	१४४८९.७६	००	१४४८९.७६
४	आर्थिक ऐन, २०८० को दफा २८ को सञ्चार गृहको कारोबारमा कर छुट सम्बन्धी विशेष व्यवस्था (आर्थिक वर्ष २०७९/८० को करयोग्य आयमा लाग्ने करमा २५ प्रतिशत छुट)	५	४०२.१२	२५	१००.५३	७५.३९	२५.१३
कुल जम्मा कर छुट							९८६३१.२८

स्रोत: आन्तरिक राजस्व विभाग

माथि उल्लिखित विवरण अनुसार महसुल तर्फ रू.३५ अर्ब ६६ करोड २८ लाख र आन्तरिक राजस्व तर्फ रू.९ अर्ब ८६ करोड ३१ लाख छुट दिइएको देखिन्छ। यसरी दिइएको छुटको प्रभाव मूल्याङ्कन गरी आवश्यक परिमार्जन सहित आगामी दिनमा कर छुट तथा सहूलियतको नीति अंगिकार गर्नुपर्ने देखिन्छ।

२.२.१० अर्धवार्षिक अवधिमा सम्पादन भएका प्रमुख कार्यहरू

यस अर्धवार्षिक अवधिमा सम्पादन भएका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित नीति तथा कार्यक्रम, बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रम, आर्थिक ऐनमा भएका व्यवस्थाको कार्यान्वयनका सन्दर्भमा भएका उल्लेखनीय कार्यहरू देहाय वमोजिम रहेका छन्:

- कर प्रणाली सुधार सम्बन्धी उच्चस्तरीय सुझाव समिति गठन भई अध्ययन भइरहेको।
- गैहकर राजस्व सम्बन्धि छाता कानून तर्जुमाका सम्बन्धमा समिति गठन भई अध्ययन।
- आन्तरिक राजस्व विभाग, भन्सार विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभागबाट प्रयोग भइरहेको प्रणालीबीच अन्तरआवद्धता गर्ने सम्बन्धमा गठित कार्यदलबाट प्रतिवेदन प्राप्त भई प्राविधिक तयारी भइरहेको।
- मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भई वार्षिक एक करोड रूपैयाँसम्मको कारोबार गर्ने करदाताले चौमासिक रूपमा विवरण पेश गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- वार्षिक पच्चीस करोड भन्दा बढी रकमको कारोबार गर्ने १ हजार २ सय १९ थप करदाताहरूलाई केन्द्रीय बीजक अनुगमन प्रणालीमा आवद्ध गरिएको।
- स्वदेशी मदिरा उत्पादकले गुणस्तरीय मदिरा उत्पादन गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली ब्राण्डका मदिरा निर्यात प्रवर्द्धन गर्न 'एक्स्ट्रा न्यूट्रल अल्कोहल' स्पिटलाई रिडिस्टिलेसन गर्न सक्ने कार्यविधि तयार भएको।
- डे-१, डे-२ र डे-३ आय विवरण पेश गर्ने करदाताहरूले QR Code सहितको करचुक्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने प्रणालीको बिकास भई कार्यान्वयनमा आएको। डे-१, डे-२ आय-विवरण पेश गर्ने करदाताको हकमा कर चुक्ता प्रमाणपत्र स्वचालित प्रणालीबाटै जारी हुने गरेको छ।
- कुटनीतिक नियोगले प्राप्त गर्ने मूल्य अभिवृद्धि कर फिर्तासम्बन्धी व्यवस्थालाई थप सरलीकृत एवम् प्रभावकारी बनाउन ग्लिन च्यानलको माध्यमबाट स्वचालित रूपमा बैङ्क खातामा कर फिर्ता दिन शुरू गरिएको।
- कर परीक्षण सम्बन्धी कार्य अनिवार्यरूपमा Audit Report Management System (ARMS) बाट गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको। विद्युतीय कर परीक्षण प्रणाली (e-Assessment) शुरूवात गर्न विद्युतीय परीक्षण तथा व्यवस्थापन शाखा स्थापनाको चरणमा रहेको।
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सबै सरकारी निकायले स्थायी लेखा नम्बर लिई विद्युतीय माध्यमबाट अग्रिम कर कट्टीको विवरण दिनु पर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य गरिएको।
- विभिन्न सुरक्षण विशेषता सहितको अन्तःशुल्क स्टिकर छपाई गरी सहज एवम् व्यवस्थित आपूर्ति व्यवस्था मिलाइएको।

- कानूनी प्रावधान बमोजिम उपलब्ध गराइएको कर छुट तथा सहुलियत सम्बन्धी अध्ययन कार्य अन्तिम चरणमा रहेको।
- आन्तरिक राजस्व विभाग मातहतका कार्यालयहरूबाट १४०२ करदाताको पूर्ण करपरीक्षण र १८५ करदाताको विस्तृत अनुसन्धान गरी क्रमशः रू.८ अर्ब १३ करोड र रू.७९ करोड ५७ लाख थप कर निर्धारण भएको।
- झुटा तथा नक्कली विजकको प्रयोग गरी कर छली सम्बन्धमा विगतमा भएका अनुसन्धानबाट प्राप्त तथ्याक समेतका आधारमा ९.९३ अर्ब रकमको झुटा तथा नक्कली विजक प्रयोगको अवधि समेत खुल्ने विस्तृत विवरण सहित थप १९८६ करदाताको अनुसन्धानका लागि आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरूमा पठाइएकोमा छानविन अनुसन्धान भइरहेको, २८७ करदाताको नक्कली तथा झुट्टा बिलको अनुसन्धान/छानविनबाट थप रू.४९ करोड २० लाख कर निर्धारण भएको।
- ढुवानी सेवामा मूल्य अभिवृद्धि कर कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८०, बिलासिता शुल्क, वैदेशिक रोजगार सेवा शुल्क र वैदेशिक पर्यटन शुल्क सम्बन्धी कार्यविधि, २०८०, र विद्युतीय माध्यममार्फत मूल्य अभिवृद्धि कर फिर्ता सम्बन्धी कार्यविधि, २०८० जारी गरिएको।
- आर्थिक ऐन, २०८० मा व्यवस्था गरिए बमोजिम हवाई यातायातमा मू.अ.कर लाग्ने ब्यस्थालाई आवश्यक सूचना तथा निर्देशन जारी गरि प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- विगत लामो समय देखि विवादित रहेको बैङ्क तथा वित्तीय संस्था लगायतका विभिन्न निकायले फर्दर पब्लिक अफरिङ्ग (FPO) जारी गर्दा प्राप्त हुने प्रिमियर लाभ र बैङ्क तथा वित्तीय संस्था तथा ईन्सुरेन्स कम्पनीको मर्जर/एक्वीजिसन हुदा प्राप्त हुने बार्गनिङ्ग लाभमा आर्थिक ऐन, २०८० को दफा २६ र २७ मा गरिएको व्यवस्था उपर सर्वोच्च अदालतको संबैधानिक ईजलासबाट मुद्दा फैसला भई रू.१३ अर्ब ३९ करोड थप राजस्व सङ्कलन गरिएको।
- डिजिटल सर्भिस ट्याक्स कार्यान्वयन भई गुगल, फेसबुक, टिकटक, नेटफ्लिक्स लगायत विद्युतीय माध्यमबाट सेवा प्रदान गर्ने १२ वटा अन्तर्राष्ट्रिय कम्पनीहरू करको दायरामा आएका।
- नयाँ भन्सार विधेयक नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भई सङ्घीय संसदमा पेश भएको।
- सुकखा बन्दरगाह भन्सार कार्यालयबाट निकासी हुने मालवस्तुमा विद्युतीय माध्यमबाट सम्पूर्ण कागजात सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था लागू गरिएको। अन्य ठूला ९ वटा भन्सार कार्यालयमा निकासीमा कागज विहिन जाँचपास लागू गर्न पूर्ण तयारी भएको।
- नेपाल राष्ट्रिय एकद्वार प्रणाली अन्तरगत License, Permit, Certificate and Others (LPCO) Module को प्रभावकारी सञ्चालनको लागि भन्सार विभाग र २३ वटा सरोकारवाला निकायहरूबीच आपसी समझदारीपत्र (MoU) मा हस्ताक्षर गरी कार्यान्वयन गरिएको।
- भन्सार विभागले Auto Answering Machine सञ्चालनमा ल्याएको साथै भन्सार सम्बन्धी जिज्ञासा ०१५९७०६५६ मा फोन गर्दा समाधान हुने व्यवस्था मिलाइएको।
- भन्सार विभागको अनलाइन अनुगमन (WAN) बाट कैफियत औल्याइए अनुसार भन्सार कार्यालयहरूबाट रू.७७ करोड १७ लाख थप राजस्व सङ्कलन भएको छ।

- भन्सार विभागमा प्राप्त सूचनाको आधारमा विभागकै टोली खटाएर ९ पटक र भन्सार कार्यालयबाट टोली खटाएर ५ पटक गरी जम्मा १४ पटक भन्सार जाँचपास भएका मालवस्तुको छड्के जाँच गरी सोको प्रतिवेदनको आधारमा भन्सार कार्यालयहरूबाट रु.२ करोड २५ लाख थप राजस्व सङ्कलन भएको।
- सुनको अवैध पैठारी (तस्करी) नियन्त्रणका लागि सुझाव सहितको प्रतिवेदन पेश गर्न जाँचबुझ आयोग गठन भई उक्त कार्य भइरहेको।

२.२.११ बाँकी अर्धवार्षिक अवधिमा सम्पादन गर्नुपर्ने प्रमुख कार्यहरू

बाँकी अर्धवार्षिक अवधिमा सम्पादन गर्नुपर्ने राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित नीति तथा कार्यक्रम, बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रम, आर्थिक ऐनमा भएका व्यवस्था तथा अन्य उल्लेखनीय प्रमुख कार्य देहाय वमोजिम रहेका छन्:

- राजस्व सङ्कलनको वार्षिक लक्ष्य प्राप्त गर्न बाँकी अवधिका लागि व्यवस्थित कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने।
- अनुसन्धानमा आधारित कर परिक्षण गर्ने कार्य विस्तार गर्ने।
- अन्तरनिकाय समन्वय कायम गरी राजस्व चुहावट नियन्त्रणमा कडाई गर्ने।
- कर प्रणाली सुधार सम्बन्धी उच्चस्तरीय सुझाव समितिको प्रतिवेदन प्राप्त गरी सिफारिशलाई कार्यान्वयनमा लैजाने।
- गैह्रकर राजस्व सम्बन्धि छाता कानून तर्जुमाका सम्बन्धमा गठित समितिबाट प्रतिवेदन प्राप्त गरी थप प्रक्रिया अगाडि बढाउने।
- वातावरण प्रदुषणनियन्त्रणमा सहयोग पुऱ्याउने हेतु गुट्टा तथा सूती उद्योगले अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु प्याकिङ्ग गर्दा प्रयोग गर्ने प्लास्टिकजन्य वस्तुको सट्टामा २०८१ वैशाख १ गते देखि अनिवार्यरूपमा जैविक रूपमा सडेर जाने वायो डिग्रेडेबल जैविक वस्तुमा प्याकिङ्ग गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याउने।
- आर्थिक कारोबारका सूचनाहरूलाई एकीकृत गरी उपयोग गर्न निकायगत सूचना प्रणालीबीच अन्तरआवद्धता कायम गरी स्वचालित बनाइने।
- सूचना प्रणालीलाई थप सुदृढ बनाउँदै कारोबारको प्रकृतिअनुसार कारोबार रकमको न्यूनतम सीमा तोकिएको अनिवार्य रूपमा विद्युतीय प्रणाली मार्फत बीजक जारी गर्ने व्यवस्था मिलाई वार्षिक पच्चीस करोड भन्दा बढी रकमको कारोबार गर्ने करदातालाई केन्द्रीय बीजक अनुगमन प्रणालीमा आवद्ध गरिने।
- भन्सार प्रयोगशालाको क्षमता अभिवृद्धि गर्न आधुनिक उपकरण जडान गर्ने।
- आन्तरिक राजस्व विभाग, भन्सार विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभागबाट प्रयोग भइरहेको प्रणालीबीच अन्तरआवद्धता कायम गर्ने।
- कारोबारमा आधारित भन्सार मूल्याङ्कनलाई यथार्थपरक बनाउन अनलाइन मूल्याङ्कन तथ्याङ्काधार निर्माण गर्ने।

२.२.१२ चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को राजस्व सङ्कलनको संशोधित अनुमान

चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा कूल राजस्व प्राप्ति अनुमानको ३६.२३ प्रतिशत मात्र राजस्व सङ्कलन भएकोले बाँकी अवधिमा वार्षिक अनुमानित राजस्व प्राप्ति गर्न अझै ६३.७७ प्रतिशत राजस्व सङ्कलन गर्नपर्ने हुन्छ जुन चुनौतीपूर्ण छ।

वैदेशिक व्यापारमा आएको कमी, पेट्रोलियम पदार्थमा आधारित सवारी साधनलाई विद्युतीय सवारी साधनले गरेको विस्थापन, सेवामूलक निकायको वितरणयोग्य मुनाफामा आएको कमीका साथै संस्थानले सरकारलाई तिर्नुपर्ने व्याज लगायतको भुक्तानीमा न्यूनताका कारणले चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा राजस्व प्राप्तिको अनुमान अनुरूप सङ्कलन हुन नसकेकोले चालु आर्थिक वर्षको राजस्व सङ्कलनको संशोधित अनुमान गरी निम्नानुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१९: चालु आर्थिक वर्षको राजस्व सङ्कलनको संशोधित अनुमान (रु.लाखमा)

कर शीर्षक	राजस्व प्राप्तिको वार्षिक अनुमान	प्रथम ६ महिनाको सङ्कलन	आगामी ६ महिनाको सङ्कलनको संशोधित अनुमान	कुल सङ्कलनको संशोधित अनुमान
भंसार महशुल	३०,७४,३७७	९५,८३३२	१३१०६१५	२२६८९४७
पैठारी	२४,४८,४८९	७६९४२०	१०११७६१	१७८११८१
निकासी	६,९९१	७७६	३३९९	४१७५
पूर्वाधार कर	३,१६,७९२	९२,४२५	१५७८१५	२५०२४०
भन्सारको अन्य आय	१५,२९९	१,८५९	७४३८	९२९७
कृषि सुधार शुल्क	१,३१,७३१	३४,५९१	५४१०३	८८६९४
सडक मर्मत तथा सुधार दस्तुर	१,०९,२९१	३९,२१३	५३६३७	९२८५०
सडक निर्माण तथा सम्भार दस्तुर	४५,७८४	२०,०४७	२२४६३	४२५१०
मूल्य अभिवृद्धि कर	४२,५८,९१४	१४१४१७४	२०५६४१५	३४७०५८९
उत्पादन, विक्री, सेवा	१५,७२,१६२	५५३९०५	७९६६९५	१३५०६००
पैठारी	२६,८६,७५२	८६०२६९	१२५९७१९	२११९९८८
अन्तःशुल्क	२०,७२,२१४	६८६६५१	९९५२७४	१६८१९२५
आन्तरिक उत्पादन	१५,५५,८५५	५०३२३८	७७००८४	१२७३३२२
पैठारी	५,१६,३५९	१८३४१३	२२५१९१	४०८६०४
शिक्षा सेवा शुल्क	२८,१०२	१५,८७६	१७०२७	३२,९०३
आयकर	३६,२१,१८९	१३६०४८७	१८२८४५४	३१८८९४१
आयकर	३०,२३,१६२	११७१५४२	१५३१९९१	२७०३५३३
व्याज कर	५,९८,०२७	१८८९४५	२९६४६३	४८५४०८
कर राजस्व जम्मा	१,३०,५४,७९६	४४३५५२०	६२०७७८५	१०६४३३०५
अन्य राजस्व (गैर कर) जम्मा	११,७०,६२१	५२९४७८	५४१३११	१०७०७८९
कूल राजस्व	१,४२,२५,४१७	४९६४९९८	६७४९०९६	११७१४०९३
विविध प्राप्ति	-	१८८९७८	११९८९१	३०८८६९
जम्मा राजस्व/प्राप्ति	१,४२,२५,४१७	५१५३९७६	६८६८९८६	१२०२२९६२

स्रोत: राजस्व व्यवस्थापन महाशाखा

२.२.१३ राजस्व सङ्कलनको संशोधित अनुमानका आधार

अर्धवार्षिक मूल्याङ्कन अवधिको व्यापार तथा कारोवारको प्रवृत्तिका साथै सो अवधिमा सङ्कलन भएको राजस्व तथा बाँकी अर्धवार्षिक अवधिमा हुन सक्ने सुधार समेतलाई मध्यनजरमा राख्दै देहायका आधारमा राजस्व सङ्कलनको संशोधित अनुमान गरिएको छ।

- वैदेशिक व्यापारमा आएको कमी लगायतका कारणले पैठारीबाट लक्ष्य अनुसार राजस्व प्राप्त नहुने।
- पेट्रोलियम पदार्थमा आधारित सवारी साधनलाई विद्युतीय सवारी साधनले गरेको विस्थापन लगायतका कारणले अनुमान गरे अनुरूप राजस्व सङ्कलन नहुने।
- अर्थतन्त्र लयमा फर्कने क्रममा रहेको हुँदा उद्योग, व्यापार र सेवा क्षेत्र क्रमशः सुदृढ हुँदै गई आन्तरिक राजस्व सङ्कलनमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने।
- बाँकी अर्धवार्षिक अवधिमा सरकारको खर्च वृद्धि हुँदै जाँदा माग सिर्जना भई उपभोगमा आधारित कर सङ्कलनमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने।
- राजस्व सङ्कलनका कार्ययोजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन सहित राजस्व प्रशासन परिचालन हुने हुँदा राजस्व सङ्कलनमा वृद्धि हुने।
- सरकारी क्षेत्रबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधामा वृद्धि हुँदै जाँदा अन्य राजस्व (गैरकर) सङ्कलनमा सुधार हुने।

२.२.१४ स्रोत व्यवस्थापन

राजस्व व्यवस्थापनतर्फः

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अर्धवार्षिक अवधिमा राजस्व प्राप्तिको अनुमान अनुरूप राजस्व सङ्कलनको लागि देहायको कार्ययोजना बमोजिम गरिनेछः

- अनुगमन, परीक्षण तथा अनुसन्धानको कार्यलाई प्रभावकारी बनाई सरकारी कोषमा प्राप्त हुने राजस्व समयमै प्राप्त गरिने।
- असुल उपर गर्नुपर्ने बेरुजु तथा बक्यौता राजस्व असुलीमा जोड दिइने।
- कर कानूनको पालना नगर्ने प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्न नियमित अनुगमन गरी कानूनको उल्लङ्घन गर्नेलाई कारवाही गर्ने व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने।
- प्रशासकिय पुनरावलोकनमा रहेका निवेदन उपरको निर्णय प्राथमिकताका आधारमा सिघ्र गर्ने त्यस्तै चोरी निकासी तथा चोरी पैठारी अभियोगमा दर्ता भएका मूद्दाका निर्णय, लिलामी र सदरस्याहालाई सिघ्रता दिइने।
- मालवस्तुको मूल्याङ्कन, वर्गीकरण एवम् किटानी घोषणालाई थप प्रभावकारी बनाइने।
- प्रज्ञापनपत्रको आन्तरिक जाँच तथा भन्सारको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाइने।
- विदाको दिन र कार्यालय समयपछि पनि Wide Area Network-WAN बाट अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाइने, कार्यालयहरूमा Local Area Network-LAN लाई थप प्रभावकारी बनाइने।

- भन्सार जाँचपासपछिको परीक्षण (पिसिए) लाई प्रभावकारी बनाइने।
- राजस्व चुहावट हुने सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान गरी ती क्षेत्रहरूको सुक्ष्म निगरानी गर्ने साथै राजस्व चुहावट नियन्त्रणका लागि अन्तर निकाय समन्वय र सहकार्यलाई थप प्रभावकारी बनाई राजस्व चुहावटलाई कानूनको दायरामा ल्याई राजस्व असूलीको कार्यवाही अघि बढाउने। भन्सार कार्यालयले आफ्नै पहलमा गर्ने गस्तीलाई प्रभावकारी पनि बनाइने।
- प्रयोजन समाप्त भएको धरौटी (पासबुक अन्तरगतको धरौटी समेत) यकिन गरी यथासिघ्र सदरस्याहा गरिने। म्याद नाघेका बैङ्क ग्यारेन्टी समयमानै भुक्तानी दावी गरिने।
- सरकारी संस्थाबाट प्राप्त हुने साँवा, ब्याज, लाभांश लगायतका रकमहरू निर्धारित समय भित्रै प्राप्त गर्न पहल गर्ने।

राजस्व व्यवस्थापनतर्फ (दीर्घकालीन):

दीर्घकालीन रूपमा राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन देहाय बमोजिमका नीतिगत तथा कार्यक्रमगत व्यवस्था गर्नुपर्ने:

- तथ्यपरक तथा वस्तुनिष्ठ आधारमा राजस्व प्राप्तिको अनुमान गर्ने विधि अवलम्बन गर्नुपर्ने।
- आन्तरिक राजस्वको आधार सुदृढ बनाउँदै पैठारीमा आधारित राजस्व निर्भरतालाई क्रमशः न्यूनीकरण गर्ने।
- करको दायरामा नआएका तथा अन्य नवीनतम क्षेत्रको पहिचान गरी राजस्व परिचालनको दायरा फराकिलो बनाउने।
- सबै किसिमका विद्युतीय कारोबारलाई करको दायरामा ल्याउन दीर्घकालीन नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।
- अनलाइन तथा विद्युतीय माध्यमबाट भइरहेका कारोबारहरूको निगरानी गरी वास्तविक रूपमा प्राप्त हुनुपर्ने राजस्व प्राप्तिको सुनिश्चितता हासिल गर्ने।
- सबै प्रकारका आर्थिक क्रियाकलापलाई बैकिङ तथा विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गरी राजस्व चुहावट कार्यलाई निरुत्साहन गर्ने।
- राजस्व छुट सुविधा क्रमशः घटाउँदै लैजाने। राजस्व सुविधा प्रदान गर्ने पने अवस्थामा विनियोजनको माध्यमबाट सम्बोधन गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- मालवस्तुको यथार्थपरक कारोबार मूल्य निर्धारणमा सहयोग पुग्ने गरी पैठारी भएका मालवस्तुको Online Valuation Database तयार हुने गरी प्रणाली विकास गर्ने।
- राजस्व सम्बद्ध निकायहरूले प्रयोगमा ल्याएका स्वचालित प्रणालीहरू एक आपसमा अन्तरआवद्धता गरी निकायहरूबीच आवश्यकतानुसारका सूचना तथा तथ्यांकमा स्वचालित रूपमा पहुँच अभिवृद्धि गर्न नीतिगत, कानूनी, संस्थागत एवम् प्रणालीगत व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- राजस्व सम्बद्ध निकायहरूको संगठनात्मक तथा प्रशासनिक क्षमता अभिवृद्धि गरी अर्थतन्त्रको माग अनुकूल बनाउने।

- संस्थानहरूको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा दक्षता अभिवृद्धि गरी लगानी अनुरूप उचित प्रतिफल प्राप्त गर्ने अवस्था सिर्जना गर्ने।
- राजस्व परिचालन सुधारका सम्बन्धमा प्राप्त हुने सुझावको विश्लेषण गरी कार्यान्वयन गर्ने।
- भन्सार महसुल सम्बन्धी छुट्टै कानून तर्जुमा गर्नुपर्ने।
- चोरी पैठारी तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि निकायगत भूमिका र जिम्मेवारी निर्धारण सम्बन्धी नीतिगत, कानूनी एवम् संस्थागत व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- अन्य राजस्व (गैरकर) का दरमा समयानुकूल पुनरावलोकन तथा नयाँ क्षेत्रहरूको पहिचानका साथै भई रहेका क्षेत्रहरूलाई समेत लागत प्रभावी, पारदर्शी, वैज्ञानिक र व्यवस्थित बनाउन अन्य राजस्व (गैरकर) प्रशासन सम्बन्धी छाता कानून तर्जुमा गर्नुपर्ने।

२.३ आन्तरिक ऋण

वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन लागि खर्च व्यहोर्ने विभिन्न स्रोतहरूमध्ये आन्तरिक ऋण एउटा महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा रहेको छ। विगत केही वर्षहरूदेखि राजस्व परिचालन लक्ष्य अनुसार हुन नसकेको, वैदेशिक अनुदानको अंश घट्दै गएको जस्ता कारणले वार्षिक बजेटमा आन्तरिक ऋण परिचालनको हिस्सा बढ्दै गएको छ। चालु आर्थिक वर्षमा नेपाल सरकारले उद्घोष गरेका नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि रु.२ खर्ब ४० अर्ब बराबरको आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने लक्ष्य लिएको छ। यो कुल बजेटको १३.७ प्रतिशत हो। यस अर्धवार्षिक अवधिसम्म रु.१ खर्ब २८ अर्ब ३१ करोड आन्तरिक ऋण परिचालन भएको छ। गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा आन्तरिक ऋण परिचालन रु.३० अर्ब रहेको थियो। यस अवधिमा खुद आन्तरिक ऋण निष्काशन साँवा भुक्तानी भन्दा रु.१ अर्ब ७३ करोडले बढी छ।

राजस्व परिचालन लक्ष्य भन्दा न्यून रहेको, वैदेशिक ऋण र अनुदान लक्ष्य बमोजिम प्राप्त गर्न नसक्नु र राजस्वको तुलनामा खर्च अधिक रहेको हुँदा स्रोत व्यवस्थापन गर्न गत आर्थिक वर्षको तुलनामा आन्तरिक ऋण परिचालनको आकार चालु आर्थिक वर्षको यस अवधिमा बढ्न गएको छ। समीक्षा अवधिमा आन्तरिक ऋणको सावाँ र ब्याज भुक्तानी उल्लेख्य मात्रामा वृद्धि भई आन्तरिक ऋण तर्फको ऋण सेवा खर्च जम्मा रु.९३ अर्ब ५६ करोड पुगेको छ।

२.३.१ विगत तीन वर्षको पुस मसान्तसम्म निष्काशित ऋणपत्रको विवरण

यस अर्धवार्षिक अवधिमा नेपाल सरकारले परिचालन गरेको कुल रु.१ खर्ब २८ अर्ब ३१ करोड आन्तरिक ऋणमध्ये रु.१५ अर्ब ट्रेजरी बिल रहेको छ। जसमध्ये रु.५ अर्ब ३६४ दिने, ७ अर्ब १८२ दिने र ३ अर्ब ९१ दिने ट्रेजरी बिल रहेका छन्। त्यसैगरी, रु.१ खर्ब १३ अर्ब ३१ करोड अर्बको विकास ऋणपत्रमध्ये रु.५४ अर्ब ८ वर्षे, रु.४२ अर्ब ३१ करोड ६ वर्षे र रु.१७ अर्ब ५ वर्षे विकास ऋणपत्रहरू रहेका छन्। गत आर्थिक वर्षको यही अवधिमा आन्तरिक ऋणतर्फ रु.१५ अर्ब बराबरको ट्रेजरी बिल र विकास ऋणपत्रतर्फ रु.१५ अर्ब निष्काशन भएको थियो।

तालिका २.२० : पछिल्लो ३ आर्थिक वर्षको पुस मसान्तसम्म निष्काशित ऋणपत्रको विवरण
(रु.लाखमा)

क्र.सं.	ऋणपत्र	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१	ट्रेजरी बिल	६००००	१५००००	१५००००
२	विकास ऋणपत्र	-	१५००००	११३३१००
जम्मा		६००००	३०००००	१२८३१००

स्रोत: सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय।

२.३.२ समीक्षा अवधिमा आन्तरिक ऋणको सावौं ब्याज भुक्तानीको अवस्था

समीक्षा अवधिसम्म आन्तरिक ऋणतर्फ सावौं रु.५९ अर्ब ३७ करोड र ब्याज रु.३४ अर्ब १९ करोड गरी जम्मा रु.९३ अर्ब ५६ करोड भुक्तानी गरिएको छ। बाह्य ऋणतर्फ सावौं रु.१८ अर्ब ७ करोड र ब्याज रु.४ अर्ब ९३ करोड गरी जम्मा रु.२३ अर्ब १ करोड भुक्तानी गरिएको छ।

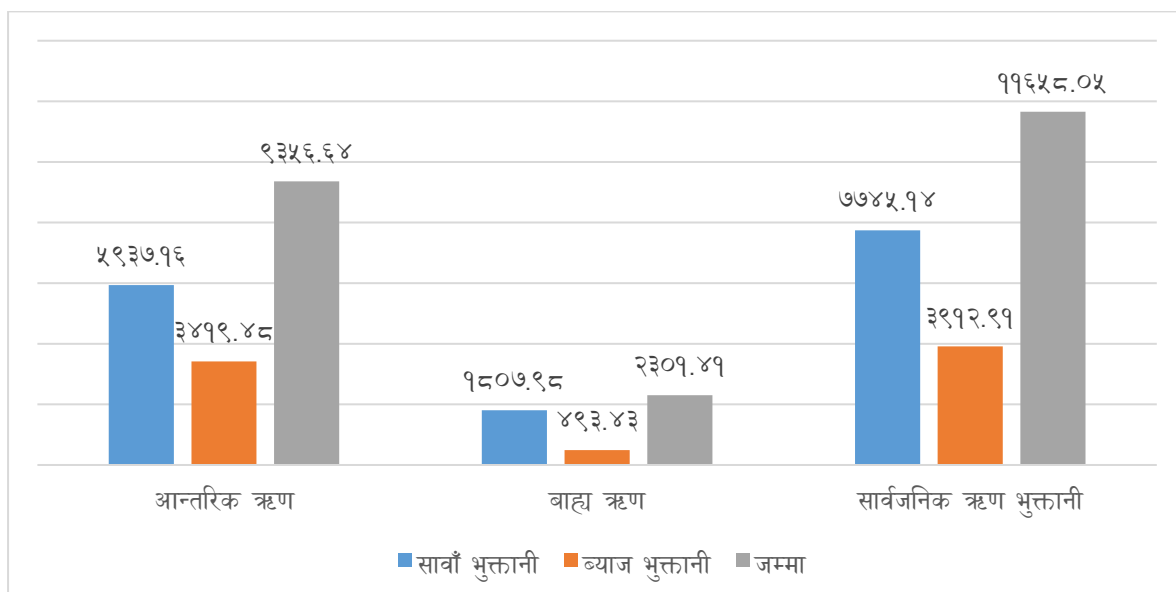
तालिका २.२१ : मासिक रूपमा सार्वजनिक ऋण भुक्तानीको अवस्था (रु.लाखमा)

ऋण भुक्तानी	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	जम्मा
आन्तरिक ऋण	२५८४६९	१५७६५३	१४९४४३	८८३३२	५१७४२	२३००२५	९३५६६४
सावौं भुक्तानी	२२०७८१	१०७५५४	१०००८१	०००	०००	१६५३००	५९३७१६
ब्याज भुक्तानी	३७६८८	५००९९	४९३६२	८८३३२	५१७४२	६४७२५	३४१९४८
बाह्य ऋण	१९०४०	४३६०९	४८८५६	५११५८	५२८५२	१४६२६	२३०१४१
सावौं भुक्तानी	१२३८३	३४०६१	४०२२९	३९७०९	४१७३५	१२६८१	१८०७९८
ब्याज भुक्तानी	६६५७	९५४८	८६२७	११४४९	११११७	१९४५	४९३४३
सार्वजनिक ऋण भुक्तानी	२७७५०९	२०१२६२	१९८२९९	१३९४९	१०४५९४	२४४६५१	११६५८०५
सावौं भुक्तानी	२३३१६४	१४१६१५	१४०३१	३९७०९	४१७३५	१७७९८१	७७४५१४
ब्याज भुक्तानी	४४३४५	५९६४७	५७९८९	९९७८१	६२८५९	६६६७	३९१२९१

स्रोत: सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय

समीक्षा अवधिमा कुल सार्वजनिक ऋण भुक्तानी (सावौं र ब्याज) रु.१ खर्ब १६ अर्ब ५८ करोड पुगेको छ। त्यसमा आन्तरिक र बाह्य ऋणतर्फ सावौं भुक्तानी जम्मा रु.७७ अर्ब ४५ करोड र ब्याज भुक्तानी रु.३९ अर्ब १२ करोड रहेको छ।

चित्र २.५ : चालू आर्थिक वर्षको पुससम्मको सार्वजनिक ऋण भुक्तानीको अवस्था (रु.करोडमा)

स्रोत: सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय।

२.४ अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता परिचालन

२.४.१ बजेटमा विकास सहायता परिचालनको लक्ष्य

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ का लागि अनुमान गरिएको खर्च व्यहोर्ने स्रोतमध्ये वैदेशिक सहायताबाट रु.२ खर्ब ६२ अर्ब ६९ करोड २१ लाख व्यहोरिने अनुमान रहेको छ। सोमध्ये अनुदानबाट रु.४९ अर्ब ९४ करोड ३० लाख (१९ प्रतिशत) र ऋणबाट रु.२ खर्ब १२ अर्ब ७४ करोड ९१ लाख (८१ प्रतिशत) परिचालन गरिने अनुमान छ। गत आर्थिक वर्षमा वैदेशिक सहायताबाट जम्मा रु.२ खर्ब ९७ अर्ब ७१ करोड ९४ लाख परिचालन गरिने शुरु अनुमान रहेकोमा संशोधित अनुमान रु.२ खर्ब ८ अर्ब ९९ करोड ७७ लाख रहेको थियो।

२.४.२ सहायता प्रतिवद्धता

चालू आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनामा रु.५९ अर्ब ९७ करोड ८६ लाख बराबरको वैदेशिक सहायताको प्रतिवद्धता प्राप्त भएको छ। सो मध्ये अनुदान सहायता रु.२० अर्ब २७ करोड ८६ लाख अर्थात् ३३.८ प्रतिशत र सहूलियतपूर्ण ऋण सहायता रु.३९ अर्ब ७० करोड अर्थात् ६६.२ प्रतिशत रहेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा विभिन्न विकास आयोजना/कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न रु.१ खर्ब ३७ करोड १२ लाख बराबरको प्रतिवद्धता प्राप्त भएको थियो। समीक्षा अवधिमा प्राप्त विकास सहायता प्रतिवद्धता स्थितिलाई अनुसूची- ८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

समीक्षा अवधिमा प्राप्त प्रतिवद्धता मध्ये स्वास्थ्य क्षेत्रमा रु.१६ अर्ब ६५ करोड ६८ लाख (२७.१७ प्रतिशत), शिक्षा क्षेत्रमा रु.८ अर्ब ६ करोड ४० लाख (१३.४४ प्रतिशत), यातायात क्षेत्रमा रु.१५ अर्ब २ करोड ५० लाख (२५.०४ प्रतिशत), वातावरण क्षेत्रमा रु.३ अर्ब ४५ करोड २२ लाख (५.७६ प्रतिशत), कृषि क्षेत्रका लागि रु.२ अर्ब ६६ करोड (४.४३ प्रतिशत) र आर्थिक विकासका क्षेत्रमा रु.८२ करोड ५ लाख (१.३७ प्रतिशत) रहेको छ।

स्वास्थ्य क्षेत्र:

- धुलिखेल अस्पतालमा रहेको ट्रमा सेन्टर र आकस्मिक कक्ष सुधारका लागि जापान सरकारबाट ३ अर्ब २९ करोड ६० लाख जापानी येन (करिव रू.२ अर्ब ९५ करोड) अनुदान स्वीकार गर्न वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रणाली कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि विश्व बैङ्कबाट ३.८४ मिलियन अमेरिकी डलर (करिव रू.५० करोड ६८ लाख) अनुदान सहायता र १०० मिलियन अमेरिकी डलर (करिव रू.१३ अर्ब २० करोड) सहुलियतपूर्ण ऋण गरी जम्मा रू.१३ अर्ब ७० करोड ६८ लाख अनुदान तथा सहुलियतपूर्ण ऋण सहायता स्वीकार गर्न वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।

यातायात क्षेत्र

- ग्रामीण सडक सञ्जाल सुधार आयोजना कार्यान्वयनका लागि एशियाली विकास बैङ्कबाट १०० मिलियन अमेरिकी डलर (करिव रू.१३ अर्ब २० करोड) सहुलियतपूर्ण ऋण स्वीकार गर्ने वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।
- नेपालमा सञ्चालन हुने आयोजना कार्यान्वयन लागि चीनको Xizang स्वायत्त क्षेत्रबाट १०० मिलियन चिनिया युआन (करिव रू.१ अर्ब ८२ करोड ५० लाख) अनुदान सहायता स्वीकार गर्ने Framework Agreement मा सम्झौता सम्पन्न भएको।

शिक्षा क्षेत्र

- सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा अन्तर्गत शिक्षा क्षेत्र सुधारका लागि युरोपियन युनियनबाट ५० मिलियन युरो (करिव रू.७ अर्ब ३८ करोड) अनुदान स्वीकार गर्न वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।
- स्वीट्जरलैण्ड सरकारको अनुदान सहयोगमा सञ्चालित ENSSURE-Phase II कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि ४.४६ मिलियन स्वीस फ्रान्क (करिव रू.६८ करोड ४० लाख) थप अनुदान सहायता स्वीकार गर्ने वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।

कृषि क्षेत्र

- खाद्य र पोषण सुरक्षा अभिवृद्धि आयोजना दोश्रो कार्यान्वयनका लागि विश्व बैकबाट २० मिलियन अमेरिकी डलर (करिव रू.२ अर्ब ६६ करोड) अनुदान सहायता स्वीकार गर्न वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।

वातावरण क्षेत्र

- वातावरण परिवर्तनबाट हुने असरबाट न्यूनीकरण गर्दै स्थानीय रूपमा अनुकुलनका लागि युरोपियन युनियनबाट २२ मिलियन युरो (करिव रू.३ अर्ब २५ करोड) अनुदान स्वीकार गर्न सम्झौता सम्पन्न भएको।
- लखनदेही नदी आसपासका विग्रदो जलाधार क्षेत्र र जिविकोपार्जनमा आएको हासलाई दीगो भू-व्यवस्थापनबाट पुनर्स्थापित गर्न हरित वातावरण कोषबाट १.५५ मिलियन अमेरिकी डलर (करिव रू.२० करोड २२ लाख) अनुदान सहायता स्वीकार गर्ने वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।

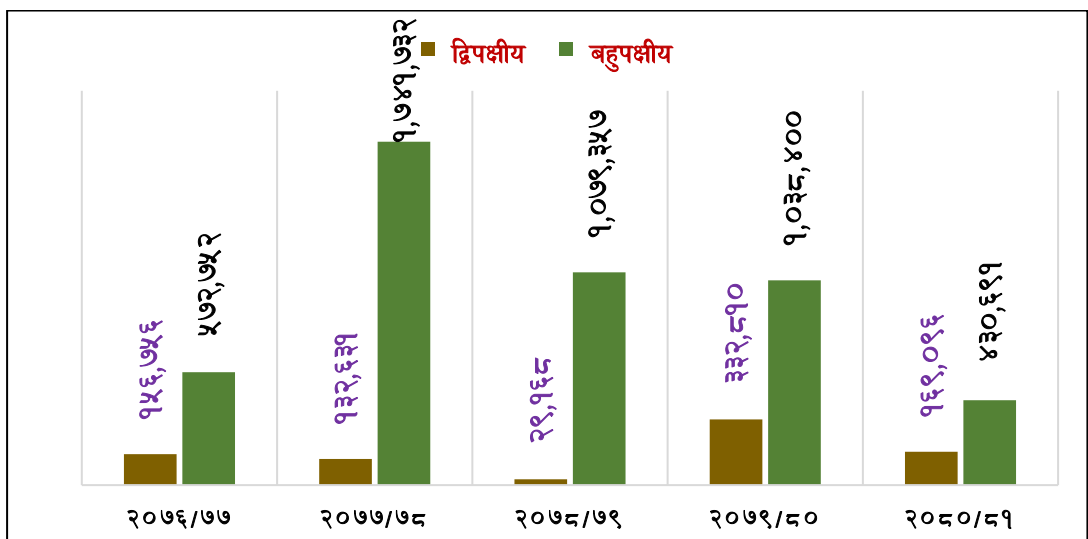
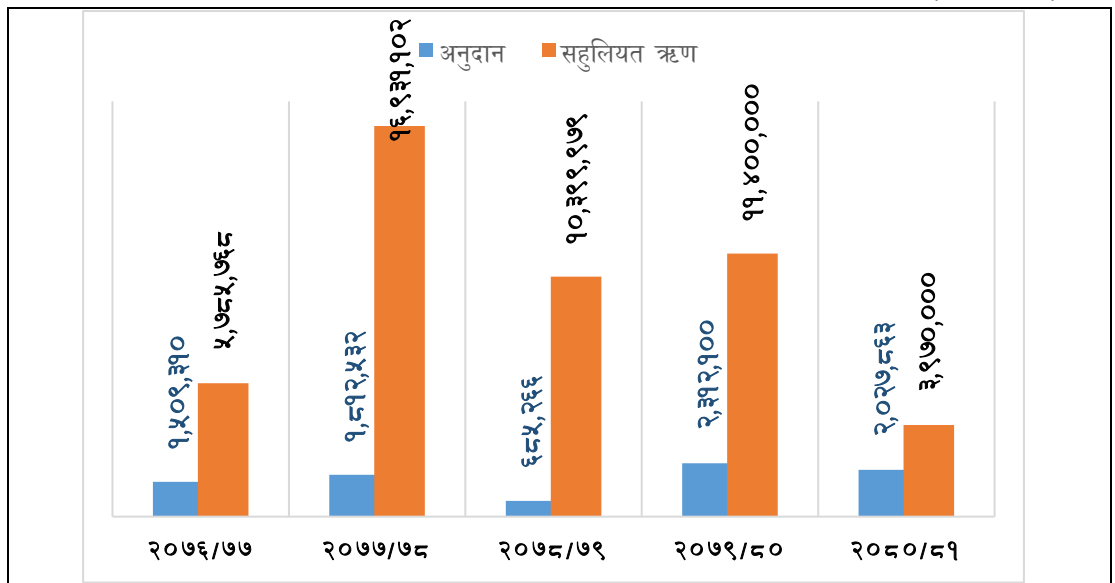
आर्थिक विकास

- लगानी र उद्यम अभिवृद्धि मार्फत आर्थिक विकास गर्ने सम्बन्धी उदय आयोजना कार्यान्वयनका लागि स्वीस सरकारले प्रदान गर्ने ५.४५ मिलियन स्वीस फ्रान्क (करिव रु.८२ करोड ५ लाख) अनुदान सहायता स्वीकार गर्ने वित्तीय सम्झौतामा सम्पन्न भएको।

बजेटरी सहायता

- एशियाली विकास बैङ्कबाट १०० मिलियन अमेरिकी डलर र अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषबाट ५२.२५ मिलियन अमेरिकी डलर गरी जम्मा १५२.२५ मिलियन अमेरिकी डलर (करिव रु.१९ अर्ब ९६ करोड) बजेटरी सहायता प्राप्त भएको छ।

चित्र २.६ : विगत ५ आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनामा भएको अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता प्रतिवद्धता (Commitment) विवरण (रु.लाखमा)

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखा

चालु आर्थिक वर्ष तथा आगामी वर्षमा देहाय बमोजिमका विकास सहायता परिचालन गर्ने गरी विकास साझेदारहरूसँग छलफल र वार्ता जारी रहेको छ।

- कोटेश्वर ईन्टरसेक्सन कार्यान्वयनका लागि जापान सरकारबाट करिव रू.३० अर्ब सहूलियत ऋण परिचालन गर्न वार्ता कमिटी गठन भएको।
- अरनिको राजमार्ग मर्मत तथा सम्भारका लागि ४७ मिलियन चिनिया युआन अनुदानका रूपमा उपलब्ध गराउन चिनिया सरकारले प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको। सो विषय सम्माननीय प्रधानमन्त्री चीन भ्रमणका समयमा भएको संयुक्त घोषणामा उल्लेख भएको।
- Urban Resilience and Livability Improvement Project कार्यान्वयनका लागि एशियाली विकास बैङ्कबाट अमेरिकी डलर ६ मिलियन अनुदान र अमेरिकी डलर १६० मिलियन ऋण गरी जम्मा अमेरिकी डलर १६६ मिलियन (करिव रू.२२ अर्ब १ करोड ४९ लाख) स्वीकार गर्ने वित्तीय सम्झौतामा हस्ताक्षर भएको।
- उर्जा अन्तर्गत ट्रान्समिशन लाईन र सोलार तथा स्वास्थ्य र सामाजिक सुरक्षा क्षेत्र समेतमा सहयोग गर्ने गरी जर्मन सरकारसँग ३५ मिलियन युरो (करिव रू.५ अर्ब ३९ करोड) वित्तीय अनुदान सहयोग र २१ मिलियन युरो (करिव रू.३ अर्ब ५ करोड) प्राविधिक अनुदान सहायता गरी ५६ मिलियन युरो (करिव रू.८ अर्ब ४४ करोड) सहायता स्वीकार गर्न वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएको।
- माथिल्लो अरुण हाईड्रो इलेक्ट्रिक आयोजनाको पूर्व तयारीका लागि Project Preparation Facility अन्तर्गत विश्व बैङ्कबाट अमेरिकी डलर ६ मिलियन (करिव रू.७८ करोड) सहूलियतपूर्ण ऋण सहायता प्राप्त गर्न वार्ता सम्पन्न भई वित्तीय सम्झौता हुने चरणमा रहेको र सो आयोजना कार्यान्वयनका लागि वित्तीय स्रोत जुटाउन विभिन्न विकास साझेदारहरूसँग विभिन्न चरणमा छलफल
- बुढी गंगा जलाशय आयोजना कार्यान्वयनका लागि थप ५१ मिलियन अमेरिकी डलर उपलब्ध गराउन साउदी विकास फण्डलाई अनुरोध गरिएको।
- ग्रामीण पूर्वाधार सडक निर्माण कार्यान्वयनका लागि विश्व बैङ्कबाट अमेरिकी डलर १०० मिलियन (करिव रू.१३ अर्ब २० करोड) प्राप्त गर्ने सम्बन्धमा वार्ता सम्पन्न भई वित्तीय सम्झौतामा गर्ने चरणमा रहेको।

२.४.३ सहायता प्राप्तिको स्थिति

समीक्षा अवधिमा वैदेशिक सहायताबाट रू.२ खर्ब ६२ अर्ब ६९ करोड २१ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। सो मध्ये अनुदानबाट रू.४९ अर्ब ९४ करोड ३० लाख र ऋणबाट रू.२ खर्ब १२ अर्ब ७४ करोड ९१ लाख प्राप्ति हुने अनुमान छ। समीक्षा अवधिमा जम्मा रू.४४ अर्ब ९७ करोड सहायता परिचालन भएको छ। यसरी परिचालन भएको रकममध्ये अनुदानतर्फ रू.७ अर्ब ३६ करोड ६४ लाख र ऋणतर्फ रू.३७ अर्ब ६० करोड ३६ लाख रहेको छ।

तालिका २.२२: पौष मसान्तसम्म वैदेशिक सहायता प्राप्तिको स्थिति

(रु.लाखमा)

विवरण	२०७९ पौष मसान्तसम्म			२०८० पौष मसान्तसम्म		
	शुरु वार्षिक अनुमान	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक अनुमान	प्राप्ति	प्रतिशत
अनुदान	५५४५८३	८११५३	१४.६३	४९९४३०	७३६६४	१४.७५
ऋण	२४२२६११	२५०२४०	१०.३३	२१२७४९१	३७६०३६	१७.६८
जम्मा	२९७७१९४	३३१३९३	११.१३	२६२६९२१	४४९७००	१७.१२

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

- कमजोर आयोजना व्यवस्थापन तथा निर्माण व्यवसायीको ढिलासुस्तीका कारण वैदेशिक सहायतामा सञ्चालित आयोजना कार्यान्वयनमा सुस्तता आई पुँजीगत खर्च न्यून हुन गएकोले त्यसको प्रभाव विकास साझेदारले गर्ने सोझै भुक्तानी तथा शोधभर्ना रकममा पर्न गई समीक्षा अवधिमा वैदेशिक सहायता परिचालन न्यून भएको हो।

२.४.४ सहायताको सोधभर्ना स्थिति

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को शुरुवातमा वैदेशिक सहायतातर्फ नेपाल सरकारको स्रोतबाट खर्च भई सोधभर्ना प्राप्त गर्नुपर्ने रकम रु.१८ अर्ब ७९ करोड ८७ लाख रहेको थियो। सो मध्ये अनुदानतर्फ रु.७ अर्ब ४८ करोड ७८ लाख र सहूलियत ऋणतर्फ रु.११ अर्ब ३१ करोड ९ लाख रहेको थियो। पौष मसान्तसम्म शोधभर्ना रु.२३ अर्ब २८ करोड २० लाख प्राप्त भएको छ। समीक्षा अवधिसम्म सोधभर्ना लिन बाँकी रकम रु.१७ अर्ब २१ करोड २ लाख रहेको छ। गत आर्थिक वर्षको सोहि अवधिमा सोधभर्ना लिन बाँकी रकम रु.३० अर्ब ३७ करोड ८६ लाख रहेको थियो।

तालिका २.२३ शोधभर्नाको स्थिति (पौष मसान्तसम्म)

(रु.लाखमा)

शोधभर्नाको अवस्था	आ. ब. २०७९।८०			आ. ब. २०८०।८१		
	अनुदान	ऋण	जम्मा	अनुदान	ऋण	जम्मा
आर्थिक वर्षको शुरुमा शोधभर्ना लिन बाँकी रकम	१५०६०६	२१८०४९	३६८६५५	७४८७८	११३१०९	१८७९८७
पौष मसान्तसम्म शोधभर्ना लिनुपर्ने थप रकम	४१७९२	१२८६५०	१७०४४३	४४३१३	१७२६२२	२१६९३५
पौष मसान्तसम्म शोधभर्ना प्राप्त रकम	५०७७९	१८४५३३	२३५३११	६४३१२	१६८५०८	२३२८२०
पौष मसान्तसम्म शोधभर्ना लिन बाँकी रकम	१४१६२०	१६२१६६	३०३७८६	५४८७९	११७२२३	१७२१०२

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

२.४.५ बजेटरी सहायताको अनुमान

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा बजेटरी सहायताको अनुमान निम्न बमोजिम रहेको छ।

तालिका २.२४ बजेटरी सहायता को विवरण (रु.लाखमा)

सहायता कार्यक्रम	दातृ निकाय	अनुमानित रकम	समीक्षा अवधि सम्मको प्रगति
Second Programmatic Fiscal Policy for Growth, Recovery and Resilience DPC	विश्व बैङ्क	१३२०००	वार्ता भई वित्तीय सम्झौता हुने चरणमा रहेको
Extended Credit Facility (ECF)	अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष	५४१००	अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको मिसन फेब्रुअरी २०२४ मा आउने कार्यक्रम रहेको र कार्यक्रमको तेश्रो समीक्षाको प्रतिवेदन अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको बोर्डबाट स्वीकृत भएपछि चालु आर्थिक वर्षमा रकम प्राप्त हुने।
Finance for Growth (F4G3) Development Policy Credit (DPC)	विश्व बैङ्क	१३२०००	वार्ता हुने चरणमा रहेको
जम्मा		३१८१००	

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखा

मुख्य उपलब्धिहरू

- वैदेशिक सहायतातर्फ चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनामा रु.५९ अर्ब ९७ करोड ८६ लाख र करिब रु.२७ अर्ब १७ करोड बराबर सहूलियतपूर्ण ऋण स्वीकार गर्ने सम्बन्धमा वार्ता सम्पन्न भई वित्तीय सम्झौतामा गर्ने चरणमा रहेको। करिब रु.६३ अर्ब अनुदान सहायता र रु.३ खर्ब ६३ अर्ब सहूलियतपूर्ण ऋण सहायता परिचालन गर्ने सम्बन्धमा विभिन्न द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय साझेदारहरूसँग छलफल भइरहेको।
- समीक्षा अवधिमा बजेटरी सहायताको रूपमा अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषबाट अमेरिकी डलर ५२.५ मिलियन (करिब रु.६ अर्ब ९३ करोड) र एशियाली विकास बैङ्कबाट १०० मिलियन अमेरिकी डलर (करिब रु.१३ अर्ब ३० करोड) सहूलियतपूर्ण ऋण प्राप्त भएको।
- वार्षिक बजेटमा भएको व्यवस्था अनुसार आयोजना विकासका सम्पूर्ण तयारी पुरा भएपछि मात्र विकास सहायताको सम्झौता गर्ने प्रणालिको विकास गर्ने बिषयमा पूर्व तयारी सुनिश्चित गर्न पूर्व तयारी परिक्षण (आयोजना फिल्टर) सूची सहितको निर्देशिकाको मस्यौदा तयार गरी सुझावका लागि विभिन्न मन्त्रालयहरूमा प्रेषित गरिएको।
- नेपाल सरकार र साझेदार निकायहरूको संयुक्त घोषणा बमोजिम तयार गरिएको GRID Strategic Action Plan को मस्यौदा तयार सरोकारवाला मन्त्रालय र प्रदेश स्तरमा छलफल र अन्तरक्रिया अगाडी बढाएको।
- एशियाली विकास बैङ्कको Country Partnership Strategy र विश्व बैङ्कको Country Partnership Framework तयार गर्ने क्रममा छलफल भइरहेको।

- भारत सरकारको अनुदान सहायतामा सञ्चालन हुने उच्च प्रभावयुक्त सामुदायिक बिकास योजना सम्बन्धी खाका सम्झौता सम्पन्न भएको ।
- धुलिखेल अस्पताल ट्रमा तथा आपतकालीन केन्द्र सुधार परियोजनाका लागि जापान सरकारबाट प्राप्त हुने जापानी येन ३ अर्ब २९ करोड ६० लाख अनुदान सहायता स्वीकार गर्ने ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ अन्तर्गतका विभिन्न निकायहरूका Country Strategic Plan हरूलाई नेपालको नीति, प्राथमिकता र योजना बमोजिम सञ्चालन गर्ने गरी सहमति दिइएको ।
- अमेरिका र जापानसँग स्वयंसेवक परिचालन सम्बन्धी पूरक समझदारीपत्र हस्ताक्षर गरिएको साथै क्यानाडासँग समेत स्वयंसेवक परिचालन सम्बन्धी सम्झौता गर्ने निर्णय भएको ।

२.४.६ सहायता परिचालनमा देखिएका समस्या र गर्नुपर्ने सुधार

२.४.६.१ सहायता परिचालनमा देखिएका समस्या

- उपलब्ध वैदेशिक सहायता समयमा उपयोग हुन नसकेको कारण थप सहायता प्राप्त गर्न कठिनाई भएको ।
- आयोजनाको पूर्वतयारी पुरा नगरी वित्तीय सहायता माग गर्ने प्रवृत्तिका कारण वित्तीय सम्झौता गरेको लामो समयसम्म पनि आयोजना कार्यान्वयनमा जान नसकेको ।
- पछिल्ला चरणमा नीतिगत सुधारमा आधारित बजेटरी सहायतामा वैदेशिक सहायता परिचालन हुने क्रम बढेको तर धेरै निकाय संलग्न हुने नीतिगत सुधारमा अन्तर निकाय समन्वय र क्रियाशिलताको कमीका कारण नीतिगत सुधार मार्फत स्रोत व्यवस्थापन गर्न कठिनाई भएको ।
- नेपालले प्राप्त गर्ने अनुदानको केही हिस्सा अझै पनि बजेट प्रणाली बाहिर अन्तर्राष्ट्रिय संस्था एवम् गैर सरकारी संस्थामार्फत परिचालन गर्ने अभ्यास कायमै रहेको ।
- जलवायु वित्त कोषहरूबाट प्राप्त अनुदान सहायतालाई उक्त कोषहरूको प्रावधानको कारण सरकारबाट सिधै पहुँच स्थापित गर्न एवम् यस्तो सहायता पूर्वाधारमा केन्द्रित गर्न नसकिएको ।
- खरिद सम्बन्धी निर्णय ढिला हुन गएको कारण आयोजनाको समय र लागत बढ्न गएको ।
- प्राविधिक सहायतामार्फत स्रोत परिचालन गर्ने अभ्यास बढ्दै गएकोले त्यसको अनुगमन गर्न कठिनाई भएको ।

२.४.६.२ विकास सहायता परिचालनमा गर्नुपर्ने सुधार

- तोकिएको समय, लागत र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्न पूर्व तयारी पुरा भएका आयोजना मात्र स्वीकार गरी वैदेशिक सहायता परिचालन गर्न मापदण्ड तयार गरी सो अनुरूपका सबै प्रक्रिया पुरा भएका आयोजनामात्र वैदेशिक सहायताका लागि प्रस्ताव गर्ने ।
- विभिन्न मन्त्रालय निकायबाट वैदेशिक सहायताको लागि प्राप्त प्रस्तावको प्राविधिक, आर्थिक तथा वित्तीय विश्लेषण सुनिश्चित गर्न अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखामा थप प्राविधिक विज्ञको सेवा उपलब्ध गराउने ।

- नीतिगत सुधार (DPC/PBL/ECF/P4R) मार्फत परिचालन हुने वैदेशिक सहायताको हकमा प्रस्तावित सुधार कार्य पुरा गर्नका लागि सम्बन्धित निकायका उच्च अधिकारी सम्मिलित समन्वय समिति गठन गरी निरन्तर रूपमा Prior Actions मा भएको प्रगतिको अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- Aid Management Information System (AMIS) लाई वैदेशिक सहायता सम्बन्धी सबै सूचना एकीकृत रूपमा एकै थलोबाट उपलब्ध गराउन सक्ने गरी अन्य सूचना प्रणालीसँग अन्तरआबद्धता तथा सूचनाको आदान प्रदान गराई थप विश्वसनीय बनाउँदै जाने।
- नेपालको Sovereign Country Rating गराई बिकास वित्तको रूपमा निजी पुँजी परिचालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने।
- परम्परागत रूपमा उपलब्ध सहूलियतपूर्ण ऋणका अतिरिक्त उपलब्ध हुनसक्ने थप वित्तीय उपकरण मार्फत वित्तीय स्रोत परिचालनको सम्भावनाको खोजी तथा परिचालन गर्दै जाने।
- बहूदो ऋण दायित्वलाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकारमार्फत सरकारी संस्थान र प्रदेश तथा स्थानीय तहमा परिचालन हुने ऋणको हकमा स्क्रो एकाउन्ट (Escrow Account) मार्फत सोझै ऋण भुक्तानी गर्ने नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- बजेटरी सहायता मार्फत परिचालन हुने वैदेशिक ऋणको रकम पूर्वाधार आयोजना तथा क्षेत्रमा एयरमार्क गर्ने ब्यवस्था मिलाउने।
- नेपाल सरकारका निकायलाई आवश्यक पर्ने एवम् विद्यमान नियमित प्रणाली/संरचनाबाट सम्पादन हुन नसक्ने प्रविधि एवम् ज्ञान न्यूनता (Gap) भएका आयोजनाहरूसँग मात्र प्राविधिक सहायतालाई आबद्ध गर्ने।

परिच्छेद - तीन

राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको प्रगति अवस्था

३.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक तथा मानव विकासका हिसावले महत्वपूर्ण देखिएका आयोजनाहरू पहिचान गरी राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाका रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। ऊर्जा, सिँचाई, खानेपानी, सडक, पर्यटन, वन क्षेत्रसँग सम्बन्धित यस्ता आयोजनाहरूलाई पूँजी, श्रम र प्रविधिको अभाव हुन नदिई स्रोत विनियोजन गर्दा नै प्राथमिकतामा राख्ने गरिएको र कार्यान्वयनमा सघन अनुगमन गर्दै आइएको छ। आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा मानव विकासमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने, राष्ट्रिय सुरक्षा, सामाजिक, सांस्कृतिक एकीकरण र संरचनात्मक आर्थिक रूपान्तरणका हिसावले रणनीतिक महत्व राख्ने, विकासको राष्ट्रिय प्राथमिकता र रणनीतिको विषयक्षेत्र भित्र पर्ने, सरकारको दीर्घकालिन सोच तथा लक्ष्य प्राप्तिसमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने र आर्थिक क्रियाकलापमा वृद्धि, रोजगारी सिर्जना र उद्यमशीलता प्रबर्द्धनमा उदाहरणीय स्तरको अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्ध रहेका यस्ता आयोजनाहरूको कार्यान्वयनबाट देशको समष्टिगत विकासमा सहयोग पुग्ने विश्वास गरिएको छ।

दीर्घकालीन सोच र आवधिक योजनाले लिएका राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न बृहत् प्रभाव पार्ने र विशिष्ट प्रकृतिका आयोजनालाई आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि रूपान्तरणकारी आयोजना (Game Changer Projects) का रूपमा पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। स्थानीय तहदेखि नै सबल अर्थतन्त्रको आधार सिर्जना गर्न र प्रादेशिक सन्तुलन कायम गर्न यी आयोजनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहने अपेक्षा गरिएको छ। आयोजना कार्यान्वयनबाट विषय क्षेत्रगत विद्यमान अवस्थामा सारभूत परिवर्तन हुने अपेक्षा गरिएको छ। साथै, अन्य क्षेत्रमा अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्धका माध्यमबाट गुणात्मक असर तथा प्रभाव (Multiplier Effects) पर्ने अपेक्षा गरिएको छ। राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरू भन्दा साना तर आर्थिक तथा पूर्वाधार पक्षमा महत्वपूर्ण मानिएका आयोजनाहरूलाई छुट्टै समूहमा समूहीकृत गरी रूपान्तरणकारी आयोजनाको रूपमा कार्यान्वयन गरिएको छ।

३.२ नीतिगत एवम् कानूनी व्यवस्था

आयोजना वर्गीकरणको आधार तथा मापदण्ड, २०८० ले राष्ट्रिय गौरव र रूपान्तरणकारी आयोजना निर्धारणको लागि देहाय बमोजिमको स्पष्ट आधार प्रदान गरेको छ।

- (१) **राष्ट्रिय गौरवका आयोजना:** मापदण्ड अनुसार नेपाल सरकारले देहायको आधारमा कुनै आयोजनालाई राष्ट्रिय योजना आयोगको सिफारिसमा राष्ट्रिय गौरवका आयोजना घोषणा गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ। यस मापदण्ड प्रारम्भ हुनु अघि घोषणा भएका राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको पुनरावलोकन राष्ट्रिय योजना आयोगको सिफारिसमा नेपाल सरकारले गर्ने तथा राष्ट्रिय गौरवका आयोजना घोषणा गर्दा राष्ट्रिय गौरवका चालु आयोजनाको सम्पन्न गर्ने समयवधि बढीमा १० वर्षको हुनेछ।

(क) लागत रकम कम्तीमा पचास अर्ब रुपैयाँ भएको,

(ख) विकासको राष्ट्रिय प्राथमिकता र रणनीतिको विषय क्षेत्रभित्र परेको,

- (ग) सरकारको दीर्घकालीन सोच तथा लक्ष्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने,
- (घ) आयोजना सञ्चालनबाट राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा उल्लेखीय योगदान पुऱ्याउने,
- (ङ) आर्थिक क्रियाकलापमा वृद्धि, रोजगारी सिर्जना र उद्यमशीलताको प्रवर्द्धनमा उदाहरणीय स्तरको अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्ध रहेको,
- (च) राष्ट्रिय सुरक्षा वा सामाजिक, सांस्कृतिक एकीकरण वा संरचनात्मक आर्थिक रूपान्तरणका हिसाबले रणनीतिक महत्व राख्ने,
- (छ) आम समुदायमा राष्ट्रिय भावना जगाई एकताको सुत्रमा जोड्न योगदान पुऱ्याउने,
- (ज) सामाजिक रूपान्तरण तथा मानव विकासमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने।

(२) **रूपान्तरणकारी आयोजना** : मापदण्ड अनुसार नेपाल सरकारले देहायको आधारमा कुनै आयोजनालाई राष्ट्रिय योजना आयोगको सिफारिसमा रूपान्तरणकारी आयोजना घोषणा गर्न सक्ने र रूपान्तरणकारी आयोजना सम्पन्न गर्ने समयावधि बढीमा ६ वर्षको हुने व्यवस्था रहेको छ। यस मापदण्ड प्रारम्भ हुनु अघि घोषणा भएका रूपान्तरणकारीका आयोजनाको पुनरावलोकन राष्ट्रिय योजना आयोगको सिफारिसमा नेपाल सरकारले गर्ने व्यवस्था रहेको छ।

- (क) लागत रकम कम्तीमा दश अर्ब रुपैयाँ भएको,
- (ख) लगानीको स्रोत तथा कार्यान्वयन ढाँचा टुङ्गिएको,
- (ग) मुलुकको आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने,
- (घ) पूर्वाधार निर्माणसँग सम्बन्धित आयोजनाको हकमा जग्गा प्राप्ति, वातावरणीय परीक्षण, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन लगायत आयोजना पूर्व तयारी सम्बन्धी सबै काम सम्पन्न भइसकेको,
- (ङ) आयोजनाको दिगो व्यवस्थापन तथा सञ्चालन सुनिश्चित भएको।

३.३ राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको बजेट र प्रगति समीक्षा

राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूमध्ये माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना, गौतमबुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल तथा मेलम्ची खानेपानी आयोजना निर्माण सम्पन्न भई सञ्चालनमा आएको छ। पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजनाको निर्माण विधि तयार नहुँदा आयोजना शुरू हुन विलम्ब भएको छ। यसैगरी, बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजनाको मुआब्जा वितरणको कार्य जारी छ। अन्य आयोजनाहरू निर्माणको विभिन्न चरणमा रहेका छन्। चालु आर्थिक वर्षमा राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाका लागि चालुतर्फ रू.२ अर्ब ४३ करोड ९५ लाख, पुँजीगततर्फ रू.५६ अर्ब ३५ करोड १९ लाख र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रू.६ अर्ब ८५ करोड गरी जम्मा रू.६५ अर्ब ६४ करोड १४ लाख विनियोजन गरिएकोमा समीक्षा अवधिमा चालुतर्फ रू.७४ करोड ३७ लाख र पुँजीगततर्फ रू.१४ अर्ब ७५ करोड ४७ लाख र वित्तीय व्यवस्थामा रू.२४ लाख गरी जम्मा रू.१५ अर्ब ५० करोड ८ लाख खर्च भएको छ। जस अनुसार राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको समीक्षा अवधिमा २३.६१ प्रतिशत खर्च भएको छ। आयोजनागत विनियोजन र खर्चको विवरण अनुसूची १२ मा उल्लेख गरिएको छ। राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको कार्यान्वयनको अवस्था र हालसम्मको प्रगतिको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ।

तालिका ३.१: राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति

रु.लाखमा

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
पुष्पलाल (मध्य पहाडी) राजमार्ग आयोजना	१ हजार ८ सय ७९ कि.मी.	पुर्व(पाँचथर) देखि पश्चिम (बैतडी)	२०६४/६५	२०८४/८५	३३३६००	८४३३००	६५९७००	७२.७	३९५७५	१४६८७	३७.११	• कुल १८७९कि.मी. मध्ये आयोजनाबाट ९५२ कि.मी., अन्य निकायबाट ४६२ कि.मी. गरी १४१७ कि.मी. कालोपत्रे, कुल १३७ पुल मध्ये १०२ वटा पुल सम्पन्न, ।
हुलाकी राजमार्ग	१ हजार ८ सय ५७ कि.मी.	पुर्व(काकरभिट्टा) देखि पश्चिम (कंचनपुर)	२०६६/६७	२०८३/८४	३५२०००	१०९९२९ ०	५९६५००	६०	३४८९०	१५४७३	४४.३५	• १०६० कि.मी. सडक कालोपत्रे तथा १३४ वटा पुल निर्माण सम्पन्न।
उत्तर दक्षिण राजमार्ग (कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)									३६०६९	१२१९०	३३.८	
उत्तर दक्षिण लोकमार्ग (कोशी करिडोर)	१ सय ६२ कि.मी.	भारतको सिमाना जोगवानी देखि विराटनगर, इटहरी, धनकुटा, खाँदवारी हुदै नेपालको उत्तरी सिमाना किमाथांका	२०६५/६६	२०८३/८४	१६२०००	१६२०००	५०१००	३२			१६	• कालोपत्रे नभएको, ११ वटा पुल निर्माण सम्पन्न, ३० कि.मी.ग्राभिल सम्पन्न
नेपाली सेना तर्फ: खाँदवारी- किमाथांका (च्याम्ताङ्ग-घोड्ढुप्पा खण्ड) सडक	१०.५१ कि.मि.	संखुवासभा/कोशी	२०७७/७८	२०८१/८२	६२९०	६२९०	४०७०.३२	६१.८५			६९.४६	• ७.३० कि.मि. ट्रयाक निर्माण

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
कालिगण्डकी कोरिडोर (गैँडाकोट-राम्दी- मालढुङ्गा) सडक योजना	२९३ कि.मि.	नवलपरासी पूर्वी खण्ड, पाल्पा, गुल्मी, बागलुङ्ग, पर्वत र स्याङ्जा जिल्ला	२०६६/६७	२०८४/८५	१७००००	२०००००	९९५००	४५			६३.००	• २९३ कि.मि. मध्ये १८३ कि.मि. कालोपत्रे सम्पन्न, ३४ वटा पुल निर्माण सम्पन्न
कालिगण्डकी कोरिडोर (बेनी जोमसोम कोरला सडक योजना)	२०२ कि.मि.	पर्वत, म्याग्दी र मुस्तांग जिल्ला	२०७३/७४	२०८२/८३	१०००००	११५०००	७३९००	७३			७५.००	• ४० कि.मि. कालोपत्रे सडक निर्माण सम्पन्न भएको, १० वटा पुल र ३ वटा बेली ब्रिज निर्माण सम्पन्न,
उत्तर दक्षिण (कर्णाली कोरिडोर)हिल्सा सिमिकोट सडक योजना, हुम्ला	१४६ कि.मि	हुम्ला/कर्णाली	२०६९/७०	२०८३/८४	४१०५०	१५००००	१३४००	२४			११	हिल्सा- सिमिकोट- सल्लीसल्ला सडक खण्डको कुल जम्मा लम्बाई १४६ किमि मध्ये ११ कि.मि. नेपाली सेनालाई ट्रयाक निर्माण कार्यको जिम्मा दिइएको र बाँकी १३५ कि.मि. मध्ये १३४ कि.मि. ट्रयाक निर्माण भइसकेको छ। २ वटा बेली ब्रिज निर्माण सम्पन्न र सिमिकोट- स्याम्ने सडक खण्ड (१ कि.मि.) सडकको ट्रयाक खोल्ने कार्य भइरहेको छ। च्याउरा एलवाङ्ग खण्डको अपठ्यारो १ कि.मी खण्ड सुधारका लागि नेपाली सेनालाई दिने प्रक्रिया। सिमिकोट- स्याम्ने, १ कि.मि. सडक खण्डको लागि वैकल्पिक सडक

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
												हुँदै सिमकोट सदरमुकाम सम्म यातायात सञ्चालनमा रहेको छ ।
खुलालु सलिसल्ला सडक योजना, कोल्टी, बाजुरा	१२३ कि.मि	कालिकोट जिल्लाको खुलालु देखि बाजुरा जिल्ला हुँदै हुम्ला जिल्लाको सलिसल्लासम्म	२०६५/६६	एकिन भई नसकेको	१४००००	१४००००	२००००	१५			१५	<ul style="list-style-type: none"> खुलालु देखि सलिसल्ला सम्म १२३ कि.मि. ट्रयाक खुलेको । ठेक्कापट्टा स्तरोन्नतिका लागि व्यवस्थापन प्रक्रियामा रहेको ।
नेपाली सेना तर्फ: लालिबगर-दुल्लीकुन्ना खण्ड र घाटपारीचौर-बद्रीगाँउ-भुक्काखोला खण्ड	२२.०५ कि.मि	कालिकोट, बाजुरा, हुम्ला/कर्णाली	२०७८/७९	२०८२/८३	११३८२	११३८२	३३६५.८६	४३.०८			५१.४७	<ul style="list-style-type: none"> ११.३५ कि.मि. ट्रयाक निर्माण
रेल मेट्रो रेल तथा मनोरैल विकास आयोजना	७० कि.मी.	महोत्तरी सर्लाही र रौतहट	२०६६/६७	२०८६/८७	७०६२००	९५५२२००	२९५५५	६५.००	१०३०३	३६०३	३४.९८	<ul style="list-style-type: none"> ५२.५कि.मी. ट्रयाकब्रेड र ५ वटा पुलहरू निर्माण सम्पन्न भएको
काठमाण्डौ-तराई/मधेश द्रुतमार्ग सडक आयोजना	७०.९७७ कि.मि.	काठमाण्डौ, ललितपुर, मकवानपुर र बारा (बागमती प्रदेश र २ नं. प्रदेश	२०७३/७४	२०८२/८३	१७५००००	२११९३००	४९२४१०	२५.५४	२२५०३८	४३५९९	१९.३७	<ul style="list-style-type: none"> ३.९११ मिटर सुरुङ्ग निर्माण (Twin Tube Tunnel) १,४८२ वटा पाइल निर्माण
गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल			२०७२/७३	सम्पन्न								<ul style="list-style-type: none"> निर्माण सम्पन्न

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	२५००मीX४५ मी. (Runway)	पोखरा, कास्की	२०७४/७५	सम्पन्न				१००	३००००			• निर्माण सम्पन्न भुक्तानी दिन बाँकी
निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, बारा	८ हजार ४५ हेक्टर क्षेत्रफल	निजगढ, बारा	२०७१/७२	हालसम्म यकिन नभएको	१६५००००	१६५००००	७००	१००	३५००	०	०	• मोडालिटी तय हुन बाँकी
पशुपति क्षेत्र विकास कोष	पाशुपत क्षेत्र	काठमाण्डौ/ बागमती	२०५७/५८		१२७००	२२७००	२१३७	८९.०४	२१००	१६८१	८०.०५	• नित्य पूजा, दर्शनार्थी फर्माशी पुजा सञ्चालन, घाट व्यवस्थापन, मूर्त अमूर्त सम्पदा संरक्षण तथा व्यवस्थापन पशुपतिनाथसँग सम्बन्धित जात्रा पर्व एवम् मेलालाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्ने।
लुम्बिनी विकास कोष	१ हजार १ सय ५५ विगाहा	नवलपरासी रामग्राम, रूपन्देही र कपिलवस्तु	२०६९/७०	२०८३/८४	५५५००	१३२६००	१५५००	१००	४५००	२२५०	५०	• तिलौराकोट गोठीहवा, निग्लीहवा, सगरहवा, सिसनियाकोट, रामग्राम क्षेत्रको उत्खनन, अन्वेषण, संरक्षण तथा योजनावद्ध विकास गर्ने।
बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना	धादिङ र गोरखामा १२ सय मे.वा. विद्युत उत्पादन	गोरखा जिल्ला	२०६९/७०	निर्माण शुरूवात भएपश्चात करिब ९४ महिना लाग्ने	२६०००००	२६०००००	१३३८२	३७.९९	१००००			• जग्गाको मुआब्जा वितरण भइरहेको।
माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना	४ सय ५६ मे.वाट जल विद्युत उत्पादन	दोलखा जिल्ला	२०६७/६८	सम्पन्न भएको	३५२९००	-	५४७३०७	सम्पन्न	०	०	०	• सम्पन्न

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना		बझाङ्ग, डडेल्धुरा, डोटी र बैतडी	२०६७/६८	अनिश्चित	१४८०७००	१३२०००						• मोडालिटी यकिन नभएको।
बवई सिँचाई आयोजना	३६ हजार हेक्टर सिँचाई	बर्दिया	२०४५/४६	२०८२/८३	२८७००	१८९६००	१५२१६	७०.०३	६३०१	४५८९	७२.८३	• ८१ कि.मी.नहर निर्माण, २४.३२ कि.मी.शाखा नहर • सीमित क्षेत्र ३४१० हेक्टर
महाकाली सिँचाई आयोजना	३३ हजार ५ सय २० हेक्टर सिँचाई	कञ्चनपुर	२०६३/६४	२०८१/८२	११२७००	३५००००	१२४४४	९८.५२	११७१०	७२२८	६१.७२	• १५१.१८ कि.मी.मूल नहर निर्माण, १०२३.५० कि.मी. शाखा नहर निर्माण • ६ वटा राजमार्ग पुल, १७४ वटा सडक पुल, ४३५ वटा ग्रामीण सडक पुल निर्माण
सिक्टा सिँचाई आयोजना	४२ हजार ७ सय ६६ हेक्टर सिँचाई	बाँके	२०६१/६२	२०८९/९०	१२८०००	२५०२००	८८५९	२७.८३	७९५६	१९८०	२४.८९	• पूर्वी मूल नहरको र पश्चिमतर्फ शाखानहर निर्माणको कार्य भइरहेको।
रानी जमरा कुलरिया सिँचाई आयोजना	३८ हजार ३ सय हेक्टर सिँचाई	कैलाली	२०६७/६८	२०८०/८१	१२३७००	२७७०००	१८६३४	६४.३३७	२६३४४	९०४९	३४.३५	• गेट जडानको कार्य सम्पन्न भएको, Sitling वेशीन निर्माण सम्पन्न, • पावर हाउसको करिव ९५ प्रतिशत निर्माण सम्पन्न
भेरी - बवई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	५१ हजार हेक्टर, सिँचाई ४६.८ मे.वा.विद्युत उत्पादन	सुर्खेत, बाँके, बर्दिया	२०६८/६९	२०८४/८५	१६४३३०	३६८०७७	१६५२८	६२	१७४०५	४०९३	२३.५२	Settling basin र पावरहाउस निर्माण कार्य भइरहेको। हाइड्रोमेकानिकल निर्माण कार्यको सम्झौता सम्पन्न भएको १२.२० कि मि टनेल सम्पन्न, हेडवर्क्सको Spillingway, Stiling Basin & Settling Basin संरचनाको ६ Bay मध्ये २ वटा Bay को

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
												निर्माण, ऐलानी जग्गा १०.८ हेक्टर प्राप्तिको लागि सूचना प्रकाशन भएको
सुनकोशी मरिन डाईभर्सन बहुउद्देशीय आयोजना	१ लाख २२ हजार हेक्टर सिँचाई २८ मे.वा.विद्युत उत्पादन	सिन्धुली, रामेछाप, बारा, रौतहट, सर्लाही, महोत्तरी	२०७७/७८	२०८४/८५	४६१९३९	४९४२३१	५३,९३५	९९.५८	४१७१४	३०७०९	७३.६२	<ul style="list-style-type: none"> हाइड्रो मेकानिकल लगायतका संरचनाहरूको निर्माण कार्यको साथै बि.पि. राजमार्गको ९ सय ६५ मि. Realignment तथा ७४१० मिटर भूमिगत सुरङ्ग निर्माण कार्य सम्पन्न भएको, Service road निर्माण कार्य समेत रहेको छ। जग्गा अधिग्रहणको सम्बन्धमा रामेछाप जिल्ला अन्तर्गतको डुवानमा पर्ने जग्गाको मूल्याङ्कन सम्पन्न भइ मुआब्जा वितरणको कार्य भइरहेको छ।
राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम	१८ लाख ९६ हजार २ सय ५५.९ हेक्टर	३७ जिल्ला/ ७ वटै प्रदेश	२०७१/७२	२०९३/९४	२४९७०००	२४९७०००	१९,७६४	९९.२२	१०५०९	१६७७	१५.९६	<ul style="list-style-type: none"> बिरुवा उत्पादन/खरीद ६४ हजार, २१.४१ कि.मी.नदी तथा खोला किनार व्यवस्थापन, ९८ वटा गल्छी/पहिरो/ खहरे रोकथाम, २३ वटा ताल तलैया तथा सिमसार व्यवस्थापन।
मेलम्ची खानेपानी आयोजना	काठमाण्डौ उपत्यका १७	काठमाण्डौ, ललितपुर, भक्तपुर,	२०५५/५६	२०८०/८१	२४००००	३१३६००	५,८८६	९९.५२	५०८३	१६६३	३२.७२	<ul style="list-style-type: none"> हेडवर्क्स निर्माण ७० प्रतिशत सम्पन्न,

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
	करोड लिटर खानेपानी उपलब्ध	काभ्रेपालाञ्चोक तथा सिन्धुपाल्चोक										<ul style="list-style-type: none"> सुरुङ्गको Grouting तथा Rock Bolt जडान, Instrumentation उपकरण जडान। अस्थाई रूपमा पानी पथान्तरण गरी वितरण गरिएको।
मिलेनियम च्यालेञ्ज एकाउण्ट नेपाल (एमसिए-नेपाल) - विद्युत प्रसारण आयोजना र सडक मर्मत आयोजना	करिब ३१५ कि.मी. ४०० केभी डबल सर्किट प्रसारण लाईन र तिन वटा सबस्टेसन निर्माण करिब १३० कि.मी सडकको आधुनिक तवरले मर्मत	विद्युत प्रसारण आयोजना: ३ प्रदेश र १० जिल्ला: वागमति प्रदेश (काठमाडौं/ सिन्धुपाल्चोक/ नुवाकोट/ धादिङ/ मकवानपुर) गण्डकी प्रदेश (तनहुँ/ नवलपरासी पुर्व) लुम्बिनी प्रदेश (पाल्पा/ नवलपरासी पश्चिम) सडक मर्मत आयोजना: १ प्रदेश र १ जिल्ला: लुम्बिनी प्रदेश (दाङ)	२०७४/७५ (२०१७/१८)	२०८५/८६ (२०२८/२९)	६३ करोड अमेरिकी डलर	६९.७० करोड अमेरिकी डलर	४.६० करोड अमेरिकी डलर	६.६०%	१०८४१७	५०९	०.४७	<ul style="list-style-type: none"> प्रारम्भिक इन्जिनियरिङ डिजाइनको कार्य, रातमाटे सबस्टेशनका लागि जग्गा अधिग्रहण, सडक मूल्याङ्कन सर्वेक्षण, पुनर्बास कार्ययोजना जीवनमापन पुनर्स्थापना योजना, धरातलीय सर्वेक्षण तथा किलो गाड्ने कार्य। ट्रान्समिसन लाईन भएर जाने १० जिल्लामध्ये ९ वटा जिल्लामा जग्गा अधिग्रहणका लागि मुआब्जा निर्धारण समितिको बैठकहरू बसी दफा ९ अनुसारको सार्वजनिक सूचना जारी भई जग्गाधनिहरूबाट निवेदन सङ्कलन कार्य भइरहेको। सब स्टेशन निर्माणका लागि बोलपत्रहरू प्राप्त भई

आयोजनाको नाम	क्षेत्रफल/ लम्बाई	अवस्थित जिल्ला/प्रदेश	आयोजना शुरू भएको वर्ष	निर्माण सम्पन्न हुने आर्थिक वर्ष	आयोजनाको प्रारम्भिक लागत	आयोजनाको संशोधित लागत	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको खर्च	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको भौतिक प्रगति (%)	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको खर्च	चालु आर्थिक वर्षको पुससम्मको वित्तीय प्रगति प्रतिशत	हालसम्मको मुख्य भौतिक प्रगति
												प्राविधिक प्रस्तावहरू मुल्यांकन भइरहेको। • ट्रान्समिसन लाईन र सव्स्टेशनको निर्माणकार्यको सुपरिवेक्षण ईन्जिनियरका लागि सम्झौता सम्पन्न भइसकेको। • ट्रान्समिसन लाईन निर्माणको ठेक्काका लागि प्राप्त भएका बोलपत्रहरू लागत अनुमान भन्दा निकै बढी रहेकोले सिमित बजेट भित्र रही उक्त ठेक्का अधि बढाउन सक्ने अवस्था नरहेको, ठेक्का प्रक्रिया रद्द भई पुनः ठेक्का आह्वानका लागि काम भइरहेको।
सासेक विद्युत प्रसारण तथा वितरण प्रणाली सुदृढीकरण आयोजना									३५०००	२४	०.०७	
जम्मा									६५६४९४	९५५००८	२३.६९	

स्रोत: सम्बन्धित मन्त्रालय

३.४ राष्ट्रिय गौरव तथा रुपान्तरणकारी आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा देखिएका साझा समस्या

राष्ट्रिय गौरवका तथा रुपान्तरणकारी आयोजनामा देखिएका आयोजनागत समस्याहरू सामान्यतः साझा प्रकृतिका देखिए पनि रुपान्तरणकारी आयोजनाका केही संरचनागत समस्या राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको भन्दा फरक खालको देखिन्छन्। समग्रमा यी आयोजनाहरूमा देखिएका समस्याहरू निम्न बमोजिम छन्।

क) नीतिगत तथा कानूनी प्रबन्धको कमी

राष्ट्रिय गौरव तथा रुपान्तरणकारी आयोजनाको पहिचान, छनौट, घोषणा र कार्यान्वयन सम्बन्धी छुट्टै र स्पष्ट नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था नहुनु, राष्ट्रिय गौरव र रुपान्तरणकारी आयोजनाको घोषणा पश्चात् अन्य आयोजनाहरू भन्दा प्राथमिकताका साथ कसरी परिणाममुखी हुने गरी कार्यान्वयन गर्ने भनेर स्पष्ट नहुनु।

ख) पूर्व तयारीको कमी

आयोजना निर्माण स्थलमा स्वामित्व नभएका तर जग्गा हकभोग गरिरहेका परिवारको घर जग्गा लगायतका क्षतिपूर्ति निर्धारणमा समस्या रहनु, प्राय जसो हरेक आयोजनामा जग्गाको मुआब्जा निर्धारण र घर टहराको मूल्याङ्कनका विषयमा स्थानीयहरूबाट उच्च रकम माग गरी अवरोध सिर्जना हुनु, मुआब्जाको सम्बन्धमा नेपाल सरकार र दातृ निकायबाट सञ्चालन हुने आयोजनामा फरक फरक व्यवस्था हुँदा थप जटिलता उत्पन्न हुनु, कतिपय आयोजनाको लगानीको स्रोत र कार्यान्वयन विधि तय नभएको कारण त्यस्ता आयोजनाहरू कार्यान्वयनमा सुस्तता आउनु जस्तै: पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना, विद्युतप्रसारण आयोजना, बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना र दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल आयोजना आदि।

ग) व्यवस्थापकीय दक्षताको कमी

पूँजीगत खर्च कम हुनु, आयोजनाहरूमा आवश्यक पर्ने नदीजन्य एवम् खानीजन्य निर्माण सामग्रीको नियमित आपूर्ति र उपलब्धतामा समस्या रहनु, विदेशी भूमिबाट निर्माण उपकरण तथा इन्धन ढुवानी गर्नुपर्ने अवस्था रहेसँगै सीमित अवधिमात्र निर्माणको लागि उपलब्ध हुनु, आयोजनाको Site Clearance नहुँदा ठेक्का पट्टा सम्बन्धी कार्य शुरू गरिँदा निर्माण व्यवसायीलाई समयमै Site Access र Site Possession दिन नसकिएकोले आयोजनाहरू कार्य सम्झौतामा तोकिएको समयमा सम्पन्न नहुनु एवम् पटक पटक म्याद थप गर्नुपर्ने हुँदा योजनाको लागत वृद्धि हुनु, निरन्तर र नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नहुँदा समेत आयोजनाको कार्य प्रभावित हुनु।

घ) वन तथा सडक क्षेत्रको व्यवस्थापनमा समस्या

आयोजना क्षेत्रमा पर्ने रूख कटान अनुमति लिन र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन स्वीकृत हुन अत्याधिक समय लाग्नु; वन क्षेत्र, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षण क्षेत्र भित्र पर्ने आयोजनाहरूमा निर्माण कार्य सञ्चालनमा पर्याप्त समन्वय हुन नसक्नु; कतिपय सडक सम्बन्धी आयोजनामा सडक सीमा र Alignment यकिन नभएको र विद्युतको पोल, खानेपानीको पाइप जस्ता Utility स्थानान्तरणको कार्य समयमै सम्बन्धित निकायबाटै सम्पन्न नहुँदा समस्या हुनु।

ड) स्रोत व्यवस्थापनमा समस्या

वैदेशिक स्रोतबाट प्राप्त हुने बजेट समयमै प्राप्त नभई आर्थिक वर्षको अन्त्यमा मात्र प्राप्त हुँदा आयोजनाको कार्य प्रभावित हुनु, विनियोजित बजेट पर्याप्त खर्च हुन नसक्नु । ।

च) नियमन र समन्वयको कमी

आयोजना कार्यान्वयनको शुरूमै Master List बनाउँदा अर्थ मन्त्रालय लगायत सम्बद्ध सरोकारवाला निकायहरूसँग पर्याप्त समन्वय गर्न नसकिएकोले समय-समयमा भन्सार जाँचपास, विदेशी मुद्रा सटही, विदेशी दक्ष कामदारको प्रवेशाज्ञा एवम् श्रम स्वीकृति लगायतका समस्या निरन्तर दोहोरिनु ; संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका विभिन्न सम्बद्ध निकायहरूसँग प्रभावकारी समन्वय हुन नसक्दा आयोजना कार्यान्वयनमा समस्या उत्पन्न हुनु; स्थानीयस्तरबाट आयोजनासँग सम्बन्धित नरहेका विभिन्न मागहरू राखी दवाव दिने प्रवृत्तिले कार्यान्वयनमा अवरोध सिर्जना हुनु ।

छ) अन्य समस्या

रूपान्तरणकारी आयोजना घोषणा गर्दा केही आयोजनाहरूको छुट्टै बजेट शिर्षक नभई विभिन्न बजेट शिर्षकको आयोजनाहरूको क्रियाकलाप समावेश गरेर तयार गरिएको हुँदा यी आयोजनाहरूको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति मापनमा समस्या रहनु ; आयोजनाहरूको कार्यान्वयन क्षेत्र ठूलो हुने र छरिएर रहने हुनाले यी आयोजनाहरूको अनुगमन र प्रतिवेदन गर्न समेत समस्या रहनु ।

३.५ राष्ट्रिय गौरव तथा रूपान्तरणकारी आयोजना कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौतीहरू

राष्ट्रिय गौरव तथा रूपान्तरणकारी आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य-मुख्य चुनौतीहरू निम्नानुसार छन् ।

क) आयोजनाहरू तोकिएको अविधिभिन्न सम्पन्न गर्न,

ख) आयोजनाहरूको शुरूको अनुमानित बजेटको सीमाभिन्न राख्न,

ग) आयोजना कार्यान्वयनको क्रममा निकायगत र तहगत रूपमा आवश्यक पर्ने Horizontal, Vertical and Diagonal Coordination प्रभावकारी र सबल बनाउन,

घ) रूपान्तरणकारी आयोजनाहरूको छरिएर रहेका क्रियाकलापहरूलाई एउटै बजेट शिर्षकमा समेटेर कार्यान्वयन गराउन,

ड) आयोजना छनौटदेखि सम्पन्न पश्चातका सबै चरणमा नागरिक, व्यवस्थापकीय र राजनैतिक निगरानी संस्थाहरू (Civilian, Legislative and Political Oversight Agency) को भूमिका प्रभावकारी बनाउन,

च) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ऐन समयमै तर्जुमा गरेर कार्यान्वयनमा ल्याउन,

छ) राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त केही पूर्वाधार संरचना आयोजनाको द्रुततर निर्माण तथा विकास सम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी करार व्यवस्थापनलाई चुस्त र दुरुस्त बनाउन ।

३.६ आयोजना कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या समाधान गर्न चाल्नुपर्ने कदम

पन्ध्रौं योजनासँगै नयाँ रूपान्तरणकारी आयोजना र राष्ट्रिय आयोजना बैङ्क निर्माणले विशेष प्राथमिकता पाएका छन् । राष्ट्रिय गौरव तथा रूपान्तरणकारी आयोजनाहरू दीर्घकालीन महत्त्वका रहेका छन् ।

यिनको कार्यान्वयनबाट विकास निर्माण क्षेत्रका सबै सरोकारवालामा नयाँ किसिमको सिकाई र सिपको आनुभव प्राप्त भएको छ। यी आयोजनाहरूलाई साधनको सुनिश्चितता गर्ने नीतिगत प्रतिवद्धता अनुरूप आवश्यक बजेट विनियोजन भइरहेको भए तापनि पर्याप्त खर्च हुन सकेको देखिँदैन। राष्ट्रिय गौरवका आयोजना भए पनि कार्यान्वयन क्षमताको अभाव, स्थानीयस्तरमा विभिन्न माग राखी दिइने दबाव, जग्गा प्राप्तिमा कठिनाई, निर्माण व्यवसायीको कमजोर व्यवस्थापन, अन्तर-निकाय समन्वयको अभाव र समयमै कार्यान्वयन पद्धति स्पष्ट नहुँदा प्रगति पछाडि परेको अवस्था छ।

कतिपय आयोजनाको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन, कार्यान्वयन ढाँचा सहितको समयबद्ध कार्ययोजना नै नभएको र अन्य केही आयोजनाको समय र कूल लागत अनुमान हुन बाँकी नै रहेको छ। आयोजनाको व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाउनका लागि सम्बन्धित मन्त्रालय र आयोजना प्रमुखबीच कार्यसम्पादन करार गर्ने गरिएको भए पनि त्यसको उचित पालना र अनुगमन हुन नसकेकाले जवाफदेहिता सुनिश्चित हुन नसकेको र आयोजनाको समग्र प्रगति उत्साहजनक हुन नसकिरहेको स्थिति देखिन्छ। जोखिमको अनुमान, सोको समयमै पहिचान र उचित व्यवस्थापन हुन सकिरहेको छैन।

अतः यी समस्यालाई समाधान गरी आयोजनाको कार्यान्वयनलाई अग्रगति दिन सम्बद्ध आयोजना कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूको समन्वय र सहकार्यमा सुदृढीकरण हुनु जरुरी छ। यी आयोजनाको निर्माणको हरेक चरणमा समय लम्बिने र लागत बढ्ने प्रवृत्तिलाई सम्बोधन गर्ने गरी समाधानका उपायहरू देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छः

क) **नीतिगत व्यवस्था:** आयोजना विकास नीति सहित परिणाममुखी आयोजना निर्माणका स्पष्ट आधार सहितको कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता वृद्धि गर्ने; आयोजना वर्गीकरणको आधार तथा मापदण्ड, २०८० को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने। जग्गाको मुआब्जा, क्षतिपूर्ति, बस्ती स्थानान्तरण र पुनर्वास सम्बन्धी विषयलाई व्यवस्थित गर्न एकीकृत रूपमा नीतिगत र कानुनी व्यवस्था गर्ने।

ख) **आयोजना पूर्वको तयारी:** निर्माण सञ्चालन विधि, स्पष्ट रेखाङ्कन, स्रोतको प्रबन्ध हुन सक्ने नसक्ने, पूर्व तयारी र भौगर्भिक अध्ययन तथा क्षेत्रीय सन्तुलन जस्ता विषयहरूमा स्पष्ट पहिचान र विश्लेषण पश्चात मात्र राष्ट्रिय गौरव तथा रूपान्तरणकारी आयोजना घोषणा गर्ने।

ग) **आयोजना पश्चातको तयारी:** Site and Forest Clearance, जग्गा प्राप्ति, वातावरण अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत जस्ता प्रक्रिया पहिले सम्पन्न गरेर मात्र ठेक्का प्रक्रियामा लैजाने; आयोजनासँग सम्बन्धित खरिद, वन र वातावरण ऐन नियमका प्रावधानहरूबीच सामाञ्जस्यता (Harmonization) ल्याउन आवश्यक संशोधन गर्ने।

घ) **बजेटको सुनिश्चितता र विनियोजन कुशलता:** राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको लागि कार्ययोजना बमोजिम लाग्ने रकम मन्त्रालयहरूले आफ्नो बजेट सीमाबाट छुट्याएर मात्र अन्य आयोजना/कार्यक्रममा बजेट छुट्याउनु पर्ने; विनियोजन भएको स्रोतको कुशलतापूर्वक परिचालन र खर्च क्षमता बढाउनु पर्ने।

ङ) **जनशक्ति व्यवस्थापन:** आयोजना प्रमुख र आयोजनामा खटिने कर्मचारी व्यवस्थापनका लागि कार्यसम्पादनमा आधारित सुविधा र मनोबल अभिवृद्धिमा जोड दिने; प्राविधिक जनशक्तिको कमी हुन

नदिने; आयोजना प्रमुखसँग आयोजना सम्पन्न अवधिभरको लागि अनिवार्य कार्यसम्पादन सम्झौता गर्ने र निश्चित अवधिसम्म कार्यसम्पादन नहेरी विना कारण जिम्मेवारी परिवर्तन नगर्ने।

- च) **आयोजना सुशासन:** राष्ट्रिय आयोजना बैकमा प्रविष्ट भएका आयोजना मात्र कार्यान्वयनको लागि स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने; आयोजना विशेष बन्डको आधारमा वैदेशिक सहायतालाई स्वीकार गर्ने; सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा सञ्चालन हुने आयोजनाको लागि प्राथमिकता दिने; निर्माण व्यावसायीको प्राविधिक, वित्तीय तथा व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गरी समयमै सम्पन्न गर्नको लागि उच्च मनोबल वृद्धि गर्दै निर्माण, कार्यान्वयन र नतिजामा संलग्न संयन्त्रको पारदर्शिता र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्ने; स्रोत परिचालन र कार्यान्वयन विधि निक्यौल गरे पश्चात् मात्र खरिद प्रक्रिया अघि बढाउने।
- छ) **वैज्ञानिक क्षतिपूर्ति:** जग्गा धनी प्रमाण पूर्ण नभएका तर उपभोग गरिरहेका व्यक्तिहरूलाई क्षतिपूर्ति दिने सम्बन्धमा एकरूपता अपनाउने; मुआब्जा वितरणमा समन्यायिकता र सान्दर्भिकताको विश्लेषण गर्ने र जग्गा अधिग्रहणमा विद्यमान मूल्याङ्कनको समस्यालाई वैज्ञानिक विधिबाट समाधान खोज्ने,
- ज) **समन्वय र सहकार्यको सहजीकरण:** अन्तर-मन्त्रालय/निकाय समन्वयलाई बढावा दिने निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धताका लागि राष्ट्रिय गौरवको आयोजना सञ्चालन हुने स्थानीय तहसँग प्रभावकारी र नियमित समन्वय गर्ने; राष्ट्रिय समृद्धि र विकासमा ऐक्यबद्धता भएमा विकासले फड्को लिन सक्ने अवधारणालाई मान्यता दिई संस्थागत समन्वय र सहकार्यमा सहयोग र साझेदारीको वातावरण तयार गर्ने; आयोजना व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन अन्तर निकायगत समन्वय कायम गर्ने विषयमा आवश्यक कार्ययोजना सहितको उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गर्ने।
- झ) **जनसहभागिता अभिवृद्धि :** राष्ट्रिय गौरव तथा रूपान्तरणकारी आयोजनाहरूको अनुगमन गर्दा सो आयोजनासँग सम्बन्धित सरोकार पक्षहरू तथा आयोजनाबाट लाभान्वितहरूको समेत सहभागी हुने व्यवस्था मिलाउने; आयोजना निर्माण अवधिभर आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ, श्रमिक, वन क्षेत्रको उपयोग जस्ता विषयको सुनिश्चितता हुनुपर्ने।
- ञ) **नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन:** आयोजनाको निर्माणमा सामाजिक जवाफदेहिता (Social Accountability) प्रबर्द्धन गर्न सम्बन्धित निकायले निरन्तर रूपमा सार्वजनिक परीक्षण (Public Audit), सामाजिक परीक्षण (Social Audit), सार्वजनिक सुनवाई (Public Hearing) गर्ने व्यवस्था मिलाउने। नतिजामूलक अनुगमनको साथै स्वतन्त्र मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई निरन्तर सुधारको आधार बनाउने।

परिच्छेद - चार
मन्त्रालयगत उपलब्धि विश्लेषण

४.१ अर्थ तथा वित्त

- आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) मापदण्ड, २०८० नेपाल सरकार, मन्त्रपरिषद्बाट स्वीकृत भई लागू भएको।
- दोस्रो वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीतिको मस्यौदा माथि छलफल गरी अन्तिम रूप दिने कार्य भइरहेको छ। बीमा दावी प्रक्रियालाई सरल र छिटो छरितो बनाइएको छ। कर्जा सुरक्षण नियमावली, २०७५ मा चौथो संशोधन गरिएको छ।
- साना किसान विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडलाई पशुपालन (मासुजन्य र दुग्धजन्य) कर्जा तथा पशुधन कार्यक्रम अन्तर्गत दुग्धजन्य तथा मासुजन्य पशुपालन र तरकारी खेती कर्जा समेतका लागि विनियोजित ऋणको दोश्रो र तेश्रो किस्ता रकम रु.१ अर्ब १५ करोड ३० लाख निकासी उपलब्ध गराइएको।
- जाजरकोट केन्द्रविन्दु भएर गएको भूकम्प प्रभावित जाजरकोट र रूकुमपश्चिम जिल्लाका भूकम्प प्रभावितका लागि राहत प्रयोजनार्थ रु.१ अर्ब रकम निकासी गरिएको। इजरायलको किबुजमा हमासको आक्रमणमा परी निधन भएका १० (दश) जना व्यक्तिका आश्रित परिवारलाई आर्थिक सहायता वापत रु.१ करोड रकम निकासी गरिएको।
- नयाँ भन्सार विधेयक संसदमा दर्ता भएको।
- सवारी साधनको सुविधा प्राप्त गर्ने पदाधिकारीलाई इन्धन सम्बन्धी मापदण्ड तर्जुमा भई लागू भएको।
- धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ मा संशोधन प्रस्ताव नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्मा पेश भएको।
- सार्वजनिक संस्थानमा शेयर तथा ऋण लगानी नीतिको मस्यौदा तयार भएको।
- वैदेशिक सहायताबाट सञ्चालित आयोजना अनुगमन गर्ने संयन्त्र स्थापना गरी कार्य प्ररम्भ गरिएको।
- विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायबाट प्राप्त १३० वटा ऐन, नियमावली, निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधिमा राय/सहमति प्रदान गरिएको।
- आन्तरिक राजस्व विभाग, भन्सार विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभागले प्रयोग गरिरहेका आर्थिक क्रियाकलाप सम्बन्धी सूचना प्रविधि प्रणालीबीच स्वचालितरूपमा सूचना विनिमयलाई Real Time मा आधारित बनाउने उद्देश्यले अन्तर आवद्धताको सम्बन्धमा प्राप्त प्रतिवेदन कार्यान्वयनमा लैजान प्राविधिक तयारी भइरहेको।
- बैङ्क तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ लाई संशोधन गर्न बनेको विधेयकको मस्यौदामा तर्जुमा सहमतिका लागि कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय पठाइएको।

- साना तथा मझौला संगठित संस्थाको धितोपत्र निष्काशन तथा कारोबार सम्बन्धी नियमावली, २०८० को मस्यौदामा तर्जुमा सहमतिका लागि कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय पठाइएको।

४.२ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति

- बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार संयन्त्र (WTO/SAFTA) मा व्यापारजन्य सुविधाको निरन्तरताका लागि विश्व व्यापार संगठनमा पहल भई General Council बाट स्तरोन्नति हुन गइरहेका देशको हकमा Unilateral trade preferences extension गर्न सकिने गरी निर्णय भएको।
- उद्योग दर्ता, लगानी स्वीकृति लगायतका सेबालाई एकल विन्दु सेवा केन्द्रबाट विद्युतीय प्रणाली मार्फत प्रदान गर्न एकल विन्दु सेवा केन्द्रलाई स्वचालित बनाउने काम अन्तिम चरणमा रहेको र हाल विदेशी लगानीको स्वीकृति स्वचालित प्रणालीबाट हुने गरेको।
- प्रत्यक्ष विदेशी लगानी स्वीकृति प्रक्रियालाई सरल र स्वचालित बनाउन तथा वैदेशिक लगानीको न्यूनतम सीमा पुनरावलोकन गरी रु.५० करोड सम्मको विदेशी लगानीको स्वीकृति स्वचालित मार्गबाट हुने प्रावधान भएको।
- विदेशी लगानीको वातावरण बनाउन दुई पक्षीय लगानी सम्झौता (Bilateral Investment Agreement-BIA) नेपाल सरकार मन्त्रपरिषदबाट स्वीकृत भइसकेको। स्वदेशी उत्पादनलाई प्रवर्द्धन र विस्तार गर्न निजी क्षेत्रबाट अगाडि बढाइएका मेक इन नेपाल र मेड इन नेपाल अभियानलाई प्रोत्साहित गर्न नेपाल उद्योग परिसंघ तथा र मन्त्रालयको सहकार्यमा Budget Watch कार्यक्रम सञ्चालन भएको।
- अतिकम विकसित मुलुकबाट विकासोन्मुख मुलुकमा स्तरोन्नतिबाट व्यापार क्षेत्रमा पर्ने असर न्यूनीकरण गर्न Smooth Transition Strategy (Trade Sector) को मस्यौदा तयार भएको,
- धौवादी फलाम खानीको विस्तृत सर्भेक्षण, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी र वातावरणीय सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न गरी उत्खनन कार्य प्रारम्भ गर्न जग्गाको रेखाङ्कन सम्पन्न भई विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको अन्तिम समीक्षा भइरहेको।
- नेपालभित्र खानीजन्य उद्योगको प्रवर्द्धन गर्न दैलेखमा रहेको पेट्रोलियम पदार्थ ड्रिलिङ्ग कार्यको लागि आवश्यक जग्गा अधिग्रहण कार्य भइरहेको, चिनिया टोलीबाट Drilling Site Preparation भइरहेको र Drilling उपकरणहरूको सहज ढुवानीका लागि कर्णाली राजमार्गका केही स्थानहरूमा स्तरोन्नति कार्य भइरहेको।
- चौथो पुस्ताको औद्योगिक विकास अवधारणाका असल अभ्यासलाई आन्तरिकीकरण गर्न विश्वविद्यालयका इन्जीनियरिङ संकायका विद्यार्थीहरूलाई Training on Industry ४.० Technology: 3D Printing with Internet of Things सम्बन्धी तालिम संचालन गर्ने चरणमा रहेको।
- एकीकृत जाँच चौकी, सुक्खा बन्दरगाह, कन्टेनर यार्ड निर्माण, प्रयोगशाला स्तरोन्नति लगायतका व्यापार पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालन कार्यक्रम अन्तरगत भैरहवा एकीकृत जाँच चौकीको २० प्रतिशत निर्माण कार्य सम्पन्न भएको। रसुवाको टिमुरे सुक्खा बन्दरगाहको ५० प्रतिशत निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।

- अलैची, चिया, कफी, फुटवेर र हर्बलको Supply Chain मा Technical Infrastructure आवश्यकता सम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरिएको।
- चिया, कफी लगायतका निकासीजन्य कृषि उत्पादनको परीक्षणका लागि प्रयोगशाला स्थापना जस्ता कार्यका लागि ६ हजार ३ सय साठी जना चिया कृषक तथा फ्याक्टरीका स्टाफहरूलाई Plucking, Pruning लगायतको तालिम प्रदान गरिएको। नेपाली अर्थोडोक्स चियाको ट्रेसिबिलिटी प्रणाली विकास गरिएको।
- ई-कमर्सको माध्यमबाट हुने नेपाली वस्तु तथा सेवाको व्यापार प्रवर्द्धन र नियमन गर्न, विद्युतीय व्यापारलाई नियमन गर्ने सम्बन्धी विधेयक राष्ट्रिय सभाबाट स्वीकृत भएको।
- उपभोक्ताको हित संरक्षण गर्न सम्बन्धित निकायलाई सशक्त बनाई बजार अनुगमन तथा नियमनलाई सुदृढ बनाउन सहूलियत मूल्यमा खाद्य वस्तु विक्री वितरण गर्ने पसल सञ्चालन गर्न १ हजार ८ सय ९७ वटा व्यावसायिक फर्मको अनुगमन गरी ५ सय ७९ फर्मलाई जरिवाना गरिएको।
- सार्क खाद्य सुरक्षा भण्डारमा ८ हजार मेट्रिक टन र राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा भण्डारमा २५ हजार मेट्रिक टन खाद्यान्न वर्षभरि नै मौज्जात राख्ने व्यवस्था मिलाउन खुला बजारबाट बोलपत्रको माध्यमबाट खाद्यान्न खरिद भइरहेकोले तोकिएको मौज्जात व्यवस्था सहयोग पुग्ने।
- न्यूनतम तीन महिनाको पेट्रोलियम पदार्थको मागलाई धान्न सक्ने गरी अमलेखगञ्ज देखि चितवनको लोथरसम्म पेट्रोलियम पाइपलाइन बिच्छ्याउने कार्यको लागि नेपाल सरकार र भारत सरकारबीच जी टु जी सम्झौता भई कार्य प्रक्रिया अगाडि बढेको। गण्डकी प्रदेशको पोखरामा १० हजार किलोलिटर (१ करोड लिटर) क्षमताको डिजेल भण्डारण गृह निर्माण सम्पन्न भएको।
- दुर्गम तथा हिमाली जिल्लाहरूमा खाद्यान्न तथा नूनको आपूर्ति नियमित, सरल र सहज बनाउन साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशनले मुलुकका दुर्गम १७ जिल्लाका ६१ स्थानमा २० हजार ६ सय ३४ क्वीन्टल नून ढुवानी गरेको।
- समीक्षा अवधिमा विद्युतीय व्यापार सम्बन्धी विधेयक, २०८०; लघु घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन तथा प्रविधि हस्तान्तरण सम्बन्धी एकिकृत कार्यविधि, २०८०; कार्यस्थलमा आधारित रोजगारमूलक प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०८०; नवप्रवर्तनकारी उद्यमीलाई पुरस्कृत गर्ने सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० विधेयक, कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा तथा संशोधन गरिएको छ।

४.३ कृषि तथा पशुपन्छी विकास

- विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम अन्तर्गत लागत सहभागिताको आधारमा कृषकहरूलाई अनुदानमा रसायनिक मल वितरण, उखु किसानहरूलाई अनुदान, पशुपन्छी तथा मत्स्य बिमा प्रिमियममा अनुदान वितरण। कति?
- प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना अन्तर्गत ७७ जिल्लामा १६ सुपरजोन र १७७ जोन मार्फत कृषि विकास तथा उत्पादन वृद्धिको कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको छ।
- ८ जिल्लाका ६५ हजार कृषकहरूलाई उखु बाली उत्पादन प्रवर्द्धन वापत रु.१ अर्ब ३२ करोड रकम भुक्तानी गरिएको।

- तरल नाइट्रोजन उत्पादन तथा वितरण (८४ हजार लिटर) र जमेको विर्य उत्पादन तथा खरीद एवम् वितरण (३५७ हजार) को कार्य निरन्तर रूपमा भइरहेको।
- ASDP मार्फत १६३ सामुदायिक पूर्वाधार निर्माणका लागि सम्झौता भएका र सो सिंचाई पूर्वाधारबाट ७८९ हेक्टरमा सिंचाई क्षेत्र विस्तार हुने। ३३ वटा सिंचाई पोखरी र ७ वटा पक्की कूलो निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका।
- गहुँ, धान र मकैको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकी खरिद प्रक्रिया शुरू गरिएको।
- प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना मार्फत विभिन्न बालीको ११२५ हेक्टर क्षेत्रफल विस्तार भएको, २०८९ वटा साना सिंचाईका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेका, १२०१ हेक्टरमा बीऊ उत्पादनको कार्य अघि बढाइएको, २३३ वटा भण्डारण पूर्वाधारको कार्य अघि बढेको र ४९५ जना कृषि स्नातक इन्टर्न परिचालनको कार्य अघि बढेको।
- कृषि विधेयक, २०८० तथा संक्रामक नियन्त्रण विधेयक, २०८० तर्जुमा गरिएको।
- बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका निम्ति विभिन्न १६ वटा निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा तथा परिमार्जन गरिएको।

४.४ भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण

- १५ वटा जिल्लाबाट प्राप्त गरिब र गैरगरिब परिवारको नतिजालाइ गुनासो सुनुवाइ पश्चात स्वीकृतार्थ मन्त्रपरिषद्मा पेश गरिएको।
- विशेष नापी कार्यक्रम अन्तर्गत १५०८ हेक्टर, ४ हजार ७ सय छब्बीस वटा जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण गरिएको।
- राष्ट्रिय भूमि आयोग मार्फत स्थानीय तहका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई हालसम्म ४ हजार ५ सय १४ जग्गा धनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण गरिएको।
- सहकारी नियमनका लागि Second Tire Institution (STI) को अवधारणापत्र तयार गरिएको। सहकारी संस्थाहरूको प्रभावकारी अनुगमन, व्यवस्थापन र नियमनको लागी सहकारी तथा गरिबी निवारण व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (COPOMIS) मा १७ हजार ७ सय ५० सहकारी संस्थाहरू आबद्ध भएका छन्।
- भूमि व्यवस्थापन तथा अभिलेख विभाग मार्फत पर्वत, म्याग्दी, खोटाङ्ग, तौलिहवा, ओखलढुङ्गा, महोत्तरी, लमजुङ्ग, गोरखा र भूमि व्यवस्था तथा अभिलेख विभागमा भू-सूचना प्रणाली सम्बन्धी ११ पटक तालिम संचालन भएको।
- LRIMS, PAM and DMS को Operation, Maintenance and Support को कार्य भइरहेको।
- भू-उपयोग वर्गिकरण कार्य कार्यान्वयन २२९ स्थानीय तहमा, भू उपयोग/भूमि व्यवस्थापन ३१५ जनालाई र अनौपचारिक भू-सम्बन्ध कार्यक्रम ४६९ जनालाई तालिम प्रदान गरिएको।
- हरवा र चरवा पुनर्स्थापना सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको अध्ययन गरिएको। भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान गरी लगत सङ्कलन, सत्यापन र अभिलेखाङ्कन कार्य गर्न ७२४ स्थानीय तहसँग सम्झौता गरिएको।

- हालसम्म १३५ स्थानीय तहका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीको लगत सङ्कलन, सत्यापन र प्रमाणिकरण गर्ने कार्य गरिएको। ५१ स्थानीय तहमा नाप नक्सांकनको कार्य शुरू गरिएको।
- जिल्ला समितिले छानविन कार्य सम्पन्न गरी स्वामित्व, श्रेस्ता र नक्सा सम्बन्धी ३२२७ वटा अधुरा कार्य फर्छ्यौट गरेको।

४.५ श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा

- मर्यादित श्रमसहितको रोजगारीको सुनिश्चितता, श्रमिकको हक अधिकार र न्यूनतम पारिश्रमिकको प्रत्याभूति एवम् सरकारी र निजी प्रतिष्ठानमा अनिवार्य श्रम अडिट गर्ने कार्यक्रम प्रभावकारीरूपमा सञ्चालन गरिएको। समीक्षा अवधिमा १६८१ प्रतिष्ठानको श्रम अडिट रिपोर्ट प्राप्त भएको, १५५७ वटा प्रतिष्ठानहरूको कानूनको परिपालना सम्बन्धमा निरीक्षण गरिएको।
- आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्न निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा राष्ट्रिय सीप विकास तथा रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन, उत्पादनसँग प्रत्यक्ष जोडिने रोजगार र उद्यमशीलता र श्रम बजारको मागअनुसारको सीपयुक्त मानव संसाधन उत्पादनका लागि सरकारी तालिम प्रदायक संस्थाहरूलाई एकीकरण गरी राष्ट्रिय व्यावसायिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान स्थापना गरिएको।
- श्रम र श्रमिकको कदर हुनेगरी न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण एवम् कार्यान्वयनमा गरिएको।
- २०८० पौष मसान्तसम्म औपचारिक क्षेत्रका ४ लाख ७२ हजार ४४५ जना, वैदेशिक रोजगारीमा जाने ५ लाख ८१ हजार पाँच जना अनौपचारिक र स्वरोजगार क्षेत्रका ११४ जनालाई योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कोषमा आबद्ध गरिएको। कोषको दायरालाई थप फराकिलो र प्रभावकारी बनाउने कार्य भएको।
- मन्त्रालय मातहतका सबै विभाग, बोर्ड, प्रतिष्ठान र कार्यालयहरूमा रहेका पुराना र प्रयोगविहीन सवारी साधन लगायतका सामानहरूको लिलाम गर्ने प्रक्रिया शुरू गरिएको।
- यस आर्थिक वर्षमा वैदेशिक रोजगार ठगीका उजुरीको मेलमिलाप तथा सिफारिस गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०८० लगायत नौ वटा गठन आदेश, मापदण्ड, कार्यविधि तर्जुमा तथा संशोधन गरिएको।
- श्रम अडिट प्रतिष्ठान सङ्ख्या वार्षिक लक्ष्य ५ हजार भएकोमा १ हजार ६ सय एकासी सम्पन्न गरिसकिएको छ।
- सामाजिक सुरक्षा कोषमा ५ लाख औपचारिक क्षेत्रका श्रमिक आबद्ध गर्ने वार्षिक लक्ष्य तोकिएकोमा ४ लाख ७२ हजार ४५५ लाई आबद्ध गरिसकिएको छ। सामाजिक सुरक्षा कोषमा वैदेशिक रोजगारमा रहेका ४ लाख ९७ हजार आबद्ध गर्ने वार्षिक लक्ष्य भएकोमा ५ लाख ८१ हजार श्रमिक आबद्ध गरिएको छ।
- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम मार्फत ६० हजार रोजगारी सिर्जना गर्ने वार्षिक लक्ष्य भएकोमा ७ हजार ५०० रोजगारी सिर्जना भएको।

४.६ वन तथा वातावरण

- कम्दी जैविक मार्ग तथा कर्णाली जैविक मार्गमा एकीकृत चरण व्यवस्थापन कार्यक्रम संचालन भइरहेकोमा-२ सय पन्ध्र घरधुरीमा "८ वटा विद्यालयमा इको क्लब परिचालन कार्यक्रम संचालन, ५ वटा जिल्लास्तरीय इको क्लब सञ्चालको क्षमता विकास तालिम सम्पन्न, सामुदायिक र सरकारी साझेदारसँग कुल २१ परामर्श सम्पन्न, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण तथा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी ४ वटा तालिम संचालन गरी १९५ जना (७२% महिला)को क्षमता अभिवृद्धि गरिएको।"
- Mid-term Review र Annual Supervision Mission सम्पन्न गरी प्राप्त सुझाव कार्यान्वयन हुँदै गएको।
- "आर्थिक वर्ष २०८०/८१ का लागि ३५ पालिकाबाट १८३ वटा सामुदायिक पूर्वाधार लगायतका आयोजना छनोट गरी कार्यान्वयन प्रक्रिया शुरू भएको। छनोट भएका यी आयोजनामध्ये हालसम्म भिरालो कृषि भूमिमा बहुवर्षीय बाली विस्तार, कृषि वन प्रवर्द्धन, साना सिँचाई तथा सहकारी सिँचाई लाई वित्तीय तथा प्रावधिक सहयोग प्रदान गरिएको।
- सात वनस्पति अनुसन्धान केन्द्रबाट जम्मा १३३ जना कृषकको सहभागितामा जडिबुटी खेती सम्बन्धी तालिम संचालन भएको। सिन्धुपाल्चोकमा ३९ र स्याङ्जामा २९ गरी जम्मा ६८ कृषकहरूलाई GACP सम्बन्धि सचेतना तालिम प्रदान गरिएको। नौ वटा विद्यालयहरूमा जडिबुटी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको।
- पकेट क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम अन्तर्गत पकेट क्षेत्र प्रवर्द्धनका लागि ६ वटा समूह/सहकारीसँग सम्झौता भई व्यवसायिक खेती सञ्चालनमा रहेका।
- राष्ट्रिय हर्वेरियम तथा वनस्पति प्रयोगशालामा रहेका १ लाख ७० हजार हर्वेरियम नमूनाको व्यवस्थापन गरिएको। १० वटा Taxa New to KATH को रूपमा समावेश गरिएको र १० हजार ४५९ हर्वेरियम नमूनाहरूको Digitization कार्य सम्पन्न गरिएको। "अत्याधुनिक हर्वेरियम भवन निर्माण कार्य ३०% सम्पन्न भएको।
- ११ वनस्पति उद्यानमा विभिन्न किसिमका ल्याण्डस्केप/ जाति विशेष उद्यानहरूमा हालसम्म १ हजार १५७ प्रजातिको वनस्पति सङ्कलन भई परस्थानीय संरक्षण भएको।
- घाँसे मैदान व्यवस्थापन सम्पन्न- ५६५ हे.,पर्यटक पदमार्ग मर्मत तथा निर्माण- १६ कि.मि., संरक्षणमा खटिने कर्मचारीको जोखिम बिमा-११६४ जना, भ्यू-टावर(मचान) मर्मत- १५ वटा, पानी पोखरी मर्मत तथा निर्माण - १४ वटा मर्मत, ४ वटा निर्माण; वनपथ मर्मत- ३४१.०९ कि.मि.।
- उद्योग प्रतिष्ठानको वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी २७ (हाल सम्म ३६ वटा) वटा अनुगमन एवम् निरीक्षण गरेको
- वातावरणीय प्रदूषण रोकथाम तथा नियन्त्रणको लागि नदीनाला, तालतलैयाको पानी तथा उद्योग, कलकारखानाबाट निष्कासित फोहोर पानी लगायतका २३ वटा नमूना सङ्कलन तथा विश्लेषण।
- सन् २०२२ को वायु गुणस्तर मापन केन्द्रबाट प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण गरी प्रतिवेदन प्रकाशित भएको।

- "कार्यक्रमको विकास साझेदार UK Aid/BEK ले आर्थिक वर्षका लागि लगभग रू.८२ करोड (£५.१ million) प्रतिवद्धता गरेता पनि हालसम्म LMBIS मा २१ करोड ७२ लाख मात्र प्रविष्ट भएको छ।

४.७ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन

- Great Himalayan Trail निर्माण कार्यको निरन्तरता; १०० कि.मि सम्पदा मार्ग निर्माण सम्पन्न।
- ५ तारे होटलको सङ्ख्या-२० र १ तारेदेखि ४ तारे होटलको सङ्ख्या -१६० पुगेको।
- ६० हजार पाना साँस्कृतिक सम्पदाको डिजिटाइजेसन सम्पन्न।
- नेपालगञ्ज विमानस्थल, भरतपुर विमानस्थल र विराटनगर विमानस्थलहरूमा सुविधाजनक टर्मिनल निर्माण कार्यको Structure सम्मको निर्माण कार्य सञ्चालनमा रहेको।
- त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको स्तरोन्नति गर्न (Parking Apron, Parallel Taxiway र Hangar Apron निर्माण) माटो भर्ने, सव वेस र वेस सहित पेभमेन्ट निर्माण गर्ने कार्य भइरहेको।
- ९६ वटा प्रतिलिपि अधिकार संरक्षण दर्ता भएको।
- विश्वरूपा मन्दिर संरक्षण, भण्डारखाल उत्खनन, चुनचुन भैरव आश्रम संरक्षण तथा निर्माण, राममन्दिर सत्तल पुनर्निर्माण, दर्शनमार्ग स्तरोन्नति तथा सोभिनियर पसल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
- लुम्बिनी विकास गुरुयोजनाको पहिलो फेज : लुम्बिनी गुरुयोजनाका बाँकी कार्य- भवन, स्युरेज, ड्रेनेज, सडक, रिभर डाइभर्सन, ल्याण्डस्केप एण्ड व्युटिफिकेशन, नहर लगायतका कार्यको निर्माण सञ्चालनमा रहेको।
- भूकम्पले क्षतिग्रस्त साँस्कृतिक एवम् पुरातात्विक सम्पदा पुनर्निर्माणतर्फ- चालु आर्थिक वर्षमा १५ वटा पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भएको (पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने ९२० वटा सम्पदामध्ये हालसम्म ७७४ वटा सम्पन्न भएको)।
- तिलौराकोट पुरातात्विक क्षेत्रलाई विश्वसम्पदा सूचीमा सूचीकृत गर्न मनोनयन दस्तावेज स्वीकृत गरी युनेस्कोमा पेश गरिएको।
- पर्यटक प्रवर्द्धक सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९ पहिलो संशोधन गरिएको।
- लुम्बिनी प्रदेशको रूपन्देही जिल्लाको भैरहवामा रहेको गौतमबुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रीय विमानस्थल निर्माण कार्य सम्पन्न। गण्डकी प्रदेशको कास्की जिल्लामा अवस्थित पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलका लागि रू.३ अर्ब बजेट विनियोजन भएकोमा भौतिक प्रगति ९९ प्रतिशत रहेको। मधेश प्रदेशको बारा जिल्लामा अवस्थित निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलका लागि रू.३५ करोड बजेट विनियोजन भएकोमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतको मिति २०७९/२/१२ को परमादेश अनुसार दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माणको लागि अध्ययन प्रतिवेदन बमोजिम नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को निर्णयानुसार पूर्ण क्षमताको विमानस्थल निर्माण गर्न चार किल्ला तोक्ने कार्य नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण मार्फत भइरहेको।

- रूपन्देही जिल्लामा अवस्थित लुम्बिनी क्षेत्र विकास कोषका लागि रू.४५ करोड बजेट विनियोजन भएकोमा रू.१८ करोड १७ लाख अर्थात् ८७ प्रतिशत भौतिक र वित्तीय प्रगति भएको छ।
- काठमाडौं जिल्लामा अवस्थित पशुपति क्षेत्र विकास कोषका निम्ति रू.२१ करोड विनियोजन भएकोमा ८० प्रतिशत खर्च भएकोमा भौतिक प्रगति ६७ प्रतिशत रहेको छ।

४.८ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन

- स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा आवश्यक परिमार्जन गरिएको।
- निजामती कर्मचारी अस्पतालबाट चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिनामा १ लाख २७ हजार १७५ जना विरामीलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिएको।
- निजामती कर्मचारी अस्पतालको सेवालार्इ प्रदेशमा विस्तार गर्न प्रारम्भिक अवधारणापत्र तयार गरिएको।
- नीति तथा कार्यक्रम र बजेट वक्तव्य दुवैमा समावेश भएको निजामती कर्मचारी अस्पतालको सेवा विस्तार तथा विशिष्टिकरणको लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन नभएकोले कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसकेको।
- सङ्घीय निजामती सेवाको गठन, सञ्चालन र सेवाको शर्त सम्बन्धी विधेयक, २०८० को मस्यौदा २०८० भाद्र ६ गते नेपाल सरकार, मन्त्रपरिषद्मा पेश भएको।
- नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान मार्फत सरकारी एवम् सार्वजनिक निकायका १ हजार २२२ जना अधिकृत कर्मचारीलाई प्रशिक्षण प्रदान गरिएको।
- स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान मार्फत स्थानीय तहका अधिकृत र सहायक तथा सङ्घका रा.प. अनंकित समेत ४३० जनालाई सेवाकालीन तालिम प्रदान गरिएको। स्थानीय तहका ६७० जना जनप्रतिनिधिलाई क्षमता विकास तालिम प्रदान गरिएको।
- नेपाल सरकारलाई नीति निर्माणमा सहयोगी हुने, सार्वजनिक नीति, शासकीय व्यवस्थापन र प्रशासन सम्बन्धी ११ वटा अनुसन्धान प्रस्ताव स्वीकृत भई अनुसन्धान सम्बन्धी कार्य प्रारम्भ भएको।
- राष्ट्रिय कितावखाना र निवृत्तभरण व्यवस्थापन कार्यालयबीच प्रणालीगत अन्तरआवद्धता कायम गरिएको।
- सबै सरकारी सेवा, नियामक निकाय र सार्वजनिक संस्थानमा विद्यमान संरचना र दरवन्दीको पुनरावलोकनका निम्ति सबै मन्त्रालय/आयोग/सचिवालय/निकायलाई बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित समयसीमा भित्रै संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण सम्बन्धी कार्य सम्पन्न गर्नेगरी कार्य अधि वढाउन अनुरोध गरिएको।
- तराई मधेसका जिल्लाहरूमा सडक, ढल, खानेपानी, नदी नियन्त्रण, सामुदायिक भवन लगायतका स्थानीय पूर्वाधार विकास गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित तराई मधेस समृद्धि कार्यक्रमलाई निरन्तरताका निम्ति तराई मधेश समृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०८० स्वीकृत भएको।

- सातै प्रदेशका IT and E-Governance Expert को उपस्थितिमा LISA, FRA प्रणाली सञ्चालनको Virtual तालिम MTOT प्रदान गरिएको।
- वित्तीय संघीयता कार्यन्वयनको हालसम्मको अनुभवका आधारमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा आवश्यक परिमार्जनका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को संशोधनको मस्यौदा तर्जुमा गर्ने कार्य भइरहेको।

४.९ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात

- विजलपुरा कुर्था रेलमार्ग खण्डको निर्माण कार्य अगाडि बढाउन सो एलाईन्मेन्टमा पर्ने जग्गा प्राप्तिको कार्य अन्तिम चरणमा रहेको। बर्दिवास- निजगढ खण्डको निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिंदै थप ३ वटा रेलपुलहरू तथा ३ कि. मि. ट्राकवेड निर्माण भएको छ। भारतीय सहयोगमा वीरगंज-काठमाडौं रेलमार्गको Final Location Survey को प्राप्त भएको ड्राफ्ट रिपोर्ट अध्ययन भइरहेको तथा चीन सरकारको सहयोगमा रसुवागढी- काठमाडौं रेलमार्गको feasibility survey भइरहेको।
- चालु आर्थिक वर्ष २०८०।८१ को अर्धवार्षिक अवधिमा ३६ हजार त्रियानब्वे स्मार्ट कार्ड प्रिन्ट गरी वितरण भएको।
- थप १५ लाख थान स्मार्ट लाइसेन्स खरिदका लागि अन्तर्राष्ट्रिय बोलपत्र आह्वान भई बोलपत्र Technical Analysis मूल्याङ्कन प्रक्रिया अन्तिम चरणमा पुगेको।
- राष्ट्रिय यातायात नीतिको मस्यौदाको सम्बन्धित निकायबाट राय सहमति लिने प्रक्रियामा रहेको।
- संघीय राजधानी शहरी क्षेत्र सार्वजनिक यातायात प्राधिकरण नियमावलीको मस्यौदा तयार भएको।
- पूर्व पश्चिम राजमार्गलाई चार लेनमा विस्तार गर्ने कार्यलाई तीव्रता दिन "काँकरभिट्टा - लौकही सडक खण्डको ९५ कि.मी. सडक विस्तार/स्तरोन्नति गर्ने गरी एशियाली विकास बैङ्कसंग ३०० मिलियन यू.एस. डलर बराबरको ऋण सम्झौता भएको छ। साथै, उक्त खण्ड स्तरोन्नति गर्नका लागि ठेक्का सम्झौता भइसकेको छ। कमला-कञ्चनपुर (सिराहा-सप्तरी) सडकको हाल २२.१२ कि.मि. (दुई लेनमा) कालोपत्रे निर्माणको कार्य सम्पन्न भएको। कमला-ढल्केवगर-पथलैया सडक विस्तार तथा स्तरोन्नति गर्नका लागि बोलपत्र तयारीको चरणमा रहेको छ। यस खण्डको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृतिका लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयमा पठाइएको छ। पथलैयाबाट हेटौँडा-नारायणगढ सडक खण्डको डिजाईन कार्य भइरहेको।
- नारायणगढ-बुटवल सडक खण्ड अन्तर्गत हालसम्म हाल १४.९० कि.मि. (चार लेनमा) र १०.०३ कि.मि. (दुई लेनमा) कालोपत्रे निर्माणको कार्य सम्पन्न भएको। बुटवल-गोरुसिंगे-चन्द्रौटा खण्ड ४/६ लेनमा स्तरोन्नति गर्नका लागि मिति २०८०/०९/०५ मा बोलपत्र आवहान भएको छ।
- राष्ट्रिय सडक सञ्जालसँग जोडिन बाँकी हुम्ला जिल्लाको सदरमुकाम सिमिकोटलाई ट्रयाक खोल्ने कार्य हाल सम्म सडक विभाग र नेपालि सेना मार्फत कुल २६५.५ कि.मि. ट्रयाक खुलिसकेको छ।
- कालीगण्डकी कोरिडोरको गैँडाकोट-राम्दी-मालढुंगा अन्तर्गत थप ११ कि. मि. सडक कालोपत्रे भएको, बेनी-जोमसोम-कोराला खण्ड अन्तर्गत थप ५ कि. मि. सडक कालोपत्रे भएको।

४.१० सहरी विकास

- सिंहदरबार परिसरको स्वीकृत गुरुयोजना कार्यान्वयन अन्तर्गत शहरी विकास मन्त्रालयको भवन निर्माण कार्यका लागि DPR तयार गर्न सम्झौता भएको।
- सिंहदरबार परिसरभित्र विद्युत, टेलिफोन, अप्टिकल फाइबर लगायतका संरचना भूमिगत बनाउन युटिलिटी करिडोर निर्माणको DPR तयारी भइरहेको।
- अतिविशिष्ट तथा विशिष्ट पदाधिकारीको सुविधा सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० तर्जुमा गरिएको।

४.११ ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाई

- हरित जलवायु कोष (GCF) मा पेश गर्नका लागि आयोजनाको अवधारणा पत्र तयार गरिएको।
- GCF Readiness and Preparatory Support Program कार्यक्रम संचालनमा रहेको। क्षमता अभिवृद्धि तालिम (DSS तालिम) सम्पन्न।
- नलगाड जलाशययुक्त जलविद्युत आयोजनाको विस्तृत अध्ययन कार्य सम्पन्न भई वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन स्वीकृत भइसकेको छ। यसैगरी, आयोजनाको बाँधस्थलसम्मको पहुँच मार्ग निर्माण भई सञ्चालनमा आएको छ। आयोजनाको लागि आवश्यक ५ हजार १८६ रोपनी जग्गा मध्ये ९५.३ प्रतिशत (४ हजार ९४६ रोपनी) जग्गा अधिग्रहण भएकोमा जलाशय क्षेत्र र पावर हाउसस्थलका करिब ९७५ घर, टहरा, गोठ, शौचालय, घुम्ती आदिको क्षतिपूर्ति वितरण हुन बाँकी रहेको छ।
- ७.१ मेगावाटको ताक्सुखोला जलविद्युत आयोजनाको जग्गा अधिग्रहण करिब ६५ रोपनी जग्गा अधिग्रहण भएको छ।
- प्रमुख नदीहरू- कर्णालीको चिसापानी तथा कोशीको चतरा केन्द्रमा व्याडक अपरेटेड कवलवे प्रणाली स्थापना। कर्णाली र नारायणी नदी वेसिनमा बाढी पूर्वानुमानको लागि मोडल विकास कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको। मधेस प्रदेश लगायत तराईका नदी तटीय क्षेत्र र सहरी क्षेत्रमा बाढी पूर्वानुमान केन्द्र स्थापना।
- खजुरा, भैरहवा, र रायपुरमा गहुँ बाली तथा अन्य बालीको विकासका चरणमा मौसम तथा जलवायुको प्रभाव बारेमा अध्ययन अनुसन्धानको कार्य सुरु गरिएको।
- विद्युत विधेयक, २०८० संघीय संसद तथा जलस्रोत सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक, २०८० नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्मा स्वीकृतिका निमित्त पेश गरिएको।
- राष्ट्रिय सिँचाई नीति, २०८० लगायतका पाँचवटा नीति, निर्देशिका, कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको।

४.१२ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि

- अप्टिकल फाइबरमा आधारित घरघरमा फाइबर (Fiber To The Home -FTTH) सेवा हालसम्म ७४ जिल्लामा पुगेको।

- मोबाइल सेवा, FTTH र आवश्यकता अनुसार Wireless-Broad Band सहित नमूना दूरसञ्चार सेवा पुन्याउने कार्यक्रम अन्तर्गत सबै प्रदेश राजधानी सहित पहिलो चरणमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न १९ वटा जिल्ला छनौट गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा रहेको।
- नागरिक एपमा यस अवधिमा थप ५ वटा सेवालाई आवद्ध गराई हालसम्म जम्मा ६२ वटा सरकारी सेवा आवद्ध भएको। सवारी चालक अनुमतिपत्रलाई नागरिक एपमार्फत कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- कागजरहित सरकारको प्रवर्द्धन गर्न यस मन्त्रालय र अन्तर्गतका सबै विभागमा एकीकृत कार्यालय व्यवस्थापन प्रणाली (Government Integrated Office Management System -GIOMS) कार्यान्वयनमा ल्याइएको। सरकारी कार्यालयको वेबसाइटमा एकरूपता कायम गर्न Common Template को अवधारणा बमोजिम हालसम्ममा ८० वटा निकाय GIOMS मा आवद्ध भई ४७ वटा कार्यालयमा एकीकृत वेबसाइट व्यवस्थापन प्रणाली (GIOMS) कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०८०/०३/१२ गतेको हुलाक बचत बैकमा रहेका बचत खातालाई वाणिज्य बैकमा हस्तान्तरण गर्ने निर्णयानुसार ६४ वटा हुलाक बचत बैकमा रहेको कर्जा र निक्षेप राष्ट्रिय वाणिज्य बैकमा हस्तान्तरण भइसकेको।
- गोरखापत्र संस्थान र रेडियो नेपालका पुराना २१४५ वटा प्रकाशन/प्रसारणहरूको डिजिटाइजेसन कार्य भइरहेको।
- रेडियो नेपालको प्रसारण पहुँच विस्तार अन्तर्गत ३० वटा एफ.एम. रिले स्टेशन स्थापना भई ९२ प्रतिशत जनसङ्ख्यामा प्रसारण पहुँच पुगेको।
- रेडियो नेपालबाट २१ भाषामा र नेपाल टेलिभिजनबाट १० भाषामा समावेशी कार्यक्रमहरू प्रसारण भइरहेको।
- विज्ञापन (नियमन गर्ने)(पहिलो संशोधन) नियमावली, २०८०; अनुमतिपत्र बहाल नरहेका दूरसञ्चार सेवा प्रदायकको सम्पत्ति व्यवस्थापन (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०८०; सामाजिक सञ्जालको प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्ने निर्देशिका, २०८० कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- हालसम्म २८१ वटा विभिन्न सरकारी निकायहरूको ४१९ वटा प्रणालीहरूको Security Audit सम्पन्न गरी प्रणालीको सुरक्षाको लागि सुझाव दिइएको।
- एक स्थानीय तह एक हुलाकको अवधारणा अनुरूप हुलाक सेवाको पुनर्संरचनाको लागि संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण (Organization and Management -O&M) को कार्य अगाडि बढेको।
- नेपाल सरकारद्वारा सञ्चालनमा रहेका विभिन्न वेबसाइट तथा वेब एप्लिकेशनहरूको अनुगमन गर्न वेबसाइट/एप्लिकेशन अनुगमन प्रणाली (Website/Application Monitoring System) प्रयोगमा ल्याइएको।
- वि.सं. २००८ साल देखि हालसम्म प्रकाशन भएका नेपाल राजपत्रको विद्युतीय अभिलेखीकरण गरिएको र नयाँ प्रकाशन भएका राजपत्र २४ घण्टा भित्र मुद्रण विभागको Website मा अपलोड गर्ने व्यवस्था मिलाइएको।

- टेलिभिजन च्यानलको सिग्नल वितरण गर्न इजाजत प्राप्त प्रसारण संस्थाहरूले उपभोक्ताबाट लिन पाउने शुल्कलाई वैज्ञानिक, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन A' La Carte प्रणाली लागू भएको।
- साईवरजन्य जोखिम न्यूनीकरणका लागि साईवर सुरक्षा अनुगमन केन्द्र चौबिसै घण्टा सञ्चालनमा रहेको छ।
- मन्त्रालय र सम्बद्ध निकायबाट सम्पादन गरिएका गतिविधि समेटेर त्रैमासिक ई-बुलेटिन प्रकाशन र Office Automation प्रणालीमार्फत सेवा प्रवाह भइरहेको।

४.१३ स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या

- आगामी पाँच वर्षका लागि चिकित्सा क्षेत्रका विभिन्न विधामा मुलुकलाई आवश्यक पर्ने जनशक्तिको आँकलन गरी चिकित्सा शिक्षा आयोगमा सिफारिस गरिएको।
- स्वदेशमा उत्पादन हुने आधारभूत स्वास्थ्य सेवाका लागि आवश्यक औषधि तथा स्वास्थ्यजन्य सामग्रीको सूची तयार भएको।
- विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच बढाउने उद्देश्य अनुरूप यस अवधिमा विभिन्न सरकारी अस्पतालबाट अन्तरंगतर्फ २८६ वटा मुटुको, ३२४ वटा फोक्सोको, ७८८ वटा रक्तनलीको शल्यक्रिया तथा १ हजार ३९८ वटा क्याथल्याब सेवा प्रवाह भएको।
- शहिद गंगालाल राष्ट्रिय हृदय केन्द्रमा आवश्यक अत्याधुनिक ब्लड बैङ्क उपकरण खरीद गरी सेवा सञ्चालन प्रारम्भ भएको।
- Climate Sensitive Disease Surveillance (4 Pilot Sites) साइटहरू मा Advocacy and Interaction कार्यक्रम सम्पन्न।
- ललितपुर महानगरपालिका, गोदावरी नगरपालिका, हरिवन, लालबन्दी, मलंगवा, ईश्वरपुर, परोहा, चन्द्रपुर, औरही रम्भा गाउँपालिकार रामपुर नगरपालिकामा HPV/DNA विधिबाट पाठेघरको मुखको क्यान्सर Screening सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा Screening सुरुवात गरिएको।
- आयुर्वेद तथा योगको माध्यमबाट स्वस्थ जीवन शैली प्रवर्द्धन गर्दै नसर्ने रोग न्यूनीकरणको लागि नागरिक आरोग्य अभियान ७५ वटा स्थानीय तहमा सञ्चालन गरिएको।
- पाँच, दश र पन्ध्र शैयाका १०० आधारभूत अस्पतालको लागि औजार तथा उपकरण, रेडियो इमेजिङका उपकरणको आवश्यकता पहिचान तथा स्पेशिफिकेशन तयार गरी बोलपत्र स्वीकृत र खरिद सम्झौता भइसकेको।
- ७० वर्षमाथिका क्यान्सर पीडित जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क रेडियसन र सर्जरी सेवा ४७ जना, क्यान्सर रजिष्ट्रि कार्यक्रम अन्तर्गत ४० जना क्यान्सर बिरामीको निःशुल्क सर्जरी र १५ वर्ष मुनिका ५० जना क्यान्सर पीडित बालबालिकालाई निःशुल्क उपचार गरिएको।
- केन्द्रीकृत डाटाबेस सहितको राष्ट्रिय एम्बुलेन्स सेवाको लागि Software र Mobile application तयार भएको।
- समीक्षा अवधिमा पाठेघरको मुखको क्यान्सर रोकथाम तथा नियन्त्रणको लागि खोप अभियान तथा नियमित खोपमा (HPV) खोप शुरुवात सम्बन्धी कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०८० स्वीकृत भएको,

स्वास्थ्य बीमा ऐन, २०७४ संसोधन विधेयकको मस्यौदा र RRT तथा आपतकालीन चिकित्सकीय समूह परिचालन निर्देशिका AEFI को Compensation Manual को मस्यौदा तयार भएको।

४.१४ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि

- वैज्ञानिक अनुसन्धान कार्यका लागि २५ जनालाई वृत्ति प्रदान गरिएको; ४५१ वटा सामुदायिक विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षणको कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको; ७१८ जना स्थायी शिक्षकको छनोट तथा नियुक्ति भएको; र विद्यालय तहको सबै कक्षामा नयाँ पाठ्यक्रम लागू भएको।
- प्रदेश तहमा बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि प्रत्येक प्रदेशमा पूर्वाधारयुक्त आवासीय विद्यालय सञ्चालन (क्रमगत), प्रदेशस्तरीय IEMIS व्यवस्थापन वार्षिक, चौमासिक प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन भएको।
- शिक्षक तालिम; शिक्षा तालिम केन्द्रको Digital Learning Centre को विकास तथा सुदृढीकरण; स्थानीय तह र प्रदेश तहसँगको साझेदारीमा ठूला विद्यालय विकास गर्न छनौट भई विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार भएको।
- जाजरकोट तथा बझाङ भूकम्पबाट प्रभावित सार्वजनिक विद्यालय पुनर्निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्न केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईको कार्यक्षेत्र विस्तारको प्रक्रियालाई तीब्रता प्रदान गरिएको।
- विद्यालय तह (९-१२) मा प्राविधिक धार सञ्चालन भएका ५३७ विद्यालयमा कार्यक्रम निरन्तर रहेको।
- दुर्गम तथा हिमाली क्षेत्रका छात्रछात्रालाई आवासीय छात्रवृत्ति वितरणका लागि कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका सहित स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण गरिएको।
- सार्वजनिक विद्यालयमा कक्षा १ देखि ५ सम्म अध्ययनरत ३० लाख विद्यार्थीहरूलाई दिवा खाजा, मातृभाषामा आधारभूत शिक्षा प्रदान गर्ने, छात्रा छात्रवृत्ति वितरण, विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति वितरण लगायतका कार्यक्रमका लागि स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण गरिएको।
- विगत देखि चिकित्सा शिक्षामा अध्ययनरत मुसहर, डोम र चमार विद्यार्थीलाई छात्रवृत्तिको किस्ता उपलब्ध गराइएको।
- नेपाल विश्वविद्यालय सम्बन्धी विधेयक तथा विद्यालय शिक्षासम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक सङ्घीय संसदमा पेश गरिएको।
- विज्ञान प्रविधि अङ्ग्रेजी कला र गणित (Science, Technology, English, Arts and Math -STEAM) शिक्षाका लागि विश्वविद्यालयका विद्यार्थीबीच प्रतियोगितात्मक कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि स्वीकृत भई कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा रहेको।
- चालु आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक अवधिमा नेपाल विश्वविद्यालय पूर्वाधार विकास तयारी समिति (गठन) पहिलो संशोधन आदेश २०८०; लगायतका १० वटा नयाँ विधेयक, आदेश, निर्देशिका, कार्यविधि तर्जुमा गरिएको।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिमको क्षेत्रमा TVET Sector Strategic Plan (TSSP) तयार गरी कार्यान्वयनमा रहेको।

- विगत चार वर्ष देखि हुन नसकेको शिक्षा पदक, नेपाल विद्या भूषण तथा पदकको प्राप्त गर्नेको नामावली सार्वजनिक गरिएको।

४.१५ खानेपानी तथा सरसफाई

- गुणस्तरीय खानेपानी सेवा विस्तार तथा एक घर एक धारा आयोजना/कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको।
- पुराना र सञ्चालनमा समस्या रहेका खानेपानी आयोजनाको मर्मत र पुनर्स्थापना कार्य संघ तथा प्रदेशबाट कार्यान्वयन भइरहेको।
- मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको आवश्यक मर्मत कार्य सम्पन्न गरी मेलम्ची नदीको पानी काठमाडौं उपत्यकामा पथान्तरण गरी वितरण भइरहेको। दोश्रो चरणको याङ्ग्री र लार्के सञ्चालनका लागि एसियाली विकास बैङ्कसँग छलफल भइरहेको।
- काठमाडौं उपत्यकाको खानेपानी आपूर्तिको दिगो व्यवस्थापनका निम्ति मकवानपुरको सिस्नेरी, ललितपुरको ठोस्ने खोला तथा भक्तपुरको महादेव खोलाबाट पानी आपूर्ति सम्भाव्यताको अध्ययन भइरहेको।
- जलवायु अनुकूलित खानेपानी आयोजना अन्तर्गत सुख्खाग्रस्त क्षेत्रमा सञ्चालित खानेपानी आयोजनामा प्रयोग हुने विद्युत महशुल तथा डिमान्ड शुल्कमा ५० प्रतिशत छुटका लागि कार्यविधि तयार भइसकेको।
- धरान उपमहानगरपालिका तथा भरतपुर महानगर पालिकामा एकीकृत खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन आयोजना, सुर्खेत उपत्यका, नेपालगञ्ज, जनकपुर, धनगढी, लुम्बिनी लगायतका शहरको एकीकृत खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन आयोजनाको अध्ययन प्रतिवेदन तयार भइसकेको।
- सहलगानी खानेपानी आयोजना अन्तर्गत संखुवासभाको चैनपुर, चितवनको जुटपानी, बागलुङको बागलुङबजार, मोरङको टंकीसिनवारी र झापाको मेचीनगर लगायतका आयोजनाको निर्माण कार्य भइरहेको।
- पानीको सतह तथा भूमिगत स्रोतको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन, काठमाडौं उपत्यकाका ढुङ्गेधारा, इनार, पोखरी लगायत परम्परागत पानीको मूल संरक्षण कार्यान्वयन भइरहेको।
- एक सय स्थानीय तहको सरसफाई गुरुयोजना र १६९ स्थानीय पालिकाको वास प्लान तयार भएको।

४.१६ महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक

- मानव वेचविखनवाट पीडित तथा प्रभावितको लागि स्थापित पुनर्स्थापना कोषमा २० लाख रकम पूर्ति गरिएको।
- जेन्डर अडिट कार्यविधि तयार गरी स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको Gender Audit गरिएको।
- हिंसा पीडित महिला तथा किशोरीलाई सुरक्षितरूपमा पुनर्स्थापना गर्न राष्ट्रियस्तरको दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र मंगला सहाना कार्यक्रम संचालनमा रहेको।

- अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी महासन्धी (सी.आर.पी.डी.) को राष्ट्रिय मस्यौदा प्रतिवेदन उपर प्राविधिक र निर्देशन समितिमा छलफल भइरहेको।
- यस आर्थिक वर्षको पौषसम्ममा दुर्गम क्षेत्रमा ज्यान जोखिममा परेका ७८ जना गर्भवती तथा सुत्केरीको हवाइ उद्धार गरिएको।
- ४९४ जना सडक बालबालिकाको उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन, बेवारिस छाडिएका ७४ जना बालबालिकाको पालनपोषण तथा संरक्षणका लागि संस्थागत सहयोग, हराएका तथा बेवारिस फेला परेका २ हजार ७१४ जना बालबालिकाको संरक्षण तथा व्यवस्थापन सहित उद्धार, संरक्षण, मनोविमर्श तथा पारिवारिक पुनर्मिलन र पुनःस्थापना, भारतका विभिन्न राज्यका बाल गृहमा राखिएका २५ जना नेपाली बालबालिकालाई नेपाल फिर्ता ल्याई पारिवारिक पुनर्मिलन तथा पुनःस्थापना गरिएको।
- जोखिममा परेका ५९१ जना बालबालिकाको उद्धार गरी संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरिएको र ४,३६८ जना जना बालबालिकालाई राहत, मनोविमर्श लगायतका आवश्यक राहत प्रदान, घरपरिवार नभएका ६३ जना बालबालिकाको दीर्घकालीन संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरिएको।

४.१७ युवा तथा खेलकुद

- राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ परिमार्जनको मस्यौदामा बाग्मती प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशका सरोकारवालासँग अन्तर्क्रिया गरी सुझाव सङ्कलन गरिएको।
- कर्णाली प्रदेशमा ७० जनालाई स्काउट विपद व्यवस्थापन तालिम प्रदान गरिएको। १८३ जनालाई स्काउट तालिम प्रदान गरिएको। ९७ जना युवाहरूलाई युवा परामर्श प्रदान गरिएको।
- २ हजार ७ सय चवन्न जनालाई स्वरोजगार व्यवसाय सञ्चालनका लागि कर्जा लगानी गरिएको। उक्त स्वरोजगार व्यवसायमा थप १ हजार ९०५ जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका। १७८ जना युवालाई उद्यमशीलता तथा वित्तीय साक्षरता तालिम प्रदान गरिएको।
- मुलपानी रंगशालामा भीआईपी प्याभिलियन ब्लकमा सम्पूर्ण ढलान र प्लाष्टरको बिजुली पाईप लाईनको कार्य सम्पन्न भई रंगरोगन जारी, ब्लक ए को प्लाष्टरको कार्य सम्पन्न र बी ब्लक को प्लाष्टरसम्मको कार्य सम्पन्न भएको। आयोजनाको ३७.७५ प्रतिशत सम्पन्न भएको।
- गिरिजा प्रसाद कोइराला क्रिकेट रङ्गशाला निर्माणक लागि DPR निर्माण कार्य भइरहेको। भैरहवा क्रिकेट रङ्गशालामा चालू ठेक्का बमोजिम प्यारापिट ब्लक वी को सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न। आयोजनाको २७% सम्पन्न भएको। फाप्ला अन्तर्राष्ट्रिय क्रिकेट मैदान तथा खेलग्राम निर्माणको DPR निर्माण गर्न Expression of Interest (EOI) को सूचना जारी भएको।
- धनगढी रङ्गशाला निर्माण ठेक्का अनुसार ब्लक G५, G६, G९, G१० को कार्य सम्पन्न। आयोजनाको ४९% निर्माण कार्य सम्पन्न भएको। विनियोजित बजेट अनुसार थप निर्माण गर्न आव्हान गरिएको बोलपत्र मुल्याङ्कन भई आशयको सूचना जारी गरिएको।
- १९ औं एशियाली खेलकुद प्रतियोगिताका लागि २५३ जना खेलाडीले स्वदेशमा र विदेशमा प्रशिक्षण प्राप्त गरेका। १९ औं एशियाली खेलकुद प्रतियोगिताका लागि २९ खेलका २५३ जना

खेलाडी ५२ जना प्रशिक्षक र ३५ जना मेनेजर गरी कूल ३७३ जना सहभागी भएको। कराते व्यक्तिगत इभेन्ट तर्फ महिला तर्फ एरिका गुरुडले १ रजत र कवड्डीको महिला टिमबाट १ काँस्य पदक प्राप्त भएको।

- २१० जनालाई खेलकुद शिक्षक तालिम सञ्चालन गर्न सातै प्रदेशका शिक्षा तालिम केन्द्रसँग सम्झौता भएको। सोही सम्झौता बमोजिम गण्डकी प्रदेशबाट २९ जना शिक्षकलाई खेलकुद शिक्षक तालिम प्रदान गरिएको।
- राष्ट्रिय खेलकुद विकास नियमावली, २०७९ र राष्ट्रपति रनिडसिल्ड प्रतियोगिता आयोजना कार्यविधि, २०७० को पाँचौं संशोधन गरिएको।

४.१८ रक्षा

- Nepal India Bilateral Consultative Group on Security Issues (BCGSI) को बैठक सञ्चालन भएको।
- “बंकरदेखि व्यारेक” कार्यक्रम अन्तर्गत ६१ वटा स्वीकृत कार्यक्रममध्ये ६० वटा कार्यक्रमको खरिद प्रक्रिया पूरा भई निर्माण कार्य भइरहेको।
- शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण अन्तर्गत राष्ट्रिय प्रतिरक्षा विश्वविद्यालयको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति अनुसार खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाउने तयारी भइरहेको।
- “मास क्याजुयल्टी ट्रिटमेन्ट सेन्टर निर्माण” अन्तर्गत Doctor’s Accommodation & Cafeteria Building निर्माण कार्य भइरहेको।

कोरिडोरतर्फ:

वेनीघाट-आरुघाट-लार्केभन्ज्याङ्ग सडक आयोजनाको वार्षिक Milestone अनुसार २.५ कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण र ३ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नति कार्य सम्पन्न गर्नुपर्नेमा पौष मसान्तसम्मको लक्ष्यअनुसार १ कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण तथा १.२ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नतिको कार्य सम्पन्न भएको।

खाँदवारी-किमाथांका (च्याम्ताङ्ग-घोङ्गप्पा खण्ड) सडक आयोजनाको वार्षिक Milestone अनुसार २ कि.मि. ट्रयाक निर्माण र ३.५ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नति कार्य सम्पन्न गर्नुपर्नेमा पौष मसान्तसम्मको लक्ष्यअनुसार ०.८ कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण तथा १.४ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नतिको कार्य सम्पन्न भएको।

कर्णाली करिडोर (लालिबगर-दुल्लिकुन्ना र घाटपारीचौर-बद्रीगाउँ-भुक्खाखोला खण्ड) सडक आयोजनाको वार्षिक Milestone अनुसार २.५ कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण तथा १.५ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नति कार्य सम्पन्न गर्नुपर्नेमा पौष मसान्तसम्मको लक्ष्य अनुसार १.३ कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण तथा ०.८ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नतिको कार्य सम्पन्न भएको।

दार्चुला टिकर (तुषारपानी-टिङ्कर खण्ड) सडक आयोजनाको वार्षिक Milestone अनुसार ३ कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण तथा २ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नति कार्य सम्पन्न गर्नुपर्नेमा पौष मसान्तसम्म १.२

कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण तथा ०.८ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नतिको कार्य सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ०.७२ कि.मि. नयाँ ट्रयाक निर्माण तथा ०.४८ कि.मि. ट्रयाक स्तरोन्नतिको कार्य सम्पन्न भएको।

काठमाडौँ-तराई/मधेश द्रुतमार्ग सडक आयोजना

सुरुङ्ग निर्माण कार्य प्रगति:- निर्माणाधीन ३ स्थानको सुरुङ्गको जम्मा लम्बाई ६,४१५ मिटर मध्ये दोस्रो त्रैमासिक अवधिसम्म ३,९११ मि अर्थात ६०.९ प्रतिशत सुरुङ्ग खन्ने कार्य सम्पन्न भएको।
त्यस्तै पुल निर्माणको प्रगति:- प्याकेज नं १ देखि ७ सम्म र प्याकेज नं. १० का ६७ वटा पुलहरू निर्माणाधीन रहेकोमा उक्त पुलको Foundation Pile १७६८ वटा मध्ये १४८२ वटा सम्पन्न भएको तथा ५ वटा पुलहरूको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।

सडक निर्माण:- पौष मसान्तसम्म ३,००० मिटर सब-वेशको कार्य र २१०० मिटर सडक वेशको कार्य सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ८२० मिटर सब वेश निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।

- शान्ति सेनामा सहभागिता: हाल विभिन्न १३ वटा मिसनमा ५ हजार ८९६ जना (२५८ जना महिला सैनिक सहित) सहभागी भइरहेका छन्। हालसम्मको कुल सहभागिता १ लाख ४८ हजार ४६८ जना (२४४८ जना महिला सैनिक सहित) रहेको छ। शान्ति सेनामा फौज योगदान गर्ने मुलुकहरूमध्ये महिला सहभागितामा नेपालको प्रथम स्थान र समग्रमा दोश्रो स्थान रहेको।
- विपद् व्यवस्थापन तथा उद्धार कार्य:- मिति २०८०/०७/१७ जाजरकोट र रुकुमपश्चिममा गएको भूकम्पमा परी घाइते भएका २९१ जनाको पैदली फौजद्वारा उद्धार, ७१ जनाको हवाईसाधनबाट उद्धार तथा मृत्यु भएका-११४ जनाको शव निकाल्न सहयोग गरेको।

४.१९ गृह प्रशासन

- नागरिकता ऐन (संशोधन), २०६३ जारी भई देशभर जन्मका आधारमा नागरिकता प्राप्त नागरिकका सन्तानलाई ६४ हजार ३४०, आमाको नागरिकताका आधारमा निजका छोराछोरीलाई १०५८ र गैरआवासीय नेपालीका नाममा ३८८ नागरिकता जारी भएको।
- अनुचित लेनदेन (मिटरब्याजी पीडितहरूको) समस्या न्यूनीकरण गर्नका लागि मौजुदा कानूनमा संशोधन भई मुलुकी संहिता सम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्न बनेको अध्यादेश नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन भएको। अनुचित लेनदेन (मिटर ब्याज) सम्बन्धी जाँचबुझ आयोग, २०७९ गठन भएको र तत्पश्चात जिल्ला प्रशासन कार्यालयले प्रभावकारी रूपमा कार्य गरी अनुचित लेनदेन (मिटर ब्याजी) तर्फ मिति २०८०/०८/०४ सम्ममा मधेशका ८ जिल्लामा २१ हजार ५३५, पश्चिम नवलपरासीमा १ हजार ८६२ र बाँकी अन्य जिल्लामा ४ हजार ६०३ गरी कुल निवेदन २८ हजार परेकोमा मेलमिलाप तथा फछ्यौँट ५ हजार ३२ रहेको।
- दार्चुलाको टिकर सहित २३ वटा स्थानमा सीमा सुक्षा पोष्ट (Border Operating Post -BOP) स्थापना गरिएको।
- बझाङ जिल्लाको तलकोट केन्द्र भई बझाङ जिल्लामा र जाजरकोट जिल्लाको रामीडाँडा केन्द्र भई जाजरकोट र रुकुम पश्चिम सहितका जिल्लामा गएको भुकम्प तथा त्यसपश्चात गएका पराकम्पका पीडितलाई तत्काल राहत, उद्धार र खोजीकार्य सम्पन्न भई अस्थायी आवास तथा दीर्घकालीन व्यवस्थापनको कार्य प्रारम्भ गरिएको।

- गृह मन्त्रालयको भवन निर्माण तर्फ ५८ प्रतिशत भौतिक र ५६ प्रतिशत वित्तीय प्रगति भएको।
- नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्बाट मिति २०८०/०७/२३ गते स्वीकृत प्राप्त पश्चात २० वटा BOP हरूको जग्गा प्राप्तिको कार्य भइरहेको। २०० वटा भन्दा बढी सीमा स्तम्भहरूको मर्मत कार्य सम्पन्न भएको।
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता विद्युतीय प्रणाली (Electronic Fund Transfer -EFT) मार्फत वितरण गर्ने कार्य विस्तार भएको। चालु आर्थिक वर्षको पौष मसान्तसम्ममा २९९ वटा स्थानीय तहले १८ लाख ३२ हजार ४ जना लाभग्राहीलाई EFT मार्फत् सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गरेका।
- चालु आर्थिक वर्षको पौष मसान्तसम्म ६६८५ वटा वडा कार्यालयहरूबाट अनलाईन घटना दर्ता शुरु भएको।
- चालु आर्थिक वर्ष बाट ६८ वर्ष उमेर पुगेका जेष्ठ नागरिकलाई प्रदान गरिदै आएको मासिक ४ हजार रुपैयाँ भत्तालाई निरन्तरता दिइएको छ। पौष मसान्तसम्ममा ३६ लाख २८ हजार ३४६ जना लाभग्राहीले सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गरेका छन्।
- व्यक्तिगत घटना दर्तालाई वडास्तरबाटै विद्युतीय प्रणाली मार्फत पञ्जीकरण हुने व्यवस्था पौष मसान्तसम्म ६ हजार ६८५ वडा कार्यालयबाट अनलाईन घटना दर्ता शुरु भइसकेको छ।
- नवीनतम् र आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी अध्यागमन सेवालाई सरल, सहज र प्रभावकारी बनाउन अध्यागमनमा ई-गेटको सम्भाव्यता अध्ययनका लागि नेपालीपोर्ट सफ्टवेयरमा निरन्तर सुधार; सीमानाकाबाट भित्रिने सम्पूर्ण पर्यटकको Biometric सहितको विवरण लिइएको।
- राष्ट्रिय परिचयपत्र, राहदानी, सवारी चालक अनुमतिपत्र, व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा र अध्यागमन लगायतका सेवा प्रवाहका लागि सञ्चालित विद्युतीय प्रणालीहरूबीच अन्तरआवद्धता कायम गरी सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज र प्रविधिमैत्री बनाउन राहदानी विभागसँग राष्ट्रिय परिचयपत्रको सेवा आवद्धता भई कार्यान्वयनमा आइसकेको र सामाजिक सुरक्षा तथा व्यक्तिगत घटना दर्ता कार्यक्रमसँग सेवा आवद्धता परीक्षणको क्रममा रहेको।

४.२० कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था

- समीक्षा अवधिमा सात वटा नयाँ विधेयक, ३ वटा ऐन संशोधन गर्न बनेको विधेयक, १३ वटा नियमावली संशोधनको मस्यौदा तयार गरिएको।
- देशका विभिन्न स्थानमा निःशुल्क कानुनी सहायता, न्यायमा पहुँच, गाउँसभा, नगरसभामा कानून तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखीकरण, न्यायिक समितिका पदाधिकारी र कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिएको।
- मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गर्न काम भइरहेको।
- मुलुकी संहिताको सार संक्षेप, कानुनी शिक्षा सचेतना पुस्तिका लगायतका सामाग्रीको प्रकाशन गरिएको।
- कानुनी शब्दकोष (नेपाली-अङ्ग्रेजी-नेपाली) को शब्द सङ्कलन तथा सम्पादन समितिद्वारा चार हजारभन्दा बढी शब्द सङ्कलन भएको र संकलित शब्दहरूको पुनरावलोकन कार्य भइरहेको।

४.२१ परराष्ट्र

- सम्माननीय प्रधानमन्त्री पुष्प कमल दाहालज्यूले १७-२१ सेप्टेम्बर २०२३ सम्म अमेरिकाको न्यूयोर्कमा आयोजना भएको संयुक्त राष्ट्रसंघको ७८ औं महासभामा नेपाली प्रतिनिधिमण्डलको नेतृत्व गर्दै सहभागिता जनाउनु भएको।
- संयुक्त अरब इमिरेट्सको दुबईमा २०८० मंसिर १३ देखि १७ गते सम्म आयोजित United Nations Framework Convention on Climate Change को 28th Conference of the Parties (COP २८) को World Climate Action Summit मा नेपाली प्रतिनिधिमण्डलको नेतृत्व गर्दै सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू सहभागी हुनुभएको। साथै, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ तथा दुबई च्याम्बर्सले संयुक्त रूपमा दुबईमा आयोजना गरेको Nepal-Dubai Business Forum लाई सम्बोधन गर्नु भएको।
- सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूले २३-३० सेप्टेम्बर २०२३ सम्म चीनको औपचारिक भ्रमण गर्नुभएको। सो भ्रमणमा चीनियाँ राष्ट्रपति सी चिनफिङ, चीनियाँ समकक्षी महामहिम लि छियाङसँग प्रतिनिधि मण्डलस्तरमा भेट गर्नुभएको। भेटमा नेपाल-चीन सम्बन्धका बहु-आयामिक पक्षमा समझदारी तथा सम्झौता भएका।
- २४-२६ जुलाई २०२३ सम्म इटलीको राजधानी रोममा आयोजना भएको UN Food Systems Summit +२ Stocktaking Moment (UNFSS+२) मा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूले सहभागिता जनाउनु भएको।
- अक्टोबर २९ देखि नोभेम्बर १ २०२३ सम्म संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव महामहिम श्री Antonio Guterres ले नेपालको औपचारिक भ्रमण गर्नु भएको।
- माननीय परराष्ट्र मन्त्रीज्यूले २० सेप्टेम्बर २०२३ मा Agreement under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity of Areas beyond National Jurisdiction (BBNJ) मा हस्ताक्षर गर्नु भएको।
- माननीय परराष्ट्रमन्त्रीज्यूले १४- १५ डिसेम्बर २०२३ सम्म आर्मेनियाको राजधानी Yerevan मा आर्मेनिया र United Nations Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States (UN-OHRLLS) को संयुक्त आयोजनामा सम्पन्न भूपरिवेष्टित विकासोन्मुख मुलुकहरूको मन्त्रीस्तरीय सम्मेलनमा सहभागी हुनु भएको।
- नेपाल-भारत परराष्ट्र मन्त्रीस्तरीय संयुक्त आयोगको सातौं बैठक सम्पन्न भएको। सो बैठकका क्रममा विद्युत व्यापार, भू-उपग्रह, सहायता परिचालन र नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी छुट्टाछुट्टै ४ वटा सम्झौता भएको।
- नेपाल-श्रीलंका परराष्ट्र मन्त्रीस्तरीय संयुक्त आयोगको पहिलो बैठक ५ पुस २०८० मा काठमाडौंमा आयोजना भएको।
- नेपाल र गणतन्त्र कोरिया सरकारबीच कृषि क्षेत्रमा सहकार्य गर्ने सम्बन्धी समझदारी पत्रमा २ नोभेम्बर २०२३ मा हस्ताक्षर सम्पन्न भएको।

- आर्थिक कूटनीतिका कार्यक्रम अन्तर्गत मिति २०८०/०८/१४ मा नेपाल व्यापक एकिकृत रणनीति, २०८० कार्यान्वयनमा परराष्ट्र मन्त्रालय तथा विदेशस्थित कूटनीतिक नियोगले निर्वाह गर्नुपर्ने भूमिकाको सम्बन्धमा केन्द्रीत रहेर विदेशस्थित नेपाली नियोग तथा उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय समेतको सहभागितामा भौतिक तथा भर्चुअल माध्यमबाट अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको।
- तेस्रो लगानी सम्मेलनलाई केन्द्रीत गरी मिति २०८०/०९/२३ गते विदेशस्थित कूटनीतिक नियोगहरू तथा लगानी बोर्ड समेतको सहभागितामा भौतिक तथा भर्चुअल माध्यमबाट अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको।
- अक्टोबर ७, २०२३ मा दक्षिण इजरायलको किवुज अलुमिममा प्यालेस्टाइनको हमास समुहको आक्रमणमा परी निधन भएका नेपालीहरूको शव नेपाल ल्याउन तथा नेपाल फर्कन इच्छुक इजरायलस्थित नेपालीहरूको उद्धारका लागि समन्वय गरिएको। साथै, सम्पर्क विहीन रहेका एक जना नेपालीको खोजीकार्य भइरहेको। विदेशी मुलुकमा समस्यामा परेका नेपाली नागरिकलाई उद्धार र स्वदेश फिर्तामा सहजीकरण गर्न कूटनीतिक पहल गरिएको।

४.२२ नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रमको प्रगति स्थिति

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा उल्लेखित नीति र प्रमुख कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न विभिन्न मन्त्रालयले तयार गरेका वार्षिक ३२४० वटा माइलस्टोन (Milestone) को प्रगतिको अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट नियमित रूपमा गर्ने गरिएको छ। चालु आर्थिक वर्षको पौष मसान्तसम्म सम्पन्न गर्नुपर्ने गरी लक्ष्य तोकिएका १५२० वटामध्ये ५३३ वटा सम्पन्न भई अर्धवार्षिकको लक्ष्यको तुलनामा ३५.०७ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा १६.४५ प्रतिशत प्रगति हासिल भएको देखिन्छ।

तालिका ४.१ नेपाल सरकारको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम (Milestone) को प्रगतिको स्थिति

क्र.सं.	निकाय	कूल माइलस्टोनस सङ्ख्या	पौषसम्म सम्पन्न हुनुपर्ने	पौषसम्म सम्पन्न भएका	पौषसम्म कार्य प्रगति	कूलमा प्रगति
१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	८८	३९	१७	४३.५९	१९.३२
२	अर्थ मन्त्रालय	१७५	९१	३३	३६.२६	१८.८६
३	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	१३८	७४	३३	४४.५९	२३.९१
४	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	२८६	७६	४५	५९.२१	१५.७३
५	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	५१	१९	३	१५.७९	५.८८
६	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	११७	५५	१५	२७.२७	१२.८२
७	खानेपानी मन्त्रालय	१०६	३३	७	२१.२१	६.६०
८	गृह मन्त्रालय	१७४	९४	४४	४६.८१	२५.२९
९	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	१३६	७०	१०	१४.२९	७.३५
१०	परराष्ट्र मन्त्रालय	३२	६	४	६६.६७	१२.५०
११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	९९	३७	१७	४५.९५	१७.१७
१२	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय	११०	४३	२१	४८.८४	१९.०९

१३	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	१०७	२९	१०	३४.४८	९.३५
१४	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	५६	३०	९	३०.००	१६.०७
१५	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	६२	१९	१४	७३.६८	२२.५८
१६	रक्षा मन्त्रालय	८९	४१	१६	३९.०२	१७.९८
१७	शहरी विकास मन्त्रालय	७५६	३५४	४२	११.८६	५.५६
१८	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	२४०	१६३	७१	४३.५६	२९.५८
१९	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	९३	४९	५	१०.२०	५.३८
२०	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	६१	३६	२९	८०.५६	४७.५४
२१	स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय	१९३	१२४	६९	५५.६५	३५.७५
२२	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	७१	३८	१९	५०.००	२६.७६
	जम्मा	३२४०	१५२०	५३३	३५.०७	१६.४५

स्रोत: monitoring.opmcm.gov.np

परिच्छेद - पाँच

सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनमा भएका सुधारका प्रयास

५.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक, गुणस्तरीय, उत्तरदायी, पारदर्शी तथा लागत प्रभावी बनाउन निरन्तर सुधारका प्रयासहरू हुँदै आईरहेका छन्। चौमासिक निकास प्रणाली, मासिक निकास प्रणाली हुँदै हाल वेभमा आधारित एक खाता कोष प्रणाली (TSA) लागू भई सफल नतिजा प्राप्त भइरहेको छ। सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको लागि प्रयोग गरीएका मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS), एकल खाता कोष प्रणाली (TSA), सरकारी लेखा प्रणाली (CGAS), राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली (RMIS), विद्युत्तीय भुक्तानी प्रणाली (EFT), प्रदेश मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS), स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA), सार्वजनिक सम्पत्ति व्यवस्थापन प्रणाली (PAMS) जस्ता अनलाईन प्रणालीहरूबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारका वित्तीय तथ्याङ्कहरू एकिकृत गरी वित्तीय व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (FMIS) र मन्त्रालयगत वित्तीय सूचना प्रणाली (MFMIS) मा रियल टाइममा प्रतिवेदन हुने अवस्थाले सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई थप पारदर्शी, उत्तरदायी, नतिजा उन्मुख हुन मद्दत पुगेको छ।

चालु आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि अर्थ मन्त्रालयबाट आर्थिक वर्षको शुरूमा ८१ बुँदे मार्गदर्शन तथा सात वटै प्रदेशमा छुट्टा छुट्टै रूपमा ४३ बुँदे अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरण कार्यान्वयन मार्गदर्शन जारी गरी वित्त व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाउने प्रयास गरिएको छ। समीक्षा अवधिमा विगतमा अघि बढाइएका सुधारका प्रयासहरूलाई निरन्तरता दिँदै समयानुकूल सुधार गर्न चालु आर्थिक वर्षमा गरिएका नीतिगत, कानूनी तथा प्रणालीगत सुधार प्रयासहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ।

५.२ नीतिगत एवम् कानूनी सुधार

- सरकारको स्थायी संरचनासँग दोहोरो कार्यक्षेत्र परेका, औचित्य समाप्त भएका र परिवर्तित सन्दर्भमा आवश्यक नरहेका सार्वजनिक संस्थाहरू खारेज गर्ने, एक अर्कामा गाभ्ने, पुनर्संरचना गर्ने र हस्तान्तरण गर्ने बजेट नीति बमोजिम कार्य शुरू गरी उक्त निकायहरूको सम्पत्ति तथा दायित्व व्यवस्थापनको कार्य सम्बन्धित मन्त्रालयबाट हुँदै गरेको।
- स्रोतमा परेको चापलाई मध्यनजर गरी आगामी आर्थिक वर्षका लागि सबै प्रकारका प्रोत्साहन भत्ता, अतिरिक्त समय भत्ता लगायतका भत्ता खारेज, नयाँ सवारी साधन र फर्निचर तथा फर्निचिड तथा अत्यावश्यक बाहेक नयाँ भवन निर्माण, इन्धन, कार्यालयसम्बन्धी सामान लगायत प्रशासनिक खर्चमा मितव्ययिता कायम गर्न लिएको नीतिलाई कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- सरकारी सवारी साधनको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा हुने बढ्दो खर्च नियन्त्रण गर्न मापदण्ड तर्जुमा गरि सरकारी सवारी साधन सुविधा प्राप्त गर्ने पदाधिकारीलाई इन्धनको सट्टा मापदण्डको आधारमा एकमुष्ट रूपमा नगदै प्रदान गर्ने कार्यको शुरुवात गरिएको।

- सबै सरकारी सेवा, नियामक निकाय र सार्वजनिक संस्थानमा चालु आर्थिक वर्षमा नयाँ संरचना र दरबन्दी सिर्जना नगरिने र सार्वजनिक प्रशासनको विद्यमान संरचना र दरबन्दीको पुनरावलोकन गरी छरितो बनाउन संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण कार्य भइरहेको।
- बजेट तर्जुमा प्रक्रियामा पर्याप्त तयारी हुने गरी आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उतरदायित्व ऐन, २०७६ मा अध्यादेश मार्फत संशोधन गरि समय तालिका मिलाइएको।
- ठूलो सङ्ख्यामा आयोजना र कार्यक्रम समावेश गरी स्रोत साधन छर्ने प्रवृत्तिमा सुधार गर्न कार्यक्रम/आयोजनाहरूको दोहोरोपना हटाउन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम/आयोजनाहरूको लागि "आयोजना वर्गीकरणको आधार तथा मापदण्ड, २०८०" तर्जुमा गरिएको।
- विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन, वातावरणीय प्रभाव अध्ययन, जग्गा प्राप्ति लगायतका प्रक्रिया सम्पन्न भई साइट क्लियरेन्स सुनिश्चित भएका तथा खरीद योजना स्वीकृत भएका आयोजनालाई मात्र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गर्ने उद्देश्यले आयोजना बैङ्कमा प्रविष्टी भएका कार्यक्रमलाई मात्र आगामी आर्थिक वर्षको बजेटमा समावेश गर्ने गरि व्यवस्था गरिएको।
- वास्तविक स्रोतको उपलब्धता विना नै बहुवर्षीय ठेक्काको स्रोत सहमति दिने अनियन्त्रित प्रवृत्ति अन्त्य गर्न "आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी मापदण्ड २०८०" तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित, पारदर्शी बनाउन कार्यविधि/मापदण्ड/निर्देशिका तर्जुमा गरि लागू गरिएको।
- संघीय सशर्त अनुदानको रूपमा प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजना कार्यान्वयन गर्दा देखिएका समस्या समाधानको लागि आवश्यक समन्वय गरिएको।
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकीकृत NPSAS मा आधारित प्रतिवेदन तयार गरी पेश गरिएको।
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सम्बन्धी दिग्दर्शन, २०८० मन्त्रपरिषद्मा पेश भएको।
- संघीय सञ्चित कोष नगद व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८० को मस्यौदा अन्तिम चरणमा रहेको।

५.३ अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरणमा गरिएको सुधार

- नेपालको संविधान, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, विनियोजन ऐन, २०८०, संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तर सम्बन्ध ऐन, २०७७) तथा अन्य विभिन्न कार्यविधि, मापदण्डको आधारमा वित्तीय संघीयताको कार्यान्वयन भइरहेको छ।
- चालु आर्थिक वर्षमा वित्त हस्तान्तरणका लागि विनियोजन भएको मध्ये सशर्त अनुदानमा रु.२ खर्ब २७ अर्ब ६१ करोड ४५ लाख, वित्तीय समानीकरण अनुदानमा रु.१ खर्ब ४६ अर्ब २ करोड ४ लाख, विशेष अनुदानमा रु.१३ अर्ब १८ करोड ४८ लाख र समपूरक अनुदानमा रु.१३ अर्ब

२६ करोड ७३ लाख बाँडफाँट भएको छ। जसमध्ये प्रदेशमा रू.१ खर्ब ५ अर्ब ६ करोड ६८ लाख र स्थानीय तहतरफ रू.२ खर्ब ९५ अर्ब २ करोड २ लाख बाँडफाँट भएको छ।

- वित्त हस्तान्तरण र सो को कार्यहरू एवम् बजेट परिचालनका लागि विनियोजन ऐन, २०८० र वित्तीय हस्तान्तरणको छुट्टै मार्गदर्शनमार्फत स्पष्ट गरिएको।
- वित्तीय समानीकरण अनुदानको रकम सम्बन्धित तहको सञ्चित कोषमा प्रत्येक आर्थिक वर्षको भाद्र २, कार्तिक २, माघ २ र वैशाख २ गते गरी चार किस्तामा हस्तान्तरण गर्ने गरिएको।
- सशर्त अनुदान रकमको एक तिहाईले हुन आउने रकम महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले २०८० भाद्र २ गते हस्तान्तरण हुने व्यवस्था मिलाइएको र सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान कार्य प्रगतिका आधारमा हस्तान्तरण हुने व्यवस्था मिलाइएको।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहले सशर्त अनुदान वापत हस्तान्तरण भएका योजना तथा कार्यक्रमको भौतिक प्रगति तथा खर्च भएको रकमको त्रैमासिक विवरण प्रत्येक आर्थिक वर्षको मङ्सिर १५ गते, चैत्र १५ गते, असार १५ गते भित्र र वार्षिक आर्थिक विवरण आगामी वर्षको साउन मसान्तभित्र सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा बुझाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको।
- सशर्त अनुदानको खर्चको आधारमा सम्बन्धित तहमा हस्तान्तरण भएको सशर्त अनुदानको रकम समायोजन गरी बाँकी रकम मात्र सोधभर्ना निकास दिइने व्यवस्था गरिएको। सशर्त, विशेष र समपूरक अनुदानको रकम आर्थिक वर्ष भित्र खर्च नभई बचत रहेमा सो रकम सम्बन्धित तहले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको १५ दिनभित्र संघीय सञ्चित कोषमा दाखिला नगरेमा वित्तीय समानीकरण अनुदानबाट कट्टा गर्ने व्यवस्था गरिएको।
- संघीय निकायमा विनियोजित रकम प्रदेश र स्थानीय तहमार्फत कार्यान्वयन गर्नु परेमा अर्थ मन्त्रालयको सहमतिमा कार्यान्वयन गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको।
- संकलित राजस्वको अनुपातमा प्रदेश र स्थानीय तहमा वित्तीय समानीकरण अनुदान हस्तान्तरण गरिएको।
- प्रदेश वा स्थानीय तहको कुनै कार्यक्रम संघबाट कार्यान्वयन गर्नु परेमा संघीय अर्थ मन्त्रालय र सम्बन्धित मन्त्रालयको स्वीकृति लिई कार्यान्वयन गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको।
- प्रदेश र स्थानीय तहमा आन्तरिक स्रोत परिचालन तथा माथिल्लो तहबाट प्राप्त हुने वित्त हस्तान्तरणबाट प्राप्त स्रोत समेतले पनि वित्तीय न्यूनता भएमा घाटा बजेट कार्यान्वयन गर्ने कानूनी आधार तयार गर्न सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन नियमावली तयार गरी स्वीकृतिको लागि मन्त्रिपरिषद्मा पेश भएको छ।
- स्थानीय तहहरूले वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीको सुरुवात गरिएको छ। सार्वजनिक स्रोतको विनियोजन, आर्थिक अनुशासन, राजस्व, बजेट, कारोबारको लेखाङ्कन र आन्तरिक नियन्त्रणका क्षेत्रमा संस्थागत तथा प्रणालीगत सुधार गरिएको छ। LMBIS, TSA, CGAS, PLMBIS, PTSA र SuTRA मा नियमित सुधार गरिएको छ। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकीकृत NPSAS मा आधारित वित्तीय विवरण तयार भएको छ। स्थानीय तहको राजस्व सङ्कलन, लेखाङ्कन र प्रतिवेदन गर्न SuTRA राजस्व मोड्युल तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।

- संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको आर्थिक विषय र वित्तीय संघीयता कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउन प्रमुख समन्वयकारी संयन्त्रहरू (राष्ट्रिय समन्वय परिषद्, अन्तरसरकारी वित्त परिषद् र विषयगत समिति) क्रियाशील रहेका छन्।

५.४ सूचना प्रविधि प्रणालीमा सुधार

- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) लाई समयानुकूल परिमार्जन गरी पूर्ण रूपमा वेबमा आधारित बनाइएको।
- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणालीमा बजेट रोक्का तथा फुकुवा, बजेट समर्पण गर्दा महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयको TSA प्रणालीमा समेत जानकारी हुने गरी प्रणाली सुधार गरिएको।
- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) मा रकमान्तर, स्रोतान्तर, अख्तियारी, वित्तीय हस्तान्तरण, कार्यक्रम संशोधन, रोक्का, रोक्का फुकुवा गर्न सहज हुने गरी विभिन्न प्रतिवेदनहरू विकास गरी कार्यान्वयन गरिएको।
- विषयगत मन्त्रालय/निकायको लेखाउत्तरदायी अधिकृतबाट विनियोजन ऐन, २०८० को दफा ८ को उपदफा (७) को खण्ड (क) र (ख), उपदफा (८), (९) र (१०) ले दिएको अधिकार क्षेत्रभित्र रही रकमान्तर तथा त्रैमासिक संशोधन गर्न मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणालीमार्फत कार्यान्वयन गरिएको।
- कर्मचारी सुविधा अन्तर्गत उपदान, औषधी उपचार, सञ्चित बिदा, अपुग हुने पारिश्रमिक तथा भत्ता समेतको रकम महालेखा नियन्त्रक कार्यालय तथा सबै कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाटै निकास हुने गरी थप निकास मोड्युल कार्यान्वयन गरिएको।
- गत वर्षको भुक्तानी तथा स्रोत सहमति दिइएको हकमा प्रदेशतर्फ हस्तान्तरण भएको सशर्त अनुदानको रकम भुक्तानी दिन अपुग भएमा एउटै क्षेत्राधिकारभित्र रही प्रदेशबाटै रकमान्तर गर्ने मोड्युल विकास गरी कार्यान्वयन गरिएको।
- आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्काको स्रोत सहमतिको पुरानो दायित्वको विवरण र अब उप्रान्त प्रदान गरिने स्रोत सहमतिको निर्णय भएमा मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) र प्रदेश मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS) मा प्रविष्टि गर्ने मोड्युलको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) र प्रदेश मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS) प्रणालीमा तोकिएको रोक्काको ढाँचाको मोड्युल विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- प्रदेश मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS) लाई पनि वेबमा आधारित बनाउँदै प्रतिवेदन प्रणालीलाई थप व्यवस्थित बनाउने गरी स्तरोन्नति गरिएको।
- SuTRA प्रणालीमा राजस्व व्यवस्थापन मोड्युल विकास गरी कार्यान्वयन शुरू गरिएको। निजी क्षेत्रबाट सञ्चालन गरिएको प्रणाली प्रयोग गर्दा स्थानीय तहको ठूलो रकम खर्च हुने गरेको, निजी क्षेत्रबाट सञ्चालन गरिएका प्रणाली प्रयोग गर्दा कर जस्तो स्थानीय तहको संवेदनशील तथ्याङ्क तथा विवरणको सुरक्षा चुनौतीपूर्ण रहेकोले SuTRA मा राजस्व व्यवस्थापन मोड्युल कार्यान्वयनको

सुरुवात गरिएकाले स्थानीय तहको राजस्वको वर्गीकृत तथ्याङ्क प्राप्त गर्न, स्थानीय तहको राजस्वको एकीकृत विवरण प्राप्त गर्न सहज भएको।

- वित्तीय व्यवस्थापन सूचना प्रणाली Financial Management Information System (FMIS) र मन्त्रालयगत वित्तीय व्यवस्थापन सूचना प्रणाली Ministerial Financial Management Information System (MFMS) विकास गरी कार्यान्वयन गरिएको। MFMS ले विनियोजन, राजस्व, धरौटी, कार्य सञ्चालन कोष, सम्पत्ति र आन्तरिक लेखापरीक्षणको एकीकृत वित्तीय विवरण प्राप्त गर्न सहजता प्रदान गरेको।
- वित्तीय व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (FMIS) को प्रयोग गरी कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको वार्षिक हिसाब भिडान प्रक्रियालाई प्रणालीमा आधारित बनाइएको।
- SuTRAMा Electronic Fund Transfer-EFT को कार्यान्वयनलाई थप विस्तार गरी कार्यान्वयन गरिएको।
- सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई सोझै लाभग्राहीको खातामा पठाउन शुरु गरिएको। पहिलो त्रैमासिकको लगभग १८ लाख लाभग्राहीलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता वापतको रकम सम्बन्धित ब्यक्तिको खातामा सिधै दाखिला गरिएको।
- सरकारी भुक्तानीमा हुने अग्रिम कर कट्टी रकमलाई विद्युतीय माध्यमबाट सोझै बैङ्क खातामा जम्मा गरी सरकारी लेखांकन प्रणाली र कर प्रणाली विचमा अन्तरआबद्धता गरी e-TDS लाई सोझै पठाउने व्यवस्था मिलाइएको।
- प्रतिवद्धता अभिलेखलाई लेखाङ्कनमा आधारित बनाई प्रतिवद्धताको एकीकृत प्रतिवेदन हेर्नसक्नेगरी व्यवस्था मिलाइएको।

५.५ अन्य प्रयास एवम् सुधारहरू

- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप सरकारी आम्दानी र खर्चलाई अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको Government Finance Statistics Manual, 2014 अनुकूल वर्गीकरण र व्याख्या गरी परिमार्जनको कार्य अन्तिम चरणमा रहेको।
- सरकारी भुक्तानी प्रणालीमा Electronic Fund Transfer सबै निकायमा लागू गरिएको।
- सार्वजनिक सम्पत्ति व्यवस्थापन प्रणाली Public Assets Management System मा प्रविष्टि गरी नेपाल सरकारको एकीकृत सम्पत्ति विवरण तयार गर्न थालिएको।
- क्रियाकलापमा आधारित खर्च लेखाङ्कन गरी सोझै बैङ्क खातामा भुक्तानी गर्न सकिने गरी तयार गरिएको Computerized Government Accounting System-CGAS संघ र प्रदेश अन्तर्गतको सबै सरकारी कार्यालयहरूमा लागू गरिएको।
- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS), कम्प्युटरमा आधारित सरकारी लेखा प्रणाली (CGAS), एकल खाता कोष प्रणाली (TSA) र विद्युतीय भुक्तानी प्रणाली (EFT) बीच अन्तर आबद्धता गर्ने काम सम्पन्न भएको।

- आन्तरिक लेखापरीक्षण एकीकृत प्रतिवेदनलाई एकल खाता कोष प्रणाली (TSA) मा आबद्ध गर्न प्रणालीको स्तरोन्नती गरी लेखापरीक्षण प्रतिवेदनलाई आबद्ध गरिएको ।
- स्थानीय तहको स्थानीय तह कोष व्यवस्थापन प्रणाली (Sub National Treasury Regulatory Application-SuTRA) मा विद्युतीय भुक्तानी प्रणाली (Electronic Fund Transfer-EFT) लाई आबद्ध गरिएको ।

परिच्छेद - छ

खर्चको संशोधित अनुमान र पुनः प्राथमिकीकरण

६.१ समष्टिगत खर्च एवम् स्रोतको संशोधित अनुमान

६.१.१ खर्चको संशोधित अनुमान

बजेट कार्यान्वयनको कमजोर अवस्था सम्बन्धमा विगत वर्षको अनुभवबाट पाठ सिक्दै चालु आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपले कार्यान्वयनको लागि सहजीकरण गर्न अर्थ मन्त्रालयलवाट आर्थिक वर्षको शुरूमा नै ८१ बुँदे मार्गदर्शन जारी गरिएको थियो। उक्त मार्गदर्शनमा प्रचलित कानूनमा उल्लेख भएका व्यवस्थाहरू समेत स्मरण गराउँदै बजेट कार्यान्वयनको लागि कुनै नयाँ कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा गर्नुपर्ने भए वा भइरहेकोलाई संशोधन गर्नुपर्ने भए श्रावण मसान्तभित्र गरी सक्ने, मन्त्रालय तथा निकायहरूमा रहेको एकमुष्ट बजेट असोज मसान्तभित्र बाँडफाँट गरिसक्नुपर्ने, ठेक्का व्यवस्थापन कार्तिक मसान्तसम्म गरिसक्नु पर्ने, सार्वजनिक प्रशासनको विद्यमान संरचना र दरबन्दीलाई पुनरावलोकन गरी छरितो बनाउन मंसिर मसान्तभित्र संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गर्नुपर्ने, वार्षिक कार्यक्रमका लागि विनियोजित बजेट फागुन मसान्तसम्म खर्च हुन नसक्ने भएमा चैत्र १५ गतेभित्र समर्पण गराउनु पर्ने, विनियोजित बजेट प्रदेश र स्थानीय तहमार्फत खर्च गराउनु पर्ने भए सम्बन्धित मन्त्रालयबाट स्पष्ट निर्णय गराई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने लगायतका विषयहरू समावेश गरिएको छ। बहुवर्षीय ठेक्काको स्रोत सहमति दिने अनियन्त्रित प्रवृत्तिलाई अन्त्य गर्न आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी मापदण्ड २०८० लागू भएको छ। साथै, यसरी स्रोत सहमति दिएका आयोजनाहरूको चैत्र महिनाभित्र खरिद प्रक्रिया शुरू नभएमा स्रोत सहमति खारेज गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ। आयोजनाको अनुगमन प्रणालीलाई नतिजामूलक बनाउन रु.१ अर्ब भन्दा बढी लागतका ठूला आयोजनाहरूको अनुगमन गर्ने मापदण्ड तयार भई कार्यान्वयनमा आएको छ।

उपर्युक्त व्यवस्थाका वावजूद वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, पुरक वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, वन क्षेत्रको प्रयोग, रुख कटानीको स्वीकृती, वन विकास कोषमा रकम दाखिला, वृक्षारोपण जस्ता प्रावधानलाई सहज र सरल बनाउने गरी विद्यमान वन सम्बन्धी कानूनमा सुधारको प्रक्रिया शुरू भएपनि हालसम्म सम्पन्न भएको छैन। आयोजनाका लागि जग्गा प्राप्ति एवम् मुआवजा निर्धारण मूल्याङ्कन प्रणालीलाई व्यवस्थित बनाउने गरी सम्बद्ध कानूनहरूमा गरिनुपर्ने संशोधन पनि हुन सकेन।

सार्वजनिक खरिद ऐन र नियमावलीलाई सुधार गरी खरिद प्रक्रियालाई सरल, पारदर्शी एवम् प्रभावकारी बनाउन कानून संशोधन हुन सकेको छैन। आयोजना प्रमुखको छनौट तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड र मूल्याङ्कनका आधारमा गर्ने गरी प्रणाली विकास गर्न ढिलाई भएको छ। खोला, नाला एवम् खानीबाट ढुङ्गा, गिटी, बालुवा उत्खनन गर्नका लागि स्थानीय तहहरूले ठेक्का लगाउने, संघीय आयोजनाका निर्माण व्यवसायीहरूले स्थानीय ठेकेदार मार्फत मात्र खरिद गर्न सक्ने झन्झटिलो व्यवस्थाका कारणले निर्माण सामग्रीको सहज आपूर्ति हुन सकेको छैन।

निर्माण व्यासायीहरूको आयोजना निर्माण गर्न सक्ने क्षमता, मुलुकभर लिएको ठेक्का सम्झौताको विवरण र कार्य प्रगतिको विवरण एकीकृत रूपमा राखे प्रणाली विकास गर्न सकिएको छैन। यस्ता विविध

कारणहरूले आयोजना व्यवस्थापनमा समस्या देखिएको र पुँजीगत बजेट लक्ष्य अनुसार खर्च गर्न कठिनाई भएको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा वित्तीय व्यवस्थातर्फ निर्धारित तालिका बमोजिम साँवा तथा व्याज भुक्तानी गर्नुपर्ने लगायतका कारणले र नेपाल विद्युत प्राधिकरण अन्तर्गत ग्रामीण विद्युतीकरण आयोजना, प्रसारण लाईन तथा ठूला विद्युत आयोजनाहरूको निर्माण कार्यले गति लिएकोले खर्च वृद्धि हुने अपेक्षा गरिएको छ।

मौद्रिक नीतिमा गरिएको सुधार तथा लचकताको कारण देश भित्रका आर्थिक गतिविधिहरू बढ्न गै अर्थतन्त्र थप चलायमान हुने तथा घट्दो ब्याजदरको कारणले बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्रबाट कर्जाको माग बढ्ने तथा निजि क्षेत्रको लगानी बढ्दै जाने देखिन्छ। चालु आर्थिक वर्षको आर्थिक ऐनबाट गरिएका नीतिगत र कानूनी सुधारबाट विगत आर्थिक वर्षमा असुल हुन नसकेका कर राजस्व प्राप्त हुने, मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तःशुल्क छुटका सूचीहरूको कटौति, हवाई सेवामा, ढुवानी सेवामा, प्याज तथा आलु लगायतका बस्तुहरू पैठारी गर्दा भन्सार बिन्दुमा मू.अ.कर लाग्ने ब्यबस्था, बिलाशिता सेवा शुल्क, बैदेशिक पर्यटन शुल्क, बैदेशिक रोजगार सेवा शुल्क, सरकारी भुक्तानी गर्दाकै बखत कर कट्टी गरी दाखिला हुने स्वचालित प्रणाली जस्ता थप ब्यबस्थाले करको दायरा विस्तार भई राजस्व असुलीमा सुधार हुने, नक्कली विजकको छानविन लगायतका अनुसन्धानमूलक कार्यबाट समेत राजस्व वृद्धि हुने, घर जग्गा कारोबारमा रोक्का रहेको कित्ताकाट फुकुवा भएकोले राजस्व परिचालनमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ। राजस्व अनुसन्धान विभागको सक्रियतामा राजस्व चुहावट नियन्त्रण, चोरी पैठारी नियन्त्रणका लागि भन्सार कार्यालयहरूबाट गस्ति परिचालन, राजस्व सङ्कलन गर्ने निकायहरूको प्रभावकारी अनुगमन गरिने भएकोले चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा राजस्व सङ्कलनमा सुधार हुने अपेक्षा गरिएको छ।

चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिनाको खर्च, हाल लिइएको खर्च कटौती र बजेटको पुनर्प्राथमिकीकरणको नीति अवलम्बन गर्दा बाँकी ६ महिनाको अवधिमा देहाय बमोजिम खर्च हुने संशोधित अनुमान गरिएको छ।

तालिका ६.१: खर्चको संशोधित अनुमान

(रु.लाखमा)

शीर्षक	आर्थिक वर्ष २०७९।८०			समष्टिगत स्थिति			
	अनुमान	यथार्थ खर्च	खर्च प्रतिशत	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेट	२०८० पुससम्मको यथार्थ खर्च	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को संशोधित अनुमानित खर्च	संशोधित अनुमानित खर्च प्रतिशत
चालु खर्च	११८३२३५१	९९१५०६७	८३.८०	११४१७८४१	४४३०४८७	१००७४५४६	८८.२४
पुँजीगत खर्च	३८०३८४५	२३४६२४८	६१.६८	३०२०७४४	५०४४८८	२५४१३१९	८४.१३
वित्तीय व्यवस्था	२३०२१७७	१९५१९५४	८४.७९	३०७४५३६	८०९३५४	२६८६७९७	८७.३९
जम्मा	१७९३८३७३	१४२९३२६९	७९.२३	१७५१३१२१	५७३६३२९	१५३०२६६२	८७.३८

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

६.१.२ खर्चको संशोधित अनुमानका आधार

जाजरकोट तथा रुकुम पश्चिममा गएको विनासकारी भूकम्पपछिको राहत तथा पुनर्निर्माण, किसानहरूलाई समयमामै रासायनिक मल उपलब्ध गराउनु पर्ने, सामाजिक सुरक्षामा भएको दायरा विस्तारले सार्वजनिक खर्च बढाउनु पर्ने दवाव पनि छ। राजस्व सङ्कलन लक्ष्य अनुसार हुन नसकेको, वैदेशिक सहायता अपेक्षित प्राप्त नभएको र सञ्चित कोष समेत ऋणात्मक रहेका विद्यमान अवस्थामा बजेटलाई उपयुक्त आकार (rightsizing) मा ल्याउनु पर्ने दवाव रहेको छ। चालु आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म हुने संशोधित खर्च अनुमानका आधार देहाय बमोजिम रहेका छन्।

चालु खर्चतर्फ

- रासायनिक मल समयमामै उपलब्ध गराउन खरिद प्रक्रिया शुरू भएकोले थप रु.१५ अर्ब उपलब्ध गराउनु पर्ने।
- विनासकारी भूकम्पका कारण जाजरकोट र रुकुमपश्चिममा क्षति भएका आवास तथा संरचनाहरूको पुनःनिर्माणका लागि रु.१० अर्ब निकास गर्ने मन्त्रिपरिषद्को निर्णय भई हालसम्म रु.१ अर्ब निकास भएको छ अझै रु.९ अर्ब निकास गर्नुपर्ने अवस्था छ।
- विद्युत्तीय राहदानी छपाई नियमित गर्न नपुग हुने रकम रु.१ अर्ब व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।
- प्रतिनिधि सभा, प्रदेश सभा, गाउँ तथा नगर सभातर्फ रिक्त पदमा उप-निर्वाचन गर्नुपर्ने भएकोले थप निकास गर्नुपर्ने।
- नेपाल सरकारको निर्णयानुसार उखु किसानलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने अनुदान रकम भुक्तानी दिनुपर्ने भएकोले थप निकास गर्नुपर्ने।
- सुरक्षा निकायहरूलाई नपुग्ने पारिश्रमिक, खाद्यान्न लगायतका अत्यावश्यक दायित्वका लागि नपुग हुने बजेट व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- सामाजिक सुरक्षा भत्ताका लागि नपुग हुने रकम व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।
- वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत उपलब्ध गराउन थप बजेट चाहिने,
- बाँझो जमिनमा खेती विस्तार गरी कृषि उत्पादन-उत्पादकत्व बढाउने कार्यक्रम, कृषि तथा पशुपन्छी बीमाको अनुदानका लागि थप रकम व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।
- अदालतहरूको फैसला बमोजिम सिर्जना हुने दायित्व भुक्तानी गर्नुपर्ने।
- कानूनले निर्धारण गरेको सुविधा तोकिए बमोजिमका अधिकारीलाई उपलब्ध गराउन थप बजेट निकास गर्नुपर्ने।
- राष्ट्रिय परिचयपत्र छपाईका लागि थप बजेट भुक्तानी गर्नुपर्ने।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुदमा पदक विजेता खेलाडी तथा प्रशिक्षकहरूलाई प्रोत्साहन गर्न पुरस्कार तथा सम्मानका साथै खेलको पूर्व तयारी लगायतका कार्यको लागि बजेट व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।
- दिवा खाजा कार्यक्रमका लागि विनियोजित बजेट नपुग्ने भएकोले थप रकम व्यवस्था गर्नुपर्ने।

- नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट गरिने निर्णयले सिर्जना हुने दायित्व भुक्तानी गर्न थप रकम व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।

पूँजीगत खर्चतर्फ

- विगत वर्षहरूमा नै ठेक्का व्यवस्थापन भइ समयमा काम सम्पन्न नभएका तर म्याद थप भएका आयोजनाहरूको बाँकी रहेको दायित्व रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने।
- नारायणगढ-वुटवल सडक आयोजना, मुग्लीन-पोखरा सडक आयोजना, कोशी कोरिडोर, गण्डकी कोरिडोर, काठमाण्डौ तराई/मधेश द्रुतमार्ग, सुनकोशी मरिन डाइभर्सन आयोजना जस्ता राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको काम द्रुत गतिमा बढिरहेकोले उक्त आयोजनाहरूको लागि थप बजेट भुक्तानी गर्नुपर्ने।
- सुख्खा बन्दरगाह भन्सार कार्यालय, पर्साको लागि आवश्यक जग्गा अधिग्रहणका लागि थप रू.२ अर्ब मुआवजा भुक्तानी गर्नुपर्ने।
- बहुवर्षीय ठेक्का मापदण्ड वमोजिम स्रोत सुनिश्चितता दिइएका आयोजनाहरूका लागि चालु आर्थिक वर्षमा नपुग हुने रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने।
- विगत आर्थिक वर्षहरूमा स्रोत सुनिश्चितता दिइएको कारणले दायित्व सिर्जना भई भुक्तानी बाँकी रहेको तथा चालु आर्थिक वर्षमा सिर्जित दायित्व भुक्तानी गर्न विनियोजन भएको रकम नपुग हुने दायित्व भुक्तानी गर्नुपर्ने।
- सशर्त अनुदान अन्तर्गत प्रदेश र स्थानीय तहहरूमा हस्तान्तरण भई निर्माण सम्पन्न भएका तथा निर्माण भइरहेका तर दायित्व फरफारकका लागि बजेट नपुग भएका आयोजनाहरूलाई थप बजेट व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।

वित्तीय व्यवस्थातर्फ

- नेपाल विद्युत प्राधिकरण अन्तर्गत ग्रामीण विद्युतीकरण आयोजना, प्रसारण लाईन तथा ठूला विद्युत आयोजनाहरूको निर्माण कार्यले गति लिएकोले खर्च वृद्धि हुने।

६.१.३ चालु खर्च अनुमान

चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनामा रू.४ खर्ब ४३ अर्ब ४ करोड ८७ लाख खर्च भइसकेको र चालु खर्चको संशोधित अनुमानका आधारहरूलाई विश्लेषण, विभिन्न मन्त्रालय/निकायहरूको थप मागको सम्बोधन गर्न आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा थप रू.५ खर्ब ६४ अर्ब ४० करोड ५९ लाख खर्च हुने अनुमान गरिएको छ। चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनामा भएको खर्च र बाँकी अवधिमा हुने खर्चको अनुमान समेतका आधारमा चालु आर्थिक वर्षमा चालु खर्चतर्फ विनियोजित रकमको ८८.२४ प्रतिशत अर्थात् रू.१० खर्ब ७ अर्ब ४५ करोड ४६ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान गरिएको छ।

६.१.४ पूँजीगत खर्च अनुमान

पूँजीगत खर्चतर्फ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ६ महिनामा रू.५० अर्ब ४४ करोड ८८ लाख खर्च भएको र बाँकी अवधिमा हुने पूँजीगत खर्चको अनुमान समेतका आधारमा बाँकी अवधिमा थप रू.२ खर्ब ३ अर्ब ६८ करोड ६१ लाख पूँजीगत खर्च हुने अनुमान गरिएको छ। हालसम्म भएको खर्च र

बाँकी अवधिमा हुने खर्च समेत गरी चालु आर्थिक वर्षमा पुँजीगततर्फ विनियोजनको ८४.१३ प्रतिशत अर्थात् रु.२ खर्ब ५४ अर्ब १३ करोड १९ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान गरिएको छ।

६.१.५ वित्तीय व्यवस्थातर्फको अनुमान

वित्तीय व्यवस्थातर्फ चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनामा रु.८० अर्ब १३ करोड ५४ लाख खर्च भएको छ। बाँकी अवधिमा हुने सावौं र ब्याज भुक्तानी, अन्य खर्चसमेतको आधारमा रु.१ खर्ब ८८ अर्ब ५४ करोड ४३ लाख थप खर्च हुने अनुमान रहेको छ। खर्च भएको र खर्च हुने अनुमानको आधारमा चालु आर्थिक वर्षमा वित्तीय व्यवस्थातर्फ विनियोजनको ८७.३९ प्रतिशत अर्थात् रु.२ खर्ब ६८ अर्ब ६७ करोड ९७ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान गरिएको छ।

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को खर्चको संशोधित अनुमान

चालु आर्थिक वर्षमा चालुतर्फ रु.१० खर्ब ७ अर्ब ४५ करोड ४६ लाख, पुँजीगततर्फ रु.२ खर्ब ५४ अर्ब १३ करोड १९ लाख र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु.२ खर्ब ६८ अर्ब ६७ करोड ९७ लाख गरी कुल खर्च रु.१५ खर्ब ३० अर्ब २६ करोड ६२ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान गरिएको छ। यो रकम शुरू विनियोजनको ८७.३८ प्रतिशत हो।

६.२ स्रोतगत खर्च अनुमान

चालु आर्थिक वर्षको बजेटमा प्रस्ताव गरिएको खर्च व्यहोर्ने स्रोतमध्ये राजस्व र आन्तरिक ऋणबाट गरी जम्मा रु.१४ खर्ब ८८ अर्ब ६२ करोड, वैदेशिक अनुदानबाट रु.४९ अर्ब ९४ करोड ३० लाख र वैदेशिक ऋणबाट रु.२ खर्ब १२ अर्ब ७४ करोड ९१ लाख रहने अनुमान गरिएको थियो।

समीक्षा अवधिसम्म नेपाल सरकारको स्रोतबाट रु.५ खर्ब ३९ अर्ब ७७ करोड ९३ लाख, वैदेशिक अनुदानबाट रु.५ अर्ब ४० करोड ५४ लाख र वैदेशिक ऋणबाट रु.२८ अर्ब ४४ करोड ८२ लाख खर्च भएको छ।

चालु वर्षको अन्त्यसम्ममा नेपाल सरकार स्रोततर्फबाट रु.१३ खर्ब ९ अर्ब ३० करोड ८६ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान छ। वैदेशिक अनुदानतर्फ रु.४० अर्ब १२ करोड ९ लाख खर्च हुने र वैदेशिक ऋणतर्फको रु.१ खर्ब ८० अर्ब ८३ करोड ६७ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान रहेको छ। विकास निर्माण कार्यले गति लिई पुँजीगत खर्चमा वृद्धि हुने, आर्थिक ऐनले गरेका मू.अ.कर तथा अन्तःशुल्क छुटका सूचीका खारेजी, नयाँ क्षेत्रमा लगाइएका कर लगायतका कारणबाट लक्षित राजस्व सङ्कलन हुने अनुमान रहेको छ।

तालिका ६.२: स्रोतगत खर्चको परिचालनको संशोधित अनुमान

(रु.लाखमा)

शीर्षक	आर्थिक वर्ष २०७९/८०			समष्टिगत स्थिति			
	अनुमान	यथार्थ खर्च	प्रतिशत	२०८०/८१ को बजेट	पुससम्मको यथार्थ खर्च	२०८०/८१ को संशोधित अनुमानित खर्च	संशोधित अनुमानित खर्च प्रतिशत
नेपाल सरकार (राजस्व र आन्तरिक ऋण)	१४९६११७९	१२८१७५७७	८५.६७	१४८८६२००	५३९७७९३	१३०९३०८६	८७.९५
वैदेशिक अनुदान	५५४५८३	२३३८२२	४२.१६	४९९४३०	५४०५४	४०१२०९	८०.३३
वैदेशिक ऋण	२४२२६११	११६९८७०	४७.९६	२१२७४९१	२८४४८२	१८०८३६७	८५.००
जम्मा	१७९३८३७३	१४२१३२६९	७९.२३	१७५१३१२१	५७३६३२९	१५३०२६६२	८७.३८

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय/महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

६.३ खर्चको प्राथमिकीकरण

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पौष मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था विश्लेषण गर्दा लक्ष्य बमोजिम खर्च हुन सकेको छैन। तथापि, माथी उल्लेख गरिएका आधारमा चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थातर्फ खर्चमा वृद्धि हुने अनुमान छ।

कतिपय आयोजनाहरूको निर्माणको गति अघि बढेको तर विनियोजित बजेट अपुग हुने देखिएकोले यस्ता आयोजनामा सिर्जना हुने दायित्व व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ। नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाललाई नपुग पारिश्रमिक, रासन, भत्ता लगायतका चालु खर्चलाई आवश्यक थप रकम व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ। तसर्थ, खर्च हुन नसक्ने तथा वचत हुने क्षेत्र र कार्यक्रमहरूबाट खर्च हुन सक्ने चालु योजना र कार्यक्रममा बजेट व्यवस्थापन गर्न चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिको खर्चलाई पुनः प्राथमिकीकरण गर्नुपर्ने भएको छ।

६.३.१ चालु खर्च

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी ६ महिनामा निम्नानुसार प्राथमिकीकरण गरिनेछ:

- शिक्षक, नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल लगायतलाई नपुग हुने पारिश्रमिक, भत्ता र सुरक्षाकर्मीको नपुग रासनका लागि आवश्यक स्रोत व्यवस्थापनलाई प्राथमिकता दिई अन्य प्रशासनिक र उपभोग खर्चमा मितव्ययिता कायम गर्ने।
- कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिका बनाएर कार्यान्वयन गर्नुपर्ने गरी विनियोजन भएका कार्यक्रमहरू हाल सम्म पनि त्यस्ता निर्देशिका तथा कार्यविधि नबनेकाको भए कार्यान्वयन नगर्ने। त्यस्ता कार्यक्रममा विनियोजन भएको बजेट अन्य पारिश्रमिक लगायत अन्य अत्यावश्यकिय दायित्व व्यवस्थापनमा प्रयोग गर्ने।
- हालसम्म कार्यान्वयन शुरु नभएका कार्यक्रमहरू रोक्का राखी सो बजेट अत्यावश्यक पर्ने क्षेत्रमा रकमान्तर गरी व्यवस्थापन गर्ने।
- तलब, भत्ता, बीमा, भ्रमण खर्च लगायतका अनिवार्य दायित्वका खर्चहरू आगामी आर्थिक वर्षमा स्थानान्तरण नहुने गरी चालु आर्थिक वर्षमा नै भुक्तानी गरिसक्ने।

- अत्यावश्यक बाहेक चालु आर्थिक वर्षमा नयाँ सङ्गठन संरचना र दरबन्दी सिर्जना नगर्ने साथै सभा, गोष्ठी, सेमिनार जस्ता कार्यक्रमहरू सरकारी निकायका सभाहलहरूमा नै गर्ने।
- नेपाल सरकारको स्रोतमा नेपाल सरकारबाट अनिवार्य रूपमा प्रतिनिधित्व गर्नुपर्ने बाहेक वैदेशिक भ्रमणलाई निरुत्साहित गर्ने।
- विकास समिति, प्रतिष्ठान, बोर्ड, सार्वजनिक संस्थानलाई अनुदान माग गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गरी उनीहरूलाई स्वआर्जनबाटै खर्च व्यवस्थापन गर्न प्रेरित गर्ने।
- कार्यक्षेत्र दोहोरो परेका संरचनाहरू गाभ्ने, अनावश्यक संरचना खारेज गर्ने, प्रदेश र स्थानीय तहहरूको कार्यक्षेत्रमा पर्ने संरचना, जनशक्ती हस्तान्तरण गर्ने कार्य अविलम्ब सम्पन्न गर्ने।
- तोकिएका कार्यविधि र मापदण्ड पूरा नगरी आर्थिक सहायता वितरणको निर्णय भएका निर्णय कार्यान्वयन नगर्ने।
- अति आवश्यक अवस्थामा बाहेक कार्यालय सञ्चालन खर्चमा थप निकासी नगर्ने।

६.३.२ पुँजीगत खर्च

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी ६ महिनामा निम्नानुसार प्राथमिकीकरण गरिनेछः

- हालसम्म मापदण्ड, कार्यविधि, निर्देशिका र सञ्चालन विधि स्वीकृत नभएका आयोजनाहरूलाई पूर्ण रूपमा स्थगित गर्ने।
- पूर्व तयारी पूरा नभएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू सुरु नगर्ने।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजना, अधुरा आयोजना एवम् अन्य महत्त्वपूर्ण आयोजनामा विधिपूर्वक सिर्जित दायित्वका लागि बजेट व्यवस्थापन गर्ने।
- जाजरकोट र रुकुम पश्चिममा भूकम्पले क्षति भएका आवास तथा अन्य संरचनाहरू निर्माण गर्न बजेट व्यवस्थापन गर्ने।
- हालसम्म कार्य अघि नबढेका, खर्च हुन नसक्ने योजना र कार्यक्रमको पहिचान गरी सोको बजेट समर्पण गराई खर्च हुने योजना र कार्यक्रममा रकमान्तर गरी सिर्जित दायित्व फरफारक गर्ने।
- स्रोत सुनिश्चितता दिइएका एवम् कार्य अघि बढाउन सहमति दिइएको सडक, सहरी विकास, सिँचाई, खानेपानी जस्ता निकायमा सम्झौता बमोजिम विल पेश भएका निर्माण व्यवसायीहरूको भुक्तानी यसै आर्थिक वर्षमा दिई फरफारक गर्ने।
- वैदेशिक सहायता अन्तर्गत सञ्चालित आयोजनाको सहायता परिचालन गर्न समस्या भएमा आवश्यकता र औचित्यका आधारमा स्रोत फुकुवा वा स्रोतान्तर गरी सहजीकरण गर्ने।
- वैदेशिक ऋणमा सञ्चालित आयोजनाहरूको लागि नपुग हुने Counterpart Fund/Matching Fund सम्बन्धित मन्त्रालयमा विनियोजित बजेटबाट नै व्यवस्थापन गर्न सहजीकरण गर्ने।
- आयोजना वर्गीकरण सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० अनुसार संघको कार्यक्षेत्रमा पर्ने हाल सम्म शुरू नभएका आयोजनाहरू अगाडी नबढाउने।

६.३.३ वित्तीय हस्तान्तरण

- राजस्व सङ्कलनको अनुपातमा मात्र वित्तीय समानीकरण अनुदान हस्तान्तरण गर्ने।
- सशर्त अनुदान अन्तर्गत प्रदेश र स्थानीय तहहरूमा हस्तान्तरण भएका आयोजनाको विगत आर्थिक वर्षको सिर्जित दायित्व भुक्तानी गरेर बचत हुने रकमबाट मात्र नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- विशेष र समपुरक अनुदान अन्तर्गत संचालित आयोजना/कार्यक्रमहरूको विगत वर्षको दायित्व व्यवस्थापन पश्चात मात्र नयाँ आयोजना/कार्यक्रम छनौट गर्ने।

परिच्छेद - सात

प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण तथा खर्चको स्थिति

७.१ प्रदेश तथा स्थानीय तहमा भएको वित्त हस्तान्तरण

नेपालको संविधानको धारा ६० मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा परेका विषयहरू तत् तत् तहबाट कार्यान्वयन हुने गरी वित्त हस्तान्तरण हुने व्यवस्था रहेको छ। सो बमोजिम राष्ट्रिय प्राकृतिक तथा वित्त आयोगको सिफारिसका आधारमा समेत आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा प्रदेश तथा स्थानीय तहमा समानीकरण, सशर्त, विशेष र समपूरक अनुदान गरी कुल रु.४ खर्ब ८ करोड ७० लाख वित्त हस्तान्तरणबाट विनियोजन भएको छ, जुन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ६.९ प्रतिशतले कमी हो। कूल वित्त हस्तान्तरणमध्ये चालुतर्फ रु.३ खर्ब ३६ अर्ब ६७ करोड १० लाख र पुँजीगततर्फ रु.६३ अर्ब ४१ करोड ६० लाख रहेको छ। कुल वित्त हस्तान्तरणमध्ये प्रदेशमा रु.१ खर्ब ५ अर्ब ६ करोड ६८ लाख र स्थानीय तहमा रु.२ खर्ब ९५ अर्ब २ करोड २ लाख हस्तान्तरणबाट विनियोजन भएको छ।

वित्त हस्तान्तरणका लागि विनियोजित रकम कुल संघीय बजेटको २२.८४ प्रतिशत र राजस्व बाँडफाँट समेत गणना गर्दा ३२.७८ प्रतिशत हुन आउँछ। समीक्षा अवधिमा प्रदेशलाई रु.३८ अर्ब ७२ करोड ५१ लाख र स्थानीय तहलाई रु.१ खर्ब ४२ अर्ब ८० करोड २४ लाख वित्त हस्तान्तरण भएको छ। प्रदेशतर्फ ३६.८६ प्रतिशत र स्थानीय तहमा ४८.४० प्रतिशत हस्तान्तरण भएको छ। समीक्षा अवधिमा प्रदेश र सबै स्थानीय तहमा गरी कुल अनुदानको ४५.३७ प्रतिशत खर्च भएको छ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गरिने रकम र समीक्षाअवधिसम्म हस्तान्तरण भएको अनुदान देहायका तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.१: प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण

(रु.लाखमा)

आर्थिक वर्ष	निकाय	विनियोजन			६ महिनामा भएको वित्त हस्तान्तरण		
		चालु	पुँजीगत	जम्मा	चालु	पुँजीगत	जम्मा
२०७९/८०	प्रदेश	७७९२०१	५१५४०५	१२९४६०६	२८२९८१	८६६२५	३६९६०६
२०७९/८०	स्थानीय तह	२६३९५६५	३६४१५१	३००३७१६	१३२७९४०	१४७२८६	१४७५२२६
	जम्मा रकम	३४१८७६६	८७९५५६	४२९८३२२	१६१०९२१	२३३९११	१८४४८३२
२०८०/८१	प्रदेश	७३५८५३	३१४८१५	१०५०६६८	२८४६५०	१०२६०१	३८७२५१
२०८०/८१	स्थानीय तह	२६३०८५७	३१९३४५	२९५०२०२	१३३९५८७	८८४४६	१४२८०३४
	जम्मा रकम	३३६६७१०	६३४१६०	४०००८७०	१६२४२३७	१९१०४७	१८१५२८४

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

स्थानीय तहमा विनियोजन भएको जम्मा अनुदानमा सशर्त अनुदानको हिस्सा ६५ प्रतिशत र समानीकरण अनुदानको हिस्सा २९.६ प्रतिशत रहेको छ भने प्रदेशमा यस्तो अनुपात क्रमशः ३४ प्रतिशत र ५५.८३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। स्थानीयमा तहमा विनियोजित अनुदान मध्ये सशर्त (चालु) अनुदानमा मात्रै ५९.१ प्रतिशत हिस्सा रहेको देखिन्छ।

समीक्षा अवधिमा खर्च तर्फ कुल सशर्त चालु अनुदानको ५०.८६ प्रतिशत प्रगति देखिएको छ भने सशर्त पुँजीगत अनुदानको कार्य प्रगति ३६.१ प्रतिशतमा मात्रै सिमित रहेको छ।

तालिका ७.२: प्रदेश तथा स्थानीय तहमा विनियोजित र हस्तान्तरण भएको रकम (रु.लाखमा)

क्र.सं.	अनुदान	विनियोजन			६ महिनामा भएको वित्त हस्तान्तरण		
		प्रदेश	स्थानीय तह	जम्मा	प्रदेश	स्थानीय तह	जम्मा
१	समानिकरण अनुदान	५८६६७५	८७३५२९	१४६०२०४	२३६२७६	४२४२२९	६६०५०५
२	सशर्त (चालु)	१३८५२८	१७४४५८९	१८८३११७	४५०११	९१२८०२	९५७८१३
३	सशर्त पुजीगत	२१८६७०	१७४३५८	३९३०२८	७५५६१	६६४५९	१४२०२१
४	विशेष(चालु)	१०६५०	१२७३९	२३३८९	३३६३	२५५७	५९१९
५	विशेष(पुजीगत)	३३९२९	७४५३०	१०८४५९	६९६६	१०७४३	१७७०९
६	समपूरक अनुदान	६२२१६	७०४५७	१३२६७३	२००७४	११२४३	३१३१७
जम्मा रु.		१०५०६६८	२९५०२०२	४०००८७०	३८७२५१	१४२८०३४	१८१५२८४

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

७.२ प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँट

प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई चालु आर्थिक वर्षको लागि राजस्व बाँडफाँट बापत रु.१ खर्ब ७३ अर्ब ९२ करोड १७ लाख हस्तान्तरण हुने अनुमान गरिएको छ। २०८० पुस मसान्तसम्म मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट सङ्कलन हुने अन्तःशुल्क रकममध्ये प्रदेश र स्थानीय तहलाई सूत्र अनुसार (१५ प्रतिशत) ले हुने रु.२८ अर्ब २७ करोड २५ लाखका दरले जम्मा रु.५६ अर्ब ५४ करोड ५० लाख बाँडफाँट गरि पठाइएको छ।

मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्क (आन्तरिक उत्पादन) बाट संकलित राजस्व संघीय विभाज्य कोषमा जम्मा गरी मासिक रूपमा प्रदेश र स्थानीय तहमा राजस्व बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। हालसम्म प्रदेश र स्थानीय तहको राजस्व बाँडफाँट देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका ७.३: राजस्व (मू.अ.कर र अन्तःशुल्क बाँडफाँट) (रु.लाखमा)

विवरण	राजस्व बाँडफाँट
प्रदेश	२८२७२५
स्थानीय तह	२८२७२५
जम्मा	५६५४५०

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

७.३ प्रदेशगत वित्त हस्तान्तरण र खर्चको स्थिति

चालु आर्थिक वर्षमा प्रदेशतर्फ वित्तीय समानीकरण, सशर्त, विशेष र समपूरक अनुदान गरी कुल रु.१ खर्ब ५ अर्ब ६ करोड ६८ लाख विनियोजन भएको छ। समीक्षा अवधिमा प्रदेशतर्फ हस्तान्तरणको गरिएको रकम र खर्च सम्बन्धी विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.४: प्रदेशगत वित्त हस्तान्तरणको स्थिति

(रु.लाखमा)

प्रदेश	व्यय अनुमान अनुसारको विनियोजित अनुदान	वित्त हस्तान्तरण			कुल हस्तान्तरण बाट भएको जम्मा खर्च
		पहिलो ६ महिनामा	चालु तर्फ	पूँजीगत तर्फ	
कोशी प्रदेश	१६११७०	८२०५७	५५२६२	२६७९५	२६५५५
मधेश प्रदेश	१३४५३५	०	०	०	०
बागमती प्रदेश	१५८१२३	७६९१४	५२७९७	२४११७	२५८९०
गण्डकी प्रदेश	१३६०४०	३५४७०	२३९२६	११५४४	१८९५६
लुम्बिनी प्रदेश	१५३८४२	९४८५४	७२३९४	२२४६०	२५५५२
कर्णाली प्रदेश	१६२७३९	६२३५५	५४५९९	७७५६	१८९६३
सुदूरपश्चिम प्रदेश	१४४२१९	३५६०१	२५६७२	९९२९	२०२८५
जम्मा	१०५०६६८	३८७२५१	२८४६५०	१०२६०१	१३६२०१

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

समीक्षा अवधिमा संघीय सञ्चित कोषबाट प्रदेशलाई रु.३८ अर्ब ७२ करोड ५१ लाख वित्त हस्तान्तरण भएकोमा चालुतर्फ रु.२८ अर्ब ४६ करोड ५० लाख र पूँजीगततर्फ रु.१० अर्ब २६ करोड १ लाख हस्तान्तरण भएको छ। कुल हस्तान्तरित रकममध्ये रु.१३ अर्ब ६२ करोड १ लाख खर्च भएको छ, जुन वित्त हस्तान्तरणको ३५.१७ प्रतिशत हो। गत आर्थिक वर्षको यही समीक्षा अवधिमा ४५.११ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ। विनियोजन ऐन, २०८० को दफा ४ को उपदफा (५) बमोजिम वित्तीय समानीकरण अनुदानबाट खर्च भएको रकमको विवरण बुझाउनु पर्नेमा मधेश प्रदेशले विवरण नबुझाएकोले उक्त प्रदेशलाई वित्त हस्तान्तरण भएको छैन। यस समीक्षा अवधिमा सुदूरपश्चिम प्रदेशले ५६.९ प्रतिशत र गण्डकी प्रदेशले ५३.४ प्रतिशत खर्च गरेको देखिन्छ।

७.४ प्रदेशको बजेट र खर्चको स्थिति

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा सातै प्रदेशको कूल बजेट रु.२ खर्ब ८० अर्ब ११ करोड ९६ लाख भएकोमा समीक्षा अवधिमा कुल खर्च रु.४३ अर्ब २५ करोड २८ लाख खर्च भएको छ जुन कूल प्रदेशको बजेटको १५.४४ प्रतिशत हो। सबैभन्दा बढी कोशी प्रदेशमा २०.८७ प्रतिशत खर्च भएको छ। सबैभन्दा कम मधेश प्रदेशमा ६.६८ प्रतिशत खर्च भएको छ। व्यय अनुमान अनुसारको बजेट र खर्च सम्बन्धी विस्तृत विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.५ : प्रदेशगत खर्चको अवस्था

(रु.लाखमा)

प्रदेश	प्रदेशको जम्मा			चालु			पूँजीगत			वित्तीय व्यवस्था		
	प्रदेशको कुल बजेट अनुमान	जम्मा खर्च	जम्मा खर्च प्रतिशत	विनियोजन	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजन	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजन	खर्च	खर्च प्रतिशत
कोशी प्रदेश	३६७४३५	७६६७९	२०.८७	१६३४८४	४९३५७	३०.१९	२०३८५०	२७३२१	१३.४०	१००	०	०
मधेश प्रदेश	४४११४६	२९४५१	६.६८	१८५४३७	१८६९५	१०.०८	२५५७०८	१०७५६	४.२१	०	०	०
बागमती प्रदेश	६२७०९०	१०६४५७	१६.९८	२६४५०७	५९९६९	२२.६७	३५७५८३	४६४८८	१३.००	५०००	०	०
गण्डकी प्रदेश	३३४२७२	५५२६८	१६.५३	१२७३६७	२७२४३	२१.३९	२०१९०४	२८०२४	१३.८८	५०००	०	०
लुम्बिनी प्रदेश	४०४७९७	७४८७५	१८.५०	१७२०९२९	३८०२१	२.२१	२३२७०४	३६८५३	१५.८४	०	०	०
कर्णाली प्रदेश	३३३७९७	४३८३३	१३.१३	१३८००८	२९०२२	२१.०३	१९५७८८	१४८१०	७.५६	०	०	०
सुदूरपश्चिम प्रदेश	२९२६५९	४५९६५	१५.७१	११९४३५	२५५७४६	२१४.१३	१७०२२३	२०३९०	११.९८	३०००	०	०
जम्मा	२८०११९६	४३२५२८	१५.४४	२७१९१६७	४७८०५३	१७.५८	१६१७७६०	१८४६४२	११.४१	१३१००	०	०

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

- समीक्षा अवधिमा संघको जम्मा खर्च ३२.७५ प्रतिशत भएकोमा प्रदेशहरूको औसतमा १५.४४ प्रतिशत मात्र खर्च भएको देखिन्छ।

७.५ स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण र खर्चको अवस्था

चालु आर्थिक वर्षमा संघबाट वित्तीय समानीकरण, सशर्त, विशेष र समपूरक अनुदानको रूपमा ७ सय ५३ स्थानीय तहका लागि रु.२ खर्ब ९५ अर्ब २ करोड २ लाख संघीय संचित कोषबाट वित्त हस्तान्तरणबाट हुने विनियोजन रहेकोमा समीक्षा अवधिमा रु.१ खर्ब ४२ अर्ब ८० करोड ३४ लाख हस्तान्तरण भएको छ। उक्त हस्तान्तरण भएको रकम अनुमानको ४८.४० प्रतिशत हो। समीक्षा अवधिमा हस्तान्तरण भएको रकममध्ये रु.८० अर्ब १३ करोड ९ लाख मात्र खर्च भएको छ। जुन हस्तान्तरित रकमको ५६.११ प्रतिशत मात्र हुन आउँछ। यसले वित्त हस्तान्तरण भएको रकम खर्च गर्ने क्षमता समेत कमजोर भएको देखाउँछ।

तालिका नं ७.६: स्थानीय तहमा भएको हस्तान्तरण

(रु.लाखमा)

आर्थिक वर्ष	विनियोजन	हस्तान्तरण भएको रकम	हस्तान्तरण प्रतिशत	कुल हस्तान्तरण बाट भएको जम्मा खर्च	हस्तान्तरित रकममध्ये खर्च प्रतिशत
२०८०/८१	२९५०२०२	१४२८०३४	४८.४०	८०१३०९	५६.११

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

चालु आर्थिक वर्षका लागि स्थानीय तहहरूले स्थानीय संचित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA) मा प्रविष्टी गरेको कुल बजेट रु.५ खर्ब ४४ अर्ब ५५ करोड १५ लाख रहेकोमा समीक्षा अवधिमा रु.१ खर्ब ३७ अर्ब ७३ करोड ९४ लाख खर्च भई कूल बजेटको २५.२९ प्रतिशत खर्च भएको देखिएको छ।

७.६ नेपालमा वित्तीय संघीयताको सन्दर्भमा भएका उपलब्धिहरू

- वित्तीय संघीयता कार्यान्वयन गर्ने कानुनी प्रवन्ध गरिएको र निरन्तर सुधारका कार्यहरू भइरहेका छन्। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र नेपाल सरकार कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदन, परिमार्जनको कार्य भइरहेको छ।
- आर्थिक कार्यप्रणालीको क्रममा देखिएका समस्याहरू सम्बोधन गर्न, आयोजनाको दोहोरोपना अन्त्य गर्न र अनुदान हस्तान्तरणमा सुधार गर्न आयोजना वर्गीकरणको मापदण्ड जारी गरिएको छ।
- सार्वजनिक स्रोतको विनियोजन, आर्थिक अनुशासन, राजस्व, बजेट, कारोवारको लेखाङ्कन र आन्तरिक नियन्त्रणका क्षेत्रमा संस्थागत तथा प्रणालीगत सुधार गरिएको छ। LMBIS, TSA, CGAS, PLMBIS, PTSA र SuTRA मा नियमित सुधार गरिएको छ। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकीकृत NPSAS मा आधारित वित्तीय विवरण तयार भएको छ। स्थानीय तहको राजस्व सङ्कलन, लेखाङ्कन र प्रतिवेदन गर्न SuTRA राजस्व मोड्युल तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।
- संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको आर्थिक विषय र वित्तीय संघीयता कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउन प्रमुख समन्वयकारी संयन्त्रहरू (राष्ट्रिय समन्वय परिषद्, अन्तरसरकारी वित्त परिषद् र विषयगत समिति) क्रियाशील रहेका छन्।
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगबाट वित्तीय समानीकरण अनुदानलाई न्यूनतम, सुत्रमा आधारित र कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा हस्तान्तरण गर्ने कार्य भएको छ। न्यूनतम अनुदानले स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने, सुत्रमा आधारित अनुदानले वित्तीय अन्तर कम गर्ने र

कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा आधारित अनुदानले सुधार गर्न प्रोत्साहन मिलेको छ। राजस्व बाँडफाँट, प्राकृतिक स्रोतको परिचालनबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँट पनि आधार र सुचकमा आधारित बनाउने कार्य भएको छ।

- प्रदेश र स्थानीय तहमा आन्तरिक स्रोत परिचालन तथा माथिल्लो तहबाट प्राप्त हुने वित्त हस्तान्तरणबाट प्राप्त स्रोत समेतले पनि वित्तीय न्यूनता भएमा घाटा बजेट कार्यान्वयन गर्ने कानूनी आधार तयार गर्न सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन नियमावली तयार गरी स्वीकृतिको लागि मन्त्रिपरिषद्मा पेश भएको छ।
- वित्त हस्तान्तरण र यसको सुदृढ कार्यान्वयनका लागि प्रदेश र स्थानीय तहको वित्त व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने नमूना कानून तथा मापदण्डहरू तयार गरी पठाउने कार्य भएको छ। राजस्व सुधार कार्ययोजना र राजस्व स्रोत सम्भाव्यताका क्षेत्रमा अध्ययन र विश्लेषणका कार्य भएका छन्।
- स्थानीय तहहरूले वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीको शुरू भएको छ। बजेट अनुशासन तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय र सहकार्यका कार्य अगाडि बढिरहेका छन्।
- कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीले समयमै बजेट पारित नगर्ने स्थानीय तहहरूको सङ्ख्या कम हुँदै गएको छ। प्रदेश र स्थानीय तहमा वित्तीय अनुशासनमा क्रमिक सुधार हुँदै गएको छ।
- पछिल्ला वर्षहरूमा प्रदेश र स्थानीय तहमा खर्च नभएको नगद मौज्जात घट्दो प्रवृत्तिमा रहेको छ।

७.७ नेपालमा वित्तीय संघीयताका चुनौतीहरू

- प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता र राजस्व क्षमताको पहिचान गरी स्रोत व्यवस्थापन गर्नु।
- जनप्रतिनिधि र वित्त व्यवस्थापनमा संलग्न जनशक्तिबीच वित्तीय सुशासन कायम गर्न फलदायी अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्नु।
- तीनै तहमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु, सीमित स्रोतको कुशलतापूर्ण विनियोजन गर्नु र कार्यान्वयन दक्षता अभिवृद्धि गर्नु, समयमा बजेट पारित गरी खर्च गर्ने प्रणाली स्थापित गर्नु।
- प्रदेश र स्थानीय तहहरूको खर्च क्षमता वृद्धि गरी नगद मौज्जातको हिस्सा कम गर्नु। तीनै तहको नगद व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाई आन्तरिक ऋण परिचालनको परिमाण र व्याज खर्च न्यूनीकरण गर्नु।
- सार्वजनिक खर्चको विनियोजनलाई बस्तुगत बनाई वितरणमुखी बजेट विनियोजन गर्ने प्रवृत्तिलाई रोकी पुँजी निर्माण र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्नु।

७.८ वित्तीय संघीयता कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार र कार्य जिम्मेवारी स्पष्ट हुने गरी कानूनको कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा गर्न नसक्नु।
- प्रदेश र स्थानीय तहको आवश्यकता र सम्भावना अनुसार स्रोत परिचालनको क्षेत्रमा क्षमता वृद्धि गर्न नसक्नु।

- संघीय इकाईहरू बीचको वित्तीय अन्तर (Fiscal Gap) को वस्तुगत मापन गर्न नसक्नु, वित्त हस्तान्तरणबाट वित्तीय अन्तर (Vertical and Horizontal) कम गर्न आधार र मापदण्ड बमोजिम तथ्याङ्क प्रणाली विकास गर्न नसकिएको।
- नेपाल सरकारले हस्तान्तरण गर्ने वित्तीय अनुदानमा समानीकरण अनुदानको हिस्सा बढी हुनु पर्नेमा सशर्त अनुदानको भार बढ्दै जानु। संघीय वित्त हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुने स्रोतमाथिको अधिक निर्भरताका कारण प्रदेश र स्थानीय तहको संवैधानिक र कानूनी अधिकारको उपयोग कमजोर हुनु।
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरूमा एकै प्रकृतिका कार्यालय र संरचना स्थापना भई एकै प्रकारको सेवा प्रवाह र विकासको प्राथमिकतामा सबै तहको स्रोत प्रयोग भएकोले चालु खर्च क्रमशः वृद्धि हुँदै जानु; कार्यक्रम र योजनाहरूमा दोहोरोपना हुनु र नतिजामूलक कार्यप्रवृत्तिमा हास आउनु।
- प्रदेश र स्थानीय तहका राजस्व अधिकारको उपयोग गरी स्रोतको पहिचान गर्ने, सङ्कलन गर्ने, विनियोजन गर्ने, खर्च गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न नसकिनु।
- संघीय राजस्व लक्ष्य अनुसार सङ्कलन हुन नसक्दा अनुमानित वित्त हस्तान्तरणको र वास्तविक वित्त हस्तान्तरणमा सन्तुलन कायम गर्न कठिनाई हुनु।

७.९ सुधारका क्षेत्र

- खर्चको आवश्यकता पहिचान गर्न राष्ट्रिय मानक र मापदण्ड तयार गर्ने, कार्य जिम्मेवारीको विस्तृतीकरणका आधारमा एकल जिम्मेवारीका सम्बन्धमा सम्बन्धित तहले मानक र मापदण्ड तयार गर्ने, साझा अधिकार र जिम्मेवारीका सम्बन्धमा माथिल्लो इकाईले मानक र मापदण्ड तयार गरी सोका आधारमा खर्चको आवश्यकता पहिचान गर्ने।
- प्राथमिकताप्राप्त कार्यक्रम र योजनाको आवश्यकता पहिचान गरी आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक बजेटमा समेट्ने गरी समयबद्ध (Log frame) तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।
- संविधानको अनुसूची बमोजिम तीनै तहका सरकारले हरेक कार्य जिम्मेवारीको राजस्वको क्षमता पहिचान गर्न तहगत राजस्व अधिकार र दायरा पहिचान गरी प्रचलित दरले अधिकतम राजस्व सम्भाव्यताको अनुमान गर्ने र सोको परिचालन गर्ने क्षमता बढाउने रणनीति तयार गर्ने।
- खर्चको आवश्यकता, विकास एवम् पूर्वाधार विकास र राजस्व क्षमताको आधारमा संघीय इकाईबीचको Vertical र Horizontal वित्तीय अन्तर (Fiscal Gap) पहिचान गर्ने।
- वित्तीय अन्तर कम हुने गरी वैज्ञानिक र समन्यायिक तवरले वस्तुगत आधारमा वित्त हस्तान्तरण गर्ने।
- प्राकृतिक स्रोत परिचालनको सम्बन्धमा तहगत रूपमा उत्पन्न हुने वा हुनसक्ने विवाद समाधानका लागि विद्यमान संयन्त्रहरूलाई क्रियाशील बनाउने। संघीयताको सफल एवम् अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको अध्ययन गरी शीघ्र समाधानका उपाय अवलम्बन गरी प्रभावकारी स्रोत परिचालन गर्ने। लाभ र प्रतिफलको समन्यायिक बाँडफाँट हुने आधार तयार गरी वित्त हस्तान्तरणलाई सुनिश्चित गर्ने।
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र बजेट निर्माण दक्षता अभिवृद्धि गर्ने। कार्य जिम्मेवारीका आधारमा दोहोरो नपर्ने गरी निश्चित मापदण्ड तोकी योजना निर्माण गर्ने।

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा आयोजना बैङ्क र मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरी विनियोजन कुशलता, योजनाको प्राथमिकीकरण र बजेटको कार्यान्वयन दक्षता अभिवृद्धि गर्ने। आर्थिक अनुशासन कायम गर्ने। पुँजीगत खर्च क्षमता बढाउने। विकास सहायताको बजेट समर्थनमा र नतिजा देखिने कार्यक्रममा आवद्ध हुने गरी उपयोग क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- एकिकृत र खण्डीकृत तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण गर्न र यसका लागि सूचना प्रविधिमा आधारित प्रणालीको विकास गर्ने प्रतिवेदन प्रणाली व्यवस्थित र सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई समयमै प्रतिवेदन हुने गरी तीनै तहका प्रणालीबीच अन्तरआवद्धता कायम गर्ने।
- अनुदानबाट अनुदान वितरण गर्ने अभ्यासमा सुधार गर्ने।
- सम्पुरक र विशेष अनुदान हस्तान्तरणमा दायित्व सिर्जना भइसकेका पुराना आयोजनाहरू सम्पन्न नगरी नयाँ प्रस्ताव आह्वान नगर्ने।
- वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी शिक्षालाई प्रदेश र स्थानीय तहमा समेत प्रभावकारी बनाई बजेट अनुशासन र खर्च गर्ने क्षमता वृद्धि र कर शिक्षालाई एकीकृत रूपमा वित्तीय व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमको रूपमा संघीय तहबाटै प्राथमिकता दिई संरचनागत र नीतिगत व्यवस्था गर्ने।

परिच्छेद - आठ

बजेट कार्यान्वयन र स्रोत व्यवस्थापनका लागि गर्नुपर्ने कार्य

समृद्धि, सुशासन र सामाजिक न्याय कायम गर्न परिलक्षित चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटको पहिलो ६ महिनाको कार्यान्वयनको अवस्था, बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनको क्रममा अनुभूत गरिएका समस्या तथा बाँकी अवधिको राजस्व र व्ययको संशोधित अनुमानका आधारमा चालु आर्थिक वर्षको बजेटलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी लक्षित नतिजा प्राप्त गर्न देहाय बमोजिम थप कार्य गर्नुपर्ने देखिएको छ।

८.१ अल्पकालमा गर्नुपर्ने कार्य

८.१.१ बजेट कार्यान्वयन

- चालु खर्चमा मितव्ययिता कायम गर्न सबै सरकारी संस्था, नियामक निकाय र सार्वजनिक संस्थानमा नयाँ संरचना र दरबन्दी सिर्जना नगर्ने।
- चालु खर्च विनियोजनको मापदण्ड बनाई मितव्ययिता कायम गर्ने।
- चालु आर्थिक वर्षको सिर्जित दायित्व अर्को आर्थिक वर्षमा सार्ने प्रवृत्तिलाई न्युनीकरण गर्ने।
- बजेट खर्च, राजस्व सङ्कलन, ऋण, वैदेशिक सहायता परिचालन तथा सोको उपयोग बीच सन्तुलन कायम गर्दै पुँजीगत खर्चतर्फ आयमूलक, रोजगारी उन्मुख र दिगो विकासमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने आयोजनाको प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्ने।
- अनिवार्य रूपमा सहभागी हुनुपर्ने बाहेक वैदेशिक भ्रमणको स्वीकृति नदिने।
- अति आवश्यक अवस्थामा बाहेक चालु खर्चको लागि थप निकासा नगर्ने।
- आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी मापदण्डभित्र परेका तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पर्ने बाहेक कुनै पनि आयोजना तथा कार्यक्रमलाई स्रोत सहमति उपलब्ध नगराउने।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र राष्ट्रिय महत्वका आयोजनामा स्रोतको अभाव नहुने व्यवस्था मिलाउने।
- कर्मचारी समायोजन ऐन अनुसार प्रदेश र स्थानीय तहमा समायोजन भएका कर्मचारीहरूको तत् तत् तहका कानून अनुसार तह/स्तर वृद्धि भई थप हुने आर्थिक दायित्व सम्बन्धित तहले आफ्नै स्रोतबाट व्यहोर्ने व्यवस्था गर्ने।
- वैदेशिक सहायता अन्तर्गत सोझै भुक्तानी हुने र वस्तुगत सहायताको खर्चको विवरण सम्बन्धित आयोजना र दातृ निकायबाट लिई नियमित रूपमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था मिलाई बजेट प्रणालीमा आवद्ध गर्ने।
- राष्ट्रिय गौरव, ठूला र रणनीतिक महत्वका आयोजनाबाट अन्य आयोजना/कार्यक्रममा रकमान्तर प्रस्ताव नगर्ने।
- वैदेशिक सहायतामा सञ्चालित आयोजनाको कार्यसम्पादनमा सुधार ल्याउन प्रभावकारी अनुगमन गर्ने।
- स्वीकृत बजेट तथा कार्यक्रमको उद्देश्य फरक हुने गरी आयोजना/कार्यक्रम संशोधन/रकमान्तर प्रस्ताव नगर्ने।

- सञ्चालन विधि तय नभएका र कार्यविधि, मापदण्ड स्वीकृत नभएका कार्यक्रमहरू हाललाई स्थगित गर्ने।

८.१.२ राजस्व व्यवस्थापनतर्फ

८.१.२.१ कर राजस्वतर्फ

- लक्ष्य अनुरूपको राजस्व सङ्कलन अभिवृद्धि गर्न राजस्व प्रणालीलाई प्रविधिमैत्री, स्वचालित, पारदर्शी र करदातामैत्री बनाई स्वेच्छिक कर सहभागिता एवम् कर परिपालना अभिवृद्धि गर्ने।
- सीमानाका तथा आन्तरिक बजारबाट हुने राजस्व चुहावट नियन्त्रण गर्न भन्सार प्रशासन, सुरक्षा निकाय, क्वारेन्टिन लगायतका निकायका बीचमा स्पष्ट क्रियाकलाप, समयसीमा र जिम्मेवारी किटान गरी राजस्व चुहावट नियन्त्रणलाई प्रभावकारी बनाउने।
- कर परीक्षण तथा अनुसन्धानको कार्यलाई नियमित र गुणस्तरीय बनाई राजस्व समयमै प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- भन्सार र आन्तरिक कर प्रशासन सम्बद्ध निकायहरूको सूचना प्रणाली बीच अन्तर आबद्धता कायम गरी Real-time Data Exchange गर्ने व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने, सूचना प्रविधिको नियमित रूपमा कार्यात्मक र प्रणालीगत परीक्षण (Functional & System audit) गरी यसमा सामयिक सुधार गर्दै जाने।
- असुलउपर गर्नुपर्ने बेरुजू तथा बक्यौता र राजस्व असुलीको कार्य प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउने। उल्लेखित कार्यलाई संलग्न कर्मचारीको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनसँग आवद्ध गर्ने।
- राजस्व चुहावट नियन्त्रणका लागि आवश्यक कानूनी सुधार गर्दै जिम्मेवार निकायबीच प्रभावकारी समन्वय कायम गरी सबै प्रकारका ठगी, छली एवम् चुहावट नियन्त्रण अभियानलाई सशक्त बनाउने।
- कर कानूनहरूको परिपालना नगर्ने प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्न करदाता शिक्षा, कर परीक्षण र अनुसन्धान कार्यलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई प्रदर्शनीय प्रभाव पर्ने गरी कार्य गर्ने।
- बजेट विनियोजन भई वा आन्तरिक आम्दानीतर्फको सरकारी रकम विभिन्न कोषहरूमा रहेको वा फ्रिज भएको अवस्थामा सो रकम सञ्चित कोषमा दाखिला गराउने व्यवस्था गर्ने।
- करयोग्य अनौपचारिक आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई नियमनको माध्यमबाट औपचारिक प्रणालीमा आवद्ध गर्दै कराधार विस्तार गर्ने।

८.१.२.२ गैरकर राजस्वतर्फ

- सरकारले लगानी गरेका निकायबाट प्राप्त हुने साँवा, ब्याज, लाभांश लगायतका रकमहरू निर्धारित समय भित्रै प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- गैरकर राजस्व सङ्कलनको लागि नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने। सरकारका विभिन्न कोषमा निष्क्रिय रहेका रकमहरू सञ्चित कोषमा जम्मा गरी परिचालन गर्ने।
- नेपाल सरकारलाई सरकारी बाँकी सरह तिर्न बुझाउन बाँकी रकमको लगत तयार गरी असुल उपर गर्ने।

- गैरकर राजस्वका दरलाई समयानुकूल पुनरावलोकन गरी लागत प्रभावित, पारदर्शी, वैज्ञानिक र व्यस्थित बनाउने।

८.१.३ अन्तर्राष्ट्रिय सहायतातर्फ

- विकास सहायतालाई राष्ट्रिय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा उच्च प्रतिफल प्राप्त हुने रणनीतिक र राष्ट्रिय गौरवका आयोजनामा परिचालन गर्ने।
- सबै प्रकारका विकास सहायलाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीमा समावेश गरी पारदर्शी बनाउने।
- समिश्रित वित्त, दक्षिण-दक्षिण एवम् त्रिपक्षीय सहायता, विकासका लागि निजी क्षेत्रसँग साझेदारी, विकासका लागि कर जस्ता नयाँ उपकरणहरूको प्रयोग गर्न क्षमता विकास गर्ने।
- आयोजनाहरूको सोधभर्ना रकम समयमै प्राप्त गर्नका लागि सम्बन्धित आयोजनाका पदाधिकारी र विकास साझेदार बीच समन्वय र सहजीकरण गर्ने।
- द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय वैदेशिक सहायता प्रतिवद्धता अनुरूप प्राप्त नहुँदा स्रोतान्तर गरी बजेट कायम गर्नुपर्ने अवस्था सिर्जना भएकोले प्रतिवद्धता अनुरूपको स्रोत परिचालन गर्न आयोजनाको समयवद्ध कार्यान्वयनमा जोड दिने।
- वैदेशिक सहायता समावेश भएका शर्त अनुदानका कार्यक्रमको हकमा अन्य विषयका अतिरिक्त वित्तीय सम्झौता र आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिकामा भएका व्यवस्थाहरू आयोजना कार्यान्वयनको शर्तको रूपमा पालना गर्ने।
- बजेट सहायता प्राप्तिका लागि निर्दिष्ट गरिएका पूर्व कार्यहरू तथा शर्त बमोजिमको सबै कार्य सम्पादन गरी निर्धारित समयभित्र नै सबै रकम प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- आयोजना आबद्ध वैदेशिक सहायताको अनुदान तथा ऋण परिचालन गर्न सम्पादन गर्नुपर्ने सबै कार्य पुरा गरी वैदेशिक स्रोतको अधिकतम परिचालन गर्ने।
- वैदेशिक अनुदानबाट सञ्चालित आयोजनाको लागि नेपाल सरकारले व्यहोर्नु पर्ने समपूरक कोष (Counterpart Fund) मा पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्ने। त्यस्ता आयोजनाको मास्टर लिष्टमा आयोजनाको कार्य सञ्चालनसँग असम्बन्धित, महंगा र अनावश्यक सवारी साधन र सामग्री समावेश गर्ने प्रवृत्ति निरुत्साहित गर्ने/गराउने।

८.२ दीर्घकालमा गर्नुपर्ने कार्य

८.२.१ बजेट तर्जुमा

- परियोजना कार्यान्वयन कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने। राष्ट्रिय गौरवका आयोजना कार्यान्वयनका लागि छुट्टै कानूनी व्यवस्था गर्ने। राष्ट्रिय महत्त्वका आयोजनाको सञ्चालन सुनिश्चितता तथा मोडालिटी आयोजना शुरू गर्नु अगावै निक्यौल गर्ने। प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन स्वीकृत गर्न लाग्ने समयसीमा सहितको कार्यविधि तयार गर्ने।
- मुआब्जा निर्धारण कार्यलाई व्यवस्थित गर्न जग्गा प्राप्ति सम्बन्धि कानूनमा सुधार गर्ने। वन क्षेत्रको उपयोगलाई सहजीकरण गर्न वन सम्बन्धि कानूनलाई समसामयिक बनाउने।

- चालु खर्च बाञ्छित सीमाभित्र राख्ने। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्ने गरी वित्तीय अनुशासन सम्बन्धी मापदण्ड तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।
- बजेट तर्जुमाको क्रममा मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणालीमा हरेक वर्ष बढ्दै गएका क्रियाकलापहरूलाई एकीकृत खर्च संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्याको आधारमा स्तरीकरण (Standardized) गरी विनियोजन कुशलता र कार्यान्वयन दक्षता कायम गर्ने गरी बजेट तर्जुमा गर्ने।
- अनावश्यक समिति/प्रतिष्ठान/बोर्डहरूको कार्यप्रकृति, कार्यक्षेत्र, कार्य जिम्मेवारी र सान्दर्भिकताका आधारमा एकीकरण, पुनर्संरचना, खारेज र प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्ने।
- प्रदेश र स्थानीयतहबाट सम्पादन हुनुपर्ने काममा दोहोरो पर्ने गरी संघीय आयोजना/कार्यक्रम सञ्चालन नगर्ने। संघबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुन बाँकी आयोजना/कार्यक्रमलाई तत् तत् तहमा यथाशीघ्र हस्तान्तरण गर्ने।
- बजेट तर्जुमाको मौजुदा क्रियाकलापमा आधारित बजेट व्यवस्थालाई यथार्थपरक बनाई लागत लाभको आधारमा उच्च प्रतिफल दिने, पूर्व तयारी पुगेका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजन गर्ने।
- मन्त्रालय/निकायले अनिवार्य दायित्व बापतका खर्च र विगतमा स्रोतको सहमति प्राप्त आयोजनामा पुग्दो रकम प्रस्ताव गर्ने/गराउने।
- आयोजना कार्यान्वयन पूर्व गर्नुपर्ने तयारी पुरा नगरी ठेक्का सम्झौता गर्ने गराउने आयोजना/कार्यालय प्रमुखलाई प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही गर्ने।
- आयोजना वर्गीकरणको आधार तथा मापदण्ड अनुसार संघीय सरकारका दायित्व र कार्यक्षेत्र भित्रका आयोजना तथा कार्यक्रम मात्र प्रस्ताव गर्ने। राष्ट्रिय आयोजना बैङ्कमा प्रविष्टि गरिएका विकास आयोजना मात्र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गर्ने।
- बजेट तर्जुमाका क्रममा एकमुष्ट बजेट विनियोजन भएको अवस्थामा सम्बन्धित निकायहरूबाट समयमै बाँडफाँट नगर्ने प्रवृत्ति रहेकोले प्रदेश तथा स्थानीय तह मार्फत कार्यान्वयन गरिने कार्यक्रम/आयोजनाको लागि बजेट विनियोजन गर्दा नै वित्त हस्तान्तरण प्रस्ताव गर्ने।
- सार्वजनिक संस्थानमा सरकारले ऋण तथा शेयरमा गर्ने लगानी र जमानत दिने कार्यमा एकरूपता ल्याउन एकिकृत नीतिगत (Umbrella Policy) व्यवस्था गर्नु पर्ने।
- आयोजना विकास गर्ने हालको प्रणालीमा परिवर्तन गर्ने। आर्थिक क्रियाकलापलाई बढोत्तरी गर्ने, आर्थिक केन्द्र जोड्ने गरी मात्र भौतिक पूर्वाधार आयोजनाको छनौट गर्ने।
- सार्वजनिक नीजि साझेदारीबाट सञ्चालन गर्न सकिने आयोजनाको पहिचान र विकास गरी नयाँ वित्तीय उपकरणहरूबाट सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने।
- सार्वजनिक भवन निर्माण गर्ने हालतको ढाँचा परिवर्तन गरी एउटै भवनमा विभिन्न निकाय रहने गरी लगानी गर्ने।
- आन्तरिक ऋणको केही हिस्सा उच्च प्रतिफल दिने आयोजनामा आयोजना वण्डका रूपमा परिचालन गर्ने।
- सरकारले अनुदान दिने कार्यलाई व्यवस्थित गर्न, दोहोरो पर्न नदिन अनुदान सम्बन्धि एकिकृत नीतिको तर्जुमा गर्ने। प्रतिफल र उत्पादनसँग आबद्ध हुने गरी मात्र पुँजीगत तथा ब्याज अनुदान

दिने नीति अबलम्बन गर्ने। अनुदान दिँदा प्रति इकाई लागतको ५० प्रतिशतभन्दा बढी नहुने गरी लागू गर्ने। कार्यक्रमहरूको आवधिक मूल्याङ्कन गरी त्यसको प्रतिफल वा प्रभाव मूल्याङ्कन गरेर मात्र कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने वा पुनर्संरचना गर्ने भन्ने विषयको निक्कैल गर्नुपर्ने।

- कार्यालय भवन, सभाहल, बसपार्क जस्ता सार्वजनिक संरचनाको डिजाइन, लागत र सञ्चालन विधि निश्चित मापदण्डको आधारमा निर्धारण गर्ने। सरकारी भवनको लागत, डिजाइन र मापदण्ड बनाई सोको आधारमा बजेट विनियोजन गर्ने।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट कार्यान्वयन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि मन्त्रालयहरूमा बजेट राखी आर्थिक वर्षको बीचमा मन्त्रालयहरूले सशर्त अनुदानको रूपमा प्रदेश र स्थानीय तहमा पठाउने प्रवृत्ति बन्द गर्ने।
- कृषिलाई प्राथमिकता दिने अनुदानलाई एकीकृत गर्ने, उत्पादनमा आधारित अनुदान प्रणाली लागू गर्ने, कृषिलाई एउटा मन्त्रालयको रूपमा मात्र होइन, क्षेत्रको रूपमा हेरी सम्बद्ध मन्त्रालयहरू समेतको कार्यक्रमबीच अन्तरसम्बन्ध हुने गरी कार्यक्रम तयार गर्ने, औद्योगिकीकरणमा जोड दिने, निजी क्षेत्रलाई अधिकतम सहभागी गराउने कार्यक्रम तय गर्ने।
- एउटा कार्यक्रम वा आयोजनाका लागि एकपटक कार्यविधि/निर्देशिका निर्माण गरिसकेपछि प्रत्येक वर्ष पुनः निर्माण गर्नु नपर्ने व्यवस्था गर्ने।

८.२.२ बजेट कार्यान्वयन

- अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट कार्यान्वयनको मार्गदर्शन जारी भए पश्चात बजेट कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूले कार्ययोजना बनाई खरीद प्रक्रिया पुरा गर्ने र तोकिएको समयमा कार्य सम्पन्न गर्ने।
- वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रममा परेका कार्यक्रम मात्र कार्यान्वयन गर्ने। विधायिकी मनसाय अनुरूपका वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरी आर्थिक वर्षको बीचमा नयाँ आयोजना/कार्यक्रम प्रस्ताव नगर्ने, निकास नदिने। आकस्मिक र विशेष परिस्थिति बाहेक रकमान्तर/कार्यक्रम संशोधन समेत नगर्ने/नगराउने।
- अर्थ मन्त्रालयको पूर्व सहमति विना कुनै पनि निकायले थप आर्थिक दायित्व सिर्जना नगर्ने।
- जग्गा प्राप्ति, मुआब्जा वितरण, सिमाङ्कन तथा नक्साङ्कन, वन क्षेत्रको उपयोग, लयायतका तयारी पुरा गरी मात्र भौतिक पूर्वाधार निर्माणसंग सम्बन्धित आयोजना कार्यान्वयन प्रक्रियामा लैजाने।
- राष्ट्रिय गौरव, रणनीतिक महत्त्वका कार्यक्रममा विनियोजित बजेट अन्य कार्यक्रममा सार्न नपाउने व्यवस्था कडाईका साथ पालना गर्ने।
- विकास आयोजनाका लागि आवश्यक पर्ने निर्माण सामग्रीको आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज बनाउने।
- सडक, खानेपानी, विद्युत, ढल निकास लगायतका निर्माण तथा मर्मत सम्बन्धी कार्य छुट्टाछुट्टै समयमा अलग अलग निकायबाट गर्ने व्यवस्थाको सट्टा मूल काम गर्ने जिम्मेवार निकायले नै सबै काम गर्ने गरी बजेट व्यवस्था, खरीद प्रक्रिया र ठेक्का व्यवस्थापनको कार्यमा समन्वय गर्ने।
- सञ्चालित आयोजनाहरूको अनुगमन गर्दा जोखिममा आधारित (Risk Based) अनुगमन गर्ने प्रणाली स्थापित गर्ने।

- बजेट कार्यान्वयनलाई गुणस्तरीय, लागत प्रभावी, नतिजामूलक र निर्धारित समयमा सम्पन्न गर्न अन्तर तह / निकाय समन्वय, सहजीकरण र सहयोग सुनिश्चित गर्ने।
- निर्धारित समय र लागतमा आयोजना सम्पन्न गर्न र गुणस्तर कायम गर्न आयोजना प्रमुख तथा निर्माण व्यवसायीलाई उपलब्धी (Outcome) प्रति जवाफदेही बनाउने, समयमा आयोजना सम्पन्न गर्ने निर्माण व्यवसायी तथा आयोजना प्रमुखलाई पुरस्कार प्रदान गर्ने, समयमा नसक्नेलाई दण्डित गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरणलाई बढी प्रभावकारी, नतिजामूलक र व्यवस्थित बनाउन तोकिएका निकायहरूलाई थप क्रियाशील बनाउने।
- बजेट, निकासा, खर्च र नियन्त्रण लगायत समग्र वित्तीय अनुशासन सुदृढ गर्दै वित्तीय उत्तरदायित्व कायम गर्ने।
- वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रमका लागि विनियोजित बजेट तोकिएको समयभित्र खर्च नभएमा वा बाँकी अवधिमा खर्च हुन नसक्ने भएमा त्यस्तो रकम अनिवार्य रूपमा समर्पण गर्ने।
- सशर्त, सम्पूरक र विशेष अनुदानको रकम आर्थिक वर्ष भित्र खर्च नभई बचत भएमा त्यस्तो बचत रकम सम्बन्धित प्रदेश र स्थानीय तहले सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमार्फत सङ्घीय सञ्चित कोषमा फिर्ता गर्ने।
- बजेट कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाई कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या तत्काल समाधान गर्ने। उच्चस्तरीय अनुगमन संयन्त्र मार्फत ठूला आयोजना कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन गरी कार्यान्वयनको चरणमा देखिएका समस्या समाधान गर्ने।
- निर्माण सामग्रीको उपलब्धताका लागि दीर्घकालिन रणनीति, कानून, मापदण्डहरू तर्जुमा गरी लागू गर्ने।

अनुसूचीहरू

संशोधित आय व्ययको अनुमान

(रु.लाखमा)

	२०८०/८१ को बजेट	२०८० पुससम्मको यथार्थ	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	संशोधित अनुमान प्रतिशत
१ राजस्व (२+३+४)	१४,२२५,४१७	५,१५३,९७६	१२,०२२,९६२	८४.५२
२ कर	१३,०५४,७९६	४,४३५,५२०	१०,६४३,३०५	८१.५३
३ अन्य राजस्व	१,१७०,६२१	५२९,४५६	१,०७०,७६९	९१.४७
४ विविध प्राप्ति	०	१८८,९७८	३०८,८८८	-
५ राजस्व बाँडफाँटमार्फत	१,७३९,२१७	०	१,३२९,८७६	७६.४६
६ संघीय सञ्चित कोषमा दाखिला हुने (१-५)	१२,४८६,२००	५,१५३,९७६	१०,६९३,०८६	८५.६४
७ अनुदान	४९९,४३०	५४,०५४	४०१,२०९	८०.३३
८ संघीय सरकारको राजस्व र अनुदान (६+७)	१२,९८५,६३०	५,२०८,०३०	११,०९४,२९५	८५.४४
९ खर्च (१०+११+१२)	१४,४३६,५८५	४,९३४,९७५	१२,६१५,८६५	८७.३८
१० चालु	७,४१६,९७१	२,६१५,२०३	६,३२४,२६७	८५.२७
११ पुँजीगत	३,०२०,७४४	५०४,४८८	२,५४१,३१९	८४.१३
१२ वित्तीय हस्तान्तरण	४,०००,८७०	१,८१५,२८४	३,७५०,२७९	९३.७४
१३ बजेट बचत(-) न्यून (+) (९-८)	१,४५२,९५५	(२७३,०५५)	१,५२१,५७०	१०४.७२
१४ वित्तीय व्यवस्था	(१,४५२,९५५)	(८१३,७२६)	(१,५२१,५७०)	१०४.७२
१५ वार्षिक वित्तीय सम्पत्ति (१६+१७)	८१९,२८७	२२,५६२	४९४,१३५	६०.३१
१६ सार्वजनिक संस्थानमा ऋण लगानी	६७५,९६३	२२,५१३	३६३,४५६	५३.७७
१७ संस्थानमा शेयर लगानी	१४३,३२४	४९	१३०,६७९	९१.१८
१८ बाह्य वित्तीय सम्पत्ति (१९)	३,५००	२,१६१	३,५००	१००.००
१९ वैदेशिक शेयर लगानी	३,५००	२,१६१	३,५००	१००.००
२० वार्षिक दायित्व (२१ + २२)	(५७४,४२६)	(७३६,८८२)	(६२५,७०५)	१०८.९३
२१ अन्य संस्थाहरूबाट ऋण प्राप्ति **	(२,४००,०००)	(१,३३०,५९८)	(२,४००,०००)	१००.००
२२ ऋणपत्र मार्फत प्राप्त ऋण साँवा भुक्तानी	१,८२५,५७४	५९३,७१६	१,७७४,२९५	९७.१९
२३ बाह्य वित्तीय दायित्व (२४ + २५)	(१,७०१,३१६)	(१०१,५६७)	(१,३९३,५००)	८१.९१
२४ वैदेशिक ऋणको प्राप्ति	(२,१२७,४९१)	(२८४,४८२)	(१,८०८,३६७)	८५.००
२५ वैदेशिक ऋण साँवा भुक्तानी	४२६,१७५	१८२,९१५	४१४,८६७	९७.३५
२६ बजेट बचत(-) न्यून (+) (१३+१४)	०	(१,०८६,७८१)	०	-
२७ कुल आम्दानी (८+२१+२४)	१७,५१३,१२१	६,८२३,११०	१५,३०२,६६२	८७.३८
२८ कुल खर्च (९+१५+१८+२२+२५)	१७,५१३,१२१	५,७३६,३२९	१५,३०२,६६२	८७.३८

* खर्च रकमको चेक बैंकमा नसाटिएको अवस्था हुन सक्ने भएकाले बचत रकम नेपाल राष्ट्र बैंकको माग्दात रकमसँग फरक देखिन सक्दछ।

** रोल ओभर गेन बापतको रकम सञ्चित कोषमा थपिएकोले निष्काशित ऋणपत्रको विवरणको रकमसँग फरक देखिन सक्दछ।

समाहृत स्थिति

शीर्षक	२०८०/८१ को बजेट	पुससम्मको यथार्थ खर्च	२०८०/८१ को संशोधित अनुमानित खर्च	संशोधित अनुमानित खर्च प्रतिशत
चालु खर्च	११,४१७,८४१	४,४३०,४८७	१०,०७४,५४६	८८.२४
पुँजीगत खर्च	३,०२०,७४४	५०४,४८८	२,५४१,३१९	८४.१३
वित्तीय व्यवस्था	३,०७४,५३६	८०१,३५४	२,६८६,७९७	८७.३९
जम्मा	१७,५१३,१२१	५,७३६,३२९	१५,३०२,६६२	८७.३८

शीर्षक	२०८०/८१ को बजेट	पुससम्मको यथार्थ खर्च	२०८०/८१ को संशोधित अनुमानित खर्च	संशोधित अनुमानित खर्च प्रतिशत
नेपाल सरकार	१४,८८६,२००	५,३९७,७९३	१३,०९३,०८६	८७.९५
अनुदान	४९९,४३०	५४,०५४	४०१,२०९	८०.३३
ऋण	२,१२७,४९१	२८४,४८२	१,८०८,३६७	८५.००
जम्मा	१७,५१३,१२१	५,७३६,३२९	१५,३०२,६६२	८७.३८

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ पुस महिनासम्मको कार्यगत खर्च विवरण

(रु.लाखमा)

शीर्षक नं.	कार्यगत शीर्षक	आ.व. २०८०/८१ को बजेट				२०८० पुस महिनासम्मको खर्च				खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	५,९६६,४९०	२३७,९४३	२,३२३,४५२	८,५२७,८८५	२,४५२,९२०	१५,११६	७७९,६७६	३,२४७,७१२	३८.०८
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तीय र वैदेशिक मामिला	२१८,३२०	६,१४३	४६८,८७८	६९३,३४१	१०३,०३०	२,१८५	१८५,९६०	२९१,१७५	४२.००
१.२	बाह्य आर्थिक सहायता	२०९	५३०	२९,०००	२९,७३९	११२	३७४	०	४८६	१.६३
१.३	सामान्य सेवा	७२०,३७५	१६५,८२२	०	८८६,१९७	१७५,६०८	७,२१०	०	१८२,८१९	२०.६३
१.४	सामान्य आधारभूत सेवा	३,०४६	८,७४५	०	११,७९१	४५	१,१३८	०	१,१८३	१०.०४
१.५	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	१०,२०५	३,३७३	०	१३,५७८	१,१४८	३४९	०	१,४९७	११.०३
१.६	अन्य सामान्य सेवा	६८,४६२	५३,३०९	०	१२१,७७१	५,६१०	३,८५५	०	९,४६५	७.७७
१.७	सार्वजनिक ऋण कारोबार	९३३,०२५	२१	१,८२५,५७४	२,७५८,६२०	३४७,२३१	४	५९३,७१६	९४०,९५१	३४.११
१.८	विभिन्न तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	४,०१२,८४८	०	०	४,०१२,८४८	१,८२०,१३५	०	०	१,८२०,१३५	४५.३६
२	रक्षा	५१६,५७७	५६,४६६	०	५७३,०४३	२६५,६३७	९,८०१	०	२७५,४३८	४८.०७
२.१	सैनिक सुरक्षा	५१४,८३२	५५,०६८	०	५६९,९००	२५५,०४७	९,३१४	०	२६४,३६१	४६.३९
२.२	नागरिक सुरक्षा	१,६९७	९४७	०	२,६४४	१०,५८४	३७९	०	१०,९६३	४१४.६३
२.५	रक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	४८	४५१	०	४९९	६	१०८	०	११४	२२.८५
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	६१३,२२६	९८,७९७	०	७१२,०२३	३२५,६५८	२९,२३५	०	३५४,८९३	४९.८४
३.१	प्रहरी सेवा	४७१,०४३	५२,७९३	०	५२३,८३६	२६०,४३६	१७,५४६	०	२७७,९८१	५३.०७
३.२	अग्नी नियन्त्रण सेवा	१७७	२	०	१७९	७५	२	०	७७	४२.८३
३.३	न्यायालय	७१,३९५	२५,८५५	०	९७,२५०	३३,४९८	६,७७३	०	४०,२७०	४१.४१
३.४	कारागार	२२,५८७	७,४८४	०	३०,०७१	१०,८४०	९३०	०	११,७७०	३९.१४
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	४००	०	०	४००	२००	०	०	२००	५०.००
३.६	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	४७,६२४	१२,६६३	०	६०,२८७	२०,६१०	३,९८६	०	२४,५९६	४०.८०
४	आर्थिक मामिला	९६९,५४८	१,९८६,०९६	६४१,७०७	३,५९७,३५१	२६४,२४३	३३९,३९९	१६,३१०	६१९,९५३	१७.२३
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	१०२,०९६	११,५०६	०	११३,६०२	६,३७०	३६३	०	६,७३३	५.९३
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा सिंचाइ	६२०,४१२	२६३,०००	११७,५००	१,०००,९१२	२०५,४३४	८५,८२४	१५,०००	३०६,२५९	३०.६०
४.३	इन्धन तथा उर्जा	२३,१३७	२७,११६	४८१,७५७	५३२,०१०	३,२०१	१,००८	१,३१०	५,५१९	१.०४
४.४	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	७७,९५२	१,१८९,९२९	४०,३५०	१,३०८,२३१	१२,४३६	२३९,७४५	०	२५२,१८१	१९.२८
४.५	यातायात	६,३८५	११६,२५९	२,०००	१२४,६४४	१,०९०	३,४६६	०	४,५५६	३.६६
४.६	संचार	५१,१६४	२३,०१३	१००	७४,२७७	१९,८४३	५३५	०	२०,३७८	२७.४३
४.७	अन्य उद्योगहरु	२८,६८४	१८,८९४	०	४७,५७८	११,७९२	४५६	०	१२,२४७	२५.७४
४.८	अनुसन्धान तथा विकास - आर्थिक मामिला	५,७१५	२२,०८१	०	२७,७९६	१,५१६	३,३३७	०	४,८५३	१७.४६
४.९	आर्थिक मामिला - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	५४,००३	३१४,२९८	०	३६८,३०१	२,५६१	४,६६६	०	७,२२७	१.९६
५	वातावरण संरक्षण	१०,९३४	४९,७९६	१८,१३५	७८,८६५	२,०६०	३,३८९	०	५,४४९	६.९१
५.१	फोहोर मैला व्यवस्थापन	०	०	१८,१३५	१८,१३५	०	०	०	०	-
५.२	ढल व्यवस्थापन	१२८	१०,६२३	०	१०,७५१	३०	१,६९४	०	१,७२४	१६.०३

शीर्षक नं.	कार्यगत शीर्षक	आ.व. २०८०/८१ को बजेट				२०८० पुस महिनासम्मको खर्च				खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	
५.४	जैविक विविधता र भू-संरक्षण	३,५३७	९,३४१	०	१२,८७८	२१७	११६	०	३३३	२.५८
५.५	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	३७५	९७०	०	१,३४५	१५७	१९३	०	३५०	२५.९९
५.६	वातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	६,८९४	२८,८६२	०	३५,७५६	१,६५६	१,३८७	०	३,०४३	८.५१
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	५०,४५३	४०१,९२८	९०,०४२	५४२,४२३	८,५३०	७३,०४५	४,१६७	८५,७४२	१५.८१
६.१	आवास विकास	३१,५६१	२४९,६४७	६,१००	२८७,३०८	४,४३५	४२,२५५	२,०६७	४८,७५६	१६.९७
६.२	सामुदायिक विकास	४,५६७	२,९०१	०	७,४६८	६०९	१,२०९	०	१,८१७	२४.३४
६.३	खानेपानी	१३,१६३	११५,७७१	८३,९४२	२१२,८७६	३,०८३	२२,२८३	२,१००	२७,४६७	१२.९०
६.६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र उल्लेख नभएको	१,१६२	३३,६०९	०	३४,७७१	४०४	७,२९८	०	७,७०२	२२.१५
७	स्वास्थ्य	५६२,७१८	११५,८३२	१,२००	६७९,७५०	१३७,०५८	२२,०८१	१,२०१	१६०,३४०	२३.५९
७.१	औषधी उत्पादन, उपकरण तथा औजार	३,१०४	५१३	१,२००	४,८१७	६०२	१५	१,२०१	१,८१८	३७.७५
७.२	बाहिर सेवा	५०,३३३	२४,२८३	०	७४,६१६	२,९४७	०	०	२,९४७	३.९५
७.३	अस्पताल सेवा	२७९,७९४	१२,८५७	०	२९२,६५१	८५,७२५	८१८	०	८६,५४३	२९.५७
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	१०७,२३४	७७,६६७	०	१८४,९०१	४०,५०२	२१,२१५	०	६१,७१७	३३.३८
७.५	अनुसन्धान सेवा	१०१,२४२	४९१	०	१०१,७३३	५,८०१	२४	०	५,८२५	५.७३
७.६	स्वास्थ्य - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२१,०११	२१	०	२१,०३२	१,४८०	९	०	१,४८९	७.०८
८	मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म	३८,७५९	१९,८७४	०	५८,६३३	१३,६५१	१,७२१	०	१५,३७२	२६.२२
८.१	मनोरञ्जनात्मक र खेलकुद सेवाहरू	१२,१७५	७,२७४	०	१९,४४९	५,१०७	६३३	०	५,७४०	२९.५१
८.२	सांस्कृतिक सेवा	१३,१८१	१२,५८६	०	२५,७६७	७,१९९	१,०७७	०	८,२७६	३२.१२
८.३	प्रसारण तथा प्रकाशन सेवा	१२,८८७	३	०	१२,८९०	१,१०९	२	०	१,११०	८.६१
८.५	अनुसन्धान तथा विकास, सांस्कृतिक र धार्मिक	५१६	११	०	५२७	२३६	१०	०	२४६	४६.६४
९	शिक्षा	५२१,४१४	५१,६२६	०	५७३,०४०	२७१,२४६	१०,५८२	०	२८१,८२८	४९.१८
९.१	पूर्व प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	१८,३१३	६७	०	१८,३८०	८३२	२१	०	८५३	४.६४
९.५	तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा (अनौपचारिक शिक्षा)	१७,७६५	०	०	१७,७६५	६,७०३	०	०	६,७०३	३७.७३
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरू	४५५,७३८	५१,००१	०	५०६,७३९	२५७,२२९	१०,४७८	०	२६७,७०७	५२.८३
९.७	शिक्षा- अनुसन्धान विकास	२०,७९०	६	०	२०,७९६	५,६१३	०	०	५,६१३	२६.९९
९.८	शिक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	८,८०८	५५२	०	९,३६०	८६९	८३	०	९५३	१०.१८
१०	सामाजिक सुरक्षा	२,१६७,७२२	२,३८६	०	२,१७०,१०८	६८९,४८४	१२०	०	६८९,६०४	३१.७८
१०.४	परिवार र शिशु कल्याण	९०	१०	०	१००				०	
१०.५	बैरोजगार	५४४	०	०	५४४	११०	०	०	११०	२०.१९
१०.७	सामाजिक असमावेशी	९३	११	०	१०४	२१२	०	०	२१२	२०३.४२
१०.८	सामाजिक सुरक्षा - अनुसन्धान तथा विकास	१४९	७८	०	२२७	२६	०	०	२६	११.४७
१०.९	सामाजिक सुरक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२,१६६,८४६	२,२८७	०	२,१६९,१३३	६८९,१३७	१२०	०	६८९,२५६	३१.७८
	जम्मा	११,४१७,८४१	३,०२०,७४४	३,०७४,५३६	१७,५१३,१२१	४,४३०,४८७	५०४,४८८	८०१,३५४	५,७३६,३३०	३२.७५

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

आर्थिक वर्ष २०७९/८० र २०८०/८१ पुस महिनासम्मको खर्च शीर्षकगत बजेट तथा खर्चको तुलनात्मक विवरण

(रु.लाखमा)

ख.सं.नं	कार्यक्रम खर्च	आ.व.२०७९/८०			आ.व.२०८०/८१			फरक विन्दु प्रतिशत
		बजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	बजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	
२१०००	पारिश्रमिक/सुविधा	१,९३८,७६७	८२६,६१८	४२.६४	१,७४५,२१५	७८७,४३०	४५.१२	२.४८
२२०००	मालसामान तथा सेवाको उपयोग	५८२,५७९	२४७,४२४	४२.४७	५४७,२२६	१६८,८८५	३०.८६	(११.६१)
२४०००	व्याज, सेवा शुल्क तथा बैंक कमिशन	५४१,४५०	३२३,४६६	५९.७४	१,०५३,८५८	३९३,४२२	३७.३३	(२२.४१)
२५०००	सहायता	९,७५५	३,९७७	४०.७६	९,६३८	२,१५०	२२.३०	(१८.४६)
२६०००	अनुदान	५,७४२,४५४	२,२२३,८६९	३८.७३	५,१८३,८७६	२,१९४,३२८	४२.३३	३.६०
२७०००	सामाजिक सुरक्षा	२,५३०,३६०	९०६,८४७	३५.८४	२,५८७,९१९	८६५,८०५	३३.४६	(२.३८)
२८०००	अन्य खर्च	४८६,९८६	१९,१९१	३.९४	२९०,१०९	१८,४६७	६.३७	२.४२
३१०००	पूँजीगत खर्च	३,८०३,८४५	५३४,५५२	१४.०५	३,०२०,७४४	५०४,४८८	१६.७०	२.६५
३२०००	वित्तीय सम्पत्ति	९७१,०७९	३७,१५०	३.८३	८२२,७८७	२४,७२३	३.००	(०.८२)
३३०००	दायित्व	१,३३१,०९८	६४०,५०४	४८.१२	२,२५१,७४९	७७६,६३२	३४.४९	(१३.६३)
	जम्मा	१७,९३८,३७३	५,७६३,५९८	३२.१३	१७,५१३,१२१	५,७३६,३२९	३२.७५	०.६२

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ पुस महिनासम्मको राजस्व संकलनको विवरण ।

(रु.लाखमा)

क्र.सं.	कर शीर्षक	आ.व.२०८०/८१ वार्षिक लक्ष्य	आ.व.२०७९/८० को संकलन		आ.व.२०८०/८१ को लक्ष्य र संकलन					चासु आ.व.को वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा संकलन ✕	चासु आ.व.को पुस महिनाको लक्ष्यको तुलनामा संकलन ✕	चासु आ.व.को पुस महिनासम्मको लक्ष्यको तुलनामा संकलन ✕	गत आ.व.को यत्न अवधिासम्मको तुलनामा मुद्धिदर
			पुस १ देखि २९ सम्मको संकलन	पुस २९ सम्मको संकलन	पुस महिनाको लक्ष्य	पुस २९ को मात्र संकलन	पुस १ देखि २९ सम्मको संकलन	पुस सम्मको लक्ष्य	पुस २९ सम्मको संकलन				
१	भँसार महशुल	३,०७४,३७७	१५३,४११	८५७,८७३	२७०,६२०	२१,५२२	१६२,३९२	१,६०१,३५२	९५८,३३२	३१.१७	६०.०१	५९.८५	११.७१
	पैटारी	२,४४८,४८९	११८,२२६	६७६,०९४	२०६,५५८	१४,३७६	१३१,३९६	१,३११,६७९	७६९,४२०	३१.४२	६३.६१	५८.६६	१३.८०
	निकासी	६,९९१	८६	२,४९७	६१३	१४	१५७	३,१२९	७७६	११.११	२५.५४	२४.८२	(६८.९०)
	पूर्वाधार कर	३१६,७९२	१८,४९६	८७,६२८	३४,२०६	५,२९६	२०,७६५	१३९,४७२	९२,४२५	२९.१८	६०.७१	६६.२७	५.४७
	भन्सारको अन्य आय	१५,२९९	३२३	५,९६५	१,३४२	१०७	(६,६४२)	६,८४७	१,८५९	१२.१५	(४९५.०७)	२७.१६	(६८.८३)
	कृषि सुधार शुल्क	१३१,७३१	८,७८७	३६,७४०	१३,४२५	३९६	५,८६८	७०,९४१	३४,५९१	२६.२६	४३.७१	४८.७६	(५.८५)
	सडक मर्मत तथा सुधार दस्तुर	१०९,२९१	५,७३६	३३,४९३	११,५०४	१,२१९	७,२६९	४९,०२५	३९,२१३	३५.८८	६३.१८	७९.९९	१७.०८
	सडक निर्माण तथा सम्भार दस्तुर	४५,७८४	१,७५८	१५,४५७	२,९७१	११४	३,५००	२०,२५८	२०,०४७	४३.७९	१२०.५०	९८.९६	२९.७०
२	मूल्य अभिवृद्धि कर	४,२५८,९१४	२३६,९७२	१,३१४,४५०	४९२,१८३	१९,६९२	२६१,९४५	१,९२८,१५१	१,४१५,४७१	३३.२४	५३.२२	७३.४१	७.६९
	उत्पादन, विक्री, सेवा	१,५७२,१६२	९०,९२३	५११,६६१	२५५,६६७	३,४९५	१०३,३३१	७०६,१८९	५५५,२०२	३५.३१	४०.४२	७८.६२	८.५१
	पैटारी	२,६८६,७५२	१४६,०४०	८०२,७८९	२३६,५१७	१६,१९७	१५८,६१४	१,२२१,९६२	८६०,२६९	३२.०२	६७.०६	७०.४०	७.१६
३	अन्तःशुल्क	२,०७२,२१४	११२,४१५	७०५,०९९	२९०,३४३	९,३२८	११९,९२४	९३७,२१०	६८६,६५१	३३.१४	४१.३०	७३.२७	(२.६२)
	आन्तरिक उत्पादन	१,५५५,८५५	८७,००४	५४३,७१८	२५३,०१५	७,८८५	९२,२९८	६९८,८६४	५०३,२३८	३२.३४	३६.४८	७२.०१	(७.४५)
	पैटारी	५१६,३५९	२५,४१२	१६१,३८१	३७,३२९	१,४४३	२७,६२६	१८३,४१३	३५,५२२	७४.०१	७६.९५	१३.६५	१३.६५
४	शिक्षा सेवा शुल्क	२८,१०२	१,२८५	७,३६७	४,५७०	-	२,४११	१२,६२३	१५,८७६	५६.४९	५२.७७	१२५.७७	११५.४९
५	आयकर	३,६२१,१८९	५३३,९६४	१,१६७,९०४	५८८,८८२	१३९,४३३	५१६,९८१	१,६२६,५७८	१,३५९,१९०	३७.५३	८७.७९	८३.५६	१६.३८
	आयकर	३,०२३,१६२	५१६,४११	९९९,८७४	४९१,६३०	१३७,८१०	५००,७३२	१,३५७,९५४	१,१७०,२४५	३८.७१	१०१.८५	८६.१८	१७.०४
	व्याज कर	५९८,०२७	१७,५५३	१६८,०३०	९७,२५२	१,६२३	१६,२४९	२६८,६२४	१८८,९४५	३१.५९	१६.७१	७०.३४	१२.४५
	कर राजस्व जम्मा	१३,०५४,७९६	१,०३८,०४८	४,०५२,६९३	१,६४६,५९८	१८९,९७५	१,०६३,६५४	६,१०५,९१५	४,४३५,५२०	३३.९८	६४.६०	७२.६४	९.४५
६	गैर कर जम्मा	१,१७०,६२१	२२०,०८५	४७४,३४१	२३५,०५६	९४,०३६	२६७,०५३	५७५,७७४	५२९,४७८	४५.२३	११३.६१	९१.९६	११.६२
	कूल राजस्व	१४,२२५,४१७	१,२५८,१३३	४,५२७,०३४	१,८८१,६५४	२८४,०११	१,३३०,७०७	६,६८१,६८९	४,९६४,९९८	३४.९०	७०.७२	७४.३१	९.६७
७	अन्य प्राप्ति	-	३५,३५५	३१०,५७०	८०	११,६०९	१८८,९७८	-	-	-	-	-	-
	जम्मा राजस्व/प्राप्ति	१४,२२५,४१७	१,२९३,४८९	४,८३७,६०४	१,८८१,६५४	२८४,०९०	१,३४२,३१५	६,६८१,६८९	५,१५३,९७६	३६.२३	७१.३४	७७.१४	६.५४

श्रोत: <https://newrmis.fcgo.gov.np/mis-report/revenue-revenueheadwise>.

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पुस महिनासम्मको मन्त्रालयगत खर्च विवरण

(रु.लाखमा)

संकेत	मन्त्रालय	विनियोजन				२०८० पुससम्मको खर्च				विनियोजनको तुलनामा खर्च प्रतिशत			
		चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा
१०१	राष्ट्रपति	१,२६५	१४०	०	१,४०५	५७९	१००	०	६७९	४५.७५	७१.६०	-	४८.३२
१०२	उपराष्ट्रपति	४८६	१८	०	५०४	२१२	१	०	२१३	४३.७२	२.८८	-	४२.२६
१०३	प्रदेश प्रमुखहरु	२,०४७	६२	०	२,१०९	७७४	२२	०	७९६	३७.८२	३६.१०	-	३७.७७
२०२	संघीय संसद	१२,०८९	१५०	०	१२,२३९	४,७२०	८०	०	४,८००	३९.०५	५३.०१	-	३९.२२
२०४	अदालत	५२,२८२	२३,४२९	०	७५,७११	२७,२८०	६,३५२	०	३३,६३२	५२.१८	२७.११	-	४४.४२
२०६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१४,०१५	१,२८६	०	१५,३०१	५,२४६	३६१	०	५,६०७	३७.४३	२८.०७	-	३६.६४
२०८	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	६,२६८	१११	०	६,३७९	२,८२३	०	०	२,८२३	४५.०४	-	-	४४.२५
२१०	लोक सेवा आयोग	८,४७३	९९	०	८,५७२	४,२०६	१९	०	४,२२५	४९.६४	१८.८५	-	४९.२८
२१२	निर्वाचन आयोग	५,०२८	१,०५०	०	६,०७८	२,०५१	१०३	०	२,१५४	४०.७८	९.८२	-	३५.४३
२१४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२,८१९	२३	०	२,८४२	१,०१२	९	०	१,०२१	३५.९१	३७.४१	-	३५.९३
२१८	न्याय परिषद्	५०४	१५	०	५१९	२०८	०	०	२०९	४१.३५	१.०२	-	४०.१९
२२०	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	९१३	१७	०	९३०	२८३	४	०	२८८	३१.०२	२५.९५	-	३०.९२
२२२	राष्ट्रिय महिला आयोग	९१०	१३	०	९२३	२७६	१	०	२७७	३०.३६	९.४०	-	३०.०६
२२४	राष्ट्रिय दलित आयोग	३३३	९	०	३४२	१६१	३	०	१६४	४८.४८	३०.७२	-	४८.०१
२२६	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	३१७	१३	०	३३०	१४४	३	०	१४६	४५.३०	२०.९७	-	४४.३४
२२८	आदिवासी जनजाति आयोग	३३१	११	०	३४२	१२१	०	०	१२१	३६.६५	-	-	३५.४७
२३०	मधेशी आयोग	३४५	६	०	३५१	१३५	०	०	१३५	३९.२१	-	-	३८.५४
२३२	थारू आयोग	४११	२२	०	४३३	१८३	०	०	१८३	४४.४६	-	-	४२.२०
२३४	मुस्लिम आयोग	४०१	२२	०	४२३	११३	०	०	११३	२८.२०	०.९३	-	२६.७८
३०१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	५०,०९३	५,९२७	०	५६,०२०	१८,५८८	९५४	०	१९,५४२	३७.११	१६.०९	-	३४.८८
३०५	अर्थ मन्त्रालय	२९३,२६३	१११,२७८	०	४०४,५४१	३६,१०८	४,५३६	०	४०,६४४	१२.३१	४.०८	-	१०.०५
३०७	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	४८,४५४	३२,९२६	०	८१,३८०	१६,७७१	१,४७६	०	१८,२४७	३४.६१	४.४८	-	२२.४२
३०८	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	३४,७६६	२५०,४१७	०	२८५,१८३	८,५००	८१,८८४	०	९०,३८४	२४.४५	३२.७०	-	३१.६९
३११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	७,६७६	८०	०	७,७५६	१,३००	९	०	१,३०९	१६.९३	११.८७	-	१६.८८
३१२	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	४६,८३३	३७,५७८	०	८४,४११	१४४,७२४	५,५००	०	१५०,२२४	३०.९०	१४.६४	-	२९.६९
३१३	खानेपानी मन्त्रालय	१३,०४७	१२१,३८३	०	१३४,४३०	३,००४	२३,१९५	०	२६,१९८	२३.०२	१९.११	-	१९.४९
३१४	गृह मन्त्रालय	१,८४२,१५३	९३,५२३	०	१,९३५,६७६	७६६,५१५	२७,६६७	०	७९४,१८२	४१.६१	२९.५८	-	४१.०३
३२५	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२६,४३५	२६,७९१	०	५३,२२६	९,१३१	५,६५२	०	१४,७८३	३४.५४	२१.१०	-	२७.७७
३२६	परराष्ट्र मन्त्रालय	५६,०२३	४,२३४	०	६०,२५७	५५,५४३	१,५९६	०	५७,१३९	९९.१४	३७.७०	-	९४.८३
३२९	बन तथा वातावरण मन्त्रालय	८७,८२४	३३,२८९	०	१२१,११३	३२,८३९	३,२४७	०	३६,०८६	३७.३९	९.७५	-	२९.८०
३३६	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	५९,७३४	११,६३३	०	७१,३६७	२३,५१९	२,०२४	०	२५,५४३	३९.३७	१७.४०	-	३५.७९
३३७	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	७७,९१४	१,२३८,०५४	०	१,३१५,९६८	११,४२८	२३९,०६१	०	२५०,४८९	१४.६७	१९.३१	-	१९.०३
३४०	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	११,९९०	३,७७२	०	१५,७६२	१,६१९	१७६	०	१,७९५	१३.५०	४.६६	-	११.३९
३४३	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	१३,४९३	७,२८०	०	२०,७७३	५,६१८	६३३	०	६,२५०	४१.६३	८.६९	-	३०.०९

संकेत	मन्त्रालय	विनियोजन				२०८० पुससम्मको खर्च				विनियोजनको तुलनामा खर्च प्रतिशत			
		चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा
३४५	रक्षा मन्त्रालय	५३१,७७४	५६,६७२	०	५८८,४४६	२६५,२८१	९,११०	०	२७४,३९१	४९.८९	१६.०७	-	४६.६३
३४७	शहरी विकास मन्त्रालय	४६,८६२	४१८,०५८	०	४६४,९२०	८,३२७	५७,९२१	०	६६,२४८	१७.७७	१३.८५	-	१४.२५
३५०	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	५१६,६१४	५१,६२६	०	५६८,२४०	२७१,२४६	१०,५८२	०	२८१,८२८	५२.५०	२०.५०	-	४९.६०
३५८	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	६४,०५१	२३,०१६	०	८७,०६७	२१,००१	५३७	०	२१,५३८	३२.७९	२.३३	-	२४.७४
३६५	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	५४,४५५	२,३४४	०	५६,७९९	९,१६६	७०	०	९,२३६	१६.८३	२.९७	-	१६.२६
३७०	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	३९०,५६२	१०७,४९२	०	४९८,०५४	८४,७०८	२१,४९६	०	१०६,२०४	२१.६९	२०.००	-	२१.३२
३७१	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	१९,५९८	७९६	०	२०,३९४	२,४२६	९९	०	२,५२५	१२.३८	१२.३९	-	१२.३८
३९१	राष्ट्रिय योजना आयोग	२,२६०	७९	०	२,३३९	६६६	७	०	६७३	२९.४७	९.२१	-	२८.७९
५०१	अर्थ मन्त्रालय- वित्तीय व्यवस्था	०	०	८२२,७८७	८२२,७८७	०	०	२४,७२३	२४,७२३	-	-	३.००	३.००
५०२	अर्थ मन्त्रालय- आन्तरिक ऋण भुक्तानी	९३२,३००	०	१,८२५,५७४	२,७५७,८७४	३४७,०१३	०	५९३,७१६	९४०,७२९	३७.२२	-	३२.५२	३४.११
५०३	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (बहुपक्षीय)	८२,१९८	०	३३०,५०७	४१२,७०५	४१,६६५	०	१४६,९५०	१८८,६१४	५०.६९	-	४४.४६	४५.७०
५०४	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (द्विपक्षीय)	३९,३६०	०	९५,६६८	१३५,०२८	४,७४४	०	३५,९६५	४०,७०९	१२.०५	-	३७.५९	३०.१५
६०१	अर्थ मन्त्रालय- कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	१,१३०,०००	०	०	१,१३०,०००	३७२,४२०	०	०	३७२,४२०	३२.९६	-	-	३२.९६
६०२	अर्थ मन्त्रालय- विविध	४०६,५०२	३५६,०००	०	७६२,५०२	८०७	०	०	८०७	०.२०	-	-	०.११
७०१	प्रदेश	१,०५०,६६८	०	०	१,०५०,६६८	३८७,२५१	०	०	३८७,२५१	३६.८६	-	-	३६.८६
८०१	स्थानीय तह	२,९५०,२०२	०	०	२,९५०,२०२	१,४२८,०३४	०	०	१,४२८,०३४	४८.४०	-	-	४८.४०
	जम्मा	११,४१७,८४१	३,०२०,७४४	३,०७४,५३६	१७,५१३,१२१	४,४३०,४८७	५०४,४८८	८०१,३५४	५,७३६,३२९	३८.८०	१६.७०	२६.०६	३२.७५

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

अनुसूची ६

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पुस महिनासम्मको
आन्तरिक ऋण वापतको कुल दायित्व

(रु.लाखमा)

क्र.सं.	ऋण पत्रको नाम	रकम
१	विकास ऋणपत्र	७,६९७,५७०
२	नागरिक ऋणपत्र	१०७,५०३
३	ट्रेजरी बिल	४,१३२,५२३
४	वैदेशिक रोजगार वचतपत्र	१,७५४
५	अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष वण्ड	३९,१५५
जम्मा		११,९७८,५०५

स्रोत: सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय

अनुसूची ७

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पुस महिनासम्मको
वैदेशिक ऋण वापतको कुल दायित्व

(रु.लाखमा)

क्र.सं.	ऋण पत्रको नाम	रकम
१	वैदेशिक ऋण -बहुपक्षिय	१,४१२,९२६
२	वैदेशिक ऋण- द्विपक्षिय	१०,४४४,३६५
जम्मा		११,८५७,२९१

स्रोत: सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय

अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता सम्झौता विवरण
आर्थिक वर्ष २०८०/८१ (पुस मसान्तसम्म)

क्र.सं.	सम्झौता भएको मिति (वि.सं.)	सम्झौता भएको मिति (ई. सं.)	विकास साझेदार	आयोजनाको नाम	सहायताको प्रकार	प्रतिबद्धता रकम रु. दस लाखमा			क्षेत्र
						मुद्रा	रकम	रु.	
१	२१ जुलाई २०२३	५ साउन २०८०	युरोपियन युनियन	सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा	अनुदान	युरो	५०	७,३८०.००	शिक्षा
२	२१ जुलाई २०२३	५ साउन २०८०	युरोपियन युनियन	जलवायु परिवर्तनका लागि स्थानीय अनुकूलन	अनुदान	युरो	२२	३,२५०.००	वन तथा वातावरण
३	१८ सेप्टेम्बर २०२३	१ असोज २०८०	जिईएफ	दीगो भूमि व्यवस्थापनको माध्यमबाट लखनदेहि नदिको आसपासको विग्रदो जलाधार क्षेत्र पुनर्स्थापना	अनुदान	अमेरिकि डलर	१.५५	२०२.२०	वन तथा वातावरण
४	५ अक्टोबर २०२३	१८ असोज २०८०	जापान	धुलिखेल अस्पतालको ट्रमा र आकस्मिक कक्ष सुधार सम्बन्धी आयोजना	अनुदान	जापानी येन	३२९६	२,९५०.००	स्वास्थ्य
५	२७ अक्टोबर २०२३	१० कार्तिक २०८०	विश्व बैंक	गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रणाली कार्यक्रम सञ्चालन	अनुदान	अमेरिकि डलर	३.८४	५०६.८८	स्वास्थ्य
६	२७ अक्टोबर २०२३	१० कार्तिक २०८०	विश्व बैंक	गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रणाली कार्यक्रम सञ्चालन	ऋण	अमेरिकि डलर	१००	१३,२००.००	स्वास्थ्य
७	३१ अक्टोबर २०२३	१४ कार्तिक २०८०	एशियाली विकास बैंक	ग्रामीण कनेक्टिभिटी सुधार आयोजनाका लागि अतिरिक्त सहयोग	ऋण	अमेरिकि डलर	१००	१३,२००.००	यातायात
८	१२ नोभेम्बर २०२३	१६ कार्तिक २०८०	चीन	नेपालमा आयोजना कार्यान्वयनका लागि चीनको सिझाङ्ग स्वशासित क्षेत्रको सहयोग सम्बन्धी ढाँचा सम्झौता	अनुदान	चिनिया युआन	१००	१,८२५.००	यातायात
९	२१ नोभेम्बर २०२३	५ मंसिर २०८०	स्वीट्जरलैण्ड	आर्थिक विकासका लागि लगानी र नवप्रवर्तन सम्बन्धी UDAYA आयोजना	अनुदान	स्वीस फ्रेन्क	५.४५	८२०.५५	सामाजिक
१०	२४ नोभेम्बर २०२३	८ मंसिर २०८०	एशियाली विकास बैंक	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन र हस्तान्तरित सेवा प्रवाह सुधार सम्बन्धी कार्यक्रम	ऋण	अमेरिकि डलर	१००	१३,३००.००	सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन
११	१ डिसेम्बर २०२३	१५ मंसिर २०८०	विश्व बैंक	खाद्य र पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना - II	अनुदान	अमेरिकि डलर	२०	२,६६०.००	कृषि
१२	४ डिसेम्बर २०२३	१८ मंसिर २०८०	स्वीट्जरलैण्ड	ENSSURE-दोश्रो चरण -अतिरिक्त सहयोग	अनुदान	स्वीस फ्रेन्क	४.४६५	६८४.००	शिक्षा
					जम्मा			५९,९७८.६३	

सहयोग	रकम	प्रतिशत
अनुदान	२०,२७८.६३	३३.८१
ऋण	३९,७००.००	६६.१९
जम्मा	५९,९७८.६३	१००.००

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पुस महिनासम्मको रणनीतिक बजेट तथा खर्चको तुलना

(रु.लाखमा)

क्र.सं.	कार्यगत रणनीति	आ.व.२०८०/८१ को बजेट				२०८० पुस महिनासम्मको खर्च				बजेटको तुलनामा खर्च प्रतिशत			
		चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा
०	सांकेतिकरण नगरिएको	५,४४१,३३४	६६,९४०	२,२४०,४४९	७,७४८,७२३	२,३४८,७५१	१४,८८१	७७७,८३१	३,१४१,४६३	४३.१६	२२.२३	३४.७२	४०.५४
१	गरिवीको अन्त्य	१,१९३,७६६	७१,२६२	४७,५००	१,३१२,५२८	३८१,०२४	२२,२०२	०	४०३,२२६	३१.९२	३१.१६	०.००	३०.७२
२	शून्य भोकमरी	४६६,५६४	१६४,२६४	३०,०००	६६०,८२८	१४८,३४३	५६,७६४	१५,०००	२२०,१०८	३१.७९	३४.५६	५०.००	३३.३१
३	स्वस्थ जीवन	४०६,४२०	११२,२५८	०	५१८,६७८	९१,७४५	२२,०८७	०	११३,८३२	२२.५७	१९.६८	०	२१.९५
४	गुणस्तरीय शिक्षा	५२०,८३०	५८,३३५	०	५७९,१६५	२७५,७२४	११,१३३	०	२८६,८५७	५२.९४	१९.०८	०	४९.५३
५	लैङ्गिक समानता	९,५२०	१,६०२	०	११,१२२	९००	८१	०	९८१	९.४५	५.०६	०	८.८२
६	दिगो सफा पानी तथा सरसफाइ सेवा	१२,३२३	१०१,२३३	१०२,०७७	२१५,६३३	२,७६६	१७,७३७	२,१००	२२,६०३	२२.४४	१७.५२	२.०६	१०.४८
७	आधुनिक ऊर्जा मा पहुँच	२२,१०४	२३,५५३	५३४,२५७	५७९,९१४	२,८८२	८२६	१,३१०	५,०१८	१३.०४	३.५१	०.२५	०.८७
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	२७०,९९४	१९४,४०५	०	४६५,३९९	१०,४९६	३२,१७२	०	४२,६६८	३.८७	१६.५५	०	९.१७
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	१६३,६०९	१,२१७,१०१	११४,१५३	१,४९४,८६३	२५,९५२	१७२,९६३	३,०४६	२०१,९६०	१५.८६	१४.२१	२.६७	१३.५१
१०	असमानता न्यूनीकरण	१,०९७,१००	३३,३६६	०	१,१३०,४६६	३५१,१२१	९८	०	३५१,२१९	३२.००	०.३०	०	३१.०७
११	दिगो शहर र वस्तीहरू	३६२,०४१	७२१,९३१	६,१००	१,०९०,०७२	१९,७९४	१०५,२९७	२,०६७	१२७,१५८	५.४७	१४.५९	३३.८८	११.६७
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	२१,८८३	५१,०९३	०	७२,९७६	१४,४८८	७,४४७	०	२१,९३५	६६.२१	१४.५८	०	३०.०६
१५	भूसतह स्रोतको उपयोग	७१,७४७	३३,५९०	०	१०५,३३७	३०,७६७	२,८०२	०	३३,५६९	४२.८८	८.३४	०	३१.८७
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	१,२७९,५३७	१५६,६८६	०	१,४३६,२२३	६६८,३७०	३६,२८५	०	७०४,६५५	५२.२४	२३.१६	०	४९.०६
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	७८,०६९	१३,१२५	०	९१,१९४	५७,३६५	१,७१३	०	५९,०७८	७३.४८	१३.०५	०	६४.७८
	जम्मा	११,४१७,८४१	३,०२०,७४४	३,०७४,५३६	१७,५१३,१२१	४,४३०,४८७	५०४,४८८	८०१,३५४	५,७३६,३२९	३८.८०	१६.७०	२६.०६	३२.७५

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

२०८० पुस महिनासम्मको शीर्षकगत नगद तथा गैह नगद खर्चको तुलनात्मक विवरण

(रु.लाखमा)

खर्च संकेत नं	कार्यक्रम खर्च	२०७९ पुस महिनासम्मको खर्च			२०८० पुस महिनासम्मको खर्च			वृद्धि प्रतिशत
		नगद	गैह नगद	जम्मा	नगद	गैह नगद	जम्मा	
२१०००	पारिश्रमिक / सुविधा	८२६,६१८	०	८२६,६१८	७८७,४३३	०	७८७,४३३	(४.७४)
२२०००	मालसामान तथा सेवाको उपयोग	२४३,३८७	४,०३७	२४७,४२४	१६८,८८४	०	१६८,८८४	(३१.७४)
२४०००	व्याज, सेवा शुल्क तथा बैंक कमिशन	३२३,४६६	०	३२३,४६६	३९३,४२२	०	३९३,४२२	२१.६३
२५०००	सहायता	३,९७७	०	३,९७७	२,१५०	०	२,१५०	(४५.९४)
२६०००	अनुदान	२,२२३,८२२	४७	२,२२३,८६९	२,१९४,३२८	०	२,१९४,३२८	(१.३३)
२७०००	सामाजिक सुरक्षा	८९९,१७४	७,६७३	९०६,८४७	८६५,८०५	०	८६५,८०५	(४.५३)
२८०००	अन्य खर्च	१९,१९१	०	१९,१९१	१८,४६७	०	१८,४६७	(३.७७)
३१०००	पूँजीगत खर्च	५२०,२७७	१४,२७५	५३४,५५२	४९७,२९०	७,१९५	५०४,४८६	(५.६२)
३२०००	वित्तीय सम्पत्ति	३७,१५०	०	३७,१५०	२३,४१२	१,३१०	२४,७२३	(३३.४५)
३३०००	दायित्व	६४०,५०४	०	६४०,५०४	७७६,६३१	०	७७६,६३१	२१.२५
	जम्मा	५,७३७,५६६	२६,०३२	५,७६३,५९८	५,७२७,८२३	८,५०६	५,७३६,३२९	(०.४७)

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पुस महिनासम्मको कार्यगत खर्चको तुलनात्मक विवरण

(रु.लाखमा)

शीर्षक नं.	कार्यगत शीर्षक	२०७९ पुस महिनासम्मको खर्च				२०८० पुस महिनासम्मको खर्च				वृद्धि प्रतिशत
		चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	२,४४७,५३७	९,२३६	६४१,५२६	३,०९८,२९८	२,४५२,९२०	१५,११६	७७९,६७६	३,२४७,७१२	४.८२
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तीय र वैदेशिक मामिला	७४,९००	१,३४२	१४७,३०५	२२३,५४८	१०३,०३०	२,१८५	१८५,९६०	२९१,१७५	३०.२५
१.२	बाह्य आर्थिक सहायता	४८	२७२	०	३२०	११२	३७४	०	४८६	५१.९३
१.३	सामान्य सेवा	१५९,००१	४,१७५	०	१६३,१७६	१७५,६०८	७,२१०	०	१८२,८१९	१२.०४
१.४	सामान्य आधारभूत सेवा	१०	१,०५९	०	१,०६९	४५	१,१३८	०	१,१८३	१०.६७
१.५	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	१,६४८	४९२	०	२,१४०	१,१४८	३४९	०	१,४९७	-३०.०२
१.६	अन्य सामान्य सेवा	७४,१४४	१,८९३	०	७६,०३७	५,६१०	३,८५५	०	९,४६५	-८७.५५
१.७	सार्वजनिक ऋण कारोवार	२८८,२१०	२	४९४,२२०	७८२,४३३	३४७,२३१	४	५९३,७१६	९४०,९५१	२०.२६
१.८	विभिन्न तहका सरकारहरू बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	१,८४९,५७६	०	०	१,८४९,५७६	१,८२०,१३५	०	०	१,८२०,१३५	-१.५९
२	रक्षा	२६०,३५२	८,१८७	०	२६८,५३९	२६५,६३७	९,८०१	०	२७५,४३८	२.५७
२.१	सैनिक सुरक्षा	२५९,७४८	८,००४	०	२६७,७५३	२५५,०४७	९,३१४	०	२६४,३६१	-१.२७
२.२	नागरिक सुरक्षा	५९७	१७४	०	७७१	१०,५८४	३७९	०	१०,९६३	१३२१.५०
२.५	रक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	६	८	०	१४	६	१०८	०	११४	६७९.२२
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	३८८,६२२	२९,६४२	०	४१८,२६४	३२५,६५८	२९,२३५	०	३५४,८९३	-१५.१५
३.१	प्रहरी सेवा	३२५,७४५	१६,१६३	०	३४१,९०८	२६०,४३६	१७,५४६	०	२७७,९८१	-१८.७०
३.२	अग्नी नियन्त्रण सेवा	७९	०	०	७९	७५	२	०	७७	-३.०२
३.३	न्यायालय	३१,३१४	८,०३४	०	३९,३४८	३३,४९८	६,७७३	०	४०,२७०	२.३४
३.४	कारागार	८,९८३	१,०६९	०	१०,०५२	१०,८४०	९३०	०	११,७७०	१७.०८
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	२२७	४	०	२३१	२००	०	०	२००	-१३.१८
३.६	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२२,२७३	४,३७३	०	२६,६४६	२०,६१०	३,९८६	०	२४,५९६	-७.७०
४	आर्थिक मामिला	३२४,४१७	३४७,९१९	३५,४२८	७०७,७६४	२६४,२४३	३३९,३९९	१६,३१०	६१९,९५३	-१२.४१
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	१८,०५९	४४१	०	१८,४९९	६,३७०	३६३	०	६,७३३	-६३.६१
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा सिंचाइ	२३३,३६२	८१,२३८	१२,४५५	३२७,०५५	२०५,४३४	८५,८२४	१५,०००	३०६,२५९	-६.३६
४.३	इन्धन तथा उर्जा	५,८५१	१४,६१३	१९,१७०	३९,६३३	३,२०१	१,००८	१,३१०	५,५१९	-८६.०७
४.४	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	३२,१९३	२३७,७२७	३,०९१	२७३,०११	१२,४३६	२३९,७४५	०	२५२,१८१	-७.६३
४.५	यातायात	८७०	२,८४५	०	३,७१५	१,०९०	३,४६६	०	४,५५६	२२.६५
४.६	संचार	२०,३९४	४,३७८	०	२४,७७२	१९,८४३	५३५	०	२०,३७८	-१७.७४
४.७	अन्य उद्योगहरू	९,९६७	१,०४९	०	११,०१६	११,७९२	४५६	०	१२,२४७	११.१८
४.८	अनुसन्धान तथा विकास - आर्थिक मामिला	१,१५७	१,२४८	०	२,४०५	१,५१६	३,३३७	०	४,८५३	१०१.७६
४.९	आर्थिक मामिला - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२,५६४	४,३८२	७१३	७,६५९	२,५६१	४,६६६	०	७,२२७	-५.६२
५	वातावरण संरक्षण	२,३९३	१४,०२०	०	१६,४१३	२,०६०	३,३८९	०	५,४४९	-६६.८०
५.१	फोहोर मैला व्यवस्थापन	०	०	०	०	०	०	०	०	०.००
५.२	ढल व्यवस्थापन	५७	२,५४३	०	२,६००	३०	१,६९४	०	१,७२४	-३३.६९

शीर्षक नं.	कार्यगत शीर्षक	२०७९ पुस महिनासम्मको खर्च				२०८० पुस महिनासम्मको खर्च				वृद्धि प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	
५.४	जैविक विविधता र भू-संरक्षण	१२६	०	०	१२६	२१७	११६	०	३३३	१६३.७५
५.५	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	१४९	४५	०	१९५	१५७	१९३	०	३५०	७९.६५
५.६	वातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२,०६१	११,४३२	०	१३,४९३	१,६५६	१,३८७	०	३,०४३	-७७.४५
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	८,०७९	७०,८८९	७००	७९,६६७	८,५३०	७३,०४५	४,१६७	८५,७४२	७.६३
६.१	आवास विकास	३,७२३	२९,१८९	०	३२,९१२	४,४३५	४२,२५५	२,०६७	४८,७५६	४८.१४
६.२	सामुदायिक विकास	६४६	१,५५७	०	२,२०२	६०९	१,२०९	०	१,८१७	-१७.४७
६.३	खानेपानी	३,२६६	३२,२९२	७००	३६,२५८	३,०८३	२२,२८३	२,१००	२७,४६७	-२४.२५
६.६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र उल्लेख नभएको	४४४	७,८५१	०	८,२९५	४०४	७,२९८	०	७,७०२	-७.१५
७	स्वास्थ्य	१५१,३७१	३१,६३७	०	१८३,००८	१३७,०५८	२२,०८१	१,२०१	१६०,३४०	-१२.३९
७.१	आपथी उत्पादन, उपकरण तथा आजार	६९२	१८७	०	८७९	६०२	१५	१,२०१	१,८१८	१०६.९२
७.२	बहिर्ज्ञ सेवा	२,७३०	७	०	२,७३७	२,९४७	०	०	२,९४७	७.६९
७.३	अस्पताल सेवा	८०,२७८	१,०४९	०	८१,३२७	८५,७२५	८१८	०	८६,५४३	६.४१
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	५९,७९५	३०,२७०	०	९०,०६५	४०,५०२	२१,२१५	०	६१,७१७	-३१.४८
७.५	अनुसन्धान सेवा	५,९७०	११६	०	६,०८६	५,८०१	२४	०	५,८२५	-४.२८
७.६	स्वास्थ्य - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१,९०७	९	०	१,९१६	१,४८०	९	०	१,४८९	-२२.२८
८	मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म	१७,४६६	२,०१६	०	१९,४८३	१३,६५१	१,७२१	०	१५,३७२	-२१.१०
८.१	मनोरञ्जनात्मक र खेलकुद सेवाहरु	८,३०१	३१०	०	८,६११	५,१०७	६३३	०	५,७४०	-३३.३५
८.२	सांस्कृतिक सेवा	८,००७	१,६८४	०	९,६९१	७,१९९	१,०७७	०	८,२७६	-१४.६०
८.३	प्रसारण तथा प्रकाशन सेवा	९५५	१४	०	९६८	१,१०९	२	०	१,११०	१४.६५
८.५	अनुसन्धान तथा विकास, संस्कृतिक र धार्मिक	२०३	९	०	२१२	२३६	१०	०	२४६	१५.८७
९	शिक्षा	२२९,०८४	२०,८०४	०	२४९,८८८	२७१,२४६	१०,५८२	०	२८१,८२८	१२.७८
९.१	पूर्व प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	१,३९८	१२	०	१,४१०	८३२	२१	०	८५३	-३९.४७
९.५	तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा (अनौपचारिक शिक्षा)	३,८१०	०	०	३,८१०	६,७०३	०	०	६,७०३	७५.९०
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरु	२१४,२३३	२०,७७४	०	२३५,००७	२५७,२२९	१०,४७८	०	२६७,७०७	१३.९१
९.७	शिक्षा- अनुसन्धान विकास	३,५७५	०	०	३,५७५	५,६१३	०	०	५,६१३	५६.९९
९.८	शिक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	६,०६९	१७	०	६,०८६	८६९	८३	०	९५३	-८४.३५
१०	सामाजिक सुरक्षा	७२२,०७१	२०३	०	७२२,२७४	६८९,४८४	१२०	०	६८९,६०४	-४.५२
१०.४	परिवार र शिशु कल्याण									
१०.५	बेरोजगार	२२४	०	०	२२४	११०	०	०	११०	-५०.९८
१०.७	सामाजिक असमावेशी	२३४	०	०	२३४	२१२	०	०	२१२	-९.७१
१०.८	सामाजिक सुरक्षा - अनुसन्धान तथा विकास	२७	०	०	२७	२६	०	०	२६	-४.२०
१०.९	सामाजिक सुरक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	७२१,५८५	२०३	०	७२१,७८८	६८९,१३७	१२०	०	६८९,२५६	-४.५१
	कुल जम्मा	४,५५१,३९२	५३४,५५२	६७७,६५४	५,७६३,५९८	४,४३०,४८७	५०४,४८८	८०१,३५४	५,७३६,३३०	-०.४७

लेखा नियन्त्रक कार्यालय

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको खर्च विवरण

(रु.लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	आयोजना/ निकाय	विनियोजन				खर्च				खर्च प्रतिशत
			चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा	
१	३०५००१०८	मिलिनियम च्यालेन्ज एकाउण्ट नेपाल	१०,१७३	९८,२४४	०	१०८,४१७	४०९	१००	०	५०९	०.४७
२	३०८०३११२	बबई सिंचाइ आयोजना	३४९	५,९५२	०	६,३०१	१५३	४,४३६	०	४,५८९	७२.८३
३	३०८०३११३	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	२७५	११,४३५	०	११,७१०	१३८	७,०९०	०	७,२२८	६१.७२
४	३०८०३११६	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	४०८	७,५४८	०	७,९५६	१७६	१,८०५	०	१,९८१	२४.८९
५	३०८०३११९	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	५७४	२५,७७०	०	२६,३४४	२०५	८,८४४	०	९,०४९	३४.३५
६	३०८०३१२०	भेरी - बबई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	३१४	१७,०९१	०	१७,४०५	१२६	३,९६८	०	४,०९३	२३.५२
७	३०८०३१२४	सुनकोशी मरिन डाईभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	२५२	४१,४६२	०	४१,७१४	१०२	३०,६०७	०	३०,७०९	७३.६२
८	३१३००१०१	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	६८४	४,३९९	०	५,०८३	३३५	१,३२८	०	१,६६३	३२.७२
९	३२५५१०११	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	२,१००	०	०	२,१००	१,६८१	०	०	१,६८१	८०.०५
१०	३२५५१०१२	लुम्बिनी विकास कोष	४,५००	०	०	४,५००	२,२५०	०	०	२,२५०	५०.००
११	३२९००१०४	राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम	१,१६१	९,३४८	०	१०,५०९	४१७	१,२६०	०	१,६७७	१५.९६
१२	३३७००१०१	काठमांडौ-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	७३७	२२४,३०१	०	२२५,०३८	२७२	४३,३२७	०	४३,५९९	१९.३७
१३	३३७०१११४	पुष्पलाल राजमार्ग(मध्य पहाडी राजमार्ग)	८८३	३८,६९२	०	३९,५७५	३६४	१४,३२३	०	१४,६८७	३७.११
१४	३३७०१११८	उत्तर दक्षिण राजमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	८०३	३५,२६६	०	३६,०६९	३०७	११,८८४	०	१२,१९१	३३.८०
१५	३३७०११२८	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरू समेत)	८८०	३४,०१०	०	३४,८९०	३९२	१५,०८२	०	१५,४७४	४४.३५
१६	३३७०२१०१	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	३०२	१०,००१	०	१०,३०३	१११	३,४९३	०	३,६०४	३४.९८
१७	५०१०८१२८	सासेक विद्युत प्रसारण तथा वितरण प्रणाली सुदृढीकरण आयोजना	०	०	३५,०००	३५,०००			२४	२४	०.०७
१८	५०१२५१०४	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	०	०	३०,०००	३०,०००	०	०	०	०	-
१९	५०१२५१०५	दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निजगढ, बारा	०	०	३,५००	३,५००	०	०	०	०	-
		जम्मा	२४,३९५	५६३,५१९	६८,५००	६५६,४१४	७,४३७	१४७,५४७	२४	१५५,००८	२३.६१

अनुसूची १३

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को पुससम्मको आर्थिक ऐन, २०८० बमोजिम दिइएको राजस्व छुटको विवरण

(रु.लाखमा)

छुट कोड	छुटको विवरण	मूल्य	जम्मा छुट महसुल
आर्थिक ऐनका विभिन्न दफा	भन्सार ऐन, २०६४ तथा आर्थिक ऐन, २०८० का विभिन्न दफा अनुसार दिइएको छुट	१,९२३,०२८	१२६,०१६
दफा १८(२)	आर्थिक ऐन, २०८० को दफा १८(२) बमोजिम मुनाफा रहित सार्वजनिक तथा सामुदायिक संस्था, नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय तहका निकाय वा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएका संगठित संस्थाले पैठारी गरेका मालवस्तुमा नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको निर्णयानुसार दिइएको छुट	३८,२१९	४,१०३
दफा १८(३)	आर्थिक ऐन, २०८० को दफा १८(३) बमोजिम वैदेशिक ऋण वा अनुदान सहयोगमा सञ्चालित आयोजनाका लागि नेपाल सरकार वा लगानी बोर्डसँग भएको आयोजना विकास सम्झौता बमोजिम परियोजना विकासका लागि आयोजना वा आयोजनाले नियुक्त गरेका ठेदारको नाममा पैठारी भएका मालवस्तुमा नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको निर्णयानुसार दिइएको छुट	१७१,७८१	२३,००३
कुटनैतिक सुविधा	भन्सार ऐन, २०६४ को दफा ९ बमोजिम कूटनीतिक सुविधा अन्तरगत पैठारी भएका मालवस्तुमा दिइएको छुट	२६,६१३	७,७०४
भारत	आर्थिक ऐन, २०८० को अनुसूची १ को दफा ३ बमोजिम भारतमा उत्पादित मालवस्तु भारतबाटै प्रतीतपत्रको माध्यमबाट पैठारी भएका मालवस्तुमा दिइएको छुट	२,३४९,७४१	१३,७१७
साफ्टा	आर्थिक ऐन, २०८० को अनुसूची १ को दफा ६ र ७ बमोजिम साफ्टा सुविधा अन्तरगत पैठारी भएका मालवस्तुमा दिइएको छुट	३३३,२९८	२२,२९६
महसुल सुविधा	भन्सार ऐन, २०६४ को दफा ९ बमोजिम महसुल सुविधा अन्तरगत पैठारी भएका मालवस्तुमा दिइएको छुट	११,७१४	२,२९२
तिब्बत	आर्थिक ऐन, २०८० को अनुसूची १ को दफा ४ बमोजिम चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बतबाट स्थलमार्ग हुँदै प्रतीतपत्रको माध्यमबाट पैठारी भएका मालवस्तुमा दिइएको छुट	२१६,२०३	१,०६३
मू.अ.कर ऐन	मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा ५(३) तथा अनुसूची-१ सँग सम्बन्धित मूल्य अभिवृद्धि कर छुट हुने वस्तुहरुको पैठारीमा दिइएको छुट	१,१४६,२३३	१५६,४३४
	जम्मा	६,२१६,८३०	३५६,६२८